

Adnan Dalkıran

ile kültürel kalkınma çalışmaları

*Eski Büyükelçi Erkut Onart'a, Kalan Müzik Sahibi Hasan Saltuk'a,
Mimar Mualla Eyüboğlu & Robert Anhegger'e, Necdet Yaşar'a,
Kaman Eski Belediye Başkanı Yüksel Çakır'a,
Sanatçı Neşet Ertaş'a, İhsan Özgen'e, Deli Selim'e,
Mercedes Sosa'ya, Fotoğraf sanatçısı Ara Güler'e,
Tiyatro Sanatçısı Nurhan Karadağ'a, bana bu kıymetli işi öğreten
Louis Aravena'ya, KULSAN Danışmanı Gert de Boer'e ve
KULSAN Gönüllüsü İsmail Korkmaz'a,
KULSAN kurucularından Abdo Oduk'a ve
Yazar / Aktivist Constant Vecht'e **ithafen...***

Tanımak Sermeyi Sağlar

Adnan
Dalkıran

ile kültürel kalkınma çalışmaları

Adnan Dalkıran

ile kültürel kalkınma çalışmaları

Tanımak Sermeyi Sağlar

Başarı Hikayeleri - 3

Yayına Hazırlayanlar

Deniz Kesmez
Gözde Polatkal
Yağmur Aksoy

Katkıda Bulunanlar

Ertan Karabıyık
Kurtuluş Karaşın
Özlem Zehir
Seda Mutluer
Seren Dalkıran
Veronica Divendal

Kapak Fotoğrafı

Dilan Dalkıran

Redaksiyon

Şöhret Baltaş

Tasarım

Karaşın Grafik Tasarım

ISBN 978-605-83062-9-5 / 1. baskı, 1000 Adet, Ankara, Mayıs 2022

Baskı

Altan Özyurt Matbaacılık

© Bu yayının bir kamu malıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amaçlı alıntılar yapılabilir, elektronik olarak dağıtılabilir, Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmadan basılabilir, çoğaltılabilir, yaygınlaştırılabilir.

KALKINMA
ATÖLYESİ

Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama
Üretim ve İşletme Kooperatifi

www.ka.org.tr

info@ka.org.tr

kalkinmatolyesi

kalkinmaatolyesi

Çankaya Mah. Üsküp Cad. 16/14 Çankaya - Ankara / (553) 211 38 97

6 Giriş

10 Bölüm 1

Balâ'dan Ankara'ya Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları

Ankara'dan Hollanda'ya Uzanan Yoldayım

Avrupa'ya Ekonomik ve Siyasi Göçler

46 Bölüm 2

Belediye Meclisi'ne Doğru

Kardeş Şehir Uygulaması

Üçüncü Dünya Ülkeleriyle İlişkiler

78 Bölüm 3

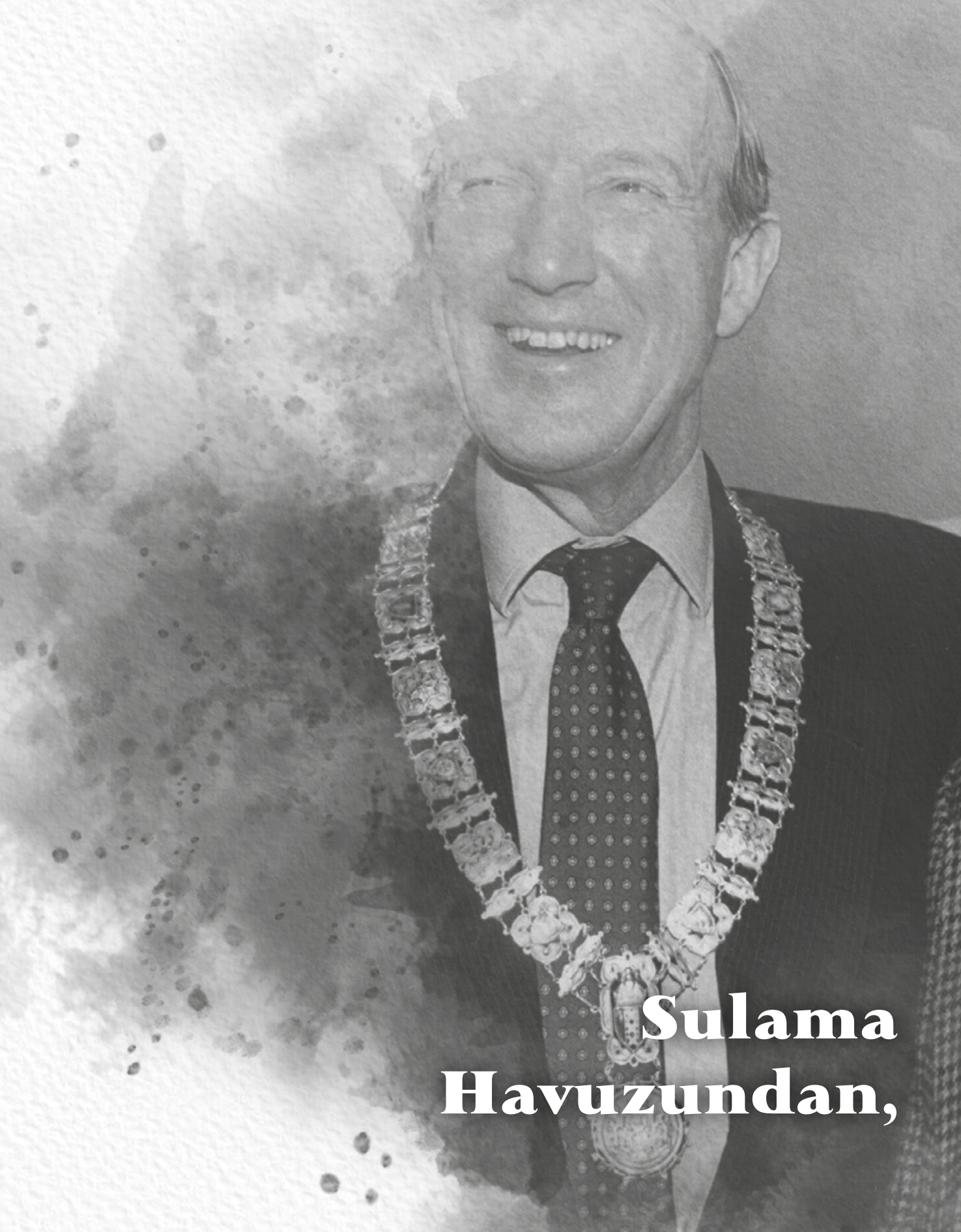
Türkiye'de Müzik Yok mu?

Kültür, Sanat ve Müzik Medeniyeti Anadolu

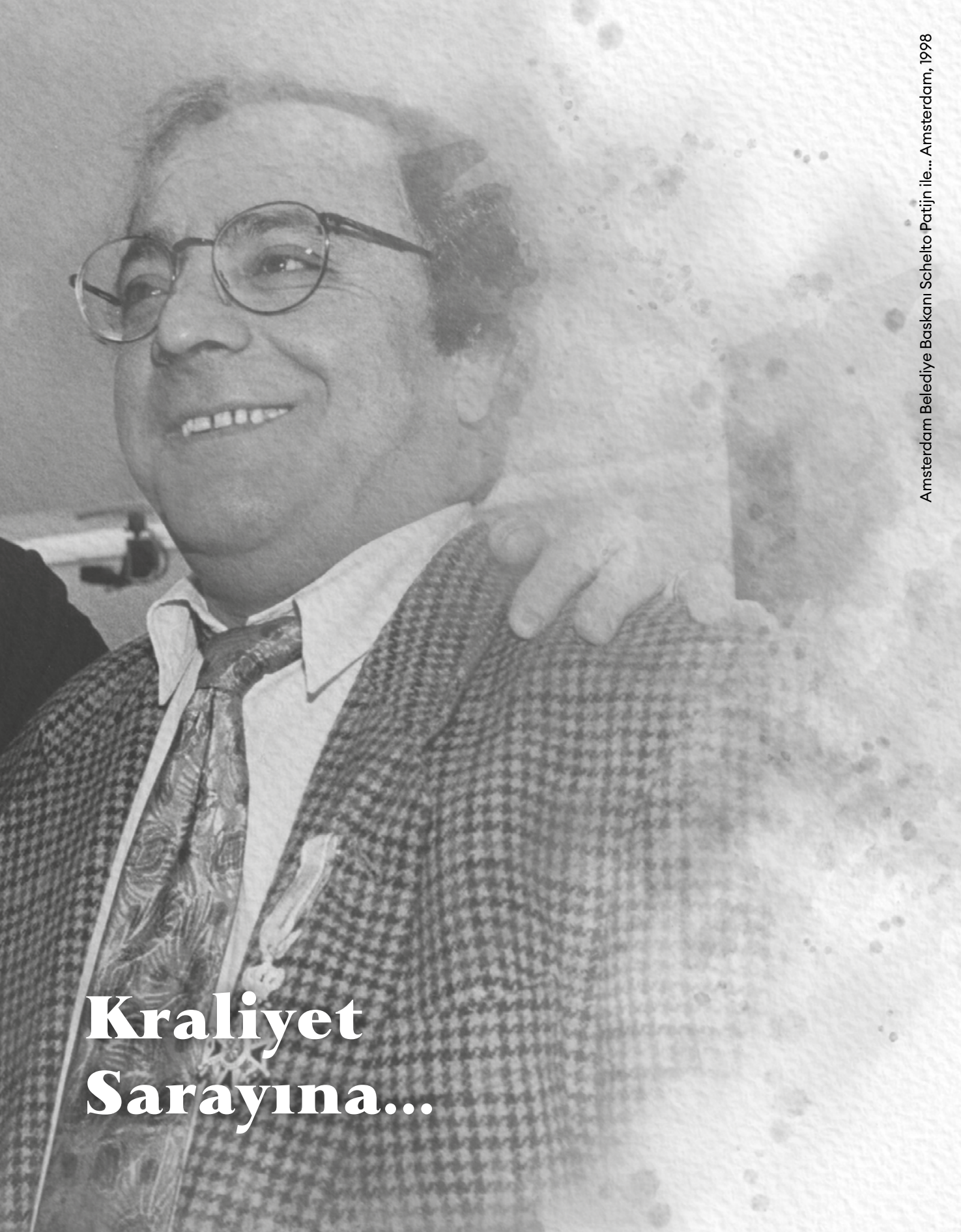
Köprüde Geçişler Her İki Yönden Olur

Yerel Koşulların KULSAN İşleyişine Etkisi

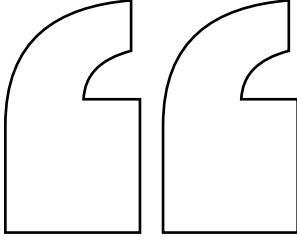
162 Bitirirken

**Sulama
Havuzundan,**

Kraliyet Sarayına...

Madalya, hizmet yarışını sürdürmek için taşınır...

Hollanda Kraliyet Liyakat Nişanı'nın tarafına takdim edildiği 1997 sonbaharının o günü, hem benim hem de ailem için son derece özel bir gündü. Kraliyet Liyakat Nişanı, Hollanda'da topluma uzun süreli hizmet vermiş kişilere Kraliyet Ailesi adına Amsterdam Belediye Başkanı tarafından her yıl düzenli olarak verilir. Her sene Nişan'a layık görülen kişi sayısı, o yılın gelişmelerine göre değişmekle birlikte Nişan'ın farklı kategorileri de mevcuttur. Sanata yirmi beş yıl kesintisiz emek verenler, özel projeler gerçekleştirerek toplumsal barışa katkı sağlayanlar ve toplumsal projelere uzun süre gönüllü emek verenler bu nişanı alırlar. Örneğin bir semt evinde kırk yıl gönüllü çalışmış birine gönüllülük kategorisinden bu nişan verilebilir. Ben, özel projelerle toplumsal barışa katkı sağlayanlar kategorisindeydim. Bu, Belediye Başkanı Schelto Patijn'in deyiimiyle "Yoktan bir şey var edenler" kategorisiydi. Kurduğum vakfın çalışmalarının çok kültürlü toplum yapısına katkılarından dolayı bu nişana layık görülmüştüm. Bu kategoride verilen Oranje van Nassau Hanedanı Şövalyelik Nişanı'nı alan ilk Türkiyeliydim ve Hollanda Kraliyet geleneğine göre artık şövalye sayılıyordum. Elbette benden önce ve sonra onlarca insan bu nişanı almıştı, ancak 1980'ler gibi Türkiye açısından zorlu bir dönemin ardından yapabildiklerimin neticesinde verilmesi ve bunu alan ilk Türkiyeli oluşum benim için büyük bir anlam ifade ediyordu.

Gündüz Amsterdam Belediye Binası'nda gerçekleşen törende, Hollanda Kraliçesi Beatrix adına, zamanın Amsterdam Belediye Başkanı Schelto Patijn tarafından heyete takdim edildim. Nişanı aldığım 1997 yılı, Amsterdam'da geçirdiğim on yedinci yılımdı ve Kraliyet Liyakat Nişanı'na layık görülmem benim için çok önemli bir adımdı.

1987 yılında arkadaşlarımla beraber kurmuş olduğumuz kısa adı KULSAN olan Kültür Sanat Vakfı aracılığıyla gerçekleştirdiğim hizmetlerimin bu ödülü almamda katkısı büyüktü. KULSAN, Türkiye'den Hollanda'ya hem tarz hem de etnik köken olarak çok çeşitli ve kaliteli müzik türleri getirmiş, birçok sanatsal faaliyet düzenlemiş ve ticari

olmayan bağımsız bir vakıf olarak burada hayli ün yapmıştı. 1980 yılından itibaren artan bir şekilde pek çok farklı ülkeden göç alan Hollanda'da ortaya çıkan ayrımcılık ve sosyal uyum gibi sorunlara sanat vasıtasıyla çözüm bulmaya katkı amacıyla kurmuş olduğumuz KULSAN, Anadolu kültürünün çeşitliliğini Hollanda'ya taşıyarak buradaki toplum yapısına önemli katkılar sağladı. Farklı toplumları bir araya getirerek birbirlerini daha iyi tanımalarını ve anlamalarını sağlayan projelerimiz, iki ülke arasında köprü kurma amacındaydı ve bu da Kraliyet Nişanı almamın nedenlerinden biri oldu.

Bunun dışında, 1990-1994 yıllarında Amsterdam'ın BosLommer ilçesinde ve 1994-96 yıllarında Amsterdam Merkez Belediye Meclisi'nde GroenLinks (Yeşil Sol Parti) adına meclis üyesi olarak görev yaptım ve bu bağlamda Amsterdam'da yaşayan Türkiyeliler için verdiğim sosyal danışmanlık hizmetleri de bu onura layık görülmem açısından önemli bir nedendi.

Hollanda Kraliyet Liyakat Nişanı'nın verildiği gün, gündüz gerçekleşen törenin ardından akşam Dam Meydanı'ndaki Kraliyet Sarayı'nda resepsiyon verilir. Burası, mutlaka görülmesi gereken, muhteşem bir saraydır. Sadece Kraliyet Sarayı'nın tarihini okuyarak Hollanda tarihi hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz. Amsterdam Kraliyet Sarayı günümüzde, Hollanda'da devletin meclis kararıyla Hollanda Kraliyet Ailesi'nin idaresine verdiği üç saraydan biridir. *"Koninklijk Paleis Amsterdam"* ya da *"Paleis op de Dam"* olarak da bilinir.

Kraliyet Sarayı, Dam Meydanı

Saray, Dam Meydanı'nda Ulusal Anıt'ın karşısında, Yeni Kilise'nin yanında bulunmaktadır. 1585-1702 yılları arasındaki dönem "Hollanda'nın Altın Çağı" olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde Hollanda, bilim, ticaret ve sanat dallarında dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri haline gelmiştir. 350 yaşındaki Amsterdam Kraliyet Sarayı da tam bu dönemde, 20 Haziran 1655'te Amsterdam yöneticileri tarafından belediye binası olarak açılmıştır. Projenin arkasındaki mimar Jacob van Campen'in, Amsterdam'ın, Kuzey Avrupa'nın en büyük şehri olacağına duyduğu inancın da etkisiyle, Roma İmparatorluğu'nun saraylarından ilham alarak inşa ettiği bu devasa bina, Hollanda Cumhuriyeti'nin büyüyen etkisini ve idari gücünü sembolize etmiştir.

Eşim Boşnak Dalkıran, kızlarım Seren, Dilan ve Amsterdam Belediye Başkanı Schelto Patijn ile birlikte Kraliyet Liyakat Nişanı Töreni, Amsterdam Belediyesi, 1998

Ancak 1795 yılında Hollanda, Fransa tarafından işgal edilmiş ve ismi değiştirilerek Batavian Cumhuriyeti olmuştur. 1806 yılında da Batavian Cumhuriyeti, Kral Louis Napolyon Bonapart'ı Hollanda Kralı olarak kabul etmeye zorlanmıştır. 1813 yılında Napolyon iktidardan düştükten sonra, Prens William (sonraki adıyla Kral William I) Kraliyet Sarayı'nı Amsterdam şehrine geri vermiştir.

Saray günümüzde Kraliçe Beatrix tarafından; yabancı devlet başkanlarına verilen resepsiyonlar, yeni yıl resepsiyonu ve diğer resmi resepsiyonlar gibi Kraliyet etkinlikleri için kullanılmaktadır. Her yıl çeşitli resmi davetler ve Kraliyet Nişanı ödüllерinin sunumu burada yapılmaktadır.

Tören gününün gecesi bu sarayda bir yemek düzenlendi. Bu yemeğe eşimle birlikte haftalar öncesinden eve gönderilen bir mektupla davet edildik. Yemeğe katılırken nasıl hazırlanmamız gerektiğinin ve protokol kurallarının da belirtildiğі bir davet yazısıydı bu. İkimiz de yemeğe daha üç hafta olmasına rağmen çok heyecanlandık ve davet için hazırlandık. Saraydaki o gecedен bir fotoğrafımız olmadığına hâlâ üzölürüz. İkimiz için de çok özel bir geceydi.

Davete arabayla gittik, kapılarımız açıldı, görevliler bizi karşıladığında çok heyecanlandık. Önce kokteyl salonuna geçtik. Kraliyet ailesi ayakta sıraya dizilmiş bizleri, yani konuklarını bekliyordu. Hepsiyle tek tek selamlaşıp yemek salonuna geçtik. Buraya girer girmez insanın gözleri kamaşıyordu. Daha önce hiç böyle bir ortamda bulunmamıştık. Salona müthiş bir düzen hâkimdi. Tüm konuklar masalarında yerlerini aldıktan sonra mutfak kapısı açıldı ve şövalye kostümünü andıran kıyafetler giymiş çok sayıda görevli salona doğru ilerleyerek yemek servisine başladı. Hemen hemen her konuğa bir görevli düşüyordu. Masa harikaydı ve yemekte oldukça çok sayıda davetli vardı.

Yemekte eşleri yan yana oturtmuyorlardı. Örneğin eşim Boşnak Hanım'ı Hollanda'nın Dışişleri Bakanı'yla Türkiye'nin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'nun ortasına oturtmuşlardı. O zamanlar eşimin Felemenkçesi pek iyi değildi. Ne kadar heyecanlandığını bugün bile anlatır. Benim de, yemek esnasında ve sonrasında Kraliçe'yle samimiyet kurma şansım olmuştu. Hatta bir ara sohbet ederken elimi tutmuştu, o anki heyecanımı hâlâ anlatırım, ailemle birlikte güleriz.

Yemekten sonra konuklarla bol bol sohbet etme fırsatımız oldu. Eşim de, ben de rahatlamıştık. Sıradan bir akşam yemeğinde gibi hissediyorduk kendimizi. Davete katılanlarda, Türkiye'de genelde tanık olduğum gibi sınıfsal duruma veya statüye bağlı bir büyülenme hali yoktu. Herkes gayet rahat ve doğaldı. Hem çok güzel vakit geçirdiğim hem de sonraki toplumsal hizmet hayatım için çok önemli ve motive eden bir geceydi. Bu değerli geceden sonra daima "Madalya, hizmet yarışını sürdürmek için taşınır." prensibini benimsedim. Artık "Şövalye" sayıldığım için her yıl Kraliyet ailesi ile ilgili pek çok organizasyona katılmaya başlamıştım.

Kraliyet Nişanı'nı almamı sağlayan çalışmalarım vesilesiyle aynı yıl, özel uzmanlık konumuz ve çok kültürlü topluma sağlamış olduğumuz katkılardan dolayı KULSAN Vakfı olarak Hollanda Kültür Bakanlığı'nın 1997-2000 Kültür Notası'na alındık. Hollanda'da, destek sağlanacak sanat kurumlarının listesinde yer almak anlamına gelen Kültür Notası'yla birlikte, belirtilen dönemde, hükümet tarafından desteklenmiş olduk. Yine aynı sene Amsterdam Belediyesi de 1997-2000 Amsterdam Sanat Planı çerçevesinde mali yardım sağlayarak KULSAN'ın çalışmalarına çok olumlu baktığını somutlaştırmış oldu.

Bana Kraliyet Nişanı'nı ve ondan çok daha değerli olan birçok güzel insanı ve anıyı kazandıran, bu kitabın her satırında tekrar tekrar göreceğiniz ve hissedeceğiniz şey, göç yollarında öğrendiğim bir düşünceydi aslında: "*Tanımak sevmeyi sağlar.*" Yeni insanlar ve yeni kültürler tanıyarak geçirdiğim yolculuğun tamamını, hatırlayabildiğim tüm detaylarıyla sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Adnan
Dalkıran

Bölüm 1

Balâ'dan Ankara'ya Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları
Ankara'dan Hollanda'ya Uzanan Yoldayım
Avrupa'ya Ekonomik ve Siyasi Göçler

BALÂ'DAN ANKARA'YA ÇOCUKLUK ve İLK GENÇLİK YILLARI

Ankara'nın Balâ ilçesinin eskiden bir köyü, bugün ise bir mahallesi olan Küçükbüyük'ta dünyaya geldim. Köyün eski ismi Hacı Murat'tı. Civar köylerde Dalkıran köyü olarak da bilinirdi. Balâ'nın anlamı ise "yüksek" demektir. Gerçekten de ilçenin konumu, adeta bir kartal yuvası gibi yüksek bir yerdedir. Bu yörenin suyu ve ekmeği çok güzel ve o derecede de meşhurdur. İlçe merkezinden ovaya doğru baktığınızda göz alabildiğine buğday tarlaları görülür, bu anlamda adeta Türkiye'nin tahıl ambarıdır.

Küçükbüyük köyü, Ankara-Kırşehir sınırında Kesikköprü Barajı'yla Hirfanlı Barajı'nın ortasında küçük, şirin bir köydür. 1957 yılının Ağustos sıcaklarında, bizimkiler tarlada çalışırken, tam iş güç zamanında doğmuşum ben. Doğduğum gün, dönemin Başbakanı Adnan Menderes Hirfanlı Barajı'na yapacağı ziyaret için köyümüzden geçmiş. Bu durum, bizim gibi küçük bir köyde o kadar büyük olay olmuş ki, ailem bunun etkisiyle adımı Adnan koymaya karar vermiş.

O zamanlar yaz aylarını, hasat yapmak için Balâ'daki köyümüzde; kış aylarını ise Kırşehir'e bağlı Kaman ilçesindeki evimizde geçiriyorduk. Çünkü Kaman, Balâ'ya göre daha büyük bir ilçeydi ve hem daha rahat şartlara sahipti, hem de çocukların orada eğitim alma imkânı vardı. Kaman'da o dönemin koşullarına göre çok güzel, iki katlı, büyük bir evimiz vardı. Çok tanınmış ve köklü bir aileydik, maddi olarak da durumumuz iyiydi. Hiç unutmam, Kaman Belediyesi'nin eski başkanı bir keresinde "*Ben futbol topuyla bisikleti ilk kez Dalkıran'larda gördüm.*" demişti. Bu, Kaman'da çok yoksulluk olduğunu da gösteriyordu tabii.

Evimizin bahçesinde, yetiştirdiğimiz sebzeleri ve meyve ağaçlarını sulamak için küçük bir havuzumuz vardı. Tabii biz çocuk aklımızla havuzu yüzmek için kullanırdık. O zamanlar Konya'da tulumbacılık çok gelişmişti, babam da havuzu doldurmak için oradan tulumba getirtmişti. Çocuklar havuzda yüzmeye gelirdi, ama havuzu doldurmak hiç kolay bir iş değildi. Bu yüzden, ben de "*Kim havuzu doldurursa o yüzebilir.*" derdim. Bunun üzerine çocuklardan biri mutlaka çok hevesli olurdu ve tek başına tulumbaya asılırdı. Sonra hepimiz havuzun içine girer eğlenirdik.

Kaman'da her yerde meyve ağaçları bulunurdu. Ağaçlar o kadar bereketliydi ki, bahçelerden topladığımız meyveler, her evin meyve ihtiyacını karşılardı. Bizim evin bahçesinde de bir ceviz ağacı vardı. Çocukluğumu düşündüğümde aklıma gelen ilk imgelerden biridir. Bu ağacın gölgesine uzanıp dinlendiğim, dallarına tırmanmak için çabaladığım, yapraklarıyla ellerimi boyadığım günlerin sayısı hesapsızdır. Bahçelerde oturma, oynama kültürü de oldukça yaygındı, çünkü her yer alabildiğine bahçeydi, yemyeşildi.

Köyün ilk evlerinden Dalkıran Konağı, Küçükbiyık Köyü, Bala, Ankara

Doğduğum ev, Küçükbiyık Köyü, Bala, Ankara

Kırşehirli Âşık Said bir türküsünde Kaman'a yaptığı yolculuğu anlatır. Der ki, “*Al ye-şil bahçeli Kaman görünür...*” Herkes bahçelerde bir arada oturur, yemek yer, sohbet ederdi. Akşamları açık hava sineması olurdu. Hep aynı filmler gösterilirdi ama yine de insanların en büyük eğlencelerinden biriydi. İnsanlar sanki filmde bildiğinden farklı, yeni bir şey olacak gibi heyecanlı olurdu. O akşam sinemaya gidemeyen kadınlar, gidenlere filmi sorar ve akşam çekirdek çitleyerek birbirlerine filmi anlatırlardı. Bu sohbetleri, geçtiğiniz sokakların çoğunda duyabilirdiniz. Çünkü herkes gece geç saatlere kadar evlerinin önünde oturur, birbirinin neşesine, derdine ortak olur, uzun uzun sohbet ederdi. Artık sadece filmlere, romanlara konu olan, herkesin birbirini tanıdığı ve güvendiği bu mahalle yaşamı, Kaman'da bizim gerçekliğimizdi.

Yazları ise köyde yaşadığımız için Kaman'a sadece buğday satmaya gelirdik. İlçe merkezinde Toprak Mahsulleri Ofisi'nin buğday alım ofisi vardı. Tarladan topladığımız mahsulü buraya getirir, satardık. Bu iş için aslında sadece babamın gelmesi yeterliydi ama bizim için köyden çıkmaya bahane olurdu. Tüm aile ilçeye gelir, buradaki işlerimizi bitirip köye dönmeden önce bir lokantada hep birlikte yemek yerdik. Bu bizim aile olarak rutin haline getirdiğimiz en büyük keyiflerimizden biriydi. Bir de yolda Verem Çeşmesi'nde durup su içmek... Ankaradan çıkıp Gölbaşı'nı geçtikten sonra Balâ-Kırşehir-Kayseri yoluna girdiğinizde, 10 km sonra Beynam köyü vardır. Onu geçer geçmez sağda bulunan eski bir çeşmedir Verem Çeşmesi. Efsane odur ki, Cumhuriyet döneminde devlet yol yapımı çalışmalarına önem vermeye başladığı zaman, bu civarda da hummalı bir çalışma başlamış. Kırsalda yaşayan insanların mahrumiyetini, şehirlere bağlanan yollarla azaltabilmek amacıyla onlarca işçi, zamanın şartlarında kazma ve kürekleriyle çalışmışlar. İşte buradaki yol inşaatında çalışan işçilerden biri çalışma sürerken verem olmuş. Hasta haliyle çalışmaya devam ederken her gün bu çeşmeden su içermiş. Bir süre sonra da iyileşmiş. Böylelikle buradan akan suyun verem hastalığına iyi geldiğine dair bir efsane yayılmış. O günden beri de bu çeşmenin adı Verem Çeşmesi olarak kalmış.

Kaman'a veda ve köye dönüş...

Çocukluğumun ilk yıllarının geçtiği Kaman ilçesine trajik bir olayla veda etmek ve sürekli köyde yaşamak zorunda kaldık. Amcamın oğlu genç bir kıza âşık olmuş, birbirlerini sevmişlerdi. Yaşadığımız ilçe oldukça tutucu bir ilçeydi, bundan neredeyse altmış yıl öncesinden bahsediyorum. Birbirini çok seven bu gençler evlenmeden önce birlikte görüldükleri için dedikodular hızla yayılmış ve sonunda genç kız dayanamayarak intihar etmişti. En azından o zaman herkese intihar ettiği söylendi. Gerçek midir, bilemiyorum. Genç kızın ailesi yörede çok tanınmış, geniş ve yoksul bir aileydi. İki aile arasında böylece bir husumet başladı. İlçede herkes tarafından hissedilen bu gerginliğin ardından Kırşehir Valisi devreye girerek bizimkilere; *"Sizin durumunuz gayet iyi, burada kalıp kan davası gütmek yerine taşının"* dedi. Bunun üzerine Dalkıranlar on hanelik ailenin bir bölümü Ankara'ya gitmeye, bir bölümü de Balâ'ya, arazilerimizin olduğu Küçükbüyük köyüne dönmeye karar verdi. Böylece ilkokula yedi yaşında köyümüzde başladım.

Kaman'dan çıkıp Küçükbüyük'e giderken yolda tam bir bozkır manzarası eşlik eder size. Göz alabildiğine ağaçsız, kel tepeleri aşan kıvrımlı bir yol uzanır bizim köye kadar. Kışın o tepeler karla kapanır ve ulaşım imkânsız hale gelirdi. Geceleri öyle bir rüzgâr olurdu ki, sağlam olmayan kapı ve pencerelerin gıcirtısı da rüzgârın sesine eşlik ettiğinde korkudan, dünyanın ortasında yapayalnız kalmışım gibi hisseder ve gecenin o sessizliğinde, kafamı yorganın içine gömüp "Dünya bu kadarcık mı? Nerede bu insanlar?" derdim. İlkokuldaydım, kısacık hayatım Kaman- Küçükbüyük arasında geçmişti ama Ankara'nın bir köyünde yaşadığımızı ve Ankara'nın hem başkent hem de büyük bir şehir olduğunu bilecek kadar aklım yetiyordu. Bu bitmek bilmez kış gecelerinde başıma kadar çektiğim yorganın içinde düşünürdüm; uygarlık nasıl hem bu kadar yakın hem bu kadar uzak olabilirdi?

Küçükbüyük Köyü, Balâ/Ankara

O karla kaplı tepelerde develer görüldüğünde anlardık ki yollar açılmış, kış bitiyor. Deve kervanı, baharın habercisiydi bizim için. Tüccarların satmak için köye kil getirdiği bu develer çok meşhurdu o zamanlar. Kili, köylüler temizlik işlerinde sabun niyetine kullanırlardı. Develerin de kutsal topraklardan geldiği düşünülür ve bu yüzden getirdiklerinin de kutsal olduğuna inanılırdı. Efsaneye göre deve idrarının her türlü kiri çok iyi temizlediğine ve şifalı olduğuna inanılırdı. Çocuk aklı işte, biz de bu yüzden avuçlarımızı birleştirir develerin peşinde dolaşırdık, elimize işeyecek umuduyla. Sonradan o günleri keyifle andığımız dostlarımızla *“Devenin götünde geleceğini arayan bir nesildik!”* deyip gülerdik.

Çocukken, develerin getirdiği kille ilgili hep aklıma takılan bir şey vardı. Annem su ısıtıp ahırın içinde bir leğende bu kille yıkardı beni. Kili kafama, sabun niyetine sürerken bazen de bir parçasını ağzına attığına tanık olurum. Bir gün Hollandalı bir gazeteci köyüme ve oradaki yaşamıma dair benimle röportaj yapmak istedi. Bunları dinledikten sonra bana *“Neden ahırın içinde yıkanırdınız?”* diye sordu. Halbuki benim için buradaki en ilginç anekdot, annemin kil yemesiydi. Ona gülerek *“Ben kil yemekten bahsediyorum, siz ahır kısmına mı takıldınız?”* diye sormuştum. Gülmüştü. Onun sorduğu sorunun açıklaması basitti, hayvanların varlığından dolayı ahır sıcak olurdu. Ben orada yıkanırken eşek de karşımda durup o güzel gözleriyle *“Ne yapıyor bunlar burada?”* dercesine bana bakardı.

İki dil, bir bavul*...

Şu an içinde bulunduğumuz zamandan bakıldığında ‘ilkel’ denebilecek ama o zamanın koşullarına göre normal bulunan bir köy yaşantımız vardı. Küçükbüyük, yaklaşık iki yüz yıl önce Doğu’dan göç ettirilen insanların yaşadığı bir Kürt köyüydü. Bizim için de zaten ismi Küçükbüyük değil, Gunde Hacı Mure (Hacı Murat Köyü) idi. Köylüler, özellikle yaşlılar, anadilleri Kürtçeyi kendi aralarında uzun bir süre konuştular ve unutmadılar. Biz de onlardan öğrendik. Konuşulan Kürtçe, konuşanların yaşına ve sahip oldukları dağarcığa bakıldığında kelime hazinesi olarak gittikçe daralan bir yapıdaydı. Çünkü yaşlı insanların günlük konuşmalarında kullandığı kelime sayısı sınırlıydı. Haliyle bizim konuştuğumuz Kürtçe de onların bize öğrettiği kadardı.

* *İki Dil Bir Bavul*, 2008 yapımı film. Orhan Eskiköy ve Özgür Doğan’ın yönetmenliğini ve yapımcılığını üstlendiği film, bir Türk öğretmenin, Güneydoğu Anadolu’nun bir köyündeki ilkokula atanmasını ve orada Türkçe bilmeyen Kürt öğrencileriyle geçirdiği bir yılını anlatır.

Babam, annem, kardeşim Dağıştan ve amca kızı Nuriye...

Annem, babam, kız kardeşim Makbule ve yeğenim Serhat...

Annem ve babamın da anadili Kürtçeydi. Evimizde çoğunlukla Kürtçe konuşulurdu. Annem hâlâ Türkçeyi çok iyi konuşamaz, babam ise her iki dili de çok iyi konuşabiliyordu. Onlar için bizim Türkçe öğrenmemiz çok önemliydi. Çünkü Türkiye koşullarında, anadilimiz olan Kürt dili, başta eğitim olmak üzere maalesef hiçbir yerde kullanabileceğimiz bir dil değildi. Yalnızca aile içinde, kısmen de köy içinde Kürtçe konuşabiliyorduk. Şehre gittiğimiz zamansa Türkçe bilmek zorundaydık. Çünkü işlerimizi ancak bu şekilde halledebilirdik. Türkçe bilmeyenlerin şehirde ne kadar zorluk çektiğini çok iyi bilirim. Hayatımızın her yerinde Türkçe vardı; okulda, sokakta, çarşıda, otobüste... Dolayısıyla annem ve babam bizim yanımızda mümkün olduğu kadar az Kürtçe konuşmaya çalışırdı. Biz, köye ilçeden geldiğimiz için, ben Türkçeyi Kaman'daki komşularımızın çocuklarından, arkadaşlarımdan öğrenmiştim. Ama köydeki çocuklar Türkçeyi çok bilmezlerdi. İlkokul günlerimi hatırlıyorum, her sabah derse girmeden önce bütün öğrencilere okul bahçesinde "Andımız" okutulurdu. Ama bizim okulda kimse bunu düzgün bir Türkçeyle söylemeyi beceremezdi. "*Türküm, doğruyum, çalışkanım...*" diye başlayan Andımıza, "*Türkem, doğruyem...*" şeklinde bir Kürt şivesi eşlik ederdi. Çünkü aslında bizim köyde herkes Kürt'tü. Çocukların o andı okuma çabası adeta bir komediydi.

İlkokuldaki ilk günümüz hâlâ hafızamdadır; öğretmenimizin sınıfa girip bizimle konuşmaya başlamasıyla, sınıfta Türkçe bilmeyen arkadaşlarımızın olduğunu fark etmesi çok uzun sürmemiştir. Durumu anlamaya çalışıyordu ama kafası oldukça karışmıştı. "*Bunlar nasıl Türkçe bilemez, nasıl bunu okuyamaz?*" diye söylenerek karatahtanın önünde bir süre volta atmıştı. Kürtlerin varlığından haberdar değildi, "Kürtçe" diye bir şey daha önce hiç duymamıştı. Ne olup bittiğini anlamıyordu. İlk şokun ardından ailelerimizi de işin içine katıp bir an önce Türkçe öğrenelim diye bir nevi seferberlik başlattı. Seferberliğin kuralları açıktı; evde aileler Türkçe konuşacaktı, sokakta da tüm çocuklar Türkçe konuşacaktı. Aileler bir şekilde bu seferberliğe dahil olup bizim Türkçe konuşmamızı teşvik edebilirdi, uygulanabilir bir yöntemdi. Ama bizim sokakta oyun oynarken bu kurala uyacağımızı nasıl düşündüğüne aklım ermemişti. Tabii ki öğretmenimiz bunu da düşünmüş ve çaresini bulmuştu. Okuldan sonra oyun oynarken -bizim için gayet normal bir şekilde- kendi aramızda Kürtçe konuştuğumuz bir günün ertesinde öğretmen içimizden birine, "*Sen niye sokakta Kürtçe konuşuyorsun?*" dediği zaman aramızdan birinin muhbir olduğunu anlamıştık. Meğer ilan ettiği seferberliğin bir parçası olarak bazı çocukları muhbir yapmış, "*Sen çocuklarla oyna, kim Kürtçe konuşursa ihbar edeceksin.*" diye bazı arkadaşlarımızı tembihlemişti. Bunu fark etmemiz çok uzun sürmemişti. Muhbir arkadaşları da kısa sürede tespit etmemize rağmen bunu onların yüzüne hiç vurmamıştık. Çocukluğun verdiği samimiyetle öğretmenden laf işitmeyi göze alarak oyunlarımıza devam etmiştik.

Anadolu'nun orta yerindeki Kürtler...

Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundan göç etmiş ailelerimizin, geldikleri bölgeye uyum sağlamak, yeni nesile hem anadillerini hem de ülkenin resmi dilini öğretmek gibi bir dertleri vardı. Sadece bizim köy değil; Konya, Ankara, Kırşehir, Aksaray ve çevre illeri içine alan bir bölgede Orta Anadolu Kürtleri olarak ifade edilen yoğun bir Kürt nüfus vardır. Biz Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illerinin kesiştiği Karacadağ yöresinden Osmanlı Devleti döneminde, iki yüz yıl önce göç ettirilmiştiz. Heciban aşiretine mensup olduğumuzu biliyorum sadece.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmi nüfus sayımının (1927) sonuçları incelendiği zaman başta Kırşehir, Ankara ve Konya olmak üzere İç Anadolu Bölgesi'nin birçok ilinde Kürt nüfusun büyüklüğü göze çarpar. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında yaşadıkları süre boyunca (özellikle de Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden itibaren zamana yayılarak) Kürtlerin, Orta Anadolu illerine büyük gruplar halinde göç ettirildiği ve yurtlarına geri dönüşlerinin engellendiği bilinir. Günümüzde Türkiye'nin batı illerinde, büyük bir çoğunluğu yakın zamanda göç etmiş Kürt nüfus dağınık bir şekilde bulunur. Ancak bizim bulunduğumuz yörenin insanları, çok daha uzun zaman öncesinde toplu olarak göçle geldiğinden onlar Orta Anadolu Kürtleri diye bilinir.

Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de Kürtlerin yerleşimi ve ne işle uğraştıkları önemli bir mesele olarak görülür. Çünkü Kürtlerin büyük aşiretleri; toprak ve güç anlamına gelir. Bu durum, ülkedeki yönetim mekanizmalarını yakından ilgilendirir tabii. Bu sebeple de ülke idaresinde bulunanlar çeşitli şekillerde Kürtlerle ilişkiler kurmuşlardır. Bunun tarihteki en çarpıcı ve ağır sonuçları olan örneklerinden biri Abdülhamit döneminde neredeyse tamamı Sünni Kürt aşiretlerinden oluşturulan Hamidiye Süvari Alayları'dır. Hamidiye Süvari Alayları silahlı ve atlı birliklerdir. Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra iktidara geçen İttihat ve Terakki Partisi tarafından lağvedilmiştir. 1920'lerin ikinci yarısından itibaren de Mustafa Kemal Atatürk, Kürt aşiret reislerinin etkisini ortadan kaldırmak istemiştir. Bununla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır:

Atatürk bir gün haber salar, "Bölgedeki güçlü, etkili insanları toplayın, akşam yemeğine davet ettiğimi söyleyin." der. Ekonomik, dini vb. gücü olan kişileri araştırırlar. Bizim yakın köylerden, ilçelerden, şehirlerden yemeğe davet edilmek üzere on bir kişi belirlenir. Bunlardan biri de bizim büyük dedemiz, babamın dedesi Hacı Murat'tır. Atatürk yemeğe katılanlarla konuşur: "Beyler, bildiğiniz gibi Cumhuriyet'i kurduk ama Cumhuriyet hâlâ tehlike altındadır. Cumhuriyetin düşmanları var, benim düşmanlarım var. Beni ve Cumhuriyet'i ortadan kaldırmak isteyenler var. Böyle bir durumda, ne yapabilirsiniz benim

için, bu ülke için?" Herkes Mustafa Kemal'e bir şeyler söyler. Bir kısmı çok sayıda asker verebileceğini, bir kısmı da silahlı adamlarıyla zor durumda onun yanında olacağını belirtir. Bir tek dedem der ki, "Kimse benim peşimden gelmez paşam. Kimseyle kavga edemem ben. Ben hayvancılık yapıyorum, param var. Cumhuriyet'e maddi yardımda bulunabilirim."

Ertesi hafta Atatürk'ün emriyle, yemekte bulunan on aşiret reisinin tehlike oluşturabilecekleri gerekçesiyle başka yerlere sürüldüğünü, bir tek dedemin aynı yerde kalmasına, ikametine izin verildiğini biliyoruz.

Dedemiz çok iyi hayvancılık yaparmış. O zamanlar hayvanlar kesilince şimdiki gibi demirden değil, tahtadan çengellere asılmış. Dedemizin o kadar besili koyunları varmış ki satmaya götürdüğünde hayvanlar tartılırken o tahta çengeller hayvanın ağırlığından kırılırmış. Soyadı Kanunu çıktığında bu yüzden bizim ailemize Dalkıran soyadını yakıştırmışlar. Dalı kıran, olmuş Dalkıran.

Mustafa Kemal Paşa'nın sofrasında yenen yemeğin ardından, bir gün rütbeli bir subay gelmiş köyümüze. Ankara'daki Rahmi Koç Müzesi'nin girişinde demir tekerlekli, eski bir traktör vardır. Paşa köyümüze gelen subayla, o traktörün aynısından göndermiş dedeme. Subay *"Paşanın sana çok selamı var. Dedi ki, aklını çalıştırsın, hayvancılığı bırakıp tarıma girsin, çok para kazanır."* demiş. Dedemiz bunun üzerine hayvancılığın yanında tarımla da uğraşmaya başlamış. Peyderpey hayvancılığı bırakmış. İşte bizim tarım uğraşımızın temeli de böyle atılmış.

Köyden başkente...

İlkokulu bitirdikten sonra ailem beni eğitim için Ankara'ya gönderdi. Balâ'da ortaokul vardı ama daha iyi bir okulda okuyabilmem için Ankara'ya göndermeyi tercih ettiler. Gazi Mahallesi'nde yer alan özel, yatılı Gazi Ortaokulu'na kaydoldum. Okulun tam karşısında Gazi Eğitim Enstitüsü (*ilk adıyla, Gazi İlk Muallim Mektebi*) vardı. Çok güzel, tarihi olan, kubbeli bir binaydı. Bina, Birinci Milli Mimarlık Dönemi'nin son eserlerinden biri olarak mimari açıdan büyük önem taşıyor. 1982 yılından beri de Gazi Üniversitesi'ne aittir. Şimdi rektörlük binası olarak kullanılan binada o zamanlar enstitü derslikleri vardı.

1970'ler Türkiye'de siyasi olarak çok hareketli bir dönemdi. Sokaklarda, üniversitelerde her gün yeni bir olay olurdu. Ortaokul yıllarım bu olaylara tanıklık ederek geçti. Ortaokulun ikinci veya üçüncü senesindeyken, kaldığım yurt Emek Mahallesi'ne taşındı. Ortaokul ve üniversite öğrencileri, aynı yurttaki kalıyorduk. Yurttaki Kürt çocuklar da vardı;

Ortaokul yatılı yılları,
Bahçelievler Ortaokulu Ankara, 1966

Diyarbakırlı, Mardinli... Onlara sürekli baskı yapılırdı. Ben, Kürt kimlik mücadelesini ilk onlardan duydum. *"Biz Kürt'üz, sen de Kürt'sün. Bu ülkede Kürtçe yasak"* diye anlatırlardı bana. İlk politik sohbetlerim de böylece başlamış oldu.

Ben devletin, öğrencilerle karşı karşıya gelmesine ilk defa yurttan şahit oldum. Kolluk kuvvetleri gece yarısı büyük operasyonlarla girerlerdi binaya. Hepimizin yataktan fırladığı o korkunç gecelerde, bağıra çağıra, döverek toplarlardı herkesi. Genellikle, önceki günlerde gerçekleşen politik eylemlere karışan öğrencileri tespit edip onları gözaltına alırlardı. İşin garibi korkmuyordum; tersine, etrafımda olan bunca şey birçok soru işareti uyandırıyor bende: *Nedir bu durum, neden böyle davranıyorlar bu gençlere? Neden Kürtçe konuşmak yasak?* Bunları sorgulamaya başladım.

Bir grup polis, operasyonla yurttaki gençleri gözaltına alıp götürdükten sonra başka bir sivil polis grubu da peşlerinden yurda arama yapmaya girer ve herkesin dolaplarını arardı. Yasak yayın, afiş vb. her şeyi toplarlardı. *"Bir yayın ya da afiş neden yasaklanır ki?"* diye düşünürdüm. Aklim almıyordu! Şaşkınlığımla birlikte sorularım da artıyordu. Ortaokul dönemim bu gözlemlerle ve şaşkınlıklarla geçti. Bu süreçte bol bol sorular biriktirdim.

Ardından Bahçelievler'deki Cumhuriyet Lisesi'nde okudum. Lise yılları, biriktirdiğim soruların yanıtlarını aramaya başladığım ve bunları araştırıp okuduğum yıllar oldu. Özellikle Kürt çocuklarına yurttan yapılan baskıları gördüğüm için bu meseleye yöneldim. Araştırmalarım neticesinde Komal adlı bir yayınevi etrafında örgütlenen Kürt aktivistlerin kurmuş olduğu Anti-Sömürgeci Demokratik Kültür Derneği'ni

(ASDKD) buldum. Siyasi “suçlu” olarak cezaevinde yatmış Kürt aktivistler, cezaevinden çıktıktan sonra Kürt meselesi ile ilgili Türkçe ve Kürtçe yayın çıkarmak amacıyla bu yayınevini kurmuşlardı. Türkiye’nin doğu ve güneydoğusundaki Kürt Bölgesi’nin Türkiye’nin sömürgesi olduğunu iddia ediyorlardı. Kürt kelimesi yasak olduğu için derneğin isminde bu kelimeye yer verememişler, bunun yerine Anti-Sömürgeci demişlerdi. İşte bu derneğe gidip gelmeye başladım. *Rizgari* adlı bir de dergi çıkarıyorlardı. Bu derginin çıkmasında ve dağıtımında görev almaya başladım. Liseyi bitirdikten sonra da tamamıyla örgütlü siyasal mücadeleye katıldım.

Artık üniversite okumayı düşünmüyordum. Aklım hep siyasetteydi. Ama tabii ki bir de geçim derdi vardı. Bu yüzden liseyi bitirdikten sonra Bağ-Kur Genel Müdürlüğü’nde memur olarak işe girdim. İşe girince dernek faaliyetinin yoğunluğu azalmak zorundaydı ama tamamen kopmaya hiç niyetim yoktu. Eskiler bilir, hâlâ duruyor mu bilmiyorum ama Zafer Çarşısı vardı o zamanlar Ankara’da, kitapçılar çarşısı. Burası sadece bir çarşı olmanın çok ötesindeydi bizim için, bir yaşam alanıydı. Bambaşka bir kültürdü oraya gidip gelmek. Sevgili Ümit Fırat’ın kitapçısı vardı orada. Biz genelde oraya takılırdık. Hiçbir yerde bulamayacağınız dergileri, kitapları onun tezgâhının altında bulabilirdiniz. Ümit çok değerli bir mücadele arkadaşımızdı. Dönemin bütün Kürtleri, sosyalistleri ya da aklınıza gelen muhalif kim varsa; hepimiz için birbirimizi -sözleşmeden- görebileceğimiz bir yerdi bu kitapçı. Mehmed Uzun, İsmail Beşikçi gibi hayatıma değerli isimlerle hep burada bir araya gelme fırsatı buldum. Orada tanıdıklarımın çoğu ile de -hikayemde zaman zaman göreceğiniz üzere- hayatın bambaşka yerlerinde yollarımız kesişti tekrar.

Bu arada ben liseyi bitirdikten sonra annem ve kardeşlerim yanıma geldiler. Keçiören’de bir ev tuttuk, orada birlikte yaşamaya başladık. Babam köyde çiftçilik yapmaya devam ediyordu. Ortakçılık deriz biz; bir başkasının tarlasını kullanırsınız, onun bütün işlerini siz yaparsınız; elde edilen ürünün masrafını çıkardıktan sonra da kalan kazanç miktarını paylaşırsınız. Babam kendi arazisinin yanında böyle bir iş de yapıyordu. İki-üç sene çok fazla ortakçılık işi aldı. Birçok köylünün tarlasıyla o ilgilendi. Ancak mevsim birkaç sene üst üste kurak geçince çok zor durumda kaldı ve bir gün, artık tarımın karın doyurmayacağını fark ederek, “*Başka ne iş yapabilirim?*” diye düşünmeye başladı. Almanya’daki bir akrabası “*Buraya gel, burada ortak bir dükkân açalım.*” diye bir teklif sununca da bu fırsatı değerlendirip hemen Almanya’ya gitti. Orada teyzesinin oğlu vardı, birlikte bir ithalat-ihracat dükkânına ortak oldular. Bu dükkânlar o zamanlar modaydı. Hedef kitlesi genelde göçmenler olan bu dükkânlarda, göçmenlerin Almanya’da ihtiyaç duyabileceği eşyalar satılıyordu. Aslında Almanya’daki evlerini Türkiye’deki evlerine benzetme ihtiyacı, göçmenler için psikolojik olduğu kadar sosyolojik olarak da dikkate değer bir durumdu. Türkiye’ye özgü biblo, kavanoz, havlu gibi eşyaların satıldığı bu dükkânlar artık kalmadı. Babam, teyzesinin oğluyla bir anlaşmazlık yaşayınca bizim köyden yakın bir arkadaşımızın da tavsiyesi ile Hollanda’ya geçti. Bir süre kaçak

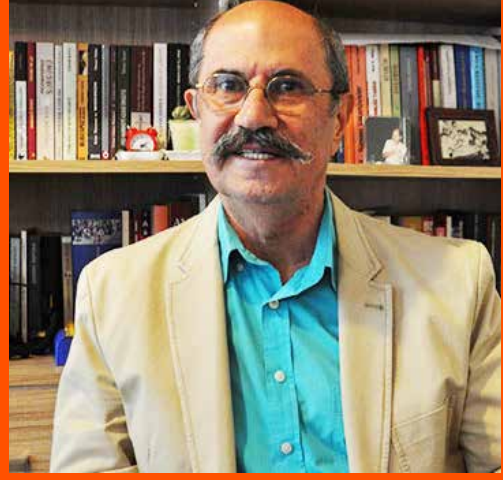
olarak çalıştı; sonra kaçak işçiler için çıkarılan bir aftan yararlanarak Hollanda'daki ikametini resmileştirdi.

Babamın geldiği dönemde, yani 1970'lerde, Hollanda'da inşaat işinde genellikle göçmenler çalışıyordu. Hollandalılar da vardı tabii ki ama en alt düzeydeki işlerde Türkiyeliler çalışıyordu. O dönem, özellikle Karadenizli Türkler bu işlerde yoğun olarak çalışıyordu.

Ben Türkiye'de kalmak istiyorum!

Babam, bir gün izin alarak bizi görmeye Ankara'ya, Keçiören'de annem ve kardeşlerimle yaşadığımız eve geldi. O dönem mahalleler ülkenin siyasi ahvaline bağlı olarak, politik eğilimlerine göre ayrılmış durumdaydı. Bizim oturduğumuz semt de bu politik ayrışmalara göre, sağcıların güçlü olduğu bir bölgeydi. 1970'ler, her gün sokaklarda birilerinin sağcı ya da solcu olduğu gerekçesiyle vurulduğu, öldürüldüğü bir dönemdi. Bu yüzden de işten eve gidip gelirken çok dikkatli olmaya çalışıyordum. Evden sabahları erken çıkıyordum. Akşam da mahalledeki sağcılara yakalanmamak için karanlıkta dönüyordum. Bütün bunlar beni rahatsız etmiyordu, yani korkmuyordum. Bu kendimizi kollama hali, hayatta kalmak için kendimizi alıştırdığımız bir rutin olmuştu artık. Babamın gelişi hafta sonuna denk gelmişti. Ben, hafta sonları ya Kızılay'daki derneğe ya da Keçiören'in solcular tarafından "kurtarılmış" bir bölgesindeki kahvehaneye, arkadaşların yanına gidiyordum.

Pazar günü, akşama doğruydı. Nereden geldiğimi tam olarak hatırlamıyorum. Dolmuştan indiğimde on-on beş kişilik bir grubun biraz ileride toplu halde beklediğini gördüm. Zaten sürekli o civarlarda duruyorlardı. Sokakların köşe başları, apartmanların önleri bu grupların gün içinde bekledikleri ve insanlara saldırdıkları yerlerdi. Hatta zaman zaman dolmuşları durdurup içindeki insanlara bakıyor, karşıt görüşlü olabileceğini düşündükleri insanları seçip dolmuştan indiriyorlardı. Tam olarak böyle bir plan içerisinde olduklarını belli eden bir tavırla yine köşe başında bekliyorlardı. Ben dolmuştan iner inmez doğrudan "*Seni komünist! Seni bilmediğimizi, fark etmediğimizi mi zannettin?*" diyerek başladılar beni dövmeye. Kim olduğumu bildiklerine göre beni takip etmiş olmalıydılar. Bunun hiç farkına varmamıştım. Dayak yemiş bir halde eve girdiğimde babam şoke oldu. O zamanlar sokaklarda güpegündüz insanlar öldürülüyordu. Babam bunları elbette duyuyordu ama beni o halde görünce tüm aileyi bir an evvel Hollanda'ya götürmeye karar verdi. Ancak ben gitmek istemiyordum. Burada hem bir Kürt mücadelesi hem de sosyalizm mücadelesi veriyordum. Devrim yapma hayallerimiz vardı. Bu yüzden onun bu isteğine uzun süre direndim. Önce ailemin diğer üyeleri gitti. Bir süre sonra ben de hem merakımdan hem de ailemi ziyaret etmek istediğimden işyerimden üç aylık ücretsiz izin alıp gittim. Giderken kendi kendime "*Gideceğim ve geri döneceğim.*" diyordum, "*Ben burada, Türkiye'de kalmak istiyorum!*"

Ümit Fırat

Adnan Dalkıran ile hikâyemizin başladığı zamanlar ve sonra birbirimizi tekrar buluşumuz hâlâ hafızamdadır. Beyoğlu Asmalımescit Sokağı'nda Yakup 2, Refik ve Beyoğlu Restoran olmak üzere üç meyhanemiz vardı. İş saatleri sonrasında genellikle ya bu üç meyhaneden birine, ya da Galatasaray Nevizade Sokağı'ndaki başka bir meyhaneye giderdik.

1993 yılı Mart ayı olmalıydı. Bir akşam arkadaşlarla Beyoğlu Restoran'da oturuyorduk. Bir süre sonra değerli dostum Fahri Aral da aynı mekâna geldi. Yanında, birisinin Afrika kökenli olduğunu fark ettiğim birkaç arkadaşıyla birlikte arkamızdaki masaya oturdular. Masalarımız neredeyse bitişik sayılacak kadar yakındı, ama benim arkam dönük olduğu için masadakilere fazla dikkat edememiştim. Bir süre sonra, konuşulanların arasında benden de bahsedildiğini fark edip kulak kabarttım. Sohbet enteresandı ve bir süre belli etmeden sakın bir şekilde konuşulanları dinlemeye devam ettim.

Fahri Aral, masasındaki bir arkadaşına Ümit Fırat diye birisini tanıyıp tanımadığını soruyor ve o arkadaş da, gayet iyi tanıdığını, kendisinin 1980 öncesinde Ankara Zafer Çarşısı'ndaki Barış Kitabevi'ne çok kez uğradığını, sonra Ümit Fırat'ın hapse girdiğini, çıktıktan sonra nerede olduğunu, ne yaptığını bilmediğini ve merak ettiğini belirtiyor, aklına gelen başka bilgileri de aktarıyordu. Artık dayanamayıp merakla arkamı döndüğümde, Fahri de arkadaşına yüksek sesle *"İşte karşında deminden beri hakkında konuştuğun Ümit Fırat"* diyerek bana sarıldı; arkadaş da bizim kahkahalarla sarılıp kucaklaşmamızı seyretti. Uzun yıllar karşılaşamamanın getirdiği hasretle epey süren hoşbeşten sonra Adnan ısrarla bizi Amsterdam'a davet etti. Aradan fazla zaman geçmeden Mayıs ayı sonlarında Fahri ile Amsterdam'a gitmeyi başardık.

Yeniden karşılaştığımız 1993'ten sonraki yirmi altı yıl içerisinde, Adnan sayesinde pek çok kültürel aktiviteye davet edilip katıldım, eşsiz ve tekrarı mümkün olamayacak kadar mükemmel müzisyenler ve konserler izledim. Şunu açık ve net olarak belirtmeliyim ki, Adnan, sadece Hollanda'da yaşayan herhangi bir göçmen gibi kalmayı tercih etmemiştir. Hem Türkiye'de ve dünyada olan biten her konu hakkında bilgi, fikir ve düşünce sahibi olmayı sürdürmeyi başarmış, hem de yaşadığı ülkenin kültürü ve siyaseti ile bütünleşebilmiş, pozisyon almış bir entelektüeldir.

ANKARA'DAN HOLLANDA'YA UZANAN YOL

1980 yılının Mart ayıydı. Hollanda'da, havaalanındaydım. Bütün ailem beni orada, yanlarında istiyordu ama ben Türkiye'de kalmak istiyordum! Hiç unutmuyorum, Ankarada çok kar yağmıştı. Hollanda'ya geldim, burası da bir o kadar soğuktu! Ankarada uçağa bindiğim havaalanı hangar gibi bir yerdi; bomboş, renksiz, kimliksizdi... Ankaraya yakıştırılan bir ifade vardır: "Gri Şehir". Hollanda'ya ayak bastığımda bunun ne demek olduğunu daha iyi anladım. Öyle bir yerden kalkıp Hollanda'ya geliyorsun, çok modern ve düzenli bir havaalanına! Avrupa'nın modern şehirleri olduğunu duyardım. Ancak Hollanda'nın nasıl bir yer olduğunu hiçbir şekilde tahayyül edemiyordum. İşte havaalanında, Hollanda'ya ilk adım attığım o anlarda gördüğüm o düzen, insanların nerede ne yapması gerektiğini bilmesi, beni gerçekten çok şaşırtmıştı. Havaalanında babam karşıladı beni; şehrin merkezine gitmek için belediye otobüsüne bindik. Yolda tabii her şey farklıydı; otobüsler farklı, insanların giyimleri farklı... Havaalanından şehre kadar bir trafik olmasına rağmen yine de bir keşmekeş yoktu. O zaman Ankarada havaalanına giden yol tek şeritli, tek yönlü ve dar bir yoldu. Çok kötü, gürültülü, kalabalık bir karayoluydu. Oysa burada, bunun tam tersi bir durumla karşılaşıyordum; daha dingin, daha sessizdi her şey. Yolda daha önce hiç görmediğim farklı milletlerden insanlar gördüm. Bir renklilik vardı. Evet, kelimenin gerçek anlamıyla bir renklilikti bu! Ben daha tek tip bir toplumdan geliyordum; bütün etnik ve cinsel kimlikleri bastırılan, asimilasyonun çok uzun zamandır devlet politikası olduğu bir ülkeden... Çok çeşitli bir kültürel yapısı olmasına rağmen bu çeşitliliği kamusal alanda görmemiz mümkün değildi Türkiye'de. Hollanda'daysa durum böyle değildi. İnsanların giyimi bile dikkatimi çekmişti. Herkes ne kadar farklı ve ne kadar özgür görünüyordu diye düşünmüştüm. Bizde sanki insanların giyimi bile tek tipti. Hele 80'li yıllarda daha da kötüydü; asker gibi giyinilirdi. O zamanlar her politik görüşün kendi modası, tarzı vardı ve herkes benimsediği politik görüşe göre sınırları belli kıyafetler giyerdi. Kural değildi tabii ki ama dönemin tarzıydı. İki ülke arasında o kadar çok farklılık vardı ki, iki ayrı dünyaydı adeta. Çok farklı bir dünyaya geldiğimi anlamıştım. Daha ilk anlarda "Niye geldim ben buraya?" diye düşündüm ve büyük bir endişe kapladı içimi.

Bu esnada ailemin yaşadığı apartman dairesine geldik. Hem ev hem de mahallenin kendisi, Türkiye'dekinden oldukça farklıydı; özellikle de mimari ve konut tipi. Örneğin Türkiye'deki geniş aile kültüründen dolayı evler genelde büyüktür. Hollanda'da daracık evleri görünce oldukça şaşırmıştım. Bir diğer fark da ulaşım yöntemleri ve bunların rahatlığıydı. En çok bisiklet ve tramvay kullanılıyordu. Türkiye'de bisikleti ulaşım aracı olarak kullanma kültürü yoktu. O yüzden bunca insanın işe gidip gelmek için bisiklet kullandığını görmek benim için ilginçti. Bununla birlikte tramvaya yabancı değildim.

Ankara'da çocukluğumda elektrikli trolleybüs vardı, aynı tramvay gibi olduğundan bir aşinalık yakalamıştım. O zamanlar çok ilginç gelirdi trolleybüs bana; Bahçelievler-Dikimevi hattında çalışır, elektrikli olduğundan hep aynı rotadan giderdi. Süleyman Demirel'in bir Ankara betimlemesi vardı: *"İki tane Ankara vardır: Biri Pakistan Ankara'sı, biri İsviçre Ankara'sı."* Pakistan Ankara'sı, gecekondu bölgeleriydi; Bahçelievler gibi semtler de İsviçre Ankara'sıydı. ve trolleybüs de tabii ki İsviçre Ankara'sındaydı.

Babam Amsterdam'da bir inşaat firmasında işe girmişti ve emekli olana kadar da orada çalıştı. Babamla bu şehri ilk gezdiğimde *"Şu binayı ben yaptım, bunun da inşaatında bulundum"* diye tek tek göstererek anlatmıştı bana. Şehirdeki binaların büyük bir bölümünün yapımında katkısı vardı ve her yeri bu şekilde gezdirerek öğretmişti.

Yıllar sonra bir sergi açılışındaki konuşmamda babamı anarak şunları ifade edecektim: *"Babam yaptığı binalara giremedi ama ben -tıpkı babam gibi bir göçmen olarak sorumluluklarımın bilincinde olmakla birlikte- ondan farklı olarak, 'haklarımın' da bilincindeyim."* Sorumluluklar ve haklardan söz etmişken, yaşadığım ülkedeki sistemin nasıl kurulup geliştiğinden, yani Hollanda tarihinden de söz etmeliyim sizlere.

Hollanda her zaman ekonomik açıdan refah yaşayan bir ülke olmamış. Sömürge döneminde altın çağını yaşamış ama o süreç halka tamamen yansımamış, halkın çoğunluğu yoksulmuş. 1940-45 yılları arasında, ülkenin Almanya işgali altında kaldığı dönemde ekonomi iyice kötüye gitmiş. İkinci Dünya Savaşı'ndan çok kötü etkilenen Hollanda'da o dönemin izleri hâlâ var. Ekonomi kendini ancak 1960'lı yıllarda toparlamış. İlk işçi göçlerinin başlangıcı da bu yıllara tekabül eder. Tabii ben 1980'de geldiğimde, artık refah ülkesi olmuştu ancak sanayileşme süreci halen devam ediyordu. Sanayileşme insan gücü ihtiyacını sürekli artırıyordu ve bunun için ülkeye çok sayıda göçmen kabul ediliyordu. Ekonomik faydasının yanı sıra, göçlerin neden olduğu kültürel çeşitlilik Hollanda demokrasisinin gelişmesine çokça katkı sağlamıştı.

Türkiyeden ayrılırken; kendimi az çok okumuş, mürekkep yalamış bir solcu olarak tanımlıyordum. Fakat Hollanda'ya geldiğimde dünyadaki gelişmelerden çok geri kaldığımı fark ettim. Hollandalı bir komşumuz vardı; çok iyi bir insandı, zamanla çok da samimi olduk. Bana bir gün, eşcinsellerle ilgili ne düşündüğümü sordu. *"Hepsi hasta."* dedim. *"Ben seni hasta etmiyorum ki Adnan."* diye karşılık verdiğimde neye uğradığımı şaşırdım. O an kendimden çok utandım. Gördüm ki, Türkiye'de hep böyle tabularla dolmuş kafamız. Biz kendimize sosyalist diyorduk, düşüncelerimizin ilerici olması gerekirdi ama farklı cinsel yönelimler ya da kadın meselesi konusunda kendini *muhafazakâr* olarak tanımlayan insanlardan hiçbir farkımız yoktu.

İşte o zamanlar, bu gerçeği her gün yeniden keşfederek komplekse girmiştim. *"Ben hiçbir şey bilmiyormuşum!"* diyordum artık. Güya okumuş, memur adamdım; ben bu durumdayken, köyünden çıkıp doğrudan buraya gelen insanları düşünün bir de...

Annem, babam ve kardeşlerimle, Amsterdam'daki ilk evimizde, 1987

Ben Hollanda'ya geldikten kısa süre sonra Ankara'da sıkıyönetim ilan edildi. Darbenin postal sesleri geliyordu. Ben, o noktaya kadar hâlâ Türkiye'ye geri dönüp devrim yapma hayalleri kuruyordum. Zaman zaman derneği arıyordum, sıkıyönetim ilan edildiğinde bile derneği açık tutmuşlardı. Öyle bir şeydi ki kimse durumun vahametini kavrayamamıştı aslında. Sıkıyönetim gelmişti ama hâlâ derneğe gidiyordu insanlar! Hatta bir gün dernek başkanına *"Siz polisin gelip sizi almasını mı bekliyorsunuz?"* dedim. Sıkıyönetim ilanından sonra oradaki arkadaşlarım *"Geri gelme Adnan"* dediler, *"Darbe geliyor. Ayrıca sıkıyönetim de elimizi kolumuzu bağladı, hiçbir şey yapamıyoruz burada. Darbeden sonra orada olman bizim için daha iyi olur."*

İşte bu şekilde Hollanda'da kalma ihtimalim kesinleşmeye başladı. Daha sonra 12 Eylül 1980 darbesi oldu ve Türkiye'de demokrasi ve özgürlükler askıya alındı.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi: Genelkurmay Başkanı Kenan Evren komutasındaki Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Eylül 1980 günü emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askeri darbe.

Araştırmalara göre 12 Eylül Askeri Darbesi'nin sonuçlarına ilişkin bazı rakamlar şöyle:

- 650 bin kişi gözaltına alındı.
- 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı,
- 7 bin kişi için idam cezası istendi ve 517 kişiye idam cezası verildi. 50'si idam edildi.
- 71 bin kişi Türk Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı,
- 98 bin 404 kişi örgüt üyesi olmak suçundan yargılandı.

14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı.

300 kişi kuşkulu bir şekilde öldü.

937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı.

3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi.

Gazetecilere **3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası** verildi.

300 gazeteci saldırıya uğradı.

Gazeteler **300 gün** yayın yapamadı.

Cezaevlerinde toplam **299 kişi** yaşamını yitirdi.

388 bin kişiye pasaport verilmedi. **30 bin kişi** sakıncalı olduğu için işten atıldı.

30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti.

171 kişinin işkenceden öldüğü belgelendi.

23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.

400 gazeteci için toplam **4 bin yıl hapis cezası** istendi.

31 gazeteci cezaevine girdi.

3 gazeteci silahla öldürüldü.

39 ton gazete ve dergi imha edildi.

Cezaevlerindeki **144 kişi** kuşkulu bir şekilde öldü,

14 kişi aynı dönem yapılan açlık grevlerinde öldü.

16 kişi -kaçarken- vuruldu,

95 kişi -çatışmada- öldü,

73 kişiye -doğal ölüm raporu- verildi,

43 kişinin -intihar ettiği- bildirildi.

Artık geri dönme ihtimalim hiç kalmamıştı. Herkes işten atılıyor, gözüne alınıyor, tutuklanıyordu... Korkunç bir dönemdi. Dernekler, vakıflar kapatılıyor, işçilerin ve memurların grev hakkı gaspediliyor, süresiz işten çıkarmalar yaşanıyor, haksızlıklara karşı örgütlenen herkes “ülke güvenliği” gerekçesiyle *marjinal* ilan ediliyordu. Türkiye'nin sokaklarındaki postal seslerinin gürültüsü, tüm dünyada endişeyle takip ediliyordu. Böylelikle tamamen burada kalmaya karar verdim.

Kararımın ardından kendime yeni bir yol çizmem gerekiyordu. Hollanda'da diploma çok önemliydi, üniversite mezunu olmanız hem iş bulmada hem de başka birçok anlamda kolaylık sağlıyordu. Ayrıca burada iş bulabilmeniz için Felemenkçe bilmeniz gerekiyordu. Bu yüzden bir an önce kolları sıvayıp bir dil kursuna yazıldım. Bir buçuk sene gibi bir zamanda Felemenkçe öğrendim. Çok yoğun bir kurstu, her gün 8.30-15.00 arasını kursta geçiriyordum. İngilizceyi de sonradan işyerinde biraz öğrendim. Daha sonra dört yıl Driebergen Sosyal Hizmetler Akademisi'nde okudum ve buradan 1988 yılında mezun oldum. Ardından İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda memur olarak hemen işe girdim. Mesleğimin tam adı “Sosyal Danışmanlık”tı. Görevim, işsizlere (daha çok yabancılara) iş bulmaktı. Akademiyi bitirdikten sonra altı aylık bir uzmanlaşma eğitimine katılarak “Meslek Seçimi Uzmanı” oldum ve memur olarak çalışmaya devam ettim. İş ve İşçi Bulma Kurumu'na iş bulmak için gelenlere, hangi mesleklerin revaçta olduğunu anlatıp nasıl seçim yapabilecekleri konusunda yol gösteriyordum.

Dil kursu grubu, Amsterdam, 1987

Okullarda da öğrencilere hangi mesleği seçmeleri gerektiğini, hangi mesleklerin ilerleyen yıllarda önem kazanacağını anlatıyordum. Gittiğimiz okullar çoğunlukla yabancılardan oluşan, farklı milletlerden insanların eğitim gördüğü kurumlardı. Yaptığımız işin iki ayağı vardı: İşgücü arzı ve talebi arasında denge sağlayabilmek için bir taraftan okullara giderek öğrencileri işgücü aranan mesleklere yönlendiriyorduk; diğer taraftan da bireysel başvuruları alıyor ve insanların kendi istedikleri alanda nasıl ilerleyebilecekleri konusunda yol gösteriyorduk. İşimi seviyordum.

1983 yılında evlendim. Eşim Boşnak Hanım, yine Balâdan, Güngörler Ailesi'nin kızıydı. Köyde doğup büyümüş, ilkokul mezunu bir genç kızdı. Biz tanışıp evlendiğimiz sırada on dokuz yaşındaydı. Öncesinde şahsen tanışmıyor olsak da birbirimizden haberimiz vardı. Kendisi benim Hollanda'da olduğumu biliyormuş. Bana da onu, "Büyük bir aileden güzel bir kız." diye anlatmışlardı. Annem benimle konuştu, "Seninle Hollanda'ya gelir, sen ne diyorsun bu işe?" dedi. Böylece tanıştırıldık. Boşnak Hanım'a Hollanda'daki durumumu anlattım, hayatımdan bahsettim ve kendisine evlenme teklif ederek benimle gelmek isteyip istemeyeceğini sordum. Benim siyasetle uğraştığımı biliyormuş, o konuda endişeleri vardı. Onu, Hollanda'da bu konuda bir sıkıntı yaşamayacağımıza ikna etmemin ardından benimle evlenmeyi kabul etti. Böylece evlendik ve birlikte Hollanda'da yaşamaya başladık. Eşim için haliyle her şey çok yeniydi. Hem kimseyi yakından tanımadığı yeni bir ailenin içine girmiş, hem de küçük bir köyden yabancı bir ülkeye gelmiş ve ailesi başta olmak üzere sevdiği herkesten ayrılmıştı.

Kızım Seren, Slotervaart Hastanesi, Amsterdam, 1986

Kızım Dilan, Amsterdam, 1992

Boşnak Dalkıran

Hollanda'ya 1983 yılında, on dokuz yaşında Adnan'la evlenerek geldim. Ankara'nın ilçesi Balâ'nın küçük bir köyü olan Küçükcamili'de büyüdüm. İlkul mezunuyum. Babam hep okumamızı istiyordu ama bizim yaşadığımız köyde o zamanlar okul yoktu. Biz de çok isterdik okula gitmeyi ama maalesef yaşadığımız yerde böyle bir imkânımız olmadı.

İlk geldiğimde büyük endişelerim vardı. Hollanda'nın kültürü ve buradaki yaşam hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Her şeyden önce bu ülkenin dilini bilmiyordum. İnsanlarla nasıl iletişim kuracağım konusunda çok kaygılıydım. Tabii ki çok zordu, çok zorluk çektim. Eskiden cep telefonu da yoktu. Ev telefonlarıyla uluslararası görüşme imkânı her zaman mümkün değildi ve çok pahalıydı. Geldiğim ilk sene posta adeta benim için çalışırdı. Akrabalarım bana o kadar çok mektup yazarlardı ki! O mektuplar benim en önemli iletişim aracımdı. Her gün postacının yolunu gözlüyordum, posta kutusunda mektup gördüğüm zaman dünyalar benim oluyordu. Bir akşam okurdum mektupları, bir de ertesi sabah. Çok enteresan bir duyguydu, insan çok özleniyor ailesini. Zordu ama alıştım zamanla. Adnan'ın annesiyle babasıyla birlikte yaşadık. Adnan, istersem ayrı ev tutabileceğimizi söyledi ama ben istemedim. Çünkü burada konuşabileceğim kimsenin olmaması fikri beni korkutuyordu. Hiç olmazsa evimizde iletişim kurabileceğim birileri olsun, kalabalık olalım diye onlarla birlikte yaşayalım istedim.

İlk zamanlarda dışarıya bir yere gittiğimizde ben tek kelime bile konuşamıyordum hiç kimseyle. Doktora gideceğim zaman Adnan'dan yardım istiyordum, çünkü doktorla iletişim kuramıyordum. Ama Adnan benimle çok açık konuşurdu. Artık bu ülkede yaşayacağımız için, burada tek başıma ayakta kalabilmem gerektiğini anlatırdı bana.

Zorlanıyordum ama bu sayede ne yapmam gerektiğini de daha çok düşünüyordum. Sonunda başka bir ülkeye, Avrupa'ya geldiğimi, eskiden bulamadığım imkânlarla artık sahip olduğumu ve eskiden yapamadığım her şeyi burada yapabileceğimi düşündüm. *"Yetişkin bir insanım, bu saatten sonra okuyup ne yapayım"* demedim hiçbir zaman. İçimde kalanları burada yapmaya karar verdim, çok azimliydim, okumak istiyordum.

Geldikten hemen birkaç ay sonra başladım okumaya. Burada semt evleri vardı, Felemenkçe öğrenmek için haftanın iki günü semt evlerine gidiyordum. Başlarda gramer biraz zor geldi tabii ama öğrendim. Dışarı çıkıp bir şeyler öğrenmeye başladığımda Hollanda'yı ve Hollandalıları çok sevmeye başladım. Burada insanlar çok özgür, yardımsever ve azimliydiler. Yaşları altmış, yetmiş olsa bile okula gidebiliyorlardı, çünkü bir şeyler öğrenmeyi ve öğretmeyi çok seviyorlardı. Kursa başladığımda hiçbir şey anlamıyordum ama tekrar tekrar sorsam da anlatmaktan bıkmıyorlar ve kendimi kötü hissetmeme de sebep olmuyorlardı. İnanılmaz sabırlı insanlar, diye düşünmüştüm. Onların sabrı sayesinde kendime güvenimi hiç kaybetmedim ve Felemenkçe öğrendim. Sosyal bir çevrem de oldu bu sayede. Hâlâ haftanın bir günü okula gidiyorum kendimi geliştirmek için. Her sabah küçük bir çocuk gibi o kadar sevinerek gidiyorum ki, o heyecanımı hiç kaybetmedim. Çünkü hem kendimi geliştiriyorum hem de farklı insanlarla farklı kültürlerle tanışıyorum. Dil dışında da her gün yeni bir şey öğreniyorum onlardan. Her milletten insan var: Hindistanlı, Pakistanlı, Faslı, Türkiyeli... Uluslararası bir grup olduğu için çok mutlu oluyorum.

Kürtçe ve Türkçe biliyordum, bir de Hollandaca öğrenmiş oldum. Üç dilim var şimdilik. İngilizce yok ama onu da öğrenmek istiyorum. Çocuklarla ilgilenmekten ve çalışmaktan fırsat olmadı bugüne kadar, belki ilerleyen zamanlarda öğrenirim. Küçük kızım üç yaşındayken kreşte çalışmaya başladım. Dil eğitimime de devam ediyordum ama kreş, çocuklarım olduğu için iyi bir iş fırsatıydı. Çünkü onları da kreşe getirmeme izin veriyorlardı. Çocuklarla tüm günü faaliyetlerle geçiriyorduk: Oyun, kitap, müzik... On iki yıl kreşte çalıştım. Yine bu sırada altı haftalık bir güvenlik kursuna gittim. Fiziksel bir saldırı ile karşılaştığımızda kendimizi nasıl koruyabileceğimizi öğretiler polis bürolarında. Kurs sonunda başarılı olanlara verilen sertifikadan aldım. Bir şeylerle hep meşgul oldum yani. Örneğin birkaç ay kuaförlük kursuna gittim. Hatta orada şöyle bir anım var: Saç yapabilmek için modelimizi kendimiz bulmamız gerekiyordu. Ben her hafta modeli nereden bulacağım, hep kayınvalidemle kayınpederimi götürüyordum. Diğer kursiyerler yeri gelip kendi kayınvalide ve kayınpederlerinden dert yanarken “*Seninkileri de hiç çekiştiremiyoruz*” diyerek şaka yollu takılırlardı bana. Çok keyifli zamanlardı... Yüzme kursuna gittim, yüzme öğrendim. Hiç boş durmadım, burada hep bir şeylerle uğraştım.

”

Ancak zamanla hem aileme hem de Amsterdam'ın yaşantısına alıştı. Annem ve babamla beraber yaşıyorduk ve uzunca bir süre de beraber yaşadık. Eşime pek çok kez ayrı eve taşınabileceğimizi belirttiysem de o yeni geldiği ve aileme de alışmaya başladığı için bunu istemedi. Otuz dokuz yıldır evliyiz, iki de kızımız var. İlk çocuğumuz, evlendikten üç sene sonra, 1986 yılında doğdu, Seren koyduk kızımızın ismini. Ben o sırada okula gidiyordum, öğrenciydim. Sabah okula giderken kızım nereye gittiğini sorar, okula gittiğimi söylediğimde de şaşırır ve “Babalar da okula gider mi?” derdi. Diğer kızım Dilan, 1990 yılında doğdu.

Kızlarımın ikisi de Amsterdam'da büyüdü. Hem çocukluklarında hem de ergenlik dönemlerinde, zorluk çektiler. Düşünün ki, hem yabancı bir ülkede yaşıyorsunuz hem de “Türk göçmen” olarak nitelendirilmenize rağmen aslında Kürtsünüz! Çocuklar için anlaşılması kolay olmayan oldukça karışık bir durumdu. Çocukları Hollanda'ya uyum sağlamalarını istiyordum ama önümüzde çeşitli zorluklar vardı. Örneğin, o zamanlar Hollanda'da “beyaz” ve “siyah” olarak adlandırılan okullar vardı. Kızlarımla okuduğu ilkokulda hiç Hollandalı yoktu. Tamamı farklı milletlerden çocukların okuduğu bu tip okullar “siyah okul” olarak nitelendiriliyordu. Öte yandan, yaşadığımız yer göçmen mahallesi idi. Bununla birlikte, ileride bahsedeceğim, vakıftaki işimden dolayı Hollanda'ya davet ettiğim sanatçıların bir kısmı evimizde konaklıyorlardı. Yani evde bambaşka bir sosyokültürel ortam vardı.

Aynı zamanda çocuklar bazen bizimle başka şehirlerdeki ya da diğer Avrupa ülkelerindeki konserlere geliyorlardı. Böylece provalara, çalışmalara tanık oluyor, sanatçıları tanıyorlardı. Bunların tümünü düşündüğümüzde, farklı kültürler arasında geçen çocuklukları, onları oldukça yormuş olsa da sanırım bu durumun kızlarıma katkıları da oldu. Ortaokulun ardından liseye geçiş sınavında başarılı olmalarından dolayı çok iyi bir okula geçiş yaptılar. Bu sefer de “beyaz” diye adlandırılan bu okulda, sadece Hollandalılarla okumaya başladılar, yabancı kökenli öğrenci hiç yoktu. Orada da birçok yeni kimlik krizi yaşanabilirdi belki ama ben onları okul dışında da Amsterdam'ın kültürel ortamına dahil edebilmek için çok çabalıyordum.

Amsterdam'daki ilk evimizde, 1987

Seren Dalkıran

(1986)...Lise yıllarının sonlarında insan hakları ve özellikle kadın hakları üzerine çalışan, “*Kaybolan Yüzler Vakfı*”nı kuran iki isimden biri oldu. Hollanda’da günümüzde de göçmen toplumlarda sorun olarak devam eden töre ve kadın cinayetleriyle ilgilendi. “*Siyah Lale*” projesi ile entegrasyon ve eğitim ve kültür bakanlığının desteğiyle Hollanda’daki birçok lisede sunumlar gerçekleştirerek gençlerde bilinçlenme süreçlerini aktifleştirme üzerinde çalışmalar yürüttü. Hollandalı yönetmen Frans Bromet ile beraber Diyarbakır ve Hollanda’da “*Kaybolan Yüzler*” ve “*Töre Cinayetleri*” belgesellerini çektiler. Bu süreçte Yeşil Sol Parti gençlik kollarında da aktif rol aldı. Uluslararası University College Utrecht üniversitesinde Liberal Sanat ve Bilimler okudu. Küresel Liderlik (Global Leadership) çalışmalarına ilgi duymaya başladı. Nesiller arası liderleri bir araya getirip sosyal değişim ve sürdürülebilirlik üzerine projeler üreten Synergized Earth Network (SEN) vakfının iki kurucusu arasında yer alan Dr. Seren Dalkıran, altı kıta ve yirmi sekiz ülkede birbirinden farklı küresel liderlik programlarına katıldı. Avustralya Notre Dame Üniversitesi, Utrecht Üniversitesi, Varna University of Management ve ünlü bilim insanı Profesör Dr. Geert Hofstede’nin desteğiyle Uluslararası Yeni Nesil Liderlik üzerinde dünya çapında ilk doktora eğitimini oluşturdu ve tamamladı. Birçok ödül alan çalışmalarını, ileride küresel iş piyasasının yüzde 75’ini oluşturacak olan milenyum neslindeki liderlik, inovasyon, dayanıklılık, otonomi potansiyeli vb. konular hakkında, Dördüncü Sanayi Devrimi çerçevesinde, Leiden Üniversitesi’nde kurduğu liderlik laboratuvarında ilerletmektedir. Bu alanlarda farklı sektörlerdeki kurumlara bilimsel bazlı danışmanlık yapmaktadır.

Dilan Dalkıran

(1990)... Amsterdam Üniversitesi'nde antropoloji ve sosyoloji okudu. KULSAN çalışmalarına tanık olmak, üniversite eğitimi seçiminde ona önemli bir ilham kaynağı oldu. Bu dönem gönüllü olarak Afrika'da bir yetimhanede çalıştı. Hayali, çocuk hakları üzerine çalışmaktı. Londra'da King's College'da uluslararası çocuk hakları üzerine yüksek lisansını tamamladı ve özel bir kurumda otizmli çocuklarla çalıştı. Bir diğer hayali Hong Kong'da yaşamaktı ve 2017 yılı itibariyle Hong Kong'da üniversitelerde uluslararası özel öğrenci danışmanı olarak çalışmaya başladı. Aynı zamanda İngilizce özel dersleri verdi. Amsterdam'da uluslararası bir şirkette Talent Management'de bir süreliğine çalıştı. Şimdi ise aynı alanda Lahey'de Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nda çalışmaktadır.

Mesela onları çocukluklarından beri De Balie'ye götürürdüm. De Balie Amsterdam'ın çok önemli bir kültür sanat merkezidir. Yıllardır gelirim buraya; konferansların, panellerin, konserlerin olduğu güzel bir kültür merkezidir. Ayrıca kafe bölümü de Amsterdam'daki pek çok yazarın, gazetecinin, sanatçının uğrak yeridir. Birçok düşüncemiz, çalışmamız burada yeşermiştir. Kızlarım, De Balie'deki konserlere ve dost buluşmalarına; hafta sonları şehirdeki müzelere, festivallere ve etkinliklere giderek büyüdüler. Bütün bu öğrendikleri sayesinde, çok çeşitliliğin verdiği bu zenginliklerle kızlarımın dünyaya ve insana bakış açıları gelişti. Bu gelişimlerinde; onları insanlar, kültürler ve farklı dünyalar arasında köprü kurabilecekleri ortamlara bilinçli bir şekilde yakından dahil etmemin etkisi elbette önemliydi. Türk olmak, Türkiyeli olmak, Kürt olmak, göçmen olmak, Hollandalı olmak, dünyalı olmak... Tüm bu tartışmaların arasında sanırım enternasyonal bir birey olma ve kimlik geliştirebilme konusunda kendi yollarını bulabildiler.

Hollanda'da entelektüel ve siyasi alanlarda tanınan Felix Rottenberg ve Paul Hermanides tarafından 1982 yılında kurulmuştur. İfade özgürlüğü, çağdaş sanat, politika, kültür, sinema ve medya etkinlikleriyle geniş çapta tanınan bir platform ve merkezdir. Amsterdam'ın göbeğinde, Leidseplein Meydanı'nın hemen yanında bulunur. Sohbet programları, sinema, sanat, tartışma etkinlikleri ve tiyatrosu ile De Balie pek çok farklı görüşü yaratıcı bir ortamda bir araya getirir. Ayrıca yeni inisiyatifler ve fikirler için bir üretim alanı olarak; sanatçıların, politikacıların, düşünürlerin, kanaat önderlerinin, bilim insanlarının ve halkın toplumdaki gelişmelerle buluştuğu ve panellerin, forumların düzenlendiği bir merkezdir.

De Balie'nin parçası olduğu mimari yapıyla ilgili olarak tarihi kaynaklarda "Amsterdamse Kantongerecht" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre 1970'li yılların sonuna kadar binanın bugün De Balie olan kısmı, En Alt Kademeli Bölge Mahkemesi olarak işlev görmüştür. De Balie'nin açılışına kadar uzun bir süre boş halde kalan bu tarihi mahkeme binasının arkasında da 1975'e kadar açık kalmış eski bir hapisane bulunmaktadır. Adnan Dalkıran, Amsterdam'a ilk geldiği zamanlarda binanın bu boş kısmına gelip gezdiğini anlatır. Günümüzde eski hapisanenin belli bir kısmı anıt olarak korunmuş, dokunulmamıştır.

AVRUPA'YA EKONOMİK ve SİYASİ GÖÇLER

Türkiyeliler Avrupa'ya ve Hollanda'ya, genellikle çalışıp para biriktirmek için geliyorlardı. Erkekler genellikle yalnız geliyor, birikimleriyle Türkiye'ye döndüklerinde iş kurmak istiyorlardı.. Örneğin bir sene kadar çalışıp biraz para biriktiriyor ve bu birikimle köyde traktör almak istiyorlardı. Ama genelde işler böyle yürümüyordu. Bunun yerine, 1970'li yıllardan beri uygulamada olan '*aile birleşimi amaçlı vize*'* dediğimiz olay gerçekleşmeye başlıyordu. Herkes Türkiye'ye dönmekten vazgeçip ailesini yanına getiriyordu. Bunda Türkiye'de darbenin etkisinin halen sürmesi de pay sahibiydi. Tüm bu göç, Hollanda'da iş bulma ve aile birleşimi meseleleriyle de gönüllü olarak ilgileniyordum.

Hollanda'daki ilk yıllarım, büyük petrol krizinin sadece Hollanda'yı değil, Avrupa'nın büyük bir kısmını ekonomik olarak zorladığı bir döneme denk geliyordu. Bu dönemde herkes, aile birleşimiyle hayatına devam edenler kadar iyi bir durumda değildi. Özellikle birinci jenerasyon göçmenlerin yaşadığı zorlukları görmüş, birçoğunun Türkiye'ye geri dönmek durumunda kalışına şahit olmuştum. Aynı sorunlar ikinci kuşakta da haliyle etkisi altına alıyordu. İyi bir gelecek ve ekonomik bir güvence hedefiyle buraya gelen işçileri, bir gün üretimi durduran fabrikaların kapısında bulabiliyordunuz. İyi olmayan bir ekonomide ilk kurbanlar göçmenlerdir. O dönemin göçmenlerinin de büyük bir kısmı bundan nasibini aldı. Hollanda 1990'larla birlikte büyük bir ekonomik gelişme yönüne girse de, göçmenlerin bunun meyvesini alması elbette zaman aldı. İşte bu noktada yerel yönetimlerin ve dayanışmanın büyük önemi olacaktı.

Türkiye'ye dönecek olursak, darbeden sonra her şey toz dumandı, korkunç bir belirsizlik hâkimdi ülkede. Bu belirsizlik birkaç sene sürdü. Sürekli kötü haberler geliyordu; kayıt dışı göçaltılar, işkence görenler, tutuklananlar... Bu haberleri takip ederek, oradaki dostlarım için ne yapabileceğimi düşünerek ve buradaki arkadaşlarla durum değerlendirmeleri yaparak bir-iki yıl geçirdik. Dernek çevresiyle bağlantım bu süreçte devam etti. Darbenin etkisiyle daha sonra bütün kurumlar dağıldı zaten. Kimi kapatıldı, kiminin de çalışma yürütebilecek alanı kalmadı, her şey yasaklanmıştı. Bir-iki yıl içinde Avrupa'ya siyasi mülteci göçü başladı. Onlarla ilgilenmeye başladım. Tutuklananlar tutuklanıyor, kaçabilenler kaçıyordu.

* **Aile birleşimi amaçlı vize:** Aile birliğinin korunması amacıyla yabancı uyruklu aile bireylerine tanınan vize türü olup belirli şartları taşıyan yabancılara verilmektedir. Farklı bir ülkeye giderek orada yaşamaya başlayan ve ülkenin şartlarına uygun olan yabancılar, aile bağıyla eş ve çocuklarını bulundukları ülkeye getirmek için başvurabilmektedirler.

Siyasi göçler, 12 Eylül darbesinden hemen sonra başlamadı. Yani tüm siyasiler 12 Eylül'ün peşi sıra Avrupa'ya gelmediler. Arada bir direnme ve arayış süreci oldu. Bu mücadele arayışı altı-yedi sene daha sürdü. Suriye'ye, Filistin'e ve Irak'a gidenler vardı. Zaman içinde 12 Eylül'ün gücü açığa çıkınca ve yenilgiyi daha net görmeye başladıktan sonra kendilerine yaşayacak bir ülke aramaya başladılar. Daha sonra başlayan göçle, onların Avrupa'ya yerleştirilme olasılığı ortaya çıktı. Ben Hollanda'ya gelenlerin geçişini ayarlıyor, mülteci statülerini düzenleme işlerini yapıyordum. Türkiye'den beni tanıyan ve bilenler, yurtdışına çıkarılması gereken biri için Hollanda'ya karar vermişlerse beni arıyorlardı: "Arkadaşı şu uçakla gönderiyoruz." Ben de gidip havaalanından onu alıyordum, Uluslararası Af Örgütü'ne götürüyordum ve mültecilik işlemlerini başlatıyorduk. Af Örgütü'yle ve mültecilerle ilgilenen diğer kurumlarla ilişkilerim geliştikten sonra, gelen diğer sol örgüt üyeleri de iltica işlemleri için beni bulmaya başlamışlardı.

Bir süre Mehmed Uzun'la birlikte ilgilendik bu işlerle. Mehmed Uzun, 1976-77 tarihinden, *Rizgari* dergisinden arkadaşım. Genç yaşta *Rizgari* dergisinin yazı işleri müdürü olmuştu, çok okuyan, bilgili ve bir o kadar da mütevazı bir insandı. Yazıları nedeniyle hapse girdi, daha sonra mahkeme süreci devam etti. Çok ceza alacağı anlaşıncı, yurtdışına, İsveç'e gitti. Birlikte beş-altı yıl boyunca arkadaşların Avrupa'ya gelişlerini organize ettik: Gelenlerin koordinasyonu, yerleştirilmesi, Suriye'deki arkadaşlarımızla ve irtibat bürosuyla haberleşme... Bunları koordine

Mehmed Uzun

Edebiyatçı (1953 – Siverek / Şanlıurfa – 11 Ekim 2007 Diyarbakır). 1977 yılından itibaren yaşamını İsveç'te sürdürdü. Türkçe, Kürtçe, İsveççe edebi çalışmalarıyla çok dilli, çok kültürlü bir yazar olarak tanındı. Uzun yıllar İsveç Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu Üyeliğinde bulundu. Ayrıca İsveç PEN Kulübü ve Uluslararası PEN Kulüp'te aktif olarak çalıştı. Mehmed Uzun, Kürtçe altı roman yazdı. Romanları başta Türkçe olmak üzere birçok dile çevrildi. Denemeleri de çeşitli dergi ve gazetelerde yirmiye yakın dilde yayımlandı. *Aşk Gibi* *Aydınlık Ölüm Gibi* *Karanlık* romanı ve *Nar Çiçekleri* adlı deneme kitabı ile ilgili olarak yargılandı. 2001 yılında, Türkiye Yayıncılar Birliği'nin her yıl verdiği *Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü*'nü aldı. İsveç ve Dünya Gazeteciler Birliği'nin de üyesiydi. Kendisini şöyle tanıttı: "*Kürdüm, Türkiyeliyim, İsveçliyim, İskandinavım, evrenselim. Hem iki nehrin, Dicle ve Fırat'ın arasındaki çok kapalı bir bölgenin yerlisiyim, hem de dünya vatandaşıyım. Çünkü dünyanın kültürleri, ülkeleri ve dilleri boyunca yolculuk ediyorum.*"

ediyorduk. Mehmed, yıllar sonra görüştüğümüzde benim o zamanki çalışmalarımı çok beğendiğini söylemişti. Zaman zaman çok beğendiği KULSAN konserlerine gelirdi. *Yitik Bir Aşkın Gölgesinde* romanının Felemenkçeye çevirisinde Mehmed'e yardımcı olmuştum. Arkadaşım, çevirmen Evert van den Broek bu güzel kitabı Flemençeye kazandırmıştı.

Bir de aynı süre zarfında bir grup Hollandalı (Wim van der Munkhof, Anneke Voeten, Pieter ve Hasan Kaynak) ile beraber, Türkiye'den haber alma konusu problemli olduğundan, *Türkiye Gazetesi* adında bir yayın çıkarıyorduk. Türkiye'de gözaltına alınan, tutuklanan sosyalistler ve Kürtlerden, Suriye'ye geçenlerden haberler alıp onlar hakkında insanları bilgilendirmeye çalışıyorduk. Altı-yedi sayı da bu gazeteyi çıkarttık. Bu yayının amacı ise 12 Eylül sonrası Türkiye'de olup bitenleri Hollanda kamuoyuna anlatmaktı. Felemenkçe yayımlanan bir gazeteydi.

Bu sırada hem ekonomik hem de siyasi sebeplerle Hollanda'da Türkiyeli nüfusu inanılmaz artmıştı. Göçmen sayısı artık belli bir noktaya geldiğinde, ben özellikle bu durumla da ilgilenmek gerektiğine karar verdim. Çünkü göçmenlerle ilgili birçok sorun ortaya çıkmaya başlamıştı; entegrasyon, eğitim, konut, ekonomik sorunlar... Özellikle aile birleşim sürecinden sonra bu sorunlar toplumsal alanda gözle görülür biçimde kendini hissettirmeye başlamıştı.

Yitik Bir Aşkın Gölgesinde

Bu romanıyla birlikte Mehmed Uzun'un Hollanda'da tanınması için gazeteciler ayarladık, röportajlar yapıldı. Hem Mehmed'in edebiyatçılığının hem de bu vesile ile Kürt sorununun Hollanda'da duyulmasını amaçlıyorduk. 12 Eylül darbesinden sonra Türkiye'de hak mücadelesi alanında her şey durmuştu, faaliyet yapılamıyor, üstelik korkunç şeyler oluyordu. Olup biteni kamuoyuna bildirmek için çabılıyor, birlikte Kürdistan Bülteni diye bir dergi çıkarıyorduk. Türkiye, Irak, İran, Suriye Kürt bölgelerinde olup bitenleri, daha çok Kürt örgütlerinin 12 Eylül'den sonraki durumlarını anlatan Türkçe ve Kürtçe bir dergiydi. Dergi İsveç'te basılıyor, sonra tüm Avrupa'ya dağıtılıyordu. Ama tabii, Türkiye'ye dağıtılamıyorduk. O zamanlar Türkiye'ye böyle bir derginin girmesi mümkün değildi. Ben dergide, genelde Hollanda'da olup bitenleri anlatıyordum. Yedi sayı çıkardık böylece. Ortalık sakinleşmeye başladığında, iletişim rahatladığında dergi de misyonunu tamamlamış oldu.

“Yaşadığı çelişkileri çözme çabasıdır” kişinin devrimi...

Tüm bu sorunlarla ilgilenirken bir yandan şunu da söylemek lazım ki, toplumların ve bireylerin değişimi çok zordur. Ancak, çok ciddi toplumsal ve sınıfsal çelişkilerin varlığı ve karşı karşıya gelmesiyle yaşanan şok etkisi bir değişime yol açabilir. Bunun en önemli tarihsel örnekleri dünya devrimleridir. Örneğin Fransız Devrimi, Sovyet Devrimi, İran Devrimi bu şekilde toplumsal/ekonomik çelişkilerin netleşmesiyle beraber başlayan sancılı süreçlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bireylerin değişimleri de hayatlarında yaşadıkları çelişkilerin bir sonucudur. Yaşadıkları çelişkileri çözme çabasıdır kişinin devrimi! Benim en büyük çelişkilerim Hollanda’ya gelmemle ortaya çıkmaya başladı. Türkiye’deki sosyalistler olarak kendi aramızda sınıf mücadelesi ve ulusal mücadele dışında hiçbir şey konuşmadığımızı, hiçbir şey bilmediğimizi fark etmiştim. Sınıf sorunu ve ulusal sorun dışında dünyadaki toplumsal hareketlerden, değişimlerden ve gelişmelerden bihaberdik. Bu çelişkilerin içinde olaylara bakış açım değişmeye başlamıştı.

Türkiye’yi kurtaramadık, bari Hollanda’yı kurtaralım...

İşte böylece sosyalizmle ilgili düşüncelerimin değişmeye başladığı döneme girdim. O zamanlar benim gibi düşünen insanlar, yani sosyalizm ile ilgili soru işareti olan insanlar Fransız Marksist filozof Louis Althusser’in ideoloji, hegemonya ve sivil toplum üzerine yazdığı eserleri okumaya başlamışlardı. Buradan yola çıkarak ben de özellikle *sivil toplum* kavramı üzerine okumaya, araştırmaya, düşünmeye başladım. *Ne demektir sivil toplum?*

Sivil toplum, devletin alanı dışında kalan, aile, medya, sanat ve kültür, din, meslek örgütleri, dernek ve vakıflar, cemaatler gibi özel yapıların oluşturduğu alanın ve bunların ilişkilerinin bütünüdür. Sivil toplumda bireyler veya gruplar kendi kendilerini yönlendirir, kendilerini ilgilendiren süreçlerde katılım sağlama ve karar alma olanağı bulur. Bu yüzden de sivil toplum, demokrasi mücadelesinin yürütüldüğü alandır. Devletin dışındadır fakat devleti etkilemeye ve dönüştürmeye odaklıdır. Eşitlik ilkesini içinde barındırır ve birçok toplumsal hareket de sivil toplum alanında yeşerir ve geliştirilir. Politik bir özne olarak göç sürecini takiben kendimi içinde bulduğum yerel sorunlar karşısında, tam olarak böyle bir mücadele alanına ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyordum.

Bu arada Murat Belge'nin genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Yeni Gündem* diye bir dergi vardı, bir yandan da onu takip ediyordum. Bir grup arkadaşımınla, yaşadığımız yeri geliştirmek ve dönüştürmek için sivil toplum alanında çalışmalar yapmak doğru bir reçete olabilir mi diye düşünüp, Hollanda'da göçmenlerin konut sorunu, çocuklarının eğitim sorunu gibi dertlerle ilgili olarak ne yapabileceğimizi tartışıyorduk. Türkiye'deki hak mücadelemiz bitmişti ama toplumla ilgili sorumluluğumuz devam ediyordu. Ne yapmalı sorusu hep aklımızın bir kenarında duruyordu yani. Özellikle 1986-87 yıllarından itibaren, burada birkaç arkadaşla sürekli bir araya gelip fikir jimnastiği yapıyorduk. Arkadaşlarımdan bir tanesi Ayhan Yalın, Dev-Yol'un o zamanki Merkez Komitesi üyelerindendi, bir diğeri Erol Gözmen, Yılmaz Güney'le çalışmış bir sinemacıydı. Siyasi mülteciydi bu arkadaşlar. Burada belediyeye bağlı semt evleri vardır, orijinal adı da (Felemenkçe) *Buurthuis*'tur. *Buurt* kelimesi mahalle, *huis* ise ev demektir. Mahalleli insanların gittiği, halka kurslar verilen buluşma yerleriydi buralar. Kimi zaman da hep birlikte mahallenin sorunları konuşulurdu burada. Biz de bu evlerden birine gidiyorduk. Zaten bir avuç insandık. Orada tanışmıştık; Hollanda'yı konuşuyorduk, göçmen meselesini tartışıyorduk, "*Türkiye'yi kurtaramadık bari Hollanda'yı kurtaralım. Zaten küçük bir ülke, daha kolay olur.*" deyip gülüşüyorduk.

KULSAN fikri doğuyor!..

Bu şekilde süren hem sivil hem de siyasal özne olma arayışlarımız, önümde hayatımın dönüm noktaları diyebileceğim yollar açtı. Hem dostlarımla Hollanda'daki göçmenlerin entegrasyonu için yaptığımız sivil toplum tartışmalarımız hem de kendi siyasal mücadele birikimlerim, beni bir yandan Kültür Sanat Vakfı KULSAN macerasına, diğer yandan da Hollanda'da yerel siyasete katılım sürecine yönlendirdi. Bu yolculuklarda, sivil toplum ile siyasal mücadelenin yer yer nasıl iç içe geçebildiğini de zamanla gördüm ve elimden gelen her yoldan mücadelenin bir parçası olmaya çabaladığım için hep mutluluk duydum. Bu iki yolda da, pek çoğumu hikâyemin devamında görebileceğiniz güzel insanlarla tanışma ve birlikte çalışma fırsatım oldu. Bu isimleri anmaya, her iki yolda da uzun yıllar omuz omuza bütün çalışmalarını beraber yürüttüğümüz dostum Veronica Divendal ile başlayacağım.

"Sivil toplum çalışmalarına ne şekilde dahil olacağız?" sorumuzun somut yanıtı olan KULSAN fikri ortaya çıktığında Veronica, Hollandalı bir sosyolog olarak Anadolu kültürlerine olan ilgisi ve merakıyla en önemli yol göstericimiz oldu. Böylece Hollanda'daki göçmen hayatımın en aktif dönemi başlıyordu: Bir yandan belediye meclisi bünyesinde, özellikle istihdam ve eğitim gibi konulara eğilmek istediğim siyasal alanda mücadele yürütüyordum; diğer yandan KULSAN ile yeşerecek, entegrasyon ve kültürel diyalog için yoğunlaşma heyecanı duyduğum sivil toplum alanında...

Veronica Divendal

2 Eylül 1946'da Hollanda'nın Kuzey Hollanda bölgesine bağlı büyük bir köy olan Heemstede'de doğdum. Heemstede, Den Haag ile Amsterdam arasında yer alır ve aynı zamanda Haarlem'e de yakındır. Yazar ve gazeteci olan babam Herman Divendal ile öğretmen olan annem Jet Belinfante'nin on iki çocuğunun dördüncüsüyüm. Babam Katolikti, annem de Sefarad-Jahudi kökenliydi, bizler de Katolik olarak yetiştirildik. İkinci Dünya Savaşı'nın berbatlıklarını yaşayıp gördükten sonra bizi bilinçli hümanist, antifaşist ve ırkçılık karşıtı bir şekilde yetiştirmeye çalıştılar. Tüm insanların arasında eşdeğerliğe çok önem veriyorlardı. Bizde kitap okumak, dil öğrenmek, şiir okuyup yazmak pek önemliydi. Bunda yazar bir baba ve öğretmen bir annenin etkisi olduğu söylenebilir. Babam Herman Divendal şiirler de yazar, bayramlarda on iki çocuğunun her biri için ayrı ayrı yazdığı şiirleri bize hediye ederdi. Ekonomik anlamda çok iyi durumda olmamıza rağmen edebiyatı çok seven ailemiz için, özel günlerde birbirimize aldığımız hediyeler genelde kitap olurdu. Ailemizde edebiyattan sonra önem verilen bir diğer şey de müzikti. Plak dinliyorduk, konserlere gidiyorduk. Annem bize İngiliz halk oyunlarını öğretiyordu. Kendisi keman çalan babam, çocuklarının da bir enstrüman çalmasını teşvik ederdi. Ben hâlâ biraz piyano çalarım.

Çocukluğumda çok hareketli ve enerjik bir çocuktum. O zamanlar evimizin yakınında bir Çingene kamp yeri vardı; Çingeneler her kış gelip orada karavanlarda yaşırdı. Sıra dışı ve göçebe yaşam tarzlarından dolayı şehirde düzenli hayata geçmek istemez, farklı bölgelerde konargöçer olarak yaşarlardı. Babam da onların serbest hayat tarzlarına ve müziklerine ilgi duyardı. Ben de aykırı bir çocuk olduğum için, bana *"Bize seni Çingeneler verdi"* derdi. Bu işin şakasıydı tabii; babam diğer yandan onlara ve onlar gibi farklı yaşam tarzları olan insanlara ayrımcılık yapmamamız için bizi farklı yollarla eğitmeye çalışırdı. Bana Çingene müziği ve yaşamı hakkında kitaplar verirdi örneğin. Yaptığı şakalar da ilgimi çekmek amaçlıydı belki de... Bunu başarmış sayılırdı aslında. Çünkü zaten farklı dillere ve kültürlere ilgi duymamda ilk büyük rolü aslında babam oynamıştı.

Ben ailenin yukarıdan dördüncü çocuğu olarak, küçük bir anne olma görevini de üstleniyordum bir yandan. Kalabalık ailede büyük kız çocuk olunca bu kaçınılmaz oluyor. Hatırlarım; liseye geçtiğimde ev ödevlerim çok olurdu ve çalışmayı da severdim. Bu bahaneyle arada

ev işlerinden kaytarırdım. Yine lise yıllarımda yeni diller öğrenmeye başlamamla beraber, dil konusuna ilgim de gittikçe artmaya başlamıştı. İngilizce, Almanca, Fransızca, Latince ve Eski Yunanca öğreniyordum. Üniversite çağına geldiğimde ise nişanlıyım. Ailem, üniversite eğitimi uzun süreceği için evlilikle beraber sıkıntı olabileceğini düşünüyordu. Ancak diğer yandan bir meslek sahibi olmam gerektiğini de söylüyorlardı. Bu yüzden daha kısa süreli eğitim veren Sosyal Bilimler Akademisi'ne gittim. Burada özellikle sosyoloji derslerini sevmiştim. Akademiyi bitirip bir süre sosyal alanda iş deneyimi kazandım, ancak üniversiteye gitmediğim için üzgündüm; sosyoloji okumak içimde kalmıştı. Bunun üzerine, sosyoloji lisans eğitimi almak için Amsterdam Üniversitesi'ne başladım ve burada özellikle Eğitim Sosyolojisi alanına eğildim. Bu kararım, eğitime erişimde yaşanan sınıfsal eşitsizliklere karşı savaşıma isteğim çok etkili olmuştu.

Bu süreç hayatımın hem profesyonel hem de özel alanlarında büyük bir yoğunluk ve değişimin yaşandığı dönemlerdi. Bir yandan çalışma alanımla ilgili bir eğitim inovasyon projesinde staj yaparken ve ondan sonra senelerce eğitim araştırma ve danışma alanında çalışırken, bir yandan da çocuk sahibi olmuştum. Hem okuyor hem çalışıyor hem de çocuklarla ilgileniyordum. Eşim çocuklar konusunda ve ev işlerinde neyse ki çok yardımcı oluyordu. 1967-88 yılları arasında süren bu evliliğimden toplam üç çocuk sahibi ve sonrasında da yedi torun sahibi olacaktım.

Çalıştığım eğitim inovasyon projesinin amacı; buradaki sınıfsal olan eğitimde -başlangıçta çoğu Hollandalı olan- işçi çocuklarının öğrenim şanslarını iyileştirmektir. Proje kapsamında okullara ziyaretler düzenliyor, öğretmenlerle görüşmeler yapıyor, okul-aile ilişkilerini geliştirmek için uğraşıyorduk. Bunun üstünde 1970'lerde başlayan işçi göçü ve sonrasındaki aile birleşimiyle, eğitim için de ülkede yeni sorunlar oluştuyordu. Göçmen işçi çocukları doğrudan işçiliğe yönlendirilmesin, nitelikli eğitim görüp geleceklerini kendileri belirlesinler istiyorduk. Göçmenlerin dil öğrenme probleminin yanı sıra kültürün ve dinin farklı olması da çocukların

işlerini zorlaştırıyordu. Çocuklar öğretmenlerle veya diğer çocuklarla anlaşılamıyordu; birbirlerinin yaşam tarzına veya kültürüne uyum sağlayamıyorlardı. Çocukların Hollanda'nın dilini öğrenmenin yanı sıra, anadilde eğitim alabilmesi önemliydi. Eğitim ile kültürün sıkı bir ilişki içinde olduğunu ve karşılıklı önem taşıdığını gözlemliyordum.

İşte bu sebeplerle Türkçe öğrenmeye karar verdim. Hem dil öğrenmeyi seviyordum hem de bu dil, mesleğimde de bana faydalı olacaktı. Böylece o dönem Halk Üniversitesi adıyla bilinen kurslara giderek Türkçe öğrenmeye başladım. Farklı kurumlar için Türkçe çeviriler yaptım ya da çeviri konusunda destek verdim. Bir süre sonra Türkçeyi öğrenmemi daha ciddiye aldım, edebiyat çevirmeni amacıyla Leiden Üniversitesi'nde Türkoloji eğitimi aldım. Nitekim KULSAN projesi sebebiyle Adnan'la yollarımızın kesişmesi de, Türkçe bilen bir Hollandalı olmam sayesinde oldu. Kültür Sanat Vakfı'nı oluşturma sürecinde bana ulaştılar ve bir parçası olmak isteyip istemeyeceğimi sordular. Eğitim ve kültür, yukarıda da bahsettiğim gibi çok iç içe konular olduğundan, benim aynı zamanda eğitimci olmam da önemli bir avantajdı. Ben o zaman şunu söyledim: *"Bu işe gireceksem sadece çeviri ya da sekreterlik gibi işler yapmak için değil, beraber fikir geliştirmek, projeler yapmak, tüm süreçlere dahil olmak için girmek istiyorum. Ben sadece Türkçe diline değil, Türkiye'ye ve onun kültürüne de ilgi duyuyorum."* KULSAN'da Türk kültürü ile somut bir şekilde buradaki Hollandalılar ve Türkiyeliler'in tanışma ve buluşmaları için çalışıp, toplumumuzu ve dünyayı biraz da olsa güzelleştirebilecektik. Böylece Adnan yönetim kurulunda olmam gerektiğini söyledi ve işte yıllar sürecek olan dostluğumuz ve KULSAN ortaklığımız başladı. İlerleyen yıllarda, bu alanda okuyup çalışırken, aynı zamanda kendim için yeni bir dil, edebiyat ve müzik hazinesi açılıyordu.

Adnan'ın söz verdiği gibi KULSAN'da tüm yeteneklerimi kullanıp çalışabildim. Aynısı herhalde ona da geçerli oldu. Bu KULSAN macerasında çok hayat enerjisi aldık ve karşı tarafa da verdik. Tabii ki yakın dost da olduk. Çalışmalarımızda birçok konularda birbirimizi tamamlıyorduk. İş kolay değildi, devamlı çok çaba göstermek lazımdı, ama sonuçlarını görünce her zaman yine memnun kalıyorduk. Aynı zamanda bu iş kendi yaşamımız ve ruhumuzu zenginleştiriyordu. Sonunda bir şey söylemek istiyorum: Burada kültür alanında rekabet çok ve büyüktü, kıskançlık da. Ama bizde iki 'şart' çok iyiydi: Bir, aynı amaçlar ve idealler ile doluyduk. İki, aramızda rekabet ve kıskançlık yoktu; bende ve Adnan'da da önüne çıkmak veya daha önemli olmanın isteği ya da davranışı hiç yoktu. Bu belki başarılarımızın sırrı. Adnan ile bu otuz yıl KULSAN'da beraber çalışmak fevkaledeydi.

Emeklilik döneminde edebiyat çevirmenliğine odaklandım. Orhan Pamuk'un Beyaz Kale, Yeni Hayat, Cevdet Bey ve Oğulları eserlerinin yanı sıra Sait Faik'in Haritada Bir Nokta gibi hikâyelerini Türkçeden Hollandacaya çevirdim. Orhan Veli, Pelin Özer, Âşık Veysel ve Neşet Ertaş gibi şairlerin bazı şiirlerini ve Pertev Naili Boratav'ın arşivinden yararlanırken çeşitli Türkiye masal ve halk hikâyelerini de Hollandacaya kazandırdım. Şu anda İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası eserini ve Ahmet Ümit'in Agatha'nın Anahtarı polisiye öykülerini çevirmekteyim.

Adnan
Dalkıran

Bölüm 2

Belediye Meclisi'ne Doğru
Kardeş Şehir Uygulaması
Üçüncü Dünya Ülkeleriyle İlişkiler

BELEDİYE MECLİSİ'NE DOĞRU...

Artık bu ülkenin dilini biliyordum. Eğitim almıştım, bir mesleğim vardı ve aile kurmuştum. Türkiye'deki hak mücadelemiz bitmişti ama toplumla ilgili sorumluluğumuz devam ediyordu. Bununla birlikte siyasete olan ilgim de azalmamıştı. Aksine, yaşadığım yer için faydalı olacak her ne yaparsam, siyaset de bunun ister istemez bir parçasıydı. Zaten Türkiye'deki siyasi etkinliklerim, dönemsel zorluklar sebebiyle çok kısa sürmüştü. Kısacası, Türkiye'de yapmak isteyip de yapamadığım, yarım kalan çok şey vardı. Hollanda'da kalmayı netleştirdikten sonra burada yapabileceklerime odaklanmak daha gerçekçi gelmeye başladı. Öncesinde çok geçici yaşıyordum, hatta Türkiye'ye geri döneceğim düşüncesiyle hiçbir şey yapmıyordum. Fakat buna bir son vermem gerekirdi. Böylelikle Hollanda'yı daha iyi tanımaya, anlamaya, ayaklarımı buraya daha sağlam basmaya karar verdim.

O dönemde ekonomik veya siyasi nedenlerle göçmen olanlar genellikle ülkelerine bir gün mutlaka döneceklerini düşünürlerdi. Bu nedenle geldikleri ülkeye biraz da yabancı dururlardı. Bu o dönemde yaygın bir göçmen psikolojisiydi. Ancak bu psikolojinin haricinde, göçmenleri kalıcı görmeye yanaşmayan eksik entegrasyon uygulamaları da oldukça etkiliydi. Zaman geçtikçe iki taraf da gerçekle yüz yüze gelmeye başladı. Entegrasyon sorunları bir başka travmaya yol açıyordu ve artık kalıcı olan göçmenler, içinde bulundukları toplumla sosyokültürel anlamda tam bir yakınlaşma sağlayamıyorlardı. İki kültür arasında sıkışıp kalanlar ve kimlik krizi yaşayanlar da oldu. Dolayısıyla benim için de doğru olan, yerel entegrasyonu geliştirme çalışmalarının yanı sıra, bir göçmen olarak Hollanda'ya uyum sağlamaya gayret etmek ve bu toplumun içinde bulunduğu koşullara uygun yaşamaktı.

Mesele insanca bir yaşamsa...

Doğrusunu söylemek gerekirse, Hollanda'da öğrendiklerimle birlikte ben de değişiyordum; artık eski Adnan değildim. İçine girmeye başladığım bu yeni dünya ve hayatıma giren yeni insanlar da bu değişimde rol oynuyordu. İlk olarak 1983-1984 yıllarında başlayan ve sonrasında da devam eden bazı deneyimlerim, aslında Hollanda'daki hayatım açısından dönüm noktası diyebileceğimiz önemde rol oynadı. Bunun en önemli örneklerinden biri, Hollanda'da siyasete atılmamla birlikte arkadaşlarımızla sosyalist ülkelere yaptığımız ziyaretler oldu: Yugoslavya, Polonya, Romanya, Macaristan, Sovyet Rusya. Bunlar 1983-85 yılları arasında, farklı zamanlarda yaptığım seyahatlerdi. Sosyalist olduğum o dönemde, benim Türkiye için istediğim devrimi yapmış ya da yaptığını iddia eden ülkelere giderek nasıl bir sistem istediğimi görmek isti-

yordum. İlk olarak Yugoslavya'ya gittim ve bir hafta geçirdim orada. Sırada Bulgaristan ve Çekoslovakya da vardı. Bu üçünü gezme fırsatı bulabildim ve ne yazık ki hüsrana uğrayarak döndüm. 12 Eylül yenilgisinden bir süre sonra, üstüne bir de bu sosyalist ülkeleri görmek, benim için çok sarsıcıydı ve sosyalizm düşlerim yıkılmıştı. Şehirlerin halleri ve insanların mutsuzluğu beni çok etkilemişti. Sosyalist ülkelere giderken kafamda kurduğumla gördüğüm gerçekler birbiriyle uyuşmuyordu. İdeallerimiz çok güzeldi ama bu ülkelere huzur getirmemişti. Elbette bunun sebepleri ideolojiden değil, yöneticilerden kaynaklanıyordu ama yine de tüm bu olumsuz gözlemler benim sosyalizmden uzaklaşmama ve düşüncelerimin değişmesine sebep oldu. Teorik olarak düşüncelerim değişmemişti, hâlâ sosyalisttim ama pratikte artık başka bir şeyler yapmalıyım diye düşünmeden edemiyordum.

Bu gözlemlerin yanı sıra bu düşüncemde Avrupa'ya gelmiş olmamın da etkileri vardı. Dünya değişiyordu. Biz Türkiye'de sorunları konuşup tartışamıyorduk; *"Kadın sorunu ne olacak?"*, *"Konut sorunu nasıl çözülecek?"* şeklinde sorularımız yoktu. *"Sosyalizm gelecek ve tüm sorunlar çözülecek!"* şeklinde çok basit bir idealimiz ve formülümüz vardı. Oysa sistem öyle işlemiyordu, hiçbir şey o kadar basit değildi. Hollanda'da kadın sorununu nasıl çözmeye çalıştıklarını görünce, *"Bunun reçetesi sosyalizm değil!"* diye düşünüyordum artık. Böylelikle Hollanda'da politikada da aktif olmaya karar verdim. Çünkü buradaki Türkiyelilerin ve diğer göçmenlerin haklarını savunmak için yabancı politikacılara ihtiyaç vardı ve mesele insanca bir yaşamsa, mücadele nerede olursa olsun mücadeledir diyerek başladım Hollanda'daki siyasi hayatıma. O yıllarda Hollanda'da Pasifist Sosyalist Parti, Hollanda Komünist Partisi, Radikallerin Politik Partisi ve Protestan Halk Partisi olmak üzere dört sol parti vardı. Ben bu süreçte Hollanda'da silahlanmaya ve militarizme karşı olan Pasifist Sosyalist Parti'ye (Pacifistisch Socialistische Partij-PSP) üye oldum.

Partiye katılmaya karar vermemde, orada aktif olan ve bana bu parti hakkında çeşitli bilgiler veren Hollandalı bir arkadaşımın etkisi oldu. Politik yaklaşımlarımın bu küçük partiyle daha uyumlu olduğunu fark ettim. Partide il başkanlığı yaptım, genel yayın kurulunda çalıştım ve yazılar yazdım.

Yer aldığım bu parti daha sonra; Komünist Parti, Radikallerin Politik Partisi ve Protestan Halk Partisi ile birleşerek Yeşil Sol Parti (Groen Links) adı altında yeni bir parti kurdu. 1989 yılında kurulan bu parti; çevreye saygılı, insan haklarına değer veren, herkes için özgürlük ve güvenliği savunan, çevre kirliliğini ve ekonomik eşitsizliği azaltmayı hedefleyen bir duruşa sahipti. Ben de bu partiyle yola devam etmeye karar vererek, Hollanda'daki siyasi faaliyetlerimi bir adım daha ilerletmeye niyetlendim ve 1990 yılında Amsterdam'ın Bos & Lommer ilçesinin belediye meclisi üyesi olmaya hak kazandım. Bu zaman dilimi, göçmenlerin Hollanda'ya sosyal uyumu gibi pek çok sorunu nasıl çözebileceğimizi düşünüp tartıştığımız bir süreçti.

Adnan DALKIRAN

(G.Links- A'Dam
Bos En Lommer)

1957 Ankara doğumlu olan Adnan Dalkiran, Groen Links'ın Amsterdam'da Bos en Lommer İlçe Belediye Meclisi için hazırlamış olduğu listede 4. sırada yer alıyor.

1979 yılında geldiği Hollanda'da Driebergen Sosyal Akademisi'nden 1989 yılında mezun olan Dalkiran, 1988 yılından bu yana da Amsterdam Kültür ve Sanat Kurumu'nun başkanlığını yapıyor.

GROEN
LINKS

ADNAN DALKIRAN Groenlinks / Amsterdam liste sıra numarası 7

37 yaşında olan Dalkiran 1979 yılında Hollanda'ya geldi. Yüksek eğitimi burada tamamladı. Türk Kültür ve Sanat Kurumu KULŞAN'ın başkanlığını yapıyor. Halen Groenlinks Bos en Lommer bölge belediyesinden meclis üyesi. Politikayla Türkiye'den içli dışlı olduğunu belirten Dalkiran, bölge belediyesinde edindiği tecrübeler ile anakent belediyesinde daha etkili çalışmalar yapabileceğine inanıyor. "Şu işi yapacağım şu sorunu çözeceğim" diye bir iddaada bulunamayacağını vurgulayan Dalkiran, en azından Türkiyeliler ile daha sıkı bir ilişki ağı içine girerek onların sıkıntılarını yansıtabileceğini söylüyor. Yabancıların daha çok sandık başına gitmesini isteyen Dalkiran Amsterdam'da önemli sorunların başındanca güvenliğini görüyor.

Temsilcilerimiz göreve başladılar

2 MART tarihinde yapılan yerel seçimlerde belediye meclislerine giren Türk adaylar düzenlenen yemin törenleri sonrası göreve başladılar. Belediye meclislerindeki törenlerde, "Doğruluk ve dürüstlük içinde toplumun çıkarlarını savunacaklarına" yemin eden meclis üyeleri heyecanlı dakikalar yaşarlarken, Amsterdam Anakent Belediye Meclisi'nde ırkçı partili meclis üyelerine ayrımcılığı yasaklayan Hollanda Anayasası'nın 1. maddesi hatırlatıldı.

İşçi Partisi (PvdA)'nın 4. sırasından meclise giren Ayhan Yalın ile Yeşil Sol Parti (G.Links)'nin seçimlerde 6. sırasından aday gösterdiği Adnan Dalkiran'ın da katıldığı yemin töreni sırasında, ırkçı partili üyeler Van Sitteren, Graam, Fortune ve Enthoven'ın en son bırakan Belediye Başkan Yardımcısı L. Genet, mecliste ırkçılık ve ayrımcılık

Belediye meclislerindeki yemin törenlerinde ilginç anlar yaşandı. Amsterdam Belediye Başkan Yardımcısı L. Genet, yemin töreni sırasında ırkçı belediye meclisi üyelerine Hollanda Anayasası'nın 1. maddesini hatırlatarak, "Meclisimizde ırkçılık ve ayrımcılık yapılamaz" dedi.

Ünal ÖZTÜRK / AMSTERDAM, (Hürriyet)

TEMSİLCİLERİMİZ Amsterdam Anakent Belediye Meclisi'ne girmeyi başaran İşçi Partisi Ayhan Yalın (sağ başta) ile Yeşil Sol Partili Adnan Dalkiran'ın da katıldığı yemin töreni sırasında, ırkçı partili üyeler Van Sitteren, Graam, Fortune ve Enthoven'ın en son bırakan Belediye Başkan Yardımcısı L. Genet, mecliste ırkçılık ve ayrımcılık

zorundayım" dedi. L. Genet, yeni meclis üyelerine görevlerinde başarılılar dileyerek yemin törenini noktaladı. Meclis salonunda diğer üyelerden ayrı oturulan

ırkçı parti temsilcilerini hiç kimsenin kutlamadığı gözlemlendi. Anti-faşist grupların ırkçı üyeleri protesto edeceği yotundaki ihbarlar üzerine Amsterdam

Anakent Belediye Meclisi'ndeki yemin töreni çok sıkı güvenlik önlemleri altında yapıldı. 2 Mart tarihindeki yerel seçimlerde toplam 49 Türk çeşitli kentlerde

belediye meclislerine girerlerken, ırkçı Merkez Demokratlar Partisi ile ırkçı Merkez Partisi (65'de 68 meclis üyeliği kazanmıştı. İrkçı partilerin

belediye meclisine girmeyi başardığı bazı kentlerdeki yemin töreni sırasında düzenlenen protesto gösterilerinde olaylar çıktı. Arnhem'de yaklaşık 350 kişi, ırkçı belediye meclisi üyesinin içeri girmesini önlemek için belediye binası önüne barikatlar kurdu. Arnhem'de olduğu gibi, Utrecht'te de ırkçı partilerin temsilcileri polis otomobilleri ile yarı kapının önüne kadar getirilerek içeri alındılar.

Eindhoven'de yemin töreninden sonra verilecek resepsiyon için hazırlanan yiyecekler, göstericiler tarafından ırkçılara atılırken, kentte uzun süre sirenler çaldı.

Haarlem'de ise, çok sayıda kilisenin önazelerinde kullanılan camları çalındı. Dordrecht kentinde göstericiler yemin töreni sırasında binanın camlarını yumurta yağmuruna tutarlarken, Rotterdam, Hilversum, Zwolle ve Almelo kentlerinde de yüzlerce kişinin katıldığı protesto gösterileri düzenlendi.

Hollanda'daki siyasi faaliyetlerime ve belediyeçiliğe başladığımda kafamda göçmen haklarıyla ilgili sorunların nasıl çözüleceği sorusu vardı. Hollanda'da meclis kadroları dört yılda bir yenileniyordu. 1990 yılında başlayan Bos & Lommer İlçe Belediye Meclisi üyeliğimi 1994 yılında Amsterdam Büyükşehir Belediye Meclisi üyeliğim takip etti. Her ikisi de dönem itibarıyla göçmen meselesine odaklandığım çalışmalarımın merkezi oldu. Çünkü hem ilçe bazında hem de büyükşehir bazında sorunlar birbirinin benzeriydi.

İsmi "Orman ve Gölge" diye üstünkörü çevirebileceğimiz Bos & Lommer bölgesi 1920-30'lu yıllarda kurulmuş, ilk defa 1990 yılında ayrı bir ilçe/semt statüsü kazanmıştı. Yani bu yeni süreçte seçilen ilk ilçe belediye meclisinin üyesi olmuştum. Özellikle bu yıllardan itibaren Bos & Lommer'daki göçmen nüfusu giderek arttı ve ilçe önemli kalkınma süreçlerinden geçti. Türkiyeliler ve Faslılar yoğunlukta olmak üzere, Amsterdam'ın barındırdığı 180 farklı milletten 127'sine yuva olan ilçenin günümüzde Kolenkitbuurt olarak bilinen ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan batı tarafı, yerinden edilmiş insanlar için geçmişte uzun bir süre çadırkent işlevi görmüştü.

1990'lardaki duruma gelirsek, artan yoğun göçle beraber gündelik hayatın en ufak rutinleri bile problem haline gelmeye başlamıştı. Örneğin, Hollanda'da insanlar belli atıkları poşetleyerek, düzenli olarak belli noktalara bırakırlar ve bu çöplerin toplanmasının da belli bir düzeni vardır. Bos & Lommer'da göçmenlerin çöpleri zamanında, doğru şekilde, doğru yere bırakmaması çok büyük bir sorun olarak gündeme gelmişti. Bu ve buna benzer, basit görünen ama birikerek patlamaya sebep olan pek çok sorun genellikle göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki yaşam tarzı ve kültür farklılığından ve göçmenlere yönelik ayrımcılıktan kaynaklanıyordu. Bu yüzden de göçmenlerin Hollanda

Amsterdam Büyükşehir Belediye Meclisi'nde görev yaptığım 1994 yılında başlayan dönemde Yeşil Sol Parti'den benim dışımda farklı etnik kimliğe sahip bir üye yoktu, diğer partilerden ise sadece dört kişi vardı. Yani kırk beş kişilik mecliste Faslı, Ganalı ve Türkiyeli olarak toplam beş yabancı idik. Az da olsa bir çeşitlilik içeriyordu ama bence kesinlikle yeterli değildi. Yabancı sayısına göre meclis kotası ayırma meselesi yıllarca konuşulup tartışıldı, ancak hiçbir zaman gerçekleşmedi. Buradaki eğilim; işi yabancıların kendi çabasına bırakmak gerektiği yönündeydi. Hollanda'da entegrasyona genel yaklaşım da böyle diyebiliriz; yabancılara şöyle diyor: "Sen gidip müracaat edersen, listeye alınırsın; eğer çaba göstermiyorsan da bu senin sorumluluğundur."

kültürünü öğrenmesinin önemi kadar, Hollandalılara da göçmenlerin geldikleri ülkeleri, oralandaki hayatı, köyleri, kentleri, kültürleri anlatmak çok önemliydi.

Bos & Lommer'da, 1990'lı yıllardan itibaren başlayan yeniden kalkındırma süreçleri, temelde ilçenin artan göçe bağlı trafik ve nüfus oranını dengelemeye odaklanıyordu. Zira bölgenin kurulma sürecinde bu gelişmeler öngörülmemişti ve dolayısıyla belediye meclisi üyeleri olarak bize çok iş düşüyordu. İnsanların sosyal ve kültürel faaliyetler için şehir merkezine inmek zorunda olduğu küçük bir ilçe olan Bos & Lommer, kalkınma çalışmalarının sonucu olarak zamanla pek çok sosyokültürel ihtiyacın karşılanabildiği mekânlara kavuştu. KULSAN etkinliklerinin de aralarında yer aldığı uluslararası birçok etkinliğe ev sahipliği yapan Podium Mozaiek de bu bölgede yer alır. Hem sahne hem kafe özelliği taşıyan mekân, eski bir kilisenin restore edilmesiyle yapılmıştır ve Bos & Lommer'a fark edilir ölçüde bir "sosyal ruh" katar. Çadırkentten bir ilçeye, küçük bir ilçeden de sosyokültürel olarak cazibe merkezi haline dönüşme sürecinde bölgenin ne kadar hızlı ve büyük değişimlerden geçtiğini tahmin edebilirsiniz.

Dönemsel olarak baktığımızda, 1990'lı yıllarda istihdam projeleri de belediyelerin öncelikli çalışma alanıydı. 1980'lerin özellikle ikinci yarısıyla birlikte artan yeni göçlerle beraber özellikle Türkiyeli ve Faslı nüfusta çok büyük bir işsizlik vardı. Ekonomi Bakanlığı ve belediyenin ortak finansmanı ile iş ve işçi bulma kurumları açılmıştı. İstihdam projeleri de bakanlıkla ortak yürütülüyordu ve temelde mahallelerde açılan bürolar aracılığıyla işliyordu. İşsizler bürolara çağrılıyor, kişiye uygun iş bulunuyor, rehberlik yapılıyordu. Bu projeler elbette Hollandalı işsizleri de kapsıyordu fakat kıyaslama yapınca göçmen işsizliği çok daha yüksekti. Ben özel olarak göçmenlerle ilgili istihdam önerilerinde bulunuyordum. Bunun yanı sıra Hollandalılarla ilgili rehberlik görüşmelerinde de aktif olmaya çalışıyordum. İş bir bütün olarak algılayıp, herkesin hakkını aynı anda savunmak da önemliydi.

Aile birleşimi vizesiyle beraber artan nüfusta işsizliğin yanı sıra konut sorunu da baş gösteriyordu. Göçmenlerin çocuklarını okullara yerleştirememeye, entegre bir eğitim alamamaları gibi problemler de akabinde geliyordu. Bir şehir düşünün, göçmenlerin akın etmesiyle beraber getto mahalleler oluşuyor ve bu mahallelerdeki okullarda, yüzde 90'ı sadece yabancı çocuklardan oluşan sınıflar var. Tahmin edeceğimiz gibi bu, istenen bir durum değildi. Sosyal uyum için temel adımlardan biri bu yabancı çocukları Hollandalı çocuklarla bir araya getirmektir.

Sınıf mücadelesinde de böyledir; şu mahallede şu sınıf oturur ve *öteki*'ni orada istemez. Bu şekilde yerleşen gettolaşma toplumu daha da kutuplaştırır. Bu bizim Bos & Lommer'de aşmamız gereken bir sorundu. Ancak maalesef yerelde de buna karşı dirençle karşılaşıyorduk. Bir Hollandalı, getto bir mahallenin çocuklarının kendi çocuklarının gittiği okula gelmesini istemeyebiliyordu. Nitekim okulların da bu karışıma hazır olması gerekiyordu. Zira okullar da yabancı çocuklarla ilgili özel bir çaba sarf etmeye,

onları eğitim sisteminin içine almaya, entegre olmalarını sağlamaya hazır değildi. Biz her şeyden önce bu durumu çözmeye çalıştık ancak getto okulları sorununun halen tam anlamıyla bir çözüme kavuştuğunu söyleyemeyiz. Şunu belirtmek gerek ki, Hollanda'da eğitim sistemi çok karışıktır. Göçmen ailelerin bu sistemi anlaması ve entegre olması fazlasıyla çaba gerektiriyordu. Bu nedenle ailelere önderlik edecek doğru okulu bulmak, rehberlik etmek gibi çalışmalar yürüttük.

Eğitim meselesi istihdam sorunuyla da doğrudan bağlantılıdır. İyi iş bulmak için iyi bir eğitim gerekir. Belediyedeki çalışmalarımızda bunu da göz önünde bulunduruyorduk ve eğitim gelişsin ki hem başarı oranı hem de buna bağlı olarak iş bulma oranı yükselebilsin istiyorduk. Bunun dışında ailelerin bilinçlendirilmesi, okulların göçmen çocukları bünyesine almaya hazır olması gerekiyordu. Tabii Türkiyeli göçmenlere bakarsak, aralarında okuyup gelmiş mülteciler de vardı. Bunlar genelde siyasi mültecilerdi. Onların da derhal iş hayatına kazandırılması için öncelikli olarak dil öğrenmeleri gerekiyordu. Kendi meslekleri Hollanda'da geçerliyse, hâlâ o bilgi ve donanıma sahiplerse, burada tutunabilmeleri için gerekli adımları atmak gerekiyordu. Tüm bu farklı insan gruplarını ve farklı durumları göz önüne alarak göçmenler için öncelikle iyi eğitim, dil öğrenimi ve akabinde uzun vadeli mesleğe kazandırma çalışmaları yaptık. Buna okullarla ve özel eğitim kurumlarıyla görüşmeleri de ekledik; göçmen çocuklarının eğitimi için özel çaba göstermeleri gerektiği konusunda ilgili kurumlarla istişareler yaptık. Konu hakkında raporlar hazırladık, bunları tartıştık. Bu çocuklar için Hollanda'da alacakları eğitim, girecekleri sosyal uyum sürecinin en önemli aşamasıydı. Tıpkı günümüzde Türkiye'deki Suriyeli gençlerin yaşadıkları gibi, bu gençlerin de başarılı olmaları için desteğe ihtiyaçları vardı.

Ayrıca Hollanda'da şöyle bir sistem var: İlkokuldan sonra direkt ortaokula/liseye gideceğim diyemiyorsunuz. Öncelikle prosedür gereği sekiz yıllık ilkokuldaki performansınıza bakılıyor. Sonra bir sınav yapılıyor. O sınav ve performansın ortalaması alınarak sizin ne tür bir ortaokul veya liseyi okuyabileceğinize karar veriliyor. Diğer alternatifler ise mesleki eğitimler. Yabancı çocukların göçmen örgütleri tarafından derhal meslek okullarına yönlendirildiği söyleniyordu. Biz de bununla ilgili neler yapılabilir diye önlem almaya çalıştık. Çünkü göçmenlere ucuz işgücü olarak yaklaşan anlayışın bir uzantısıydı bu.

Sonuç olarak şu çok önemli ki, yabancıların uyum sağlayabilmeleri için iş piyasasında da iyi bir yerde olmaları, iyi konumlara gelmeleri gerekiyor. Ben kendi payıma düşen emeği en çok bu konuda vermeye çalıştım. Bu göçmen çocukların babaları Hollanda'ya ilk geldiklerinde birinci nesil olarak bunu yaşadı ama o zaman iş olanağı vardı. Birinci nesil, zaten onlara ihtiyaç duyulduğu için geldi. Ancak sonra onların çalıştığı fabrikalar tek tek ya kapandı ya da taşındı. Babalar işsiz kaldı; çocuklarının ise önü en başından tıkanmış oldu. Ayrıca birinci nesil dil bilmediği için iş piyasasında tekrar yer bulamadı. Elllerinde başka meslekleri de yoktu. Dolayısıyla aynı kaderi çocuklarının yaşamaması için çalışmalarımızı bilhassa bu alanda ilerlettik.

Mustafa Ayrancı*

Hollanda’da eşitsizliklerle ilgili temel iki konudan bahsedebiliriz: Biz Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği (HTİB) olarak uzun süre eğitim hakkına ulaşmadaki ayrımcılık üzerine çalıştık. Hollanda 1909 yılında kendi anayasasını yaparken “*Elli yıl sonra göçmenler buraya gelecek*” diye düşünmemiş tabii. Bu nedenle bizim çocuklarımız 1979 yılına kadar Hollanda’da üniversiteye gideemedi. Bu yüzden memur da olamazlardı. Hollanda tarihinde ilk olarak 1979 yılında Hollanda anayasasının değişmesini biz sağladık. Yabancılar yasasını gündemimize aldık ve çalışmalar başlattık. Bu yasanın değişimine kadar Hollanda’da Hollandalılarla yabancıları birbirinden ayıran 1304 tane yasa bendi vardı. Bu yasanın değişmesi için binlerce kişi Amsterdam’dan Den Haag’a (yaklaşık 60 km) yürüyerek gittik. Yasanın değişmesini sağladık ama hâlâ ayrımcı uygulamalar görebiliyoruz maalesef.

Bir diğer mesele de şu ki, çocuklarımızın yüzde 36’sı diploma almadan eğitimi terk ediyordu. Çünkü birçok ayrımcı muameleye maruz kalmalarına rağmen mezun olmayı başardıkları okullar, onlara iş piyasasında kolaylık sağlamıyordu. Burada da ciddi bariyerler vardı. Yani Benjamin ve Mehmet işe başvurduğu zaman Benjamin’i tercih ediyorlardı. Eğitim seviyesi olarak belki ikisi de aynıydı, hatta belki Mehmet daha da ileriye ama ona rağmen Benjamin’i işe alıyorlardı. İşte bu gibi durumlar da göçmen çocuklarını eğitimden daha da uzaklaştırıyordu. Biz bu noktada bir eşitsizliğin, ayrımcılığın hâlâ var olduğunu söylüyoruz. Bu iki konuda eşit olmadığımız için de, genel anlamda toplumsal eşitlikten de bahsedemiyoruz.

* Mustafa Ayrancı: Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği (HTİB) Başkanı

KARDEŞ ŞEHİR UYGULAMASIYLA KÜLTÜREL KÖPRÜLER KURMAK!

Yerelde alınacak eğitim ve istihdam önlemlerinin yanı sıra, kültürel uyumu sağlamak için daha farklı çalışmalar da yapmak gerektiği kanısındaydım. Buna çözüm olarak ortaya çıkan alternatif bir fikir Kardeş Şehir uygulaması idi. İşte Ankara- Balâ'ya bağlı Kesikköprü Kasabası ile Amsterdam'ın Bos & Lommer ilçesi arasında Kardeş Şehir ilişkisi kurulması süreci böyle başladı. Bu fikrin ortaya çıkışı Bos & Lommer ilçe belediye meclisinde olduğum zamana denk gelir. Bu tarz bir proje, Kesikköprü gibi sosyokültürel faaliyetlerden yoksun bir kasaba için olduğu kadar, bilhassa Bos & Lommer gibi problemlili bir getto açısından da önemliydi.

Türkiye'deki mevcut Kardeş Şehir uygulamalarından haberdardım. Ancak bu Kardeş Şehirler genellikle formalite bir ilişki kurmanın ötesine geçmiyordu. Uygulamaların bir kısmı sembolikti; büyük bir kısmıysa yalnızca Avrupa'daki Kardeş Şehirden Türkiye'deki Kardeş Şehre ekonomik yardımlara odaklanıyordu. Bir de Türkiye'deki şehrin belediye başkanı başta olmak üzere şehrin ileri gelenleri Avrupa'daki kardeş şehre mutlaka bir gezi düzenlerdi. Biz Bos & Lommer'da bu işleyişin ötesine geçmek istedik ve farklı toplumların birbirinin geçmişini ve kültürünü tanımasının ön planda olması gereğinin altını çizdik. Kardeş Şehir projesinin hizmet edeceği temel amacımız bu olmalıydı.

Bos & Lommer ilçesindeki ırkçılığın yaygınlaşmasını önleyebilmek için yerel belediye meclisine büyük görev düşüyordu. Ben, toplumlar arası sosyal yakınlaşma sağlanmadığı sürece bu önyargıların ortadan kaldırılamayacağına inanıyordum. Ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele edebilmek için Türkiye insanını ve Türkiye'yi iyi tanıtmalıydık. Kesikköprü hem benim doğduğum köye yakın bir kasaba olması bakımından (yerel bağlantılarımız vardı) hem de belediye statüsüne yeni kavuştuğu için anlamlıydı. Kasabanın henüz bir belediye binası bile yoktu. Dolayısıyla her türlü destek bu kasaba için önemliydi. İki belediye arasında gelişecek ilişkilerin kısa sürede Bos & Lommer'daki Hollandalılara da yansımaları umuyorduk.

Tıpkı Kesikköprü gibi Bos & Lommer da yeni bir belediye olduğu için aslında fikir hayata geçene kadar belediyede epeyce konuşulup tartışıldı. Kardeş Şehir uygulamasının sonunda elde edilecek kazanımların neler olabileceğini açıkça göstermek, anlatmak, insanları ikna etmek gerekiyordu. O zamanın Yeşil Sol Parti'si adına Bos & Lommer ilçe belediye meclis üyesi olarak benim ve Kesikköprü Belediye Başkanı Bekir Tecimer'in inisiyatif almasıyla 1992 yılında iki yerleşim yeri arasında karşılıklı ziyaretler yapılmaya başlandı. Yeni bir belediye olan Bos & Lommer meclisinde acemiydik ve bu proje fazlaca vaktimizi almıştı. Bu vesileyle belediyeciliği de öğreniyorduk tabii. Genelde memurlar bizi yönlendirip yol göstermeye çalışıyordu. Bunların hepsi üst üste eklenince, Kesikköprü ile istişareler ve kardeşliğin resmileşmesi 1993 yılını buldu.

Bos en Lommer-Kesikköprü dostluğu pekişiyor

■ İki kardeş ilçenin dostluğu, Kesikköprü'ü yerel yöneticilerin Hollanda'ya davet edilmeleriyle yeni bir boyut kazandı.

Ünal ÖZTÜRK / AMSTERDAM, (Hürriyet)

BİR HAFTA AĞIRLANDILAR

Amsterdam'ın Bos en Lommer İlçe Belediye Meclisi tarafından Hollanda'ya davet edilen Kesikköprü İlçe Belediye Meclisi üyeleri, bir hafta boyunca çeşitli temaslarda bulundular.

BİRİRLERİNİ kardeş ilçe ilan eden Bos en Lommer ile Kesikköprü ilçelerinin dostlukları karşılıklı ziyaretlerle daha da pekişiyor.

Geçtiğimiz yıl içinde kalabalık bir heyetle Ankara'nın Kesikköprü ilçesi'ne ziyarette bulunarak çeşitli temaslar yapan Amsterdam'ın Bos en Lommer ilçesi yöneticileri, gördükleri yakın ilgiye karşılık vermek amacıyla Hollanda'ya davet ettikleri meslektaşlarını bir hafta boyunca ağırladılar.

Beraberindeki 20 kişilik bir heyetle Hollanda'ya gelen Kesikköprü Belediye Başkanı Bekir Tecimer, geçen yıl içinde, her iki ilçenin bir-

birlerini kardeş ilçe ilan ettiklerini ve karşılıklı ziyaretlerin bu dostluğu daha da güçlendirdiğini belirterek, şunları söyledi:

"Geçtiğimiz yılın kasım ayı içinde bizi kardeş ilçe olarak ilan eden ve daha sonra da bir heyetle ilçemize gelen Bos en Lommer Belediye Meclisi üyelerinin bu anlamlı yaklaşımına biz de aynı şekilde karşılık verdik. Hatta ilçemizdeki bir cadde-

nin ismini Bos en Lommer Caddesi olarak değiştirdik. İki ilçe arasındaki dostluklar bu ziyaretlerle daha da gelişmektedir. Bir haftalık ziyaretimiz sırasında bir çok konuda karşılıklı görüş alışverişinde bulunduk, çeşitli kurum ve kuruluşlarla da temaslar yaptık. Son derece olumlu bir ziyaret oldu. Bazı konularda ortak projeler gerçekleştirmeyi düşünüyoruz."

Kesikköprü Belediye Başkanı Bekir Tecimer, Kaman Belediye Başkanı Yusuf Canbolat, belediye görevlisi ve ben, Kaman, 1991

Kesikköprü: *Bozkırda bir vaha...*

Kesikköprü'ye ilk ziyaretimiz 1992 yılındaydı. Bu küçük, huzurlu kasabaya Hollanda'dan on beş kişilik bir heyet olarak geldik. Kesikköprü halkı bu ziyaretimiz için günler öncesinden hazırlıklara başlamış; Belediye Başkanı'nın elinde bir liste, kimin hangi köy evinde misafir olacağına kadar her şey planlanmıştı.

Benzer bir ziyareti, Kesikköprülüler Hollanda'ya gerçekleştirdiğinde daha çok şey öğrenecektik. Farklı iki kültür birbirini kendi yerel ortamında ziyaret ettiğinde, kültürel farklılıklara dair çok daha net gözlemler yapıp deneyim kazanma fırsatı bulabiliyor. Misafirlerin nerelerde gezdirileceği, nerede yemek yiyecekleri gibi pek çok detay çok önemli hale geliyor. Bir yandan farklılıklarımızı öğrenmek için çok kıymetli bir deneyimdi, diğer yandan yaşıntılardaki benzerlikleri de görmemizi sağlıyordu.

Sonunda fark ediyorsunuz ki, asıl mesele kültürel farklılıkları görüp onları kendi koşullarında değerlendirmek ve yargılama huyumuzdan vazgeçmek. Ayrıştırıcı hiyerarşiler kurmak yerine, ortak noktalarımızı yakalayabilmek önemli olan.

Süreç boyunca gerçekleştirdiğimiz karşılıklı ziyaretler sonucunda; Kesikköprü'de bir sokağa Bos en Lommer ve bir parka da Amsterdam isimleri verildi. Ayrıca Kesikköprü Belediyesi tarafından Bos & Lommer adına bir dostluk ormanı oluşturuldu. Bu kardeşlik ilişkisi çerçevesindeki pek çok projeyi de KULSAN aracılığıyla gerçekleştirdik: Okullar arası ilişkileri geliştirme faaliyetleri, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı şenliklerine katılmak üzere Amsterdam'dan Kesikköprü'ye ziyaret, Kesikköprü gölü kenarında Amsterdamlı, Kesikköprülü ve Ankaralı gençlerden oluşan gençlik kampları ve Kesikköprü üzerine bir fotoğraf sergisi gibi. Bu Kardeş Şehir uygulaması sürecinde, insan ilişkilerini geliştirmede çok önemli olan şu düşünce hakimdi: Farklı kültürlerle tanışmak, entegre olmak ve farklı kültürlerle açık olmak, sosyal ve ekonomik gelişmeyi de beraberinde getirir.

Kesikköprü ve Bos & Lommer Kardeş Şehir uygulaması sürecinin ardından Kesikköprü'de, bizim KULSAN'dan esinlenilerek KÜSAV (Kültür ve Sanat Varlıklarını Koruma Vakfı) adlı bir vakıf kuruldu. Bizim girişimlerimizin, yerelde bu tür ilhamlar yarattığını görmek ayrıca değerliydi. Bu tür sivil toplum örgütlerinin, kasabaların kalkınmasında önemli rol oynayacağını kendilerine aktarmıştım. Anlattıklarımın etkilenen kasabanın okumuş ve aydın insanları böyle bir vakıf kurdular. Ayrıca köy kültürünü yaşatma odaklı bir dernek de hayata geçti. Ancak maalesef birtakım iç problemler ve kolektif davranış eksikliğinden dolayı iki proje de fazla ilerleyemedi. Bu gibi oluşumlar her ne kadar iyi niyetlerle başlasa da Türkiye'de özellikle sosyal meselelerde, birlikte çalışma ve üretme konusunda daha çok yol katedilmesi gerektiği gerçeği de ortada. Bu konuda en çok gençlere güveniyorum, onlar önyargıları yıkmak konusunda çok daha

olumlu bir bakış açısına sahipler. Örneğin Kardeş Şehir projesine en başından büyük bir sempatiyle yaklaşan ve yine projeyi en çok sahiplenen dönemin gençleri olmuştu. Hollandalı ve Türkiyeli gençlerin bir araya gelme fırsatı bulduğu festival zamanları, birbirlerini tanımak için sarf ettikleri çaba ve heves kesinlikle görülmeye değerdi. Bununla birlikte yetişkinler bu durumdan onlar kadar mutlu ve hoşnut olmayabiliyorlardı. Özellikle bazı ailelerin bizim siyasal amaçlarımız varmış gibi düşünmesi problem yaratabiliyordu. Düşünebiliyor musunuz, “Bizim çocukların ahlakını bozuyorsunuz!” şeklinde eleştiriler bile alıyorduk. Sanırım bu yaklaşım, neden gençlere güvendiğimi yeterince açıklayan bir örnektir.

Kesikköprü uluslararası gençlik kampı

Çevresindeki köy ve kasabaların aksine yeşillere bürünmüş olan Kesikköprü bu yemyeşil doğasını, bitişik olduğu Hirfanlı Barajı ve onun devamındaki Kesikköprü Baraj Gölü'ne borçludur. Baraj, Kesikköprü'nün üst tarafında, Kızılırmak suyunun derin bir çukur oluşturduğu dere yatağının bulunduğu yerde kurulmuştur. Ankaralıların hafta sonları sıkça ziyaret ettiği bu baraj gölünde balık tutulur, su sporları yapılır ve etrafında da piknikçiler eksik olmaz. Biz de bu ortamı değerlendirmek istedik ve bir gençlik kampı projesiyle Hollanda'dan gençleri buraya getirdik. 1994 yılının yazında göl kenarında Amsterdamlı, Kesikköprü'lü ve Ankaralı gençler çadır kurarak bir hafta boyunca burada kamp yaptılar. Gençler kampta yüzme, basketbol, voleybol, futbol, atletizm ve satranç gibi spor etkinliklerinin yanı sıra, kültürel birikimleri ak-

Kesikköprü Bos & Lommer Dostluk Ormanı Töreni, 1993

taracak atölyeler düzenlediler. Gençler arasında sağlam dostlukların da temeli atıldı. Kamp programında tarımsal çalışmalar, yaylalara ziyaret, Kırşehir ve kaplıca ziyareti, Anadolu ortamında köylülerin evine misafirlik, Kapadokya gezisi ve son gece ise kamp ateşi yakma ve veda partisi bulunmaktaydı.

Kesikköprü Uluslararası Gençlik Kampı aslında birkaç yıldır üzerinde çalışılan bir projeydi. Bu kamp ayrıca Orta Anadolu'da türünün ilk ve tek örneği oldu. En önemlisi de, organizasyonun büyük bir bölümünün gençler tarafından gerçekleştirildiği demokratik bir kamp olma özelliği taşımasıydı. Uluslararası bir organizasyon olmasından dolayı, Türkiye gençliğinin dünyanın bir parçası olduğunu göstererek onların dünyadaki başka kültürleri tanımasını sağlıyordu. Bu festival, yaşları on altı ile yirmi arasında değişen Hollandalı ve Türkiyeli gençler için daha önce mümkün olmayan bir buluşma noktası oldu. İngilizce bilen gençler iletişim sağlarken, bilmeyenler için de özellikle Veronica çok yardımcı oluyordu. Hollanda'nın ünlü bir atasözü vardır: "*Onbekend maakt onbemind.*" Aslında "*Tanıımıyorsan sevmezsin*" anlamına gelen bu atasözünü, biz "*Tanımak sevmeyi sağlar.*" şeklinde ifade etmeyi seçtik. Orada gördük ki bu söz adeta gençler için söylenmişti. Gençlerin birbirlerini sevmemeleri için hiçbir sebep yoktu aslında; aksine birbirleriyle paylaşacakları o kadar çok ortak değer vardı ki! Bu kampta bu zenginlikleri paylaşarak, dünyanın hepimizin olduğunu ve onu eşit paylaşmamız gerektiğini bir kez daha öğrendik.

Dünyada genel ve çok klasik bir söylem vardır, özellikle politikacılar çok kullanır: "*Gençlik Gelecektir.*" Bu söylemi duyduğumda hep şunu düşünmüşümdür: Bu söylem gençliğe verilmesi gereken önemden çok onu bir işgücü, yaşlıların da yaşam garantisi

olarak görüyor. Oysa ben bu söylemi daha çok, gelecek onlarınsa, nasıl bir dünyada yaşamak istediklerine karar vermek ve bu dünyayı ona göre şekillendirmek de onların hakkı, şeklinde algılıyorum. Ne yazık ki bugünün dünyasında ve Türkiye'sinde gençliğe hep olumsuz bakılır, onların dinamizminden korkulur, yaşlı dünyanın eski gelenekleri onların yenilikçi karakterinden ürker. Günümüz dünyasında bunun değiştirilmesi için birtakım çabalar hâlâ sarf ediliyor. Elbette Türkiye gençliği de bundan nasibini almak istiyor. Bu çabaları Türkiye'de gözlemek ve izlemek beni hep sevindiriyor.

Geriye dönüp baktığımda, bu gençlik kampı projesini çok önemli bulurum. Gençlik Kampı, Kesikköprü'nün henüz yeni belediye olduğu, kendini sosyokültürel olarak yeterince geliştirmedeği bir zamanda gerçekleşmesine rağmen, deyim yerindeyse Kesikköprü'nün "makûs talihini" yenme çabalarına denk gelir. Kesikköprü Belediyesi'nin bu süreçteki tüm çabaları beni, Veronica'yı ve daha birçok Hollandalı arkadaşımı heyecanlandırmış ve bizleri daha fazla çalışma yapmamız konusunda teşvik etmiştir.

Köyümüz ne kadar güzelmiş

Kesikköprü ile Amsterdam arasındaki etkileşimi artırmak için olabildiğince çeşitli işler yapmak istiyorduk. Bu sadece belediyeçilik çalışmalarıyla sınırlı kalmamalı, sanatın farklı dallarına da uzanmalıydı. Anadolu'daki yaşamı başka hangi araçlarla anlatabileceğimiz sorusunun yanıtlarından biri de "fotoğraf" olmuştu.

Amsterdam Tarih Müzesi, Kesikköprü Fotoğraf Sergisi, 1997 (Fotoğraf: Leo Divendal)

Bu fikri aslında Veronica ile beraber geliştirdik ve elbette aklımıza ilk olarak Veronica'nın erkek kardeşi olan, başarılı Hollandalı fotoğrafçı Leo Divendal geldi. Anadolu'yu, Türkiyelilerin Anadolu'daki yaşamını ve kültürünü yansıtacak fotoğrafların Amsterdam Tarih Müzesi'nde sergilenmesi fikri onu da epey heyecanlandırmıştı. Leo, genelde siyah beyaz fotoğraflar çekmeyi seviyordu. Ona bu fikrimizden bahsettiğimizde, bize *"Tek şartım fotoğrafların siyah beyaz olması"* dediyse bile, biz Anadolu'nun aslında hem doğası hem insanıyla, sanıldığından çok daha renkli olduğunu anlatarak bu seferlik renkli çalışması için onu ikna etmeyi başardık. Böylece Leo, eşi Annelies ve Veronica dört mevsimde dört defa, Kesikköprü'ye gidip geldiler. Birer hafta kalıyorlar; Leo fotoğraf çekiyor, Veronica da ona eşlik ederek tercümanlık yapıyordu.

Böylece Kardeş Şehir uygulaması çerçevesindeki önemli etkinliklerden bir diğeri, 1993 yılında Hollandacadan çevirdiğimiz şekliyle Tanımak Sevmeyi Sağlar şiarı altında gerçekleşen Leo Divendal'ın fotoğraf sergisi oldu. Kesikköprü'nün gündelik hayatıyla ilgili bu fotoğraf sergisi, Hollandada yaşayan Türkiyelilerin geçmişlerini sembolize eden bir ortamı objektife alarak, insanlar arasındaki yakınlaşmayı da sağlamayı amaçlıyordu. Türkiyelilerin göçüp geldikleri kasabayı, oradaki hayatı göstermek; onların yaşam biçimini ve kültürünü bir Batılı gözüyle görme fırsatı da sağlıyordu. Aynı zamanda Anadolu'nun ortasında bir kasabanın refah ve demokrasi mücadelesinin, bir fotoğraf sanatçısının gözüyle tespit edilmiş izlenimi oldu.

Serginin dünya prömiyerini Kesikköprü'de yapmak bizim için çok önemliydi. Zira Kesikköprü, Amsterdam gibi Avrupa'nın birçok yerine çalışmaya gitmiş birçok Türkiyelinin geçmişine örnek teşkil etmekti ve bizim için bunu ilk olarak Kesikköprülülerin görmesi çok önemliydi. Onlar görüntüleri ne

Leo Divendal

1947 doğumlu, Hollandalı fotoğraf sanatçısı. KULSAN Kurucu Ortağı Veronica Divendal'ın erkek kardeşidir. Fotoğrafçılığın yanı sıra yazarlık da yapan Divendal, Amsterdam'da ünlü Rietveld Akademisi'nde öğretim üyesi olup fotoğrafçılık dersleri vermiştir. Fotoğraflarında başrolü anılar oynar. Sima, doğa, mekân ve nesneleri görüntüleyen fotoğraflarında, hepsinin hayatla olan ilişkisini sergiler. Sık sık kişisel sergi düzenleyen Divendal'ın fotoğrafları çeşitli müzelerin koleksiyonlarında yer almıştır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi Eski Başkanı Murat Karayalçın'la Amsterdam Tarih Müzesinde Kesikköprü Fotoğraf Sergi açılışı, 1997

ölçüde benimseyeceklerdi ve ne kadar sahici bulacaklardı; bunu anlamayı çok istiyordum. Ama bundan da öte, kendilerini bize açıklıkla sundukları için bir teşekkür borcuydu bu Kesikköprülülere. Köylülerin ilk defa kasabalarını bir fotoğrafçı gözüyle görmeleri, hem de ilk defa bir fotoğraf sergisi görmeleri gerçekten muhteşemdi. Belediye Başkanı Abdulkadir Gürler, bize bu sergi ve kokteyl için eski bir köy evi tahsis etti. Evin uzun salonuna fotoğraflar asıldı; aralara da parkurlar yaptık. Elli adet siyah beyaz ve elli adet renkli fotoğrafın yer aldığı sergi bir hafta boyunca sürerken, büyük bir şehrin fotoğraf sergisini aratmadı. Köylüler o kadar etkilendiler ki, kendi kasabalarına bu gözle bakmaktan büyük keyif aldılar. *“Köyümüz meğer ne kadar güzelmış!”* diyenlere şahit oldum. Sonrasında da bu etkinlik uzun süre gündemde kaldı. Leo Divendal bulduğu fon sayesinde, fotoğraflardan iki takım yaptırdı ve bunlardan birini belediyeye hediye etti. Daha sonra belediye binası inşa edildiğinde ise tüm binaya bu fotoğraflar asıldı ve yıllarca orada kaldı. Böylece bu sergi sayesinde hepimizin unutamayacağı müthiş anılar ve fotoğraflar kaldı hafızalarımızda.

Amsterdam’daki Anadolu...

Kesikköprülülerin ardından, sergiyi Hollandalı kitleye ulaştırmak ikinci adımımızdı. Böylece sergi, 1996 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Amsterdam Tarih Müzesi’nde Amsterdam’daki Anadolu Projesi adı altında bir dizi organizasyona dönüştü. Projede Leo Divendal’ın Kesikköprü fotoğraflarının yanı sıra Hollanda’ya gelen ilk Türkiyeli göçmenlerin fotoğrafları ile kişisel eşya ve hayat hikâyeleri de sergilendi. *“Türkiye kökenli bir Amsterdamlı olmak nasıl bir şey?”* sorusuna yanıt vermeyi amaçladığımız bu etkinliğin açılışı 3 Nisan 1996’da büyük bir törenle Ankara’nın eski Belediye Başkanı Murat Karayalçın ve ünlü sanatçı Zülfü Livaneli tarafından yapıldı. Sergi medyanın yoğun ilgisini toplamayı da başardı. Örneğin, proje afişinde kullanılan *“Şeker”* adlı Kesikköprülü güzel gözlü genç kızın fotoğrafı serginin sembolü haline geldi ve Amsterdam’da billboardlarda yer aldı. Hatta ünlü İngiliz gazetesi Herald Tribune’de sergi hakkında, *“Boğaz ile Amstel’in (Amsterdam’daki nehrin ismi) buluşması”* manşetli bir haber de yayımlandı.

Aynı sergi 1998 yılında TCDD Ankara Sanat Galerisi’ne taşındı. Kesikköprü’yü dış dünyaya tanıtan serginin açılışı yoğun bir izleyici kitlesinin katılımıyla, 26 Mayıs günü Hollanda Büyükelçisi Nikolaos van Dam, Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın, çevre ilçelerin Belediye Başkanları, KULSAN adına ben ve Veronica Divendal tarafından gerçekleştirildi. Ardından sergi Devlet Demiryolları Projesi bağlamında Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilendi. Buradaki süreç ilginçti; Leo, fotoğrafları müzedeki objelere uyumlu olacak biçimde objelerin yanına koymak istiyordu. Örneğin, müzede bir aslan objesi varsa, ona yakın olabilecek bir fotoğrafı (örneğin bir hayvan

fotoğrafları) salonun duvarına değil, objenin yanına koyulacaktı. Böylelikle Leo, geçmişle bugün arasında bir bağ kurmak istiyordu. Müze müdürünü büyük tartışmalar sonucunda ikna edebildik ve sonunda sergi bu şekilde, fotoğrafları objeler arasına serpiştirilerek gerçekleştirildi ve bu konsept çok beğenildi.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLER...

1994 yılında Amsterdam Büyükşehir Belediye Meclisi üyesi olarak Amsterdam ile Managua'nın (*Nikaragua'nın başkenti*) Kardeş Şehir ilişkisinin onuncu yılını kutlamak üzere Nikaragua'ya gerçekleştirilen ziyarete katıldım. Ziyaret amacımız, Amsterdam Belediyesi'nin Managua'da finanse ettiği projelerden bitmiş olanların açılışını yapmaktı. Ben de çok sevinerek gittim, çünkü o dönem oradaki mücadeleyi destekliyordum. Daniel Ortega ve arkadaşlarının dahil olduğu Sandinistler* adlı sosyalist grup 5-6 sene öncesinde Nikaragua kralını devirmişlerdi. Küba tarihine çok benziyordu, hatta benim "*Tarih tekerrür mü ediyor?*" diye düşündüğüm zamanlardı. Ancak Sandinistler ne yazık ki çok kötü bir iktidar performansı sergilediler ve ben oraya gittiğim sırada muhalefetteydiler. Yine de Daniel Ortega, benim için Fidel Castro gibi bir karakterdi. Kendisiyle tanışma fırsatımız da oldu. Bizi yoldaşların hep beraber bulunduğu büyük bir müstakil evde ağırladılar. İçeriye girdiğimiz andan itibaren fark ettim ki, bütün duvarlarda öldürülen devrimcilerin posterleri vardı. Sorduğumda, hepsinin üzerinde "*Ölümsüzdür*" yazdığı söylendi. Bana 12 Eylül öncesindeki mücadele yıllarımı anımsatmıştı, kısa bir süreliğine de olsa o günlere dönmüşüm adeta.

Latin Amerika'ya ilk defa gidiyor olmak da benim için heyecan vericiydi. 1980'li yıllarda hemen hemen bütün Latin Amerika ülkelerinde askeri diktatörlükler vardı ve Hollanda'ya da buralardan çok fazla mülteci gelmişti. Her dönem siyasetle bir şekilde ilişkili biri olduğum için bu ülkeleri görmek çok ilgimi çekiyordu.

Balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek...

Nikaragua çok yoksul bir ülke olduğu için bu seferki Kardeş Şehir ilişkisinin temel amacı kültürel etkileşim değil, ekonomik yardımda bulunmaktı. Ülkedeki ikinci günümüzde, Kardeş Şehir için yapılan projelerin tanıtılacağı açılış etkinliği vardı. Ancak bu yardım projelerinde süregelen sömürgeci ruhun varlığı benim

* Sandinistler, ismini 1927 yılında ABD karşıtı silahlı eylemleriyle tanınan Augusto César Sandino'dan alan Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) üyeleridir. Önderliğini Carlos Fonseca, Tomas Borge ve Silvio Mayargo'nun üstlendiği Sandinistler, 19 Temmuz 1979'da Nikaragua'da Somoza hanedanı diktatörlüğünü devirmişlerdir. 1980'lerde bir yandan ABD destekli kontrgerillalarla savaşmaya devam ederken, diğer yandan ülke içinde reformlar gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde Nikaragua devlet başkanı Daniel Ortega, Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi lideridir.

hiç hoşuma gitmiyordu. Çünkü örneğin, Managua'daki çöpçüler çöpleri çok basit aletlerle topluyorlardı ve buna karşın bizim belediye, Amsterdam yapımı basit el arabalarını sunmuştu ve bunu da törenle yapmıştı; çok kızmışım. Hatta Amsterdam Belediye Başkan Yardımcısına, *"Utanç verici sömürge ruhunuz hâlâ devam ediyor!"* diyerek tartışıp törenden ayrılmıştım.

Mesele birkaç tane son model çöp arabası hediye etmek olmamalıydı. Mesele, onların bu ihtiyaçlarına kendilerinin çözüm bulmasını sağlayacak bir sistem kurmak veya yerel şartlar göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir çözümler aramak olmalıydı. Diğer bir deyişle, söz konusu bölgeleri o bölgelerin yerel koşullarına uygun olacak biçimde güçlendirme çalışmaları yapılmalıydı. Yaşam koşullarını düzelterek veya destekleyerek, insanların kendi güçlerini ellerine alması çok önemli bir yaklaşımdır. Toplumsal kalkınmada en olumlu sonuçları almak için bu tür yollar aranmalıdır. Ancak Amsterdam'ın kendi yerel koşullarına uygun olan araçları Managua gibi gelişmemiş bir şehre koyduğunuzda, bunun sürdürülebilirliği yoktur. Zaten o araçların kullanımı masraflıdır. Deyim yerindeyse mesele bu gibi bölgelere balık vermek değil, balık tutmayı öğretmek olmalıydı. Amsterdam Belediyesi'nin yaklaşımını bu sebeplerden dolayı sömürgecilik ruhuyla bağdaştırmadan edememişim.

Bu ziyaretin benim için diğer bir önemli yanı da El Salvador, Miami ve Belize'ye uğrama fırsatımın olmasıydı. El Salvador'da o zamanlar bir gerilla mücadelesi vardı. Televizyonda sık gördüğüm, gazetelerde çok sık okuduğum bir ülke olması bakımından da orayı görmek benim için ilginçti. Gittiğimizde ülkedeki politik atmosferin sakinleştiğini ve ülkenin artık kendi gelişimine odaklandığını görmüş olduk. Belize ise daha önce duymadığım küçük bir ülkeydi. Miami üzerinden gittiğimiz için burada da vakit geçirme fırsatımız oldu ve Miami Belediyesi bizi ağırladı.

Nikaragua'nın Başkenti Managua'da belediye meclisiyle toplantı, 2007

İçimdeki huzursuzluklara rağmen bol bol tartışmak, Kardeş Şehir ilişkilerini nasıl daha iyi düzeye getirebileceğimizi veya hangi projeler ile devam ettirebileceğimizi konuşmak öncelikli amacımdı. Zaten üçüncü dünya ülkelerini desteklemek, hayatlarını biraz daha iyileştirmek veya yoksulluk, açlık gibi faktörleri azaltmak gibi bir mantığa sahipti projemiz. Söylediğim gibi, amacımız onlara balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek olmalıydı.

Yeni Demokrasi Hareketi

Holland'a'daki Belediye Meclisi çalışmalarımın yanı sıra Türkiye siyasetini de takip ediyordum. 1995 yılında Almanya'da tesadüfen Cem Boyner ile tanıştım. Cem Boyner o sırada Türkiye'de Yeni Demokrasi Hareketi adlı bir siyasi partiyi yeni kurmuştu. Bir arkadaşım kendisine benim Belediye Meclisi'nde yaptığım işlerden ve kültür sanat vakfımız KULSAN'dan bahsetmişti. Köln'de gerçekleştirdiğimiz buluşmamızda hem Belediye Meclisi'nde hem de KULSAN Vakfı'nda yaptığım işlerden kendisine daha detaylı bahsedince, benimle irtibatta kalmak istediğini belirtti ve bir süre sonra beni arayarak partinin yönetim kuruluna girmemi teklif etti. Böylece milletvekili seçimlerinde Kırşehir'den aday oldum. Parti aslında popülerdi ve birinci parti olma hedefi bile vardı. Cem Boyner'in popülerliğinde de kimse'nin cesaret edemediği, azınlıklar gibi tabu konulardan korkmadan bahsetmesinin önemli payı vardı. Parti, yurtdışından adaylara geniş yer vermesi bakımından da ilgi çekiyordu. Yurtdışındaki Türkiyelilerin haklarını savunmak önemli önceliklerden biriydi. Fakat parti çalışmaları maalesef umduğumuz gibi ilerleyemedi.

YDH adayı Dalkıran: "Seçim yarışında biz de varız"

Orhan AL FÜNDAR-LAHİFİ

TÜRKİYE'DE 24 Aralık'ta yapılacak genel seçimlerde sosyal partilerin yurtdışı milletvekilli adayları da var. Bunlar: Yeni Demokrasi Hareketi (YDH)'nin Kırşehir'den listeliği olan Adnan Dalkıran da bu adaylardan biri. Hollanda'da başarılı çalışmalar ile tanınan Kültür Sanat Vakfı (KULSAN) ile bağlantılı olan Dalkıran, aday gösterilmesini YDH'nin yurt dışındaki vatandaşlarımızın sorunları sahip çıkma anlayışına bağlı olarak belirttik. "Bu parti yurtdışı adayları olarak biz de varız. Seçimlerde güçlü bir parti olarak çıkacağız. Aynı zamanda YDH yurtdışındaki insanlarımızın sorunlarıyla çok yakından ilgileniyor. Genel Başkan Cem Boyner, Türkiye'deki demokrasi anlayışını yurtdışı vatandaşlara öğretmek."

1997 Ankara'da düzenlenen evli ve 2 çocuk sahibi olan Dalkıran, Özgeçmiş Sosyal Akademisi'ne mensup.

YDH: Dışardan aday gösterdik

YENİ Demokrasi Hareketi'ni Politik ve Yurtdışında Yaşadık Sorunlarımızın Sorumlusu Genel Başkan Yardımcısı Aydın Gür, yarın bir açıklamada bulunarak yurtdışından adaylara listelerinde yer verdiğini belirtti. Açıklamaya göre, yurtdışında yaşayan ve milletvekili adayları arasında, YDH Genel Başkan Yardımcısı Aydın Gür Giresun'dan, Faruk Adnan Dalkıran Kırşehir'den 1. sırada, Almanya'dan Tekin İzzet Bayraktar 2. sırada, İngiltere'den Metin Sak Bala 3. sırada, yine Almanya'dan Orhan Gökten Anadol 4. sırada yer aldılar. YDH'nin yurtdışındaki Türklerin haklarını savunmak ve seçimden sonra Meclis'te ele alacağı ilk konunun yurtdışı Türklerin sorunları ve sorunlarına çözüm bulmak olduğunu kaydetti.

Kesikköprü Demokrasi ve Halk Sanatları Festivali

Kesikköprü; Ankara'nın kırsalında, ekonomik anlamda çoğunlukla dar gelirli, bununla birlikte çok sıcakkanlı insanlarla dolu bir bölgeydi. Maalesef kültür sanat alanında örnek gösterilecek neredeyse hiçbir faaliyeti yoktu. Kesikköprü Demokrasi ve Halk Sanatları Festivali, Veronica'yla benim, böyle bir bölgeye vermek istediğimiz bir hediye idi. Belediyecilik çalışmalarım ile kültür sanat faaliyetlerimizi ortak bir payda da buluşturmak da beni ayrıca memnun ediyordu. Bos & Lommer ile Kardeş Şehir ilişkisinin devamı olarak ilk defa 1997'de hayata geçen bu festival projesi, Belediye Başkanı Bekir Tecimer'in de işbirliğiyle sonraki altı yıl boyunca devam etti. Proje KULSAN ve Belediye Meclisi'ndeki işlerimi birleştiren bir proje olması bakımından da özellikle kıymetliydi. Kesikköprü'ye başarılı müzisyenleri taşıyabilmek için türlü pazarlıklar gerekmişti. Sonuçta küçük bir kasabaydı ve yaptığımız işin önemini de kimse birdenbire anlayamıyordu. Dolayısıyla sanatçılar burada konser vermek için başta çok da hevesli değillerdi. Onlara Kesikköprü'den sonra Hollanda'da da üç konser taahhüt ediyordum. Böylece bir sanatçıyla, üçü Hollanda'da, biri Türkiye'de olmak üzere dört konser için anlaşmış oluyorduk. Bu sayede Kesikköprü, yıllarca çok sayıda sanatçıya ve gruba ev sahipliği yaptı. Halk televizyonda gördüğü Türkiyeli sanatçıları orada görünce öylesine coşuyordu ki bu coşkuya şahit olan sanatçılar tekrar tekrar gelmek istediler. Farklı yerlerden, çevre köylerden gelen binlerce insanla beraber mükemmel bir atmosfer yakalandı.

Çocukluğumun en güzel yıllarının geçtiği kasabadaki bu festival benim için ayrıca önemliydi. Festivalin her iki ülke arasında kültür, sanat ve kardeşlik bağları kurabileceğine hep inandım; nitekim bu önemli oranda gerçekleşti de. Festivalde her yıl Hollandalı ve Türkiyeli sanatçılar sahne aldı, fotoğraf sergileri, paneller düzenlendi. Festivale katılan önemli isimlerin bazıları Kardeş Türküler, Erkan Oğur, İsmail Hakkı Demircioğlu, Arif Sağ, Belkıs Akkale, Yarkın Ritim Grubu, Kültür Bakanlığı Halk Müziği Sanatçıları ve sokak şarkıcısı Hakverdi'nin yanı sıra Hollanda'dan Four Wheel Drive, Klezmer Band ve benzeri caz grupları oldu. Civar şehir ve ilçelerden insanların katılımı oldukça yüksekti. Festival zamanı insanlar meydana zor sığardı. Dört bir yandan gelen insanlarla Kesikköprü çok güzel, canlı ve ahenkli bir yer haline gelirdi. Yerel televizyonlar gelip çekim yaparlar; gazeteler "Köyde Caz ve Festival" diye manşet atarlardı.

Kesikköprü deyince Ankaralılar yerinde duramazlardı. Kesikköprü, artık festival dışındada hafta sonları Ankaralılarla dolup taşar olmuşt u. İnsanlar pikniğe, su sporları yapmaya geliyordu. Ancak bu festival süreci bize gösterdi ki, Türkiye'de yerel siyasi dengelerin değişmesi maalesef kültür ve sanata verilen değeri çok etkiliyor. Altı yıl devam eden ve kırsaldaki o sakin Kesikköprü'yü bir şenlik alanına dönüştüren bu festival, maalesef belediye seçimlerinin ardından değişen yönetimle deyim yerindeyse baltalandı.

Kesikköprü Festivali, Amsterdam Klezmer Band, 1998

“

Kesikköprü'deki festival hem bizim için hem de yerli halk için yılın en beklenen olayı olurdu. Köylerdeki, kasabalardaki insanlar festivali iple çekerlerdi. Etki yaratan, insanları bir araya getiren bir ortamdı. Çevre halkı bir yana, Hollandalıların da festival için İç Anadolu'nun köylerine kadar geliyor olmaları çok özeldi. Sahnede de hem Hollanda'dan hem Anadolu'dan onlarca sanatçının bir araya gelişi çok anlamlıydı. Hayatlarında caz duymamış köylüler cazla tanışmışlardı. Ne yalan söyleyeyim, bazılarının cazdan hiç hoşlanmadığına da tanık oldum; *“Caz bitse de halay çeksek!”* diye beklerlerdi. Ancak günün sonunda mühim olan doğal güzelliklerin ortasında renkli ve samimi bir buluşma ortamı yaratılmasıydı. Özellikle biz ve bizim gibi Hollanda'da yaşayan Türkiyeli gençler için harika bir deneyim oluyordu.

Seren Dalkıran

Biz her yaz Türkiye'deydik ama Kesikköprü Festivali zamanı bambaşkaydı. Çünkü yılda yalnızca bir kere gerçekleşen ve herkesin heyecanla beklediği bir etkinlikti. Genelde üç gün süren bu özel buluşmayı asla kaçırmaz, geç saatlere kadar ayakta kalırdık, çok coşkulu ve renkli bir ortamdı. Küçük bir yerleşim yeri için büyük bir organizasyondur. Çevre ilçelerde sürekli konuşulur; broşürleri, posterleri etrafı donatırdı. Farklı yerlerden gelen pek çok insanı buluşturan festivalin benim için ayrı bir yeri vardı.

Dilan Dalkıran

”

Kesikköprü Festivali, 1998

Kültürel çalışmalarda bir tohum ekmek belki kolaydır ama asıl mesele, onu değişen şartlara rağmen büyütebilmektir.

Kesikköprü Festivali, 1998

Halbuki Kesikköprü bir turizm merkezi olabilirdi. Kardeş Şehir Projesi'nin aktif olduğu yıllarda sadece insanlarla değil, doğasıyla da daha canlıydı Kesikköprü. Her yer yemyeşildi ve çevreyi saran öyle bir gül kokusu olurdu ki, inanamazsınız! Sonrasında belediye yönetiminin değişimiyle birçok işletme müteahhitlere verildi. Bu gibi politik gelişmelere bağlı pek çok olumsuzluk sonucunda, Kesikköprü'de yakalanan canlılık da kayboldu. Bunlar elbette bizi üzmemekle beraber işimizde karşılaşılabileceğimiz zorlukları da öğretmiş oldu. Yine de böyle bir fırsatın zor yakalanacağı Orta Anadolu gibi bir yerde belli bir süreliğine de olsa başarılı sonuçlar aldığımız için memnunduk. Aslında uygulamamız, günümüz gençlerinin peşinden koştuğu sürdürülebilirlik olgusunun nasıl yakalanabileceğine dair çok basit bir örnekti. Anladık ki, kültürel çalışmalarda bir tohum ekmek belki kolaydı ama asıl mesele, onu değişen şartlara rağmen büyütebilmektir.

Yeni Kardeş Şehirler: Kaman - Zaandam

Kesikköprü'den doğuya ilerlerseniz, kısa sürede sazlıkların ardındaki Kızılırmak Nehri'nin maviliği ile karşılaşsınız. Bozkırın ortasına muhteşem bir renk katan Türkiye'nin en uzun nehrini aşıp bir süre daha ilerlediğinizde artık Ankara il sınırından çıkıp Kırşehir'e geçersiniz. İşte Kızılırmak'ın kırk kilometre doğusunda, Kırşehir merkezinin elli kilometre batısında Kaman ilçesi sizleri beklemektedir. 1984-94 yılları arasında Kaman Belediye Başkanlığını yürüten Yüksel Çakır ile bir Hollanda ziyaretinde tanışmıştık. Bu sırada ben Amsterdam Büyükşehir Belediyesi meclis üyesiydim. Kendisi bana, Amsterdam'a 12 kilometre uzaklıkta olan Zaandam ilçesinde yaşayan altı yüze yakın Kamanlı aileden bahsetti. Kendisinden önceki Kaman Belediye Başkanı'nın Zaandam Belediyesi'ne Kardeş Şehir olmak için başvurduğunu fakat sonuç alamadığını anlattı. Zaandam'da yaşayan çok sayıda Kamanlı ile daha güçlü bir iletişim sağlamak için bu projeyi istiyorlardı. İki ilçe arasında geliştirilecek kardeşlik ilişkisinin, Zaandam'da yaşayan Türkiye kökenlilerin kentin toplumsal yaşamına katılımını da teşvik edecek bir etken olması bekleniyordu. Aracı olmamla birlikte Zaandam Belediye Başkanı'yla hemen bir görüşme ayarlayarak gidip derdimizi anlattık. Belediye Başkanı bizi dinledikten sonra *"Biz bu projeyi çok isteriz. Kardeş Şehir olmak hakkında hiçbir fikrim yoktu ve çok etkilendim. Fakat ben üç ay sonra belediyeden ayrılıyorum."* dedi. Sonrasında Zaandam'a gelecek yeni Belediye Başkanının, zamanında Sosyal Demokrat Parti'nin de başkanı olduğundan bahsetti. Kendisiyle arasının çok iyi olduğunu ve onu mutlaka ikna edeceğini söyledi. Zira dediği gibi de oldu. Yeni başkanla yaptığımız görüşme olumlu geçti. Yeni Zaandam Belediye Başkanı Sosyal Demokrat Parti'den, donanımlı, ufku geniş bir insandı. Bu anlamda Kaman sürecinde şansımız yaver gitmişti. Hatta sonrasında kendisiyle beraber, Kaman'da her yıl Ekim ayında yapılan geleneksel Kaman Ceviz Kültür ve Sanat Festivali'ne gittik.

Zaandam - Kaman Belediye Başkanlarıyla, Kardeş Şehir Protokolü, 1995

Bu ziyaretini hâlâ dün gibi hatırlarım. Kaman'a gençliğimde sık sık giderdim. Ancak uzun zamandır Hollanda'daydım ve Türkiye'yi ne kadar az tanıdığımı fark ediyordum. Bu yıllar benim için Hollanda'yı tanımak kadar, Türkiye'yi de yeniden keşfetme yıllarıydı. Kaman'da iyi bir otel olmadığı için, Belediye Başkanı bizi Kırşehir'de bir termal otelde misafir ediyordu. Gün içinde sahaya çıkıyor, akşama kadar Kaman'ı geziyorduk. Kaman'da yapılacak şeylere, gezilecek yerlere bakıyor, yerel birimlerle görüşmeler yapıyorduk. Akşamları da otele dönüyor ve iki heyet beraber akşam yemeği yiyorduk. Üçüncü günümüzdeyken Zaandam Belediye Başkanı, *"Yahu bu Kırşehir'de lokanta mı yok, bir gidelim de bu Kırşehirliler ne yiyor ne içiyorlar görelim, merak ediyorum."* dedi. Çünkü sürekli otelde yemek yiyorduk. Böylece şehirde bir lokanta bulmaya karar verdik.

Tabii dediğim gibi, ben Türkiye'yi aslında çok iyi tanımıyorum o zamanlar. Kırşehir il olduğu için yerel kültürü ve lezzetleri tanıyabileceğimiz bir yer bulmak konusunda beklentilerim yüksekti. Bu beklentilerle şehir merkezine gittik. Uzun bir arayışın ardından anladık ki, Kırşehir'de insanların akşamları eşile dostuyla yemek yemeye gittiği, bir yandan da içki içebileceği bir yer yok. Anladık ki köylüler sabahları Kırşehir'e geliyor; ya devlet dairesindeki işlerini halledip gidiyor ya da alışveriş yapıyor, bir kebab-döner yiyip akşama doğru da evlerine dönüyorlardı. Lokantacılar da akşamın erken saatle-

rinde dükkânlarını kapatıyorlardı. Biz yine de tarif edilen yerlerden birine gidip bakmak istedik. Ancak içeri girdiğimiz andan itibaren garip bir ortamla karşılaştık. Fazlaca alkollü erkekler ve kadınların bulunduğu, loş ışıklı, duman altı bir ortamdı; bildiğimiz pavyondu aslında. Zaandam Belediye Başkanı hayal kırıklığına uğramıştı. Burada Kırşehirlilerin ne yiyip içtiğini anlayabileceğimiz, kültürel bir ortam yoktu. Derhal otele dönmeye karar verdik.

Tam yolda ilerlerken takım elbiseli, kravatlı, memura benzeyen bir adam gördüm ve bize kenarda köşede kalmış güzel bir meyhane önerebileceğini düşünerek adama yaklaşıp sordum. Dediğine göre buralarda bizim aradığımız tarzda, buranın kültürünü yansıtan bir mekân yokmuş. Yine de yanımızda Hollanda'dan gelen ziyaretçileri görünce, kendisinin de bir siyasi partinin il başkanı olduğunu söyleyerek bizimle ilgilenmek istedi. *"Benim bir birahanem var; bir oda. Aslında orada kumar oynatıyoruz ama ben orayı sizin için boşaltırım, çok güzel yemek yapan bir de aşçımız var, onu çağırırım"* dedi. Böylece dediği yere gittik, gerçekten de bir oda kadar bir yerdi. Salonda sadece erkekler bira içiyordu. Aradığımız kültürel ortamdan ziyade kendimizi biz bize otururken bulduk. Tabii ki Zaandam Belediye Başkanı aradığını yine bulamamıştı.

Maalesef bu ziyaret, Kaman'ın sosyal anlamda ne kadar yoksun bir yer olduğunu gösterdi bize. Tüm bunları yaşayıp gördükten sonra beni asıl düşündüren şey şu olmuştu: Festivale gidiyorsun, Türkiyeli politikacılar gelmiş, modern ve büyük bir ülkeden bahsediyor. Öyle harikulade bir tablo çiziyorlar ki, kafanızda bambaşka bir Türkiye canlanıyor. Bu tezatlık beni çok etkilemişti. Politikacıların söylemleriyle şehrin gerçeği birbirinden o kadar uzak, o kadar tezat ki... Elbette Kamanlılar iade-i ziyaret yapıp Hollanda'ya geldiğinde onlar da bu durumu fark ettiler. Hiç unutmam, bu deneyimin ardından Kaman Belediye Meclisinden bir arkadaş şöyle demişti: *"Bugüne kadar hep Türklüğümüzle övünürdük ama şu koca dünyada Türk olmak bir ayrıcalık değil galiba be Adnan!"*

Gerçekten de kendini tüm milletlerden üstün görme meselesi çok enteresandır bu coğrafyada. O yüzden her yeni ziyaret yeni bir öğreti olmuştur benim için.

İyiisiyle kötüsüyle bizlere önemli deneyimler ve yüzleşmeler sağlayan bu ziyaretler sayesinde, Kaman ile Zaandam arasında 1997 yılında hayata geçecek olan Kardeş Şehir projesinin ilk adımları böylece atılmıştı. Sportif ve kültürel etkinlikler, değişik meslek grupları ve benzeri kuruluşlar arasında karşılıklı ziyaretler düzenlenerek, ilişkilerin geliştirilmesi için iki belediye başkanı da girişimlerde bulunacaklarını belirttiler. Hatta Kaman Ceviz Festivali'nde, Kaman Belediye Başkanı, Zaandam Belediye Başkanına Kaman'ın özel ve meşhur cevizlerinden hediye etmişti. Zaandam Belediye Başkanı da Zaandam'ın meşhur çikolatalarından ikram edip, *"Bundan sonra meşhur çikolatalarımızın içinde Kaman'ın cevizleri olacak!"* demişti.

Sonraki süreçte Zaandam'daki Kamanlılarla da görüşen Başkan Yüksel Çakır onlardan sorunlarını, taleplerini her zaman kendisine bildirmelerini isteyerek, her konuda yardıma hazır olduklarını bildirdi.

Türkiye kökenli Zaandamlıların çeyrek yüzyılı geçen dönemde bölgenin ekonomik ve kültürel gelişmesinde oynadığı rol ve bunun geleceğe de aktarılmasının öneminin farkındaydık. Temel hedefimiz, her iki kentten sivil toplum kurumlarının ve halkın yakın ilişkiler geliştirmesiydi. İki kentin halklarının birbirlerinin kültür ve geleneklerini tanıması ve böylece iki toplum arasında karşılıklı anlayış ve saygıya dayalı sıcak bir ilişki oluşması üzerine çalıştık. Böyle bir ilişki bilhassa çok kültürlü Zaandam kenti için büyük ölçüde önemliydi.

Bu mahalle hepimizin!

Kaman, Kesikköprü'nün aksine varlıklı ailelerin daha yoğun olduğu bir bölgeydi. Dolayısıyla beklentileri de ekonomik destekten çok, hem Zaandam'daki Kamanlılara ulaşmak ve oradaki Kamanlıların kendi ilçelerine katkılarını teşvik etmek, hem de iki yerleşim yeri arasında kültürel etkileşimi sağlamaktı. Gelişecek olan bu ikili ilişkide, Kaman ve Zaandam'daki eğitim, sağlık ve yaşlı bakımı gibi alanlarda hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının kendi alanlarındaki bilgi ve deneyimlerini

birbirine aktarmasını da hedefledik. Nitekim bu anlamda başarılarımız da oldu. Örneğin, Zaandam'da, Kamanlılar tarafından bir büro açıldı. Bu büro sayesinde, Kamanlılar bir sorunları olduğunda danışma hizmeti alabiliyor veya bir projeleri olduğunda bunu paylaşıp destek bulabiliyorlardı.

Kaman - Zaandam kardeş şehir ilişkisinin önemli etkinliklerinden biri de Zaandam'da gerçekleşen ve Kaman'ı tanıtmayı hedefleyen "Bu Mahalle Hepimizin" adlı projeydi. Zaandam'daki ünlü Speeldoos salonunda Neşet Ertaş ile Kaman Davul Zurna Ekibi'nin verdiği konser, basına "*Zaandam'da yılın sanat olayı!*" diye yansıdı; çocuklar davul zurna ekibi eşliğinde hep beraber halay çektiler. Bu zamana kadar görmedikleri müzik türü Hollandalı çocukları da heyecanlandırmıştı. Ekibin repertuarında Anadolu'nun çeşitli ezgileri, özellikle bozlak müziği, halk türküleri ve deyişler yer aldı. Hollandalılar dışında, Zaandamlı Kamanlılar da etkinliğe katılım gösteriyor ve projeden gurur duyuyorlardı. Zaandam Belediyesi'nin finanse ettiği bu etkinliğe Kaman Belediyesi de çeşitli şekillerde katkıda bulundu. Diğer etkinlikler ise genelde Hollanda kurumlarında çalışan Kamanlıların girişimleri sayesinde, Hollandalı kurumlar tarafından finanse ediliyordu. Bunun dışında Belediye Başkanı Yüksel Çakır'ın daveti ile Hollandalılar bir hafta süre ile Kaman'ın misafiri olarak bölgeyi tanıdılar. Yeşil Kamanspor ile dostluk ve veda maçları yapan konuklar ilçede çok büyük ilgi gördü. Bu etkinlik de aralarında kilometrelerce mesafe bulunan iki yerleşim yerinin sıcak yakınlaşmasının güzel bir örneği oldu. Surinamlı futbol kulübü Real Sranang'ın oyuncularını Kaman'da ağırlandı ve gezdirildi.

Bir başka zaman da Zaandam Belediyesi Kaman Belediyesi'ne tam donanımlı bir it-faiye aracı ile bir ambulans hediye etti. Düzenli ziyaretler ve geziler devam ederken, 1999 yılında göreve başlayan yeni Kaman Belediye Başkanı Av. Yusuf Canpolat ve Zaandam Belediye Başkanı Dr. Ruud Vreeman arasında, iki şehrin insanları arasında dostluk ve kardeşliğin gelişmesine; kültürel, sosyal, ekonomik yönden bilgi alışverişinin başlamasına dair Kaman-Zaandam Dostluk Paktı imzalandı. Yusuf Bey'in döneminde de kardeşlik ilişkileri gelişerek devam etti. Bugün Kaman'da Dadaloğlu Parkı olarak bildiğimiz yer onun döneminde yapıldı ve Dadaloğlu'nun anıtı parka konuldu. Burası Kaman'ın kültür noktası haline gelmişti. Ancak maalesef tıpkı Kesikköprü'de olduğu gibi, yerel seçimlerin ardından belediyede farklı bir siyasi partinin yönetime gelmesine bağlı olarak Kardeş Şehir ilişkisi sona erdi ve bu park da aynı festival gibi eski kültürel anlamını yitirdi. Dostlarımızla bizim için sosyalleşme alanı olan, çay içip sohbet ettiğimiz bu parka yıllar sonra tekrar gittiğimizde o canlılığı görememek üzücüydü. Esnaf da artık parkta tekinsiz kişilerin kol gezmesinden rahatsızdı. Maalesef Türkiye'de belediyelerle ortak yaptığımız bütün işlerin geleceği, değişen belediyenin inisiyatifine ve hatta ideolojisine bağlıydı. Bunu acı bir şekilde tecrübe ettik. Kısacası Kaman süreci de Kesikköprü süreciyle benzer sebeplerden dolayı belli bir süre sonra bu durumdan etkilendi.

Bu noktada hem bizim Türkiye'deki kardeş şehir uygulamalarından öğrendiğimiz, hem de günümüz gençlerinin bu deneyimlerden öğrenebileceği şudur ki; girişimcilik inisiyatiflerinin toplumsal etki yaratma sürecinde, yereldeki toplumsal-siyasal koşulları bilmek ve değişimi yakalamak önemli bir beceridir. İnisiyatifleri oluşturmaktan çok, onları sürdürebilmek ve kalıcı etkiler yaratabilmek için şartları ve değişimi iyi değerlendirmek gerekir. Sürdürülebilirlik perspektifi de işte tam olarak bu yüzden, sosyal kalkınma girişimlerinin her zaman merkezinde olmalıdır.

Hollanda'nın toplumsal-siyasal durumu ve seçim sistemi Türkiye'den epey farklıdır. Hollanda'da belediye başkanı, bakanlar kurulu atamasıyla gelir ve aslında vali gibi çalışır. Görevi meclis toplantısını yönetmektir, ayrıca polis de ona bağlıdır. Belediye meclisi üyeleri ise seçimle gelirler. Bakanlar kurulunun belediye başkanı ataması elbette belli prosedürlere bağlıdır. Bakanlar, belediye meclisine öneride bulunurlar. Belli isimler verilir, meclis kendi içinde istişare eder ve fikrini bakanlar kuruluna belirtir. Şehrin toplumsal yapısı ise burada en önemli kriterdir. Yani tabanın seçimle işbaşına getirdiği meclis, başkanın belirlenmesinde önemli bir faktördür. İşte bu sebeptendir ki, yeni bir belediye başkanının gelmesi belediye projelerini etkilemez. Örneğin şehir sosyal demokrat bir toplumsal tabana sahipse, oraya sosyal demokrat bir başkan gelir. Diğer türlü mümkün değildir. Bu durumda Amsterdam gibi bir şehri düşünürsek, muhafazakâr bir belediye başkanı gelmesi zaten imkânsızdır. Gelse bile çalışamaz. Hollanda'nın sağcısı yok mu dersiniz, elbette ki var. Sağcı şehirler, muhafazakâr şehirler elbette oluyor, nitekim oralara da muhafazakâr başkan geliyor.

Ancak Amsterdam farklıdır. Amsterdam'ın tarihsel olarak özel bir durumu söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce 80 bini Amsterdam'da olmak üzere Hollanda'da 140 bin Yahudi yaşıyormuş ve savaş zamanı; nitekim 105 bin Yahudi hayatını kaybetmiş. Halkın, Yahudilerin maruz kaldığı haksız muameleden halen duyduğu suçluluğun etkisi olsa gerek, savaştan sonra Amsterdam'da çok sayıda Yahudi, belediye başkanı seçilmiş. Amsterdam'da bu gibi ayrıntılara, yaşanmışlıklara dikkat edilir. Tarihten ders almak ve şehrin kozmopolit yapısını korumak hem genel siyasette hem de belediyecilikte çok önemli, çok dürüst çabalaradır.

Eğer Kardeş Şehir uygulamalarının kazanımlarına dönecek olursak hem Kesikköprü hem Kaman'daki uygulamalar başka belediyelerde de tartışıldı, yeri geldiğinde model alındı. Bu iki örnek, diğer belediyelerin de bu konularda çalışmalar yapmasına önayak oldu. Hollanda basınında da epey yer alan Kardeş Şehir uygulamalarının, yabancılar sorununa farklı bir açıdan bakılmasına katkı sağladığını düşünüyorum. Örneğin, Amsterdam'ın en problemlili ilçelerinden biri olan Bos & Lommer halen yabancıların yoğunlukta olmasıyla beraber günümüzde kafeleri, restoranları, otelleri ile çok daha hoş bir mahalle...

Kültürlerarası farklılıkların görülüp anlaşılması bakımından Kardeş Şehir uygulamaları verimliydi. İki tarafın heyeti de karşı tarafa ziyaretler gerçekleştiriyor ve farklılıkları tanıma fırsatı ortaya çıkıyordu. Örneğin, Kesikköprü'de bahsettiğim gibi, misafirperverlik anlayışı gibi konularda birçok farklılık yaşadık. Yapılan ziyaretlerde, bir tarafın misafirperverlik anlayışı gereği gezi masrafının kim tarafından ve nasıl karşılanacağı önemli olurken, diğer taraf için ilginç mekânlar görmek ve sosyal hayatı tanımak daha önemliydi. Bu tarz kültürel farkları görüp bunları çeşitlilik olarak gördüğümüz ve ortaklaştığımız yanları vurguladığımız süreçlerdi.

Bunun dışında Kardeş Şehir ilişkilerinin bana en önemli katkısı artık bu konuda uzmanlaşmamdı. Birçok belediye bu tür çalışmalar yapmak istediğinde beni konuşmacı olarak çağırmaya başlamıştı. Ben de insanlara Kardeş Şehir uygulamasının ne olduğunu, nasıl ilişkiler kurulabileceğini, pratiğin nasıl işlediğini içtenlikle anlatırdım.

Toplumu ve siyaseti dönüştürmek için kültür ve sanat!

Kardeş Şehir ve belediyecilik uygulamalarını yürüttüğüm yıllarda biz ve bizim gibi göçmen kimliğe sahip girişimlere alan tanıyarak hoş görme anlayışı hâkimdi. Farklı kimlikleri eşitliğe dayalı bir düzlemde bir araya getirmek ve bunu onları otantikleştirmeden, marjinalleştirmeden yapmak, işte bu yüzden çok önemliydi. Bu bakış açısıyla, Anadolu kültürleri ile Hollanda ve Avrupa kültürlerini eşit düzlemde ve diyalog içinde temsil etmek, kültürel köprüler kurmak temel prensibim olmuştur. Günümüzde bu anlayışın da ilerisine geçmek gereklidir.

Artan göçler ve bu göçler sonucunda gittikçe karmaşıklaşan toplumsal yapılarla birlikte, uzun yıllar egemen olan homojen toplum söylemi ve anlayışı gittikçe manasını yitirmektedir. Hem de artan tüm milliyetçi söylemler ve sağ popülizme rağmen... İçinde bulunduğumuz yıllar -belediye çalışmaları yıllarımdaki gibi- halen bu homojen toplum anlayışıyla mücadelenin sürdüğü, sürmesi gerektiği zamanlar olarak düşünülmelidir. Çünkü hem Anadolu gibi hem de Hollanda gibi coğrafyaların kimliksel heterojenliği, zenginliği ve melezliği, hedeflememiz gereken bir kültürel zenginliktir.

Yıllardan beri ısrarla savunduğum, halen geçerliliğini sürdüren ve unutulmaması gereken önemli bir gerçek vardır: Özellikle göç deneyimi bağlamında farklılıklar barındıran minör kimliklerimizin ne asimilasyon ile unutulmasına izin vermeli ne de bu farklılıkları yerel bağlamından kopuk bir biçimde tekilleştirip yüceltmeliyiz. Yapılması gereken, farklılıklarımızı eşit bir düzlemde ortaya koyup yeni bir temsil ve diyalog ortamı oluşturmaktır.

Pek çok göçmen grubunun kültürel faaliyetlerini, yalnızca kendi sosyal çevrelerinde ve dışarı kapalı bir biçimde icra ettiği tarihte sıkça görülmüştür. Belki günümüzde de faaliyetlerini böyle kapalı kapılar ardında gerçekleştiren gruplar hâlâ vardır. Biz bunun yerine kapılarımızı açmaya, toplumun farklı kesimlerine ulaşmaya çalıştık. Farklılıklarımızı ortaya koyarak ama yüceltmeyerek, diğer farklılıklarla ilişkiye geçerek toplum içinde yerimizi yeniden var etmeyi denedik. Bu yöntemle, zaman geçtikçe, farklılıklarımız içindeki benzerliklerimizi de keşfetmeye başladıkça, yolculuğumuzdan aldığımız keyif arttı.

Toplumu oluşturan grupların ilişki içinde olması kaçınılmazdır. Engellenmeye çalışıl-
sa da kaçamayacağımız bağlar her zaman kurulur. Burada asıl konu, bu bağların na-
sıl kurulacağıdır. Bence evrensel dil olan kültür-sanat işte burada devreye girmelidir.
Muhafazakâr siyasetin, ayrımcı medya ve sivil toplum dilinin yarattığı hatalı imajlarla
savaşmanın en güçlü yollarından birisi olarak kültürel ve sanatsal faaliyetlere yaslan-
malıyız. Birçok toplumun şikâyet ettiği, göçmenlerin içe kapalı olması ve entegre olmak
istemediklerine dair oluşan algılar, aslında hatalı politikalar ve söylemlerden olduğu
kadar, bahsi geçen gruplara kendilerini ifade edecek alanlar tanınmamasından da kay-
naklanır.

Adnan
Dalkiran

Bölüm 3

Türkiye’de Müzik Yok mu?
Kültür, Sanat ve Müzik Medeniyeti Anadolu
Köprüde Geçişler Her İki Yönden Olur
Yerel Koşulların KULSAN İşleyişine Etkisi

TÜRKİYE'DE MÜZİK YOK MU?

Bir gün oturduğum semtte Şilili bir müzisyenle tanıştım. O dönemde, yani 1980'lerde Latin Amerika ülkelerinin hemen hepsinde askeri rejimler vardı. Uruguay, Paraguay, Şili ve Arjantin'de askeri darbeler olmuştu. Buralardan birçok aktivist Hollanda'ya mülteci olarak gelmişti. Luis Aravena da onlardan biriydi. Protesto gecelerinde, eylemlerde gitar çalıyordu. Bir gün tesadüfen bizim mahallede oturduğunu fark ettim ve yanına giderek onunla tanıştım. İmpresaryo (menajer) olduğunu, yani organizatörlük işi yaptığını da böylece öğrendim. Daha sonra birbirimize gidip gelmeye başladık. Bir gün eve giderken ona uğradığımda, bana *"Bu akşam bir konsere gideceğim, gelmek ister misin?"* dedi. Kimin konseri olduğunu sordum, *"Mercedes Sosa"* dedi.

Mercedes Sosa, Arjantinli ünlü bir sanatçıydı. Ben o güne kadar ismini hiç duymamıştım ve Hollanda'da pek konsere de gitmemiştim. Bizim, yani solcuların düzenlediği ve sadece protest müzik çalınan gecelere gidiyordum. 12 Eylül darbesinden sonra bu tarz geceler çok sık düzenleniyordu. Genelde spor salonlarında veya düğün salonlarında toplanırdı. Avrupa'nın her yerinde böyle etkinlikler vardı, dayanışma geceleriymi bunlar. Eşit, adil ve özgür bir dünya hayali kurarken yolları farklı bir ülkede kesişen farklı milliyetlerden birçok sosyalistin bir araya geldiği, hayallerini paylaşmaya devam ede-

Mercedes Sosa

9 Temmuz 1935'te Arjantin'in San Miguel de Tucuman şehrinde doğdu. Müziğe on beş yaşında yerel bir radyoda şarkı söyleyerek başladı. 1960'ların başında tango yeniden popüleritesini artırmış, bütün ülkeyi tango ve benzeri dans müzikleri sarmıştı. Buna alternatif oluşturan politik müzikal çizgi içerisinde Sosa, kendi adından sıklıkla söz ettirmeye başladı. Müzisyen "Nueva Canción" (Yeni Şarkı) hareketinin en önemli isimlerinden biriydi. 1965'te, Arjantin halk şarkılarının yorumlarından oluşan Canciones con Fundamento adlı ilk albümünü yayımladı. 1971'de efsanevi kaydı Gracias A La Vida'yı (Teşekkürler Hayat) kaydetti. Şilili şair Violeta Parla'nın şiirinden bestelenen şarkı daha sonraki uzun yıllar boyunca cezaevlerindeki tutsaklar, yoksullar, devrimciler, isyancılar ve kadınlar tarafından eylemlerde söylendi, slogan haline geldi. Sosa, kariyerinde kırk albüm yayınlamasına rağmen halen bu şarkıyla anılır.

bileceği, yeni insanlar bularak motive olduğu gecelerdi. Güzel, prestijli bir konser salonunda, dünyanın farklı bir ülkesinden gelmiş bir müzik grubu dinlemek gibi şey yoktu hayatımızda. Zaten amacımız da sanat değildi, sadece bir araya gelmekti. Onlarca örgüt vardı ve hepimiz tamamen siyasi olaylara, Türkiye'ye odaklanmıştık. Yani Hollanda'da bir sosyal hayatımız yoktu aslında. Ben o yıllara kayıp yıllar diyorum. Çok kötü şeyler oluyordu Türkiye'de. 12 Eylül darbesi hepimiz için çok sarsıcıydı. 650 bin insan tutuklanmış, binlerce insan işkenceden geçmiş, binlercesi yurtdışına kaçmıştı. Yaşananların anlatılması, aktarılması ve dünya kamuoyuyla paylaşılması için elimizden geleni yapıp her platformu kullanıyorduk. Her hafta sonu mutlaka bir gece düzenleniyordu. Gece dediğim; bir yer kiralanıyor, oraya sanatçılar ve konuşmacılar getiriliyordu. Türkiye'den bilgiler aktarılıyor, bol bol ajitasyon konuşmaları yapılıyordu. Göçmenler arasında belli bir iletişim ağı olduğu için, etkinliklerin ne zaman ve nerede düzenleneceğini fısıltı gazetesi aracılığıyla öğreniyorduk.

Dolayısıyla böyle bir zamanda Luis beni, Mercedes Sosa konserine davet ettiğinde, ilk defa büyük bir konser salonuna gitmiş olacaktım; çok heyecanlandım ve hemen *"Tabii, gelirim"* dedim. Beraber Rotterdam'a gittik. Büyük, muhteşem bir salonda, muhteşem bir seyirci... Mercedes Sosa da gerçekten muhteşemdi, harika bir sesi vardı. Hatta akşam Mercedes Sosa'yla yemeğe gittik, bana bir plak hediye etti. Plağın üzerine El Kurdo yazdı; Kürt demek, hâlâ durur o plak. O gece, Hollandalıların dünya kültürlerini tanımaya nasıl açık olduklarını, ne kadar ilgili olduklarını keşfetmiş oldum.

Gecenin sonunda Luis bana konseri beğenip beğenmediğimi sordu, çok beğendiğimi söyledim. *"Bu işi yapmak istemez misin?"* dedi. Anlamadım ne demek istediğini. Sonra açıkladı: *"Dünyanın her tarafından Hollanda'ya sanatçılar geliyor. Ama sizden müzik gelmiyor, Türkiye'de müzik yok mu?"* diye sordu. Bu soru karşısında ne diyeceğimi bilemedim, çünkü cevabını bilmiyordum. Bu konuda nasıl olur da bir fikrim olmaz diye şaşırıp kalmıştım.

Kısa bir süre sonra Luis, beni sanatçı menajerliği yapan Emiel Barendsen ile tanıştırdı. Emiel Hollanda'da doğmuş fakat babasının işinden dolayı Latin Amerikada, Şili ve Kolombiya'da büyümüştü. 1973 yılında Şili'de gerçekleşen askeri darbenin ardından Avrupa'ya pek çok Şilili mülteci gelmiş ve Emiel de Hollanda'ya döndüğünde bu insanlarla iletişimini sürdürmüştü. Biz tanıştığımız sırada, Emiel ve Luis, Latin Amerikalı sanatçıları Hollanda'ya getirmek için beraber çalışıyorlardı, kendi şirketleri vardı. Mülteciler arasında çok yetenekli sanatçılar vardı. Ancak bu sanatçılar sadece politik toplantılara çağırılıyor, düzgün bir sahnede yer alamıyordu. Emiel ve Luis onlara yardımcı olmak istemişlerdi. Bu Latin Amerikalı sanatçıları, Hollanda'nın prestijli sahnelerine çıkarmak için çalışıyorlardı; oldukça da başarılıydılar. O zamanlar benim de, Luis'in de Felemenkçesinin şimdiki kadar iyi olmadığı günlerdi. Bununla birlikte hayat dolu ve benim gibi

insan ilişkilerinde mizahın dilini kullanmayı seven bir adamdı. Bir Türkiyeli ve bir Şilili olarak, Felemenkçeye hâkim değilsen de içimizdeki mizah bizi yakınlaştırmıştı. Sanatın gücü de böyle bir şey değil midir zaten? Bu ortak noktalarımızın yanı sıra, Avrupa'ya gelme sebeplerimiz ve ülkelerimizde yaşanan problemlerin açtığı yaralar da kurduğumuz bu samimi dostlukta muhakkak etkiliydi. Mizahımızın gücü de belki geçmişimizden geliyordu. Tüm bunlar bir araya geldiğinde, birlikte ortak bir dil bulmuştuk adeta. Sonraki süreçte, Emiel ve Luis beni düzenledikleri konserlere davet etmeye başladıklarında, ben de aynı işi kendi ülkemin sanatçılarıyla yapmak için kesin karar verdim. Hollandalı seyirciye, Türkiye kültürlerinin zenginliğini göstermek istiyordum. Böylelikle onların yanında gönüllü olarak çalışmaya başladım. Bir konser nasıl düzenlenir, bütçesi nasıl hesaplanır gibi konuları, projelerin nasıl hazırlandığı ve içeriğinin nasıl oluşturulduğu gibi tüm detayları öğreniyordum onlardan.

İki kişilik ordu!

Bu işi Hollanda'da yapacağımız için, Hollandalılarla birlikte yapmalıyız, diye düşünüyorduk. Asıl amaç birbirimizi anlamak, iletişim kurabilmektir; bu yüzden bu işi Hollandalılara anlatmalı ve onlarla birlikte yapmalıydık. Tam da bunun üzerine düşündüğümüz süreçte bir arkadaş bir gün *"Bir Hollandalıyla tanıştım, Türkçe dil kurslarına gidiyormuş. Onunla konuşalım"* dedi. Türkçe dil kursuna gitmesi aklımda ilk yer eden detaydı. Çünkü hemen, Türkiye'ye yönelik bir ilgisi olduğu izlenimi oluşmuştu zihnimde. Nitekim Veronica ile tanıştığımda da bu öngörünün doğru olduğunu anladım. Kendisiyle buluştuk, görüştük ve birbirimizi çok iyi anladığımızı gördük. Neşeli ve hayat dolu bir kadındı. Türkiye'yi çok seviyordu, hatta Türkiye'ye bir-iki seyahat de yapmıştı. Evet, aramızda Luis ve Emiel gibi değerli Hollandalı dostlarımız vardı ama Veronica'nın kültürel çalışmalara ilgisini, göçmen çocukların eğitimiyle ilgili çalışmalarını öğrendiğimizde aradığımız kişinin o olduğunu düşünerek kendisine birlikte çalışmayı teklif ettik. Düşüncelerimizi onunla paylaştık. Veronica çok olumlu karşıladı. Türkçeye ve Anadolu kültür sanatına çok ilgi duyduğundan, hatta yeni yeni öğrenmeye başladığı Türkçeyi ilerletip çeviriyi bir meslek haline getirmek istediğinden bahsetti. Yıllar süren ortaklığımız ve dostluğumuz böyle başladı. Daha sonra gazeteler bizden "İki kişilik ordu!" diye bahsedecekti.

İlk günlerde sadece isimden ibaret olan kurumun faaliyete geçebilmesi için yönetim kuruluna, sübvansiyona, organizasyonları geliştirmek için elverişli bir mekâna ihtiyacı vardı. Dostlarımız Emiel ve Luis'in de yardımlarıyla bu süreci yoluna koyduk. Böylelikle çıkacağımız uzun soluklu bu yoldaki çatımızın, KULSAN'ın ilk yönetim kurulu bir araya gelmiş oldu: Veronica Divendal, Luis Aravena, Emiel Barendsen, Ayhan Yalın, Erol Gözmen, Abdo Ödük, Hans Brugman ve bendeniz. İşte KULSAN'ın temeli böyle atıldı.

Veronica Divendal ile birlikte

Orhan Pamuk, Gündüz Vassaf, Veronica Divendal ile birlikte Pera Palas'ta, 1997, İstanbul

Emiel Barendsen

Neredeyse altmış yaşımdayım artık. 1979'da performans sanatları alanında çalışmaya başladım. Sanatçılar için rezervasyon aracı, yani sanatçılar ve sahneler arasındaki aracı pozisyonu ile başladım kariyerime. Yaptığım şey aslında sahnelere sanatçı ayarlamaktı, sanatçı menajeri gibi. Hollanda'da doğdum fakat Latin Amerika'da, Şili ve Kolombiya'da büyüdüm. Babam peyzajcı olarak hükümetlere teknik destek alanında çalışıyordu ve o zamanlar Şili'de Salvador Allende hükümeti vardı, daha sonra askeri darbe gerçekleştirildi ve Allende öldürüldü. Ülke-den ayrılma sebebimiz de buydu, kovulmuştuk. Babamın bahçecilik ve çiçekçilik projelerine devam edebilmesi için hemen Kolombiya'ya geçtik. Ayrılmak zorunda kaldığımızda sanırım on dört yaşlarındaydım. Hollanda'ya geldiğimde ise on sekiz yaşımdaydım. Eğitime devam etmek için gelmişim. Şili'deki 1973 darbesinden sonra Hollanda binlerce Şilili mülteci aldı. Geri döndüğümde o insanlarla iletişime geçtim. Burada konservatuvarda okuyan çok fazla müzisyen arkadaşım vardı ve onlarla sanatçı menajeri olarak çalışmaya başladım. Bu süreçte, yani 1979'da ve 1980'lerin başında, Şilili bir sosyolog olan Luis Aravena ile tanıştım. Bir ekip olduk ve kendi şirketimizi kurduk.

Avrupa'daki mültecilerin arasında gerçekten çok harika müzisyenler vardı. Ama sadece siyasi toplantılara davet ediliyorlardı ve bunlar, kaliteli konserler olmuyordu. Ben ve Luis bunun delilik olduğunu düşündük. Çünkü bu müzisyenler çok iyiydi ve çok daha geniş bir kitle tarafından duyulmalıydılar. Sanatçılarla kontrat yaptık, onların Hollanda'nın gerçekten prestijli sahnelerinde konser vermelerini sağladık ve başarılı da olduk. Ofisimiz Amsterdam'ın önemli bir sahnesindeydi ve Adnan'la da orada tanıştık. Daha sonra beraber pek çok proje yaptık. Türkiye'ye çok sık seyahat ettik, yeni sanatçılar keşfettik. Türkiye'de pek çok festivale de gittik. Özellikle Adnan'ın memleketi, Kesikköprü'deki festival çok önemliydi. Muhteşem bir atmosfer vardı. Çevre köylerden gelenlerle birlikte binlerce insan meydana doldurmuştu. İnsanların coşkusundan, sanata duyulan açlığı anlayabiliyordunuz. Kesinlikle harika ve çok eğlenceliydi. "Eğlenceli" kelimesini özellikle seçtim, çünkü Adnan'ın samimiyeti ve mizah gücü en olmadık yerlerde sizi epey eğlendirebiliyor.

Bir keresinde Adnan'la birlikte Ankara'da Dışışleri Bakanlığı'na gitme maceramız olmuştı. Muhtemelen KULSAN'la ilgili bir konuda randevumuz vardı. Bakanlığın girişini geçtik ve birkaç metre öteden gelen limuzin ve makam araçları konvoyunun karşısında bulduk kendimizi. Hepsî siyah Mercedes... Adnan, Bakan'ın binadan çıkış yaparak bu araçlardan birine binmek üzere olduğunu fark ettiği anda, *"Yok artık! Herifin benle randevusu vardı!"* diye kıyameti kopardı. Koşmaya başlayıp, Bakan'ın etrafını saran bir düzine korumayı ittirerek Bakan'a ulaştığı sahne gözlerimin önünden gitmez, hâlâ çok gülerim. Bakan bu sırada aracına binmişti; Adnan gidip pencereyi tıklattı ve Bakan camı indirdi. Adnan'ın sonraki sözleri tüm samimiliği ve dobralığıyla geldi: *"Ne oluyor? Randevumuz vardı Bakan Bey!"* Resmen *"Gidemezsiniz, bakın Hollanda'dan konuklarımız var"* diye sitem etti ayaküstü Bakan'a. Sonra özel bir mevzu olduğu için Bakan'ın gitmek zorunda kaldığını öğrendik. Onun yerine sekreteri ile görüşebildik. Ama o güne dair akılda kalan esas şey, Adnan'ın onlarca korumanın arasından sıyrılarak Bakan'a ulaşması oldu.

Adnan çok coşkulu bir adamdır. Bu hem ruhunda var, hem fiziksel olarak da hareketlerine yansımıştır. Buna benzer yine unutamadığım, coşku dolu ve komik bir anısı daha vardır. Prens Klaus Fonu* tarafından Hollanda'nın en prestijli salonlarından olan Concertgebouw'ın ana konser salonunda Kraliçe Beatrix, Amsterdam Belediye Başkanı ve birtakım Bakanların da katılımıyla düzenlenen bir gece olmuştı. Kraliçe Beatrix'e dostu Ağa Han da eşlik ediyordu; onlar onur konukları idiler. Konser sonrası Kraliçe sanatçılarla tanışmak istediğini belirtti. Sanatçılarla birlikte küçük bir resepsiyon gerçekleştirecektik ve tabii ki Adnan da resepsiyona davetliydi. Ortalarda Kraliçe ve Ağa Han duruyordu, onlara yakın bir köşede de ben sanatçılarla birlikte duruyordum. Adnan her zamanki enerjik haliyle benim ve sanatçıların bulunduğu tarafa doğru yürüyordu uzaktan; o da sanatçıları tebrik etmek ve biraz laflamak istiyordu. Tüm bu heves içinde ilerlerken, beni ve sanatçıları uzaktan gördüğü anda, önünde duran Kraliçe ve Ağa Han'ı hiç fark etmeyerek kenara itiverip, beni ve sanatçıları tebrik etmeye başladı. Cana yakın tavrından dolayı insanlar alınmazdı ona, tersine, samimi bulup gülümserlerdi. Daha sonra yaptığı şeyi fark ettiğinde, *"Arkadaşımı başarısından ötürü tebrik etmek istemiştım"* diyerek özür diledi. Bu doğal ve heyecanlı hali beni her zaman çok eğlendirmiştir.

İşte bu hikâyedekilere *"tipik Adnan"* diyebiliriz; eğer böyle heyecanlı bir yapısı ve enerjisi olmasaydı, belki tüm bu işleri yapamazdı da. Bir hedef görür ve doğrudan ona odaklanır, ulaşmak isterdi. Bu anlamda Adnan, Türkiyeli göçmenler için önemli bir rol model oldu.

Kültür alanında herhangi bir işi sıfırdan kurup kalıcı hale getirmek çok uzun zaman alır. KULSAN bu yüzden önemli bir ilham kaynağıydı. Asla vazgeçme mottosunun çok iyi bir örneği oldu. Soldan başaramazsa sağdan başarırdı. Her zaman hedefleri vardı, bir hedef görür ve doğrudan ona odaklanır, *"Buna ulaşmak istiyoruz!"* der ve başarırdı.

”

* Prens Klaus Fonu: Prens Klaus Fonu 1996 yılında Hollanda Prensi Klaus onuruna kurulmuştur. Sanat ve kültür alanına adanmış bir devlet fonudur. Hollanda Dışışleri Bakanlığı'ndan yıllık destek almaktadır. Kültür ve kalkınma temalarına ilerici ve çağdaş bir yaklaşım barındıran kişi ve kurumları onurlandırmak için 1997'den beri her yıl uluslararası Prens Klaus Ödülleri verilir.

Kültür ve Sanat, Evrensel Bir Dil

KULSAN olarak işe başlarken ilk olarak, kendimize dert edindiğimiz sorunu ortaya koyduk. Hollanda'da Türkiye toplumunun varlığı ve onların sorunları ortadaydı. Onların sorunlarına nasıl çözümler üretebileceğimizi zaten konuşuyorduk ama yoğun göç ve aile birleşiminin ardından bu sorunlar çeşitlenmeye başlamıştı. Önceki bölümde bahsettiğim konut sorunları, çocukların eğitimi gibi sorunlar bu sorunların en başındaydı. Siyaset ve belediyeçilik dışında çabalara da ihtiyaç vardı. KULSAN gibi bir girişim bu boşluğu kapatabilirdi. Özellikle de bir o kadar mühim olan uyum sorununa işaret edebilirdi; Türkiyelilerin Hollanda'ya uyumu...

İki toplumun karşılıklı olarak birbirini anlayamama durumu vardı, çünkü aralarında bir iletişimsizlik söz konusuydu. Hollandalılar Türkiyelileri tanımıyorlardı ve aralarında büyük bir kültürel fark olduğunu görüyorlardı. Bunun doğal bir sonucu olarak da önyargılar oluşuyordu. Daha acısı, Türkiyelilerin "geri insanlar" olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden Hollandalıların göçmenlerin uyumuyla ilgili bütün politika önerileri, onlara yüzmeyi, bisiklet sürmeyi öğretmek şeklinde üstten bir bakış açısıyla ortaya çıkmıştı. Biz bu önyargıları yıkmak için dedik ki; "Kültür ve sanat, evrensel bir dil olarak toplumların iletişiminde önemli araçlardır." Bize göre, Hollandalıların Türkiyelileri anlamıyor oluşunun en önemli sebebi onların geçmişini ve kültürünü bilmemeleriydi. Dolayısıyla biz bunu anlatabilecek birtakım araçlar bulursak, iki toplum arasında bir iletişim kurulabileceğini düşündük. Bunun en iyi aracı da evrensel bir dil sağlayan kültür-sanattır diyerek, bu vakfı kurma kararımızı ve motivasyonumuzu netleştirdik.

Yaptığımız kültürlerarası diyalog tartışmaları neticesinde, biraz da iddialı denebilecek bir proje ortaya çıkardık. Üç ayaklı bir projeydi bu. İlki bir kütüphane ve dokümantasyon merkezi kurulmasıydı. Burası Türkiye'yle ve Türkiyeli işçilerle ilgili her türlü dokümanın bulunabileceği ve bir kütüphaneye de sahip bir merkez olacaktı. İkinci ayak, yayınlar olacaktı. Türkçe-Hollandaca yayınlar çıkaracaktık. Projenin üçüncü ayağı ise sanatsal faaliyetler düzenlemek olacaktı. Fakat işin içine girince dokümantasyon merkezi ve kütüphanenin gerçekçi olmadığını anladık. Çünkü bunlar hem uzmanlık isteyen hem de maliyeti yüksek işlerdi. Süreli-periyodik yayın çıkarma konusunu da uzunca araştırdık, düşündük. Ancak o dönem Hollanda'daki Türkiyelilerden bunu yapabilecek, kültür sanat alanında besleyici yazılar yazabilecek potansiyelde birileri yoktu. Bunu da rafa kaldırmak zorunda kaldık. Böylece baştaki planımızın son ayağı olan kültür ve sanat faaliyetlerine odaklandık. Bu konuda da çok zorluklar çektik. Şöyle ki, finansman için başvurduğumuz belediye, bakanlık gibi kurumlar önce şaşırıldılar ve derdimizi anlamakta zorlandılar. Adeta "Siz nereden çıktınız?" der gibi tepki verdiler. Çünkü o dönem Türkiyelilerin uyumuyla ilgili sorunu devlet de, belediyeler de kabul ediyor; ancak sorunun adını Türkiyelilerin uyum sağlayamaması şeklinde

koydukları için yalnızca buna göre çözüm önerileri ve politikalar geliştirmeye çalışıyorlardı. Örneğin, göçmen kadınların dışarı çıkmaları, eve kapanmamaları için dikiş kursları, bisiklet kursları, yüzme kursları açıyorlardı. Hollandalı makamlar bunları düşünürken, biz kültür ve sanatla ilgili çok iddialı bir proje ile ortaya çıkınca, epey şaşırdılar; bu hiç beklemedikleri bir şeydi. Biraz da önyargılıydılar, bizim kültürümüzün, sanatımızın olabileceğini bile düşünmüyorlardı. Bu önyargılarla mücadele ederken oldukça zorluk çektik.

Kendimizi ispatlamaya ihtiyaç duymamızda hem bakanlığın hem de belediye meclisinin bu tavır ve politikalarının etkisi büyüktü. Onların öne çıkardığı sorunların varlığını biliyor ve çözümlerine yönelik politikalarını elbette destekliyorduk. Ama biz bisiklete binmek ya da dil öğrenmek gibi teknik sorunlarla eşzamanlı olarak, karşılıklı sosyo-kültürel bir uyum sürecinin de işletilmesi gerektiğini düşünüyorduk. Projenin fark yaratacağına olan inancımızla yola çıkarak, aramızda bu konularda en tecrübeli olan arkadaşlarımız Luis Aravena ve Emiel Barendsen ile birlikte projeyi kâğıda döktük, bir program ve bütçe çıkardık. Amsterdam'da dünya kültürlerine yönelik sergilere ev sahipliği yapan Royal Tropical Institute'a (KIT) bağlı faaliyet gösteren Tropikal Müze'nin (Tropenmuseum) prestijli konser salonunda düzenlenebileceğini düşündüğümüz etkinlik için Veronica ile birlikte proje metnimizi müze müdürüne sunduk ve yardım istedik: *"Biz bu projeye çok inanıyoruz fakat devlet ve belediyeden yardım alamıyoruz. Siz bunu finanse edin, bilet gelirleri de sizin olsun, yeter ki etkinlik gerçekleşsin ve biz de kendimizi ispatlamış olalım."* Zamanın Müze Müdürü Otto Romein konuşmamızdan çok etkilendi ve *"Hem hiç bilmediğim bir kültür hem de Veronica ile sizin heyecanınız, beni de heyecanlandırdı, size inanıyorum."* dedi ve böylece kendisiyle anlaştık.

Hakikaten, müzik ne demek?

Sonra sormaya başladım: *"Hakikaten bizde müzik ne demek?"* Benim dinlediğim müzik protest müzikti, o dönem sadece Zülfü Livaneli, Şivan Perwer ve benzerlerini dinliyorum. Bu işe girmeye karar verdiğimde anladım ki, *"Müzik nedir?"* sorusuna kapsamlı bir yanıt verebilmem gerekiyor.

Müziğin bir tarifi olmalıydı. Bizim dinlediğimiz müzik sadece politik tercihlerimizle ilgili bir şeydi. Böyle düşünürken, *"Bunu bilse bilse Murat Belge bilir"* dedim. Daha önce de belirtmiştim, o sıralar Yeni Gündem diye bir dergi çıkarıyordu Murat Belge. Bu dergiyi düzenli takip ediyordum ve kendisini sadece oradan tanıyordum. Murat Belge kültür uzmanıdır, İngiliz Dili ve Edebiyatı okumuştur; ayrıca yemek, kültür, gezi ve popüler tarih konularında kitapları vardır. Daha başka kimlerle görüşebilirim diye düşünüyordum ama ilk hedefim, kültür konusunda uzman olduğunu bildiğim Mu-

rat Belge idi. Kendisinden randevu almaya cesaret edemedim, çünkü tanıımıyordum. Amsterdam'dan kalktım, İstanbul'a gittim ve İletişim Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni olduğunu bildiğim için, İstanbul'daki yayınevi binasını buldum. Çok kararlıydım, mutlaka şansımı deneyecektim. Binanın önüne geldim, durdum düşünmeye başladım: *"Kendimi nasıl anlatacağım ben bu adama?"*

Tam ben böyle kendi kendime düşünürken Ertuğrul Kürkçü ile karşılaştım. O dönem cezaevinden çıkmış, İletişim Yayınları için hazırladığı *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*'nin yayın yönetmenliğini yapıyordu, gıyabında tanıyıordum kendisini. Kapının önünde selamlaştık ve ayaküstü ona durumumu anlattım: *"Müzik nedir sorusuna yanıt arıyorum, Murat Belge ile görüşmeye geldim. Ama içeri girmeye cesaret edemedim"* dedim. *"Gel"* dedi bana. Kapıyı çaldı, birlikte girdik içeriye, Murat Belge içeride oturuyordu. Kürkçü, önce bizi tanıştırdı ve ardından ekledi: *"Murat, bu adamın çok ilginç bir hikâyesi var, ne olursun bu adamı ciddi ciddi dinle."*

Ve başladım anlatmaya. Ben derdimi anlatırken Murat Belge beni sakın sakın dinledi; konuşmamın bitmesiyle birlikte hiçbir şey demeden ayağa kalktı ve bir dergi çıkarttı. Derginin ortasını açıp, üç farklı müzisyenle yapılmış, müzisyenlerin fotoğraflarının da yer aldığı iki sayfalık bir röportajı gösterdi. Bana *"Sen bunları tanıyor musun?"* diye sordu. Baktım, sayfada İhsan Özgen (kemençe), Mutlu Torun (ut), Niyazi Sayın (ney) isimli sanatçıların fotoğrafları vardı. *"Tanımıyorum."* dedim, *"Ben de tanıımıyorum. İstersen gel bu üç adamla başla!"* dedi.

Sonrasında bana müziğin nasıl algılanması gerektiğini anlattı. Meseleye evrensel olarak bakmamız ve önyargılarımızı yıkararak işe başlamamız gerektiğini söyledi ve buna yönelik tavsiyelerde bulundu. Öncelikle Türk müziğini tanımalıydım. Örneğin, ideolojik bakış açımızdan dolayı biz ney dinlemezdik, çünkü ney, tasavvuf müziğinin sembolüydü. Tasavvuf müziği de bize göre muhafazakârların, dindar insanların hoşlandığı ve icra ettiği bir müzikti. Malum 1980'li yılların politik kutuplaşması her şeye yansımıştı ister istemez. Bunun gibi birçok bakış açısından kurtulmamız gerektiğini konuştuk. Zihnimde yeni düşünceler yeşeriyordu. Böylece Murat Belge'nin yönlendirmesiyle, Türkiye'nin klasik müziğinin en iyi müzisyenleri arasında yer alan bu üç sanatçıya ulaşıp kendileriyle anlaştım.

Biz politikacı değil, kültür elçisiyiz!

KULSAN'ın ilk etkinliği için kolları sıvadığımızda, ortaklaştığımız en önemli nokta belki de şuydu: Biz politikacı değil, kültür elçisiyiz. Türkiye kültürünün temsili ve tanıtılması ile ilgileniyoruz. Müzikte, sinemada, entelektüel alanda buna dair neler var? Bunların temsili hem Hollandalılar hem Türkiyeliler için nasıl ilgi çekici

bir biçimde sunulabilir? İşte bu sorular ve beraberinde derin bir araştırma süreciyle işe başlayıp planlarımızı yaptık. Bir yandan fon bulma işlemleriyle uğraşmanın da ayrı bir mesai gerektirdiğini hatırlatmak lazım. Başvurduğumuz birçok kurum tarafından ciddiye alınmamış olsak da işler nihayet yoluna girmişti. Bu anlamda gönüllü emeğimizin de bende ayrı bir yeri vardır.

Böyle bir atmosferde, ilk organizasyonumuz olan *Türkiye Haftası* için kolları sıvadık. Bir haftalık etkinlikler dizisi olarak planlanan *Türkiye Haftası*'na, Türkiye'yi anlatan bir şeyler sunmak, seyircinin ilgisini çekmek, tecrübe kazanmak gibi amaçlarla başlamıştık. Hazırladığımız program, Türkiye'nin çok sesli sanat ve kültürünün bir tezahürü olup, Hollandalı ve Türkiyeli topluluklar arasında kurulacak kültür köprüsünün ilk girişimi olacaktı. Bu program, Hollandalılar için, Türkiye vatandaşlarının ve Türkiye'nin kültürel geçmişinin bilinmeyen yönlerine bir dokunuş anlamına geliyordu. Türkiyelilere ise, kendi kültürel hazinelerine ait bir şeyler bulma ve bundan keyif alma fırsatı sunuyordu. Böylece *Türkiye Haftası*, müzik dinletilerinin, konferansların, filmlerin ve Türkiye'den sanatçılar ile konuk konuşmacıların bir araya geldiği etkinlikler serisinin ilki olarak 1989'da hayata geçti.

İlk konser günümüzü hâlâ dün gibi hatırlarım. Sanatçıları havaalanından aldım, otele götürdüm; otelin lobisinde otururken ney sanatçısı Niyazi Sayın bana dedi ki, "*Adnan Bey ben size bir şey soracağım; beni Türkiye'de kimse tanımıyor, siz Hollanda'da yaşadığınız halde nereden tanıyorsunuz beni?*" Murat Belge'den öğrendiğimi belirttim.

Bu kez Murat Belge'ye dönerek, "*Yahu Muratçığım, senin için komünist diyorlar, sen beni nereden tanıyorsun?*" dedi. Gülüştük hep beraber. Çelişkiyi görüyor musunuz? Pek

Niyazi Sayın (ney), İhsan Özgen (kemençe), ve Mutlu Torun (ut) üçlüsü, konser, Türkiye Haftası, 1989

çok kişinin zihninde, komünist olmak bu müzikleri bilmemek anlamına geliyordu. İşte bunun gibi önyargıları kırma ve müziğe evrensel bir açıdan bakabilme meselesi bu noktada anlam kazanıyordu.

Türkiye Haftası kapsamında çok sayıda Türk Klasik Müziği konseri seyirciyle buluştu. Bunların en önemlisi, Niyazi Sayın (ney), İhsan Özgen (kemençe), ve Mutlu Torun (ut) üçlüsü oldu. Konferanslar da festivalin önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Murat Belge'nin "Türkiye'nin Kültürel Kimliği" başlıklı konferansı, Osmanlı dönemindeki Türk-İslam kültüründen başlayarak günümüzdeki kültürel çeşitliliği ve Doğu-Batı sentezini dinleyicilere sundu. Kültürle ilgili bilgilenme de festival programına dahil olmalı diye düşündüğümünden, bu tarz bir konu seçmesini ben önermiştim. Şirin Tekeli ise feminizm odaklı "Türkiye'deki Kadınların Durumu" konferansı ile aramızdaydı. Bu konferans, Batılıların Türkiye'deki kadınların durumu hakkında daha doğru bilgilere sahip olması açısından çok önemliydi.

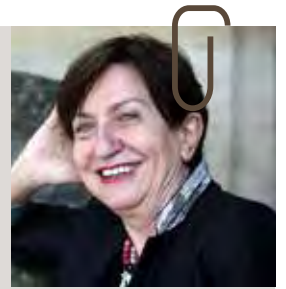
Bunların yanı sıra tartışmalı bir konu olan ve pek çok insanın ilgisini çeken siyasal İslam'la ilgili konuşma yapabileceğini düşündüğümüz Binnaz Toprak'ı çağırdık. Kendisi, "Türkiye'de İslam" başlıklı konferansı ile, Cumhuriyet'ten günümüze İslam'ın Türkiye ve Türkiye siyasetindeki yerini, muhafazakârlık konusunu anlattı. Böylece Batı'nın, Türkiye'ye dair algısında net olmayan konulara değinmiş olduk.

Etkinlik sürecinde film gösterimleri de yapıldı. Erden Kıral'dan *Hakkari'de Bir Mevsim*, Ömer Kavur'dan *Anayurt Oteli*, Ali Özgentürk'ten *At* ve yine Ömer Kavur'dan *Gece Yolculuğu* isimli filmler izleyiciyle buluştu. O zamanlar aramızda sinemayla ilgilenen bir tek Erol Gözmen vardı, 12 Eylül öncesi bir Yılmaz Güney filminde çalışmıştı; bize o yardımcı oldu. Seçtiği filmler o dönemin toplumsal olaylarını ve Türkiye'sini en iyi anlatan filmlerdi. Bizim için önemli olan da buydu. Örneğin, *At* filmi Türkiye'de 1980'lerin başında gerçekleşen bir dizi

Şirin Tekeli

1944 Ankara doğumlu Şirin Tekeli, İsviçre'de siyaset bilimi alanında eğitim almış ve özellikle kadınların siyasete katılımı üzerine çalışmalar yürütmüştür. Türkiye'de kadın hareketi alanında aktif olan Tekeli 1997 yılında KA-DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği), Anakültür Kooperatifi ve Winpeace - Türk ve Yunan Kadınları Barış Girişimi kurumlarının oluşumunda kurucu olarak yer almıştır.

Binnaz Toprak

1942 Sivas doğumlu Prof. Dr. Binnaz Toprak, 24. dönem CHP İstanbul milletvekili. New York'ta Siyaset Bilimi mezunu olup Türkiye'de İslam ve siyasi gelişmeler üzerine çalışmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyeliği ve bölüm başkanlığı yapmıştır.

olayla ilgiliydi. 1980'lerde, bankerlerin halkı yüksek faizlerle kandırıp dolandırdığı bir dönem olmuştu. 1980 darbesinden sonra kurumsallaşan bu bankerler, gazeteler ve televizyonlar başta olmak üzere tüm Türkiye'de son derece görünür olmaya başlamışlardı. Halkın birikimlerini çok yüksek faizlerle toplayıp işletiyorlardı. Halk, bankerler önünde kuyruklar oluşturuyordu. Ancak birer birer batmaya başlayan bankerlerin prestijleri birkaç yıl içerisinde yerle bir oldu, pek çoğu da yurtdışına kaçmaya çalıştı. Geride parasını kaptıran çok sayıda mağdur yurttaş bıraktılar. Bahsi geçen film de işte bu süreci anlatıyordu.

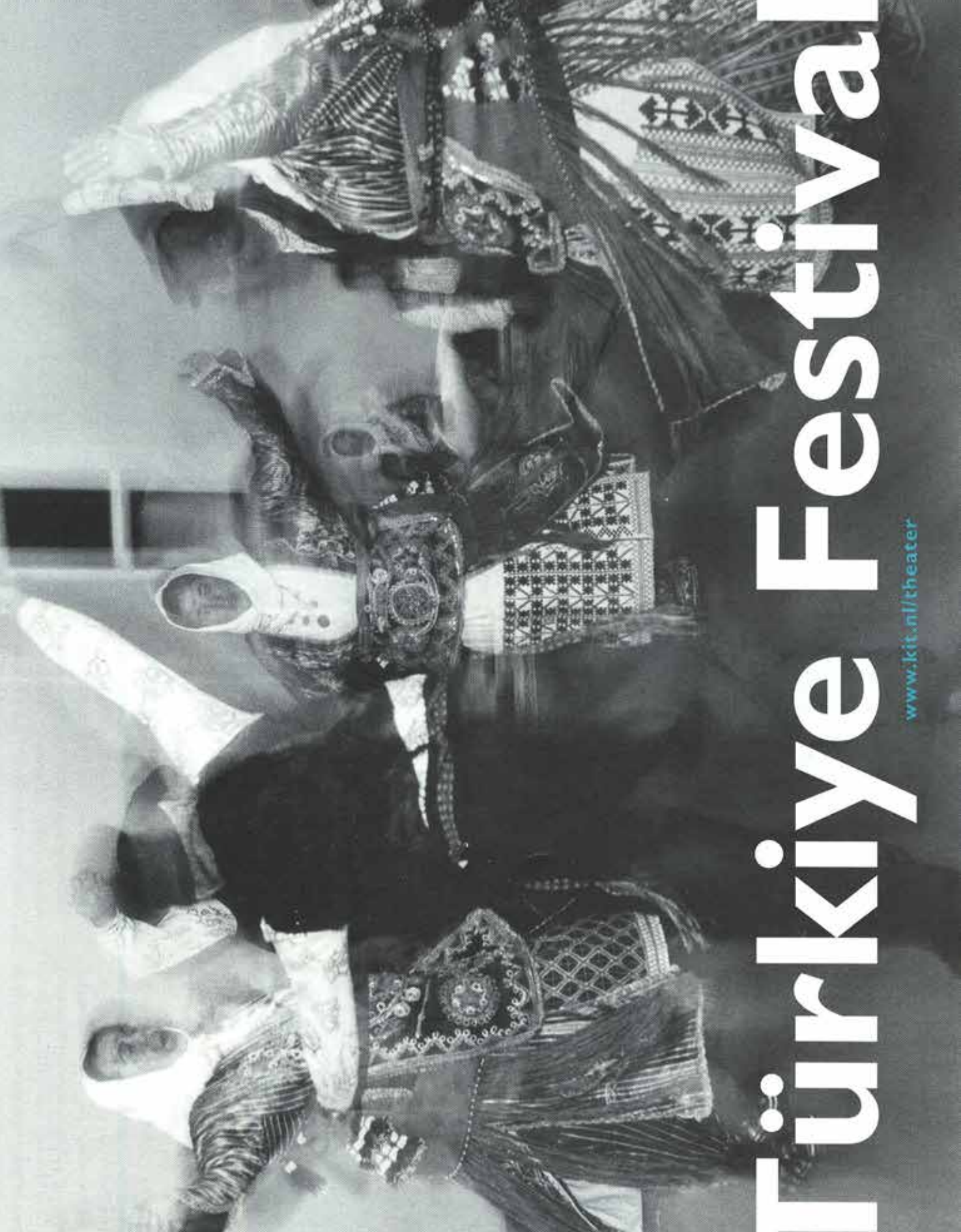
Etkinliğe Hollandalıların ilgisi büyüktü. Hollanda'da aşağı yukarı 250-300 bin Türkiye'nin yaşadığı bir dönemdi ve Hollandalıların özellikle Türkiye müziklerine ilgisi yüksekti, çünkü henüz bilmedikleri ve merak ettikleri bir kültürdü. Konser biletleri çok önceden tükendi. Konferanslara Hollanda'da genelde 30-50 kişi giderken, Murat Belge'nin konferansında iki yüz kişilik salon dolmuş, dışarıda kalanlar bile olmuştu. Gerçekten halk tarafından ilgi gören bir etkinlik oldu. Dolayısıyla Hollanda basınının da epey ilgisini çekti. Hollanda'da Türkiye'ye önyargıyla yaklaşan bir kitle var olmakla birlikte, bunun ırkçılık olduğunu, Türkiye'nin kendine ait değerlerini tanımak gerektiğini düşünen insanların sayısı hiç de az değildi. Nitekim festivale de onlar ilgi gösterdi.

Bu düşüncedeki Hollandalılar, Türkiye'de kadının, müziğin, İslam'ın durumunu öğrenmek istiyorlardı. Elbette çoğunluğunu akademik, entelektüel bir çevre oluşturuyordu, ancak bizim ulaşmayı amaçladığımız çevre de ilk etapta buydu. Çünkü bu grupların göçmenlerle ilgili önyargıları kırma konusunda önemli bir rolü vardı.

Etkinliklere ilgisi yüksek olan Hollandalı seyircilerin sayısı, ilk festivalimizden sonra katlanarak arttı. Türkiye Haftası ile gelen bu ilk başarının ardından, sonraki yıllarda Türkiye Festivali adıyla birkaç defa daha bu bağlamda etkinlikler gerçekleştirdik. Türkiye'nin renkli ve çeşitli kültür öğeleri bu festival sayesinde hem Hollanda'nın hem Belçika'nın farklı kentlerine taşınarak, KULSAN'ın kuruluşunda belirlediği kültür köprüsü olma hedefini sürdüren temel etkinlik dizilerinin ilki oldu.

İşte Türkiye Haftası ile KULSAN yolculuğumuza böyle başladık ve sonrasında da bu müzik arayışımız hep devam etti. Bu süreçte Türkiye'de müziğin çok değerli akademisyenleri olduğunu keşfettik. Bülent Aksoy, Türk sanat müziği konusunda uzmandır örneğin; Melih Duygulu da Türkiye'de azınlık müziği konusunda önde gelenlerdendir. İlk deneyimimizden sonra uzmanlarla düzenli olarak tanışıp, onlarla çalışacaktık.

Tabii Türkiye'de de şöyle bir durum vardı: Bu tür yerel müziklere ilgi olmadığı için kendi kabuğuna, deyim yerindeyse yeraltına çekilmiş bir sektör vardı. Bu tarz müzisyenler, kendi müziklerine ilgi duyulduğunu fark ettiklerinde, bu sefer kendileri bizi aramaya başladılar, önerilerde bulundular. Önemli bağlantılar kurmanın, merak etmenin, araştırma yapmanın, uzmanlarla bağı koparmamanın faydalarını hep gördük. Örne-

Türkiye Festival

www.kit.nl/theater

ğin bozlak müziği... Melih Duygulu ile birlikte “Bozlak müziği nedir?” isimli bir çalışma yaptık. Bu çalışmamızda; bozlak müziğinin temsilcilerini, Anadolu’daki yerini, şu anki konumunu anlattık. Bunun dışında azınlıkların ve çeşitli kültürel grupların müziklerini araştırdık. Örneğin Türkiye’deki Roman kültürü ve müziği, Ermeni müziği, Yahudilerin müziği, kilise müziği, tasavvuf müziği, halk müziği, yerel müzikler, danslar... Bunlar müthiş birer zenginlikti. İşte bu zenginliklerin keşfi uzun bir süre devam etti. Biriyle tanışıyorsunuz, başka bir şey öğreniyorsunuz, sonra yeni bir müzik grubuna ulaşıyorsunuz... Bir zincirin halkaları gibi ilerliyordu süreç.

Sonuç olarak başarılı bir etkinlik oldu ve hem belediyenin hem de bakanlığın ilgisini çekmeyi, girişimimizde bir potansiyel olduğunu göstermeyi başardık. Artık yol haritamız belliydi: Etkinliklerimizi proje bazında oluşturuyor ve önce Amsterdam Belediyesi’ne sunuyorduk. Belediye, projemizin Amsterdam’ın kültürel yaşamına yapacağı katkıyı değerlendiriyor, ona göre karar veriyordu. Ayrıca Kültür Bakanlığı’na müracaat edebiliyorduk. Hollanda fonlar ülkesi olduğundan, çeşitli kültürel fonlara ulaşabiliyorduk. İlk etkinliğimizin ardından projelerimizin tümü Hollanda kurumları tarafından finanse edilir hale gelmişti.

Melih Duygulu

1967 yılında İstanbul’da doğdu. 1989 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü’nden mezun oldu. Yüksek lisans derecesini yine aynı bölümden aldı. Çeşitli ansiklopedi ve dergilerde, Türk müziği üzerine çok sayıda makalesi ve çalışması yayınlandı. Türk ve Ortadoğu müziği üzerine Türkiye ve diğer ülkelerdeki çeşitli sempozyumlarda konuşmalar yaptı. Bu ülkelerin arasında Hollanda, Almanya, Belçika ve Fransa da vardır.

1989-91 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Halk Müziği Topluluğu bünyesinde bağlama çaldı. 1990-96 yılları arasında ise, İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı ve İzmit Belediye Konservatuvarı’nda halk müziği dersleri verdi. 1994’ten beri İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı’nda Türk ve dünya müziği üzerine teorik dersler vermektedir. Duygulu’nun Gaziantep Türkleri (1995), Alevi Bektaşî Müziğinde Dervişler (1997), Türkiye’de Çingene Müziği (2006) gibi kitapları vardır.

Aynı zamanda Duygulu, 1992-2012 yılları arasında KULSAN’a danışmanlık yaptı. KULSAN ile birlikte onlarca projeyi gerçekleştirdi.

KÜLTÜR, SANAT ve MÜZİK MEDENİYETİ ANADOLU

Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş

Biz Anadolu kültürünü Amsterdam'da tanıtmak için sürekli çalışır, araştırma yapar ve *"Anadolu'da nerede, kimler yaşıyor? Yerelde hangi müzikler icra ediliyor?"* gibi soruların peşinde koşarken karşımıza çıkan, Anadolu kültür mozaığının belki de en önemli parçası olan bozlak kültürü ve abdallık geleneğiydi. KULSAN olarak bu kültür ve geleneği tanıtmayı önceliğimize aldık. Bunun üzerine bozlak müziğini ve abdalları tanıtmak için bir proje hazırladık. Bozlak denince de aklımıza gelen ilk isim tabii ki Neşet Ertaş olmuştu.

Neşet Ertaş, Orta Anadolu'da abdallık kültürünün merkezi olan Kırşehir'de doğup yetişmişti. Babası Muharrem Ertaş da çok önemli bir sanatçıydı. Neşet Ertaş ve saz ekibinin çaldığı türkülerin büyük bir bölümü Muharrem Ertaş tarafından derlenmişti. Esas kaynak oydu. Neşet Ertaş, içine doğduğu coğrafyanın ve kültürün kaçınılmaz sonucu olarak müzikle hep iç içe olmuştu; ki babasıyla küçüklüğünden beri kurduğu usta-çırak ilişkisi de bunun çok önemli bir parçasıydı. Zira abdallık geleneği usta-çırak ilişkisi ile gelişen ve genç kuşaklara aktarılan bir kültürdür. Yani Muharrem Ertaş, Neşet'in sadece babası değil, hocasıydı aynı zamanda.

Abdalların, tamamen kendilerine özgü toplumsal ve kültürel gelenekleri, ilginç bir yaşam tarzları vardır. Abdallar Aleviliği çok ön plana çıkarmazlar, onun için onların Alevi oldukları çok bilinmez. Çünkü ekmeklerini Alevi olmayan köylerden kazanırlar. Davul, zurna, müzik işi onlarındır.

Ben çocukken, Kesikköprü ve çevresindeki bütün köylerin düğünlerinde hep abdallar çalıp söylerlerdi. Bir gün Neşet Ertaş ve onun saz takımı bizim köye de gelmişlerdi. Neşet Ertaş o zamanlar köçekti. Köçekler aslında kadın kıyafeti giyip oynayan erkek olarak bilinir, ancak 19'uncu yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'daki köçeklik kadınsılıktan uzaklaştırılarak daha geniş bir çevreye kabul ettirilmeye çalışılmıştı. Ertaş, köçeklikten sonra kemana, daha sonra da saza geçmişti. Ne yazık ki 1978 yılında bir felç geçirdi ve parmakları tutmaz hale geldi. Hayatındaki her şeyi, çaldığı saz olan böylesi bir sanatçı için bu durum nasıl bir ıstıraptır, düşünemiyorum. Tedavi için gereken maddi birikimi de olmayan Ertaş, akrabalarının daveti üzerine Almanya'ya gitti ve bir daha geri dönmedi.

Biz, projenin en büyük adımı olarak Neşet Ertaş'ı konser vermesi için Hollanda'ya davet ettik. Konser çok nezih ve prestijli bir salonda organize edilecekti. Fakat Neşet Ertaş gel-

mek istemedi, *“Bizim seyirci salona gelmez.”* diyerek teklifimi reddetti. Kimsenin para verip onun konserine geleceğini düşünmüyordu. Almanya’ya göçtükten sonra Türkiye’de unutulmuştu. Almanya’da düğünlere gidip çalıp söyleyerek geçimini sağlıyordu. Ona, *“Bozlak müziğini, Bozlak kültürünü tekrar canlandıralım, insanlara anlatalım!”* dedim. *“Yahu”* dedi, *“onun seyircisi yok ki! Türkiye’nin öyle bir derdi yok! Biz halk için, davul zurnayla düğünlerine çerez olan insanlarız; onun için gerek yok!”* Söyledikleri beni çok üzmüştü. Onun üzüntüsü ise kim bilir ne kadar büyüktü... Onunla konuştuktan sonra bu işi mutlaka yapmamız gerektiğine daha çok inandım.

Neşet Ertaş’a bir kez daha teklif sunmak için Almanya’ya Veronica ile beraber gittik. Sene 1994’tü. Ben Veronica’ya Neşet’ten uzun uzun bahsetmiştim. Kara çocuklar arasında en öne çıkan isim olduğunu, Kaman’ı ve bozlak müziğini anlatmışım. Veronica bir sosyolog olarak da ilgilenmişti konuyla. Neşet Ertaş’la buluştuğumuzda, *“Ben biraz araştırdım, dinledim. Müthiş bir müziğiniz var. O ne sözler öyle... Doğayı anlatıyorsunuz aşkı anlatıyorsunuz... ve bildiğimadarıyla siz müzik okumamışsınız. Bu Batılılar için çok özel bir durum!”* dedi.

Söyledikleri doğrudu, Neşet Ertaş nota bilmezdi; hissettiğini söyler, hissettiğini müziğe yansıtır, öyle anlatırdı. Veronica’yı dinledikten sonra bana dedi ki, *“Ta Hollanda’dan bir hanımefendi davet için buraya kadar gelmiş, hayır deyip onu kırmak yakışmaz.”* Bu şekilde kabul etti konser vermeyi. Bu olaydan yıllar sonra Veronica, Neşet’in yaklaşık on türküsünün sözlerini Hollandacaya çevirdi.

Neşet Ertaş hâlâ seyircinin bilete para verip salonda kendisini izlemeye geleceğine inanmıyordu. Hollanda’ya düğünlerdeki gürültüyü bastırmak için çaldığı elektro sazı ile gelmişti. Salonu görüp biletli seyirci sayısını öğrenince, sonraki konserlerimizde hep orijinal otantik sazıyla sahne aldı.

Bu başarılı konseri, pek çok prestijli konser takip etti. Neşet Ertaş’a bir diğer bozlak ve zeybek ustası Talip Özkan da eşlik etti. Basın, konserlere çok ilgi gösterdi. Konserlerden sonra kendisiyle yaptığımız konuşmalarda, sanatına dair tekrar özgüven kazandığını hissettim ve bu beni çok mutlu etti.

Konserler bittikten sonra Neşet’i Almanya’ya yolcu etmek için Amsterdam terminaline doğru giderken, bir restoranda yemek yiyelim, sonra vedalaşalım dedik. Yemek sırasında Neşet, *“Ben sana bir şey anlatmak istiyorum”* dedi. *“Bu konserler için beni ikna etmenin asıl nedeni neydi biliyor musun? Dalkıran soyadı!”* *“Nasıl?”* diye sorduğumda ise şunu anlattı: *“Biz kara çocuklar (kara çocuklar derlerdi onlara) bir hafta sonu düğüne gitmiştik. Bizi çok ezdiler, çok horladılar, saatlerce çalıştırdılar. Bir tanesi de demedi ki, bunlar da insan; aç mıdır susuz mudur? Biz iki günün sonunda aç susuz, perişan döndük oradan eve. Babam ‘Ne oldu?’ dedi. Anlattım babama. Biraz düşündükten sonra,*

“

Neşet Ertaş'ı konser vermesi için Hollanda'ya davet ettik. Konser çok nezih ve prestijli bir salonda organize edilecekti. Fakat Neşet Ertaş gelmek istemedi, “Bizim seyirci salona gelmez” diyerek teklifimi reddetti. Kimsenin para verip onun konserine geleceğini düşünmüyordu.

Neşet Ertaş, işte bu demek. Sen babamın heykelini yapacaksan, bir eşekle yapacaksın. Bir de bir çocuk olacak, heybe olacak, saz olacak!”

Sonra gerçekten de böyle bir heykel yapıldı. O heykelin anlattığı gibi yapıldığını gördüğünde Neşet gerçekten çok mutlu olmuştu.

Söz ettiğim dönemin yirmi-otuz yıl öncesinde herkes tarafından hor görülen bir topluluktu Abdallar. Aşağı görülen bir kast gibi; bizim insanımız Çingenelere nasıl bakıyorsa, onlara da o gözle bakıyor, hor görüyordu. Çocukluğumdan hatırlıyorum, bizde müzik yapmak, çalgı çengi demekti; yani eğlenmekle eşdeğer görülürdü. Eğlenmenin Sünni kültüründe günah ya da ayıp sayıldığına da şahit olurduk. Dolayısıyla müzik yapan insanlara da iyi gözle bakılmazdı. Sonuçta onlar birer “basit çalgıcı”ydı. “Kızı boş bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya” derler ya, işte atasözlerine bile yansıyan bir horgörüydü bu.

Yirmi beş yıl sonra Hasan Saltık’ın müzik yapım şirketi olan Kalan Müzik’le birlikte Neşet’i Türkiye’ye de getirdik. Çalışma prensibi ve amacı açısından KULSAN ile paralel çizgideki bu girişimin öncüsü olan Saltık, aynı zamanda çok yakın dostumdu da.

Kalan Müzik ve Hasan Saltık

Tunceli’nin Hozat ilçesinde, 1964 yılında doğan Hasan Saltık, müzik kayıt ve prodüksiyon şirketi Kalan Müzik’in kurucusu olarak tanınan müzik yapımcısıdır. Saltık, kıyıda köşede kalmış, bilinmeyen kültürleri ve bunların müziklerini dinleyiciye ulaştırmak ve müzik piyasasına kazandırmak amacıyla 1991 yılında Kalan Müzik’i kurdu. İstanbul Unkapanı’ndaki Manifaturacılar Çarşısı’nda açılan dükkân ile yolculuğuna başlayan Kalan Müzik, hem “Dersim” adına hem de ilk defa keşfedilmek üzere geçmişten bugüne “kalan” müzikal eserlere referans içerir.

Hasan Saltık’ın, Kalan Müzik ile herhangi bir plak şirketi mantığının ötesinde, etno-müzikolojiyi hem bir araştırma hem de yayım metodu olarak kullanarak alanında bir fark yarattığı söylenebilir. Koleksiyoner arşivlerinden yola çıkarak veya hiç doluşma girmemiş yerel ve özgün seslerin peşine düşerek içinde bulunduğumuz kültürel coğrafyanın müzikal arşivini, en bilinmeyen yönleriyle yıllar boyu derlemiştir. Anadolu’nun farklı yörelerinden, farklı dil ve lehçelerdeki sanat eserlerinin ilk defa yayımlanmasını Kalan Müzik’e ve Hasan Saltık’a borçluyuz.

Ne yazık ki, 2 Haziran 2021’de hayata veda etmiş, ardında belki de başka türlü asla erişilemeyecek olan bir müzik mirası bırakmıştır.

Anadolu'nun bitmek bilmeyen müzik deryasında, yeni keşiflerimizden birbirimizi haberdar eder, nerede kenarda köşede kalmış bir türkü, sanatçı/grup bulsak bunu nasıl yaygınlaştırabileceğimizi düşünürdük. Bu fikirler konser kayıtlarından albüm yapılmasına vesile oldu mesela. Kısa bir süre önce ne yazık ki Hasan arkadaşımızı kaybettik. Neşet Ertaş gibi bir ismin eserlerini, konser kayıtlarını CD'ye aktarıp yayınlamak ikimizin de ortak emellerine yanıt veren, kıymetli bir iş olmuştu. Farklı zamanlarda farklı isimlerin konser kayıtlarını da yine Hasan Saltık ile birlikte Kalan Müzik aracılığıyla yayınladık.

Neşet Ertaş'a dönecek olursak, İstanbul'da verdiği açık hava konserini de birlikte düzenledik. Ankara'da Gazi Mahallesi'ndeki bir salonda ve ayrıca Yükseliş Koleji Kapalı Spor Salonu'nda da konserler ayarlamıştık kendisine. 25 *Sene Sonra Sizlerle* temasıyla Türkiye konserlerinin tanıtımını yaptık. Böylece Türkiye'de, onun gibi bir usta, layık olduğu ilgiyi bulmuş oldu. İşte buna benzer, çok ufak gibi görünen dokunuşlarla böylesi özel ve güzel anları yaşayabilmek, her sene yeniden büyük bir iştahla yola çıkmamıza vesile oldu.

Türkiye Haftası ile Yeni Kültürel Haritalar ıkarmak, Mevlana'nın Birleştirici Felsefesiyle İlerlemek

1992 yılına geldiğimizde, ilkinin 1989'da ve ikincisini 1991'de yaptığımız Türkiye Haftası konsepti için bir kez daha kolları sıvadık. Daha önce hiç düşündünüz m bilmiyorum ama konser salonlarının da kimlikleri vardır. Her konser salonu kendine has bir seyirci kitlesine sahiptir. O salonda sunulacak şey her ne olursa olsun, seyirci öyle ya da böyle ilgi duyup gelir. Yani o salonun düzenli seyircisine ulaşabilirsiniz. Amsterdam'da tam şehrin meydanında önemli bir salon vardır: Stadsschouwburg Amsterdam. Türkçesi şehir Tiyatrosu olan bu salon Amsterdam'ın önemli bir kültür sanat platformudur. O zamanlar Stadsschouwburg Amsterdam'ın müdürü olan Kox Habbema hanımefendi aynı zamanda dönemin çok popüler bir tiyatro ve sinema sanatçısıydı. Kendisini bir akşam kafede gördüm. Kültür sanat alanında yeni olduğum için, kurabileceğim her türlü bağlantı ve ilişki benim için önemliydi. Cesaretimi toplayıp yanına gittim. Hanımefendi bana nereli olduğumu sordu, Türkiyeli olduğumu söyledim. Bana kendi sahnelelerinde bir sema gösterisi düzenlemek istediğini, semazenlerin yer aldığı bir gösteriyi uzun zamandır hayal ettiğini anlattı. Ben de doğru adreste olduğunu söyledim. "*Yarın sabah hemen yanıma gel, oturup ciddi ciddi görüşelim bu konuyu.*" dedi. Ertesi sabah heyecanla gittim ve ayaküstü bir anlaşma yapıverdik. Bana, "*Sen sadece grubu getir, işin finansmanını ben ayarlarım*" dedi. Türkiye'ye uçak biletimi de kendisi sağladı.

Sosyal bağlantılar kurmanın; her türlü toplumsal girişimcilik hareketinin, özellikle de kültür ve sanat girişimciliğinin püf noktası olduğu unutulmamalıdır.

Tabii ben o zamanlar Konya ve civarında sema grupları olduğu için, gidince bu grupları elimle koymuş gibi bulacağımı zannediyordum. İstanbul'a gidince, ilk şoku orada yaşadım. *"Burada sema grubu diye bir şey yok!"* demesinler mi! Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte Mevlevi tekkeleri olan Mevlevihaneler de kapatılmıştı. Tasavvuf müziğine ilgi devam etmekle birlikte bu müziğin yapıldığı ibadethaneler kapatıldığı için, bu insanlara ulaşabileceğim herhangi bir bağlantı yoktu. Sonuç olarak gördüm ki, benim sandığım gibi bu gösterileri yapabilecek gruplar da yoktu. Müzik repertuvarını bilen müzisyenler vardı, sema edebilecek insanlar vardı ancak kurumsal olarak çalışan semazenler ve sema grupları yoktu. Ayrıca insanlar çok temkinliydi ve gizlice evlerde buluşuyorlardı. Hatta bu araştırmalara girişince öğrendim ki, 1980'li yıllarda resmi yerlerde prova mümkün olmadığı için müzisyen ve gazeteci Nezh Uzel evini bu işe tahsis etmişti ve provalar onun evinde yapılıyordu. Resmi gruplar Konya da dahil olmak üzere hiçbir yerde yoktu, bu gruplar yıllar sonra Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle resmileşti.

Durum böyle olunca iş başa düştü; bu işe gönül veren kişileri arayıp bulup sema gruplarını kendimiz oluşturacaktık. Tanıştığım bir müzisyen bana *"Ben sana o insanları*

Hollanda ve Belçika'da MEVLÂNÂ FESTİVALİ

* Bu akşam Utrecht'te, yarın Gent'te, pazar günü de Amsterdam'da konser, semah ve fotoğraf sergisi var. Prof. Nezihe Araz, Mevlânâ ve Mevlevilik ile ilgili konferans verecek.

Sancak YILMAZ

AMSTERDAM-Hollanda ve Belçikalılar, ünlü Türk düşünürü Mevlânâ Celâleddin Rumi'yi yakından tanıyacaklar. 13. yüzyılda yaşayan ve hümanizmin yaratıcısı olarak tanınan Mevlânâ'yı, Amsterdam'da kurulu Türkiye Sanat ve Kültür Vakfı (KULSAN) bir dizi konser, semah, konferans ve fotoğraf sergisi ile tanıttak. KULSAN Başkanı Adnan Dalkıran, Türk kültür ve sanatının Avrupa'da tanınması için faaliyet gösterdiklerini belirterek, "Türkiye'de yetişen büyük değerleri tüm dünya tanımak" dedi.

Mevlânâ Festivali'nin bugünden itibaren programı şöyle:

Bu akşam 19.30'da Utrecht, Pauwstraat 13 A, RA-SA Salonu, yarın akşam Gent, Conservatorium Salonu, pazar günü 15.00'te, Amsterdam Mauritskade 63, Tropeninstituut Salonu.

16. 10. 92

Yeni Günaydın

bulurum, ama bizim semazen kıyafetlerimiz yok, ne yapacağız?" diye sordu. Sikke (başlık), elifi (şalvar) gibi çeşitli özel kostümleri temin etmemiz gerekiyordu. Konya'da bu kostümleri bilen birilerine ulaştık ve aynı zamanda yirmi kişilik bir sema grubu toplamayı başardık. Grup çoğunlukla, Nezihe Uzel'in provalarına katılan müzisyen (mutriban) ve semazenlerden oluşuyordu. Grubun kostüm ve aksesuarları için o zamanın parasıyla 2000 TL kadar masraf çıktı. Kaygılı bir şekilde Stadsschouwburg'in müdürünü arayıp durumu anlattım. "Sen grubu buldun ya gerisini merak etme, ben mali kısmını hallederim" dedi tekrar. Böylece rahat bir nefes aldım.

Tabii organizasyon yalnızca yirmi kişiyi bulup kostümleri ve aksesuarları ayarlamakla bitmiyordu. Asıl uzun ve yorucu hazırlık dönemi yeni başlıyordu. Semazenlerin meşk tahatasında* bireysel olarak çalışmaları gerekiyordu. Ayrıca ilk kez bir araya gelen semazenler, bir grup oluşturabilmek için birlikte derin bir hazırlık sürecine ihtiyaç duyuyorlardı.

* Meşk Tahatası: Sema, yüzyıllardır çivili bir tahta üzerinde öğretiliyor. Ortasında pirinç bir çivinin yer aldığı, yaklaşık bir metre karelik bir tahta... Adına meşk tahatası diyor semazenler. Semazen çiviye sol ayak başparmağı ve ikinci parmağın arasına alarak çalışmaya başlıyor. Tıpkı bir pergel gibi dengesini sağlayarak dönmeyi deniyor. Gösteri sırasında sol ayağın sabit kalması bu çalışmadaki emeğe bağlı. Sol ayak sabit kalırken, sağ ayakla üç yüz altmış derece dönüyorlar. Buna çark atmak deniyor.

Gerekli hazırlık sürecini de tamamladıktan sonra KULSAN ilk defa bir grup oluşturmuş oldu. Anadolu topraklarında yetişen büyük değerlerden biri olan Mevlana Celaleddin Rumi'nin Batılılara tanıtılmasına katkı sunmak amacıyla KULSAN olarak adım atmıştık. Artık büyük emeklerle tamamladığımız hazırlıkları seyircisiyle buluşturmanın vakti gelmişti. Sema grubu, tiyatro müdürünün (söz verdiği gibi) destekleriyle Hollanda'ya geldi.

Semazenlerin başarıyla tamamladığı sema sonrasında Hollandalıların Mevlâna Celaleddin Rumi'ye büyük ilgi duyduğunu gözlemledik. Gösteri sonrası hem teşekkürlerini iletmek hem de merak ettikleri soruları sormak için sema grubu üyelerinin etrafını sardılar. Ben de bu sırada kulise giderek, gösteride büyük emekleri olan Fahrettin Yarkın ve arkadaşlarına tebriklerimi iletip KULSAN'ın yeni projelere ihtiyacı olduğundan ve birlikte yeni fikirler üretebileceğimizden bahsettim. O da bunu memnuniyetle karşıladı ve dönem itibarıyla yurtdışında konser vermenin, dünyayla bütünleşmenin gerçekten zor olduğunu anlatarak bu iş birliğinin kendisi için de oldukça önemli bir fırsat olduğunu ve birlikte çalışmaktan mutluluk duyacağını belirtti. Yıllar içinde hem benim hem de KULSAN'ın ürettiği onlarca projeyi birlikte hayata geçirdik. Yurtdışında çok ses getiren önemli projelere birlikte imza atmış olmaktan dolayı büyük gurur ve mutluluk duyuyorum. KULSAN'a, bana böyle dostluklar kazandırdığı için de çok şey borçluyum.

Gösteri Hollanda ve Belçika'nın çeşitli şehirlerine uzanan bir etkinlik dizisine dönüştü. Konserler, sema gösterileri, konferanslar ve fotoğraf sergileri ile etkinlikler Mevlana Festivali adını aldı. Bu gelişme, daha sonraki yıllar için bize yeni fikirler de vermiş oldu.

Biz Hollanda'da böyle bir dalga yaratmışken diğer taraftan, Türkiye'de bazı yazarlar bu konuyu köşelerine taşıdılar ve *"Bir sema grubumuz bile yoktu. Yurtdışından gelen sanat kurumlarının gayretleri ile oldu bu iş"* diye yazdılar. Hollandalılar ise Türkiye'nin bitmez tükenmez bir kültür hazinesine sahip olduğundan bahsediyordu. Musikiden ve dervişlerden, çok etkilenmişlerdi. Günümüzde Mevlana Celaleddin Rumi'nin fikirlerine büyük ihtiyaç olduğunu düşünenlerin sayısı hiç de az değildi. Medya, büyük ilgi gören konserlerin, Türkiyelilerden çok Hollandalıların ilgisini çektiğini özellikle vurguluyordu. Böyle bir etki yaratmış olmaktan çok mutluyduk.

Sosyal bağlantılar kurmanın; her türlü toplumsal girişimcilik hareketinin, özellikle de kültür ve sanat girişimciliğinin püf noktası olduğu unutulmamalıdır. KULSAN çalışmaları için pek çok insanla iletişim kurmamız ve bir araya gelmemiz gerekiyordu. İlk başlarda yalnızca adını bildiğimiz, uzaktan tanıdığımız bu kişiler içinden, zamanla ilişkilerimizi koparmadığımız, sıkı dostluk kurduklarımız oldu. Bu etkinlikte olduğu gibi diğer pek çok etkinliğimizde de bu sosyal bağlantıların faydasını hep görecektik.

Fahrettin Yarkin*

Yaklaşık on-on beş yıl önce bir gün TRT’de kayıttan çıktığımda telefonum çaldı. Telefonu açtım ve karşımda “İmdaaaat” diye bağırان Adnan’ın sesini duydum. Önce epeyce korktum, “Ne oluyor?” diye sordum; yine “İmdaat” dedi. Türkiye’den başka müzisyenlerin de içinde olduğu, KULSAN’ın bir projesi için, konser salonlarının ayarlandığı ve biletlerin satışa çıktığı bir süreçte, işin içindeki müzisyenlerin projeyi yapamayacaklarını öğrenmişti. Benden bir hafta içinde projeyi oluşturup, müzisyenleri ayarlamamı ve konser vermek üzere Hollanda’ya gitmemi rica ediyordu. Bu proje dört ayrı kültürü kapsayan ancak ayrı ayrı değil, birlikte icra edilen bir repertuar gerektiren “Birlikte Yaşamak” isimli projeydi. Ben de projeyi duyunca, bu kadar kısa sürede yetiştirmemin zor olacağını bilmeme rağmen yapabileceğime inandım. Birkaç saat içinde yurtiçinden ve yurtdışından gerekli müzisyenlere ulaşarak, repertuarı dahi belirleyerek, detaylı bir şekilde projeyi ertesi gün Adnan’a sundum. Çok şükür projenin konserlerini muhteşem bir şekilde gerçekleştirdik ve harika geri dönüşler aldık.

Adnan’ın türlü zorluklara katlanarak Türk müziğine katkı sağlayacak organizasyonlar gerçekleştirdiğine pek çok kez yakinen şahit oldum. Bu zorluklara rağmen inceliklerden ödün vermezdi. Uçaktan indiğimizde Adnan ve Veronica bizi ellerinde çiçeklerle karşıladılar. Şu anda bu, olağan bir durum gibi gelebilir ama orada geçireceğimiz süreyi kapsayan programın detaylarını ve gerekli bütün bilgileri içeren dosyalarla karşılaşmak, otuz yıl önce Türkiye’de alışlagelmiş bir durum değildi. Tüm bunlar bize gerçekten sanatçı olduğumuzu hatırlatıyor ve konser düzenlemenin, proje yapmanın en ince detayları düşünmek anlamına geldiğini bir kere daha gösteriyordu.

Yıllar ilerlerken Adnan ile hep iletişim içinde kaldık. Arkadaşlığımız, dostluğumuz ilerledi. Çocuklarımız yaşıt oldukları için İstanbul-Amsterdam trafiği sayesinde onlar da arkadaş oldular. Nağme ve Baturay’ın Seren ve Dilan ile olan paylaşımları sıradan bir arkadaşlıktan öteydi. Çocuklarımız bir müzikal ekosistemin içinde büyüdüler. Bugün dönüp geriye bakınca, bu paylaşımları yaşayabilmemizin ve ilişkimizin kuvvetlenmesinin nedeninin birbirimize güvenle, açık, adil ve dürüst davranmamız olduğunu görebiliyorum. İki kişinin iş ortaklığından, iki ailenin sevgi bağına uzanan dostluğumuz çocuklarımızın dahi sağlam bağlar kurmasını sağlamıştır.

* Fahrettin Yarkin: 1960 yılında İstanbul’da doğdu. 1983 yılında İTÜ Devlet Konservatuvarı’ndan mezun oldu. 1981 yılında TRT İstanbul Radyosu’nun açtığı sınavı kazanarak, 1983 yılında kadrolu sanatçı olarak göreve başladı. Devrin en önemli müzisyenleri ile çalışma fırsatı buldu. Bekir Sıdkı Sezgin, Alâeddin Yavaşca, Cinnučen Tanrıkorur, Kâni Karaca, Yıldırım Gürses bunlardan bazılarıdır. 80’li ve 90’lı yıllarda “Şeb-i Aruz”da, Konya’da İstanbul Mevlevi grubu ile ayin icra etti.

Sefaradlarla buluşma

Festival programını oluştururken, Türkiye'nin tarihsel ve kültürel zenginliğini yansıtmaya amacının peşindeydik. Farklı kültürleri ve müzik gruplarını araştırırken, öncelikle ülkede size anlatılanların yanlış veya tek taraflı olduğunu fark ediyorsunuz. Dolayısıyla bu ülkede kimler yaşamış ve bunlar aslında kimlermiş diye sorarak cevaplar buluyor ve yeni bir kültürel harita çıkarıyorsunuz. Biz de bu bağlamda araştırmalar yaparken 1992 senesinin, Yahudilerin İspanya'dan Türkiye'ye gelişlerinin 500'üncü yılı olduğunu öğrendik. Bu vesile ile de Türkiyeli Yahudileri, Sefaradları keşfetmiş olduk.

Sefarad kelimesi İbranicede "İspanya" anlamına geliyor. Ülkede Kraliçe Elizabeth'in etkisiyle bazı ekonomik-politik dengeler gerekçe gösterilerek Kral Ferdinand tarafından İspanya'dan sürülen Yahudiler 15'inci yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiş ve burada Sefarad ismiyle anılmaya başlamışlar. Bunları öğrenmek ve Yahudi İspanyolcası olarak bilinen Ladino dilini konuşan Sefaradların kültür sanat alanında önemli eserleri bulunduğunu görmek bizi heyecanlandırmıştı.

Farklı kültürleri ve müzik gruplarını araştırırken, öncelikle ülkede size anlatılanların yanlış veya tek taraflı olduğunu fark ediyorsunuz. Dolayısıyla bu ülkede kimler yaşamış ve bunlar aslında kimlermiş diye sorarak cevaplar buluyor ve böylece yeni bir kültürel harita çıkarıyorsunuz.

Sefaradlar ve Sefarad Müziği: Şarkı ve müziklerinin kökü antikçağlara dayanmakla beraber Sefarad Yahudileri, dünyada dağıldıkları farklı yerlerden de ilham almışlardır. İspanya'ya gelmelerinden önceki İbrani müziğinin izleri dışında, Hint ve Arap elementleri de içeren İspanyol müziği esintilerine de rastlanır. İspanya'dan çıkarılmalarıyla birlikte, müziklerine Fas, Osmanlı ve Balkanlardan yerel katkılar da olmuştur. Günümüzün Sefarad müziğinde Yunan Rembetikası, Latin-İspanyol ezgileri, Türk klasik ve mistik müziğinin tınıları dikkat çeker. Makam müziği yapmakla beraber, kullandıkları enstrümanlar Türk müziğindekiyle aynıdır: kanun, kemençe, ut, darbuka ve bendir. Dolayısıyla Sefaradların günümüzdeki temsilleri, yaşayan bir müzikal geleneğin otantik biçimde yorumlanmasıdır diyebiliriz.

İşte Anadolu'daki bu kültürü anlatmak, bu kültürün de Türkiye'nin mozağının nadide parçalarından biri olduğunu göstermek için 1992 yılında düzenlediğimiz *Türkiye Haftası*'na Mevlana'nın yanı sıra Sefaradlar konseptini de eklemeye karar verdik. Musevilerin Türk, İspanyol, Yunan ve Arap müziğinin katkılarıyla zenginleşen *Türkiye'den Sefarad Türküleri* böylece ilk defa 1992'de Hollandalı dinleyicinin karşısına çıktı. İstanbul'da keşfettiğim Yahudi cemaatinin bana bu konuda çok desteği oldu. Şalom adında Türkçe ve İbranice bir gazete çıkarıyorlardı, ben o gazeteyi yıllarca aldım. Gazete bugün halen internet üzerinden yayımlanmaya devam ediyor.

"*Sefarad Türküleri*" korosunda Jak ve Janet Esim, Erkan Oğur, Bülent Ortaçgil ve Nezih Yeşilnil bulunuyordu. Ortaçgil ve Oğur, Yahudi olmamalarına rağmen azınlıklar konusunda duyarlı sanatçılar oldukları ve yerel kültürlerle değer verdikleri için çararlardı. Janet ve Jak Esim ise İstanbul'da yaşayan çok başarılı Sefarad şarkıcıları; Erkan Oğur ve Bülent Ortaçgil ile işbirliği yaptıkları albümleri vardı. Türkiye'de beraber konser de veriyorlardı. Hollanda'nın farklı şehirlerine taşınan bu etkinlik haftasında; tarihçi Prof. Dr. Esther Benbossa'nın konuşması, Murat Belge aracılığıyla ulaştığımız antropolog Nora Seni ile İstanbul'daki Sefarad toplulukları üzerine yapılan sohbet toplantısı ve ayrıca fotoğraf sergileri yer aldı.

Türkiye Haftası'na, ülkemize gelişlerinin 500'üncü yılında eklediğimiz Sefaradlar konsepti vesilesiyle hem bizler Sefarad Yahudilerini tanımış olduk hem de Türkiyelilere ve Hollandalılara Türkiye'de yaşayan Yahudilerin geçmişleriyle ilgili bilgi verdik. Bu etkinliklere, Hollanda basını başta olmak üzere, Yahudi basını ve Yahudi Müzesi de oldukça ilgi gösterdi. Bu ilk adım ve ilk tanışmadan sonra, gelecek yıllarda Sefaradlar odaklı daha kapsamlı etkinlikler gerçekleştirecek ve bu toplulukların kültürünü daha da yakından tanıyacaktık.

Los Paşaros grubu, ilk kez 1996'da sahne almış bir Sefarad grubu.

Sonraki yıllarda da devam ettirdiğimiz Sefarad etkinliklerinde Sarband Topluluğu da önemli bir isim olarak yer almıştır. Sarband Topluluğu'nun yorumladığı Ladino dilindeki şarkılar, melankolik ve romantik özellikler taşır. Dini şarkılar genelde doğum, düğün, ölüm temalarını taşırken; orta çağ İspanyol geleneğinden gelen halk şarkıları ise keder ve özlem, memleket hasreti ve yeni evlerine duydukları sevgiden bahseder. Ninnilerin yanı sıra, güzel kızlar ve yakışıklı gençler, kaçamaklar ve karşılıksız aşklar hakkında şarkıları da vardır. Şarkılar onların günlük hayatlarına eşlik eder adeta.

KULSAN Büyüyor: İlk Eşiği Atlamak...

KULSAN'ın erken dönem faaliyetleri, Avrupa'ya işgücü sağlayan, çok fazla sayıda Türkiyeli insanı barındıran Hollanda gibi bir ülkede çok önemliydi. Fakat hızlı bir çıkış yaratamadığınız takdirde, bu girişimlerin tutunması zor olabilirdi. Sonuçta her ne kadar Hollandalılarla iş birliği halinde başlamış olsak da, göçmen kimliğiyle ön plana çıkan bir kurumduk. Böyle bir ortamda, birbirini tanımak özellikle bu yüzden çok mühimdi. Bu anlamda daha ilk yıllarda, çok güzel kazanımlar elde etmeye başladık. KULSAN, popüler kültürün bir parçası olan ya da büyük hayran kitlelerine sahip isimlere yoğunlaşmak yerine, her zaman "nitelikli müzikleri" ön plana çıkarmaya çalıştı. Ulaşmak istediklerimiz alanında gerçekten iyi olan müzisyenlerdi. Bu, bir yandan bizi başarıya taşıyan, öte yandan da işimizi zorlaştıran bir prensipti. Konserlerimizde yer verdiğimiz isimlerin her zaman "herhangi" bir şarkıcıdan daha fazlası olmasına gayret ediyorduk. İlk başladığında üst üste çok fazla konser gerçekleştirdik ve Hollandalıların Türkiye kültürleriyle tanıştırılmasını sağladık. Bu, öncelikli amacımızdı ama aynı zamanda Hollandalı Türkiyelilerin kendi kültürlerini yansıtan etkinliklere ulaşabilmeleri de mühim bir hedefti ve bunu da gerçekleştirebildiğimizi gördük. Evet, görünüşe bakılırsa, zor olanı başarıyorduk.

Vakfı kurduğumuz andan itibaren Türkiyeli sanatçıları Hollanda'nın büyük ve prestijli sahnelerinde ağırlamak hayalimizdi. Göçmen gruplarının genelde organize olduğu küçük toplum merkezleri yerine, büyük ve prestijli sahnelerde var olmak... Bu fırsat, temsil ettiğimiz kültürel öğeleri Hollandalı seyirciye ulaştırma hedefimiz bağlamında da olumlu sonuçlar doğuruyordu. Daha en baştan büyük bir hevesle giriştiğimiz bu işte, KULSAN olarak göçmenlerin bazı sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını da karşılamayı başardık diyebiliriz.

Amsterdam'da ana istasyonun yakınındaki Muziekgebouw aan 't IJ binasında ofisimiz vardı, 2005 yılında taşınmıştık buraya; burası, içinde sahne ve ofisler olan yeni

Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam, Hollanda

ve büyük bir müzik binasıydı. KULSAN için orada ofis sahibi olmak çok önemliydi, çünkü iyi bilinen pek çok kültür kurumunun ofisleri bu binadaydı ve KULSAN'ın orada olması demek, yaptığımız işin, *“göçmenlerin kendi kendilerine yaptığı bir kültür faaliyeti”* olmanın ötesine geçmesi anlamına geliyordu. Ofisin buna katkısı büyüktü, KULSAN'ı prestij anlamında sembolik olarak daha üst seviyeye taşıyordu. Böyle bir mekânda varlığımızı sürdürüp, bir yandan da sanatsal açıdan yüksek nitelikli isimleri getirmeye özel bir çaba sarf ederek, ciddiye alınması gereken bir iş yaptığımızı göstermeye çalışıyorduk.

Bu tarz girişimlerin özellikle ilk safhalarında, ciddiyet algısını kurabilmek de çok kritiktir. Hollandalıların ve Hollanda'daki kültür kurumlarının KULSAN'ı ciddiye aldıklarına dair ilk sinyaller veriliyordu böylece. Aynı zamanda Türkiye kültürünün ne olduğu konusunun da ciddiye alındığı anlamına geliyordu. Yani hem entegrasyon sürecine katkı için, hem de Türkiye kültürlerinin yerel düzlemde daha çok ciddiye alınması için KULSAN önemli bir rol üstlenmeye başlamıştı. Ortaya konulan gerçek kültür idi; eğlence değil... Kullanılan konser mekânları da Hollanda'nın önemli tarihi mekânlarıydı. İşte Hollanda'nın en prestijli salonlarından olan Amsterdam'daki Concertgebouw gibi son derece klasik bir sahnede pek çok konser gerçekleştirmiş olmanızın önemi de buradaydı. Bu prensipler ile KULSAN, gerçekten de gittikçe etkili bir aktör haline geliyordu.

Amsterdam'da etkinliklere yönelik artan talebi yanıtlayabilmek için gittikçe daha yoğun çalışır olmuştuk. Bu kadar ilgi olabileceğini tahmin etmemiştik doğrusu. 1990'lı yılların ilk yarısında, Amsterdam'ın nüfusu 800 bin civarındaydı. Buna karşılık bir ay boyunca gerçekleşen kültürel faaliyet sayısı genelde bin civarı olurdu. Bu anlamda Amsterdam dünyada tekti. Ayrıca sunduğu etnik mozaik ile de giderek tanınan bir şehir olmuştu. Kentte dünyanın her yerinden kültürler, müzikler ve mutfakların tanıtıldığı etkinlikler yapıyordu. Böyle bir ortamda başarılı bir çıkış yakalayıp ilk eşiği atlamak, devam etme yönündeki motivasyonumuzu ayrıca kamçılıyordu.

Elbette bu eşiğe kolay gelinmedi, sayısız zorluk yaşadık. Başlangıçta Türkiye'den grupları alıp getiririz, böylece olur biter sanıyorduk. Yolumuzda ilerledikçe, gerçeklerin hiç de öyle olmadığını gördük. En başta aradığımız tarzda gruplar bulmakta büyük zorluklar yaşadık. Türkiye'de otantik, geçmişî olan, geleneği olan müzikleri icra eden gruplar ya yoktu ya da görünür değildiler. Tek tük insanların icra ettiği bu müzikler unutulmaya yüz tutmuştu. Bütün zorluklara rağmen gidip bu müzisyenleri bulmaya, grupları oluşturmaya çabaladık, bu çok değerli bir çabaydı.

Türkiye'den Avrupa'ya kültürel etkinlik kapsamında sanatçı getirilmesinin pek uzun bir geçmişi yoktu. 90'lı yıllarla beraber canlanan bir eğilim gözüküyordu yalnızca. Dolayısıyla etrafımıza bakıp örnek alabileceğimiz, bize net bir deneyim aktarımı yapabi-

Hans de Lange

“

Hollanda’da çok kültürlü bir toplum yapısı var. Özellikle Türkler, Faslılar ve Surinamlılar burada yerleşik olarak yaşayan büyük topluluklar. Bir konser sahnesinin de tüm bu farklı topluluklar için fonksiyonel olması gerekiyordu. Oysa öyle değildi. Büyük sahnelerimiz vardı ama hepsinin kendine özgü kısıtlılıkları vardı. Bu durum değişen toplum yapısının çok gerisinde kalan bir durumdu bence ve bunu değiştirmek için bir şeyler yapmak hedeflerimden biriydi. Sorun olarak tespit ettiğiniz bir şeyi değiştirmek için yola çıktığınızda sizin gibi insanlarla karşılaşmanız ve yalnız olmadığınızı anlamanız çok uzun zaman almıyor. İşte Adnan’la da bu sayede bir araya geldik. Adnan’ı yaklaşık yirmi beş yıldır tanıyorum. 1994 yılındaydı sanırım, *“Uzak Ülkelerden Müzikler”* (Music from Far Countries) isimli bir müzik serileri vardı. O zaman bir sahne yöneticisi bana *“Bu adamla tanışmalısın, bizim için çok ilginç olabilir!”* dedi. Böylece bir araya geldik ve köprülerin nasıl kurulabileceği üzerine konuşmaya başladık. Anahtar kelime ‘köprüler kurmak’tı!

”

* Hans De Lange: Hollandalı kültür-sanat menajeri

lecek göçmen kimliğine sahip kurumlar da yoktu maalesef. Türümüzün ilk örneklerinden biriydik desek yeridir.

Öte yandan bu *“ilk”* olma halinin, Türkiyeli sanatçılar için şöyle olumlu bir yanı vardı: İlk defa keşfedilmenin hazzını yaşamak! Ne de olsa, getirdiğimiz isimlerin çoğu, yerel düzeyde yeterince ilgi göremeyen, hakkı verilmeyen sanatçılardı. Bir anda kendilerini büyük Avrupa sahnelerinde bulmak, onlar için de yeni ve eşsiz deneyimler, karşılaşmalar sağlıyordu. Ayrıca bu müzikleri dinleyen Avrupalılar, müzikten anlayan ve farklı ülkelerin kültürlerine ilgi duyan, kaliteli bir seyirci kitlesini oluşturuyordu. Her gün gittikçe büyüyen ve birbirini tanıyan, tanıdıkça da *-ümidimiz oydu ki- sevecek olan bir kitle...* Bu da hem sanatçılara hem de Avrupa’daki Türkiyeli göçmen topluluklarına büyük bir haz veriyor; her iki kesim de kendilerine güven duymaya başlıyorlardı.

Müzik Tutkunları: Romanlar

Araştırmalarımızda ve aramızdaki konuşmalarda sık sık Romanlara değinirdik. Romanların müzikte her zaman var olduğunu biliyor ama görünür olamamalarına şaşırıyorduk. İsmi Türkiye'nin en iyi müzisyenleri arasında sayılan tek tük Roman müzisyenler vardı. Ama Türkiye'de ne Romanlar bir kültürel grup olarak, ne de Roman müziği bir müzik türü olarak kabul edildiği için çoğu müzisyen müzik grubu kurmaya cesaret edemiyordu. Dolayısıyla biz de *"İşte Roman müziği budur!"* deyip getiremiyorduk. Günümüzde çeşitli gruplar var; Ahırkapı Roman Orkestrası var, Dolapdere Big Gang var... Ama o yıllarda Roman müzik grubu yoktu ve bu eksiklikten biz de KULSAN olarak payımızı aldık. Ancak Roman etkinliği yapmayı kafaya koymuştuk, bu nedenle hemen vazgeçmedik ve yapabileceklerimize odaklandık.

Türkiye'de Erköse Kardeşler adında bir Roman müzik grubu vardı. Üç kardeşten oluşan ekip 1960-70'li yılların köklü müzisyenlerindendi. Ben etkinliklerimizde Roman kültürüne yer açabilmek için bu grubu Hollanda'ya getirmek üzere görüşmeler yapıyordum. Bir yandan da etkinliğin reklam ve duyurularını yapmaya başlamıştık bile. O günlerde katıldığım bir kokteylde, Hollanda'daki Türkiye büyükelçisiyle karşılaştım. Yaptığımız Roman müziği konseri duyurularını görmüş, ancak hoşuna gitmemişi. Bana Roman kültürünü küçük gören bir edayla konuşmuştu. Baktım, karşımda evrensel değerlerden, müzikten anlamayan bir adam duruyor! Bunu anlamayan bir insana Çingene'nin var olduğunu ispatlamanın gereksiz

Erköse Kardeşler

Belli alanların "öncü"lerinden bahsedilir; işte bu anlamda biz KULSAN olarak "öncü" rolünü üstlenmek durumundaydık. Öncünün rolü nedir, risk almaktır; belki de ilk kurban olmak demektir. Biz de bu anlamda kurbandık yani.

olduğunu düşündüm ve “Beyefendi, ben ne yapayım? Asimilasyon politikalarınız çok da işe yaramamış demek ki, bu insanlar kendi öz kimlikleri ile var olmayı başarmışlar!” demekle yetindim. Kısacası, amacımız Türkiye’nin gerçeğini anlatmakken karşımıza çıkan bürokratlarla çalışmak epey zordu.

Bu ve benzeri zorlukları aştıktan sonra Erköseler’i 1992 yılında Hollanda’ya getirdik. Klarnette Barbaros Erköse, kemanda Ali Erköse, utta Selahattin Erköse vardı. Çiftetelli, tulum havası, köçekçe ile Anadolu ve Balkanlardan oyun havaları sahnelediler. Böylelikle tam bir müzik tutkunu olan Romanları da etkinliklerimize dahil etmiştik. Bu hamlemiz dikkat çekmiş olacak ki, Roman müziği ile ilgilenen çok önemli bir müzikolog olan Melih Duygulu bize bir mektup yazdı:

“Edirne’de biri var, çok önemli bir müzisyen. Şu anda Türkiye’de çok önemli parçaların; Mastika, Aylana Gazoz Bayılana Limon gibi aslında hepimizin bildiği parçaların bestekâridir. Edirne’de oturduğu, okuma yazması olmadığı için, kendini anlatamadı, meşhur olamadı. Telif hakkı bile alamıyor. Onu sahneye çıkarmanızı öneririm.”

Bunun üzerine ve KULSAN danışmanlarından Fahri Aral’ın da önerisiyle Edirne’ye gittim, Deli Selim’le tanıştım. Asıl ismi Selim Kızılcıklar idi. Böylece, KULSAN’ın tarihi boyunca ağırladığı sanatçılar arasında, benim en özel olarak anımsadıklarımından biri olan Deli Selim’i, 1994 yılında Hollanda’ya getirme maceramızın ilk adımını atmış olduk.

Çok ilginçtir, Deli Selim bunca parçanın bestekâridir ancak bırakın notayı, okuma yazma bilmez. Hollandalı bir gazeteciyle yaptığı bir röportajda bunu söylemesi üzerine bu konu kamuoyunda tartışmalara konu oldu, nota bilmeyen birinin nasıl müzik yaptığı sorusunu gündeme getirdi.

Böyle zengin bir coğrafyanın özgün isimlerini sahneye taşıma serüveninde öyle zorlu yollardan geçtik ki... Deli Selim de bu yüzden KULSAN için özel isimlerdendir. Onun gibi isimlerin yurtdışında konsere gitmeyi bir kenara bırakın, konser kültürü dahi yoktur. Yurtdışı konserinde, seyirci de yabancı olunca zorluk iyice artıyordu. Yapmaya çalıştığımız iş bu anlamda gerçekten insanüstü bir çaba gerektiriyordu. Belli alanların “öncü”lerinden bahsedilir; işte bu anlamda biz KULSAN olarak “öncü” rolünü üstlenmek durumundaydık. Öncünün rolü nedir, risk almaktır; belki de ilk kurban olmak demektir. Biz de bu anlamda kurbandık yani, ama inandığımız şeyi yapmaya devam ettik!

Babasının adını taşıyan ve onun saz ekibinde klarnet çalan, Deli Selim’in oğlu, babasının yaşamı boyunca maddiyata önem vermediğini, onun hayatında klarnetin hep bir numara olduğunu belirterek, “Sürekli şarkı sözü yazar, bestelerdi. Gezer, orada burada ekibiyle insanları eğlendirmeye, neşelendirmeye çalışırdı. Kemancı olan anneannem ona tüm müzik aletlerini çalmayı küçük yaşlarda öğretmişti. Ama o en iyi klarneti çalıyordu ve bizim camiada onun üzerine yoktu” der.

Hayatı boyunca çok sayıda kaset yapan ve sayısız düğünü kendine özgü çalma tarzı ve sahnedeki çılgın tavırlarıyla renklendirmiş bir sanatçıydı Deli Selim. Lüks gazinolar da çalmayı özellikle reddetmiş, mahalle konserlerinde ve düğünlerinde çalmayı kendine prensip edinmişti. Hatta Trakya bölgesinde çoğu düğün tarihi Deli Selim'in isteğiyle ayarlanır, onun çalmadığı düğünler düğünden sayılmazmış. Bazı düğünleri daha çalmaya başlamadan terk eder, kendine özgü sanatçı kaprisiyle lakabı olan deliliğin hakkını verirmiş. Ayrıca, kendi mahalli müziğinin yanında Balkan müziğinin temelini oluşturan Rumeli türkülerini de repertuvarından eksik etmemiş. Sosyal olaylardan da uzak durmaz, halkın dikkatini çeken kimi olaylar üzerine toplumsal içerikli şarkılar da yaparmış.

Mastika şarkısının ülke çapında yayılmasıyla parçanın bestecisi kabul edilen Edirne Çingenelerinden Deli Selim'i Türkiye pek tanımıyordu. Mastika parçasını söyleyen ünlüler çuvala para kazanırken Deli Selim bölgedeki düğünlerde, ekstralarda gırnatasını üfleyerek hayatını zar zor sürdürüyordu.

1994 yılında Hollanda'da, Romanların müzik, dans ve kültürlerini yansıtmak amacıyla on bir konser verdi. Tüm zorluklara rağmen gerçekleştirilen konserlerde Deli Selim ve grubu Hollandalılardan büyük ilgi gördü. Kendisini Türkiye Çingeneler Şenliği adı altında düzenlediğimiz mini-festivalde de ağırladık. Festivalde, konser dışında Melih Duygulu "Türkiye'de Çingeneler ve Müzik" konulu bir sunum yaptı ve Türkiye'deki Çingenelerin yaşamı ve müzikleri hakkında tartışmalar gerçekleşti.

Sonrasında konser kayıtları Edirne Romanları, Deli Selim-Kadir Ürün adıyla bir albümde toplandı. Deli Selim (gırnata), Kadir Ürün (cümbüş-vokal), Naci Kokina (kanun), Selami Karaali (keman), Deli Selim'in çocukları Murat (vurmaları) ve Selim'in (vurmaları) konser kayıtlarını müzikolog Melih Duygulu hazırladı. Bu albümün kapağında yer alması için Melih Duygulu'nun yazdığı bu metin, Deli Selim'i, Edirne Çingenelerini ve onların müziklerini çok güzel anlatır:

"Edirne Çingeneleri, at arabacılığı, bakırcılık, kalaycılık, bohçacılık gibi uğraşların yanında asıl olarak müzisyendirler. Bu topluluk müziği iki ayrı koldan sürdürür. Birinci grup davul ve zurna takımlarından oluşur. Kaba zurna denilen 60-80 cm uzunluğundaki çalgının en az iki adedi beraber çalınır. Birisi melodiyi çalarken diğeri dem (pedal) sesi tutar. Böylece bir tür çift seslilik kendini gösterir. Bazen de zurna sayısı on beşe, yirmiye çıkar. Davullar ise en az iki adet olmak üzere, aynı ritmik temayı büyük ustalıkla uygularlar.

İkinci grupta ise 'ince saz takımı' diye anılan insanlar yer alır. Bu takımların çalgılarının başında klarnet (gırnata), ut, cümbüş, keman, kanun, darbuka, tef gelir. Daha çok klasik müzikte kullanılan bu çalgılar, Çingenelerin elinde ayrı bir tavırla çalınır.

Deli Selim Klarinetiyle Edirne’de bir köy düğününde...

Edirne’de mesleki bakımdan iki gruba ayrılmış Çingene müzisyenlerinin repertuvarlarında ve çalgılarındaki farklılıklar, onların sosyal statülerinde de görülür. Örneğin birinci grup ikincilere oranla, müzikal ve toplumsal açıdan daha aşağıda değerlendirilir. Çalgılarındaki çeşitlilik ve pek çok müzikten aldıkları örneklerle repertuvarlarındaki zenginliği öne çıkaran ince saz takımları, kendilerini daha yetkin görürler. Hatta biraz daha ileri gidip diğer mesleklerdeki Çingeneleri de küçük gören bu grup üyeleri, ‘Selanik muhacirleri’ olduklarını her defasında vurgulayarak Çingeneler arasında özel bir yere sahip olduklarını savunurlar.

Çingene şarkılarının güftesi, çoğunlukla doğaçlama yaratılır ve toplum içinde çeşitlenerek yayılır. Güftelerin çoğu serbest vezinli şiirlerden oluşur. Şiirlerdeki tema, günlük yaşamın tüm olaylarını içerir. Aşk, sevgi, para, cinsellik gibi konular mizahi bir üslupla anlatılır. Çingene müziği çoğunlukla yaratıcısı belli olmayan, folklorik tarzda bir müziktir. Bazen kişisel bestelerle karşılaşmak mümkünse de bunların anonim ezgilerin çeşitlenmeleri olduğu hemen anlaşılır.”

Deli Selim'le, Roman müziği ve Klezmer müziğini bir araya getiren etkinlikler de düzenledik. Klezmer, Orta Avrupa Yahudilerinin müziğidir. Orta Avrupa'da pek çok Roman bulunmasından dolayı, onlarla iç içe geçmişler, biraz da Romanlaşmışlardır. Dolayısıyla Klezmer müziği bizim Roman müziğimize çok benzer. Hollanda'da "Amsterdam Klezmer Band" diye Klezmer müziği yapan çok ünlü bir grup vardır. Biz onlara da teklif götürdük ve böylece Deli Selim'le ortak bir konser için buluştular. Çok güzel müzikler çıktı ortaya. Bu konserin bir diğer özelliği de Hitler faşizminin kurbanı olmuş iki toplumsal grubun, Yahudiler ve Romanların bir araya gelmesini sağlamasıydı.

1994 yılında Deli Selim'le gerçekleştirdiğimiz bir mini etkinlik olan Türkiye Çingeneler Şenliği'nin başarısı sonucu, Roman müziğinin Avrupada çok sevildiğini fark etmemiz üzerine 1996-97'de daha geniş etkinliklere yer vermeye karar verdik. Romanların özgün karakteri ve kendine özgü yaşam tarzı her zaman insanların ilgisini çekiyordu. Biz de bu süreçlerde çok ilginç şeyler keşfettik. Türkiye'de daha farklı Roman gruplarıyla tanıştık, Roman müzisyenlerle dost olduk. Böylece Roman müziğini kapsayan etkinlikler 2000'li yıllara kadar KULSAN'da her zaman yerini buldu.

Deli Selim ise Hollanda konserlerinden üç ay sonra, Ocak 1995'te maalesef aramızdan ayrıldı.

PAZAR 11 MAYIS 1997

Türkiye Kültür ve Sanat Vakfı'nın organize ettiği gece oldukça renkli geçti.

Roman müziği fıkır fıkır oynattı

Türkiye Kültür ve Sanat Vakfı'nın (KULSAN) 1996-97 dönemi etkinlikleri çerçevesinde Hollanda'ya gelen Marmara Bölgesi Roman Müziği Grubu, izleyenleri coşturdu.

YALÇIN ÇAKIR

Büyük ritim saz ustası Güngör Hoşses yönetimindeki Türkkan Kandralı (klarnet), Demir Karabaş (keşan), Tahir Aydoğdu (kanun) ve Sedat Oytum'dan (ud) oluşan 5 kişilik Marmara Roman Müziği Grubu, Hollanda'nın çeşitli kentlerinde verdiği konserlerle izleyenleri müziğe doydurdu.

Marmara folkloriyle Roman sanatının en seçkin örneklerini sunan

Marmara Roman Müziği Grubu'nun konserlerinin bir bölümünden sonra izleyenler piste fırlayarak, kıvrak havalara eşlik ettiler.

Hollanda konserleriyle ilgili görüşlerini açıklayan Güngör Hoşses, konserlerde Marmara ve Trakya bölgelerinden örnekler sergilediklerini belirterek, "Mandıra çiftetelli, karşılama, zeybek ve çeşitli oyun havaları sunduk. Gördüğümüz ilgiden çok memnunuz. Kendi ülkemizde bile bu kadar büyük ilgi görmemiştik" dedi.

Ritim saz ustası Güngör Hoşses'in darbukasından dökülen Roman havası, salonda bulunanların kanlarını kaynatmış. Pist bir anda kendisini bu müziğin ritmine kaptranlarla doldu, taşıtı.

Hassas Dönemde Cesur Festival: Dağ Işığı

Türkiye'nin kültür mozağini sunma amacıyla yola çıkmıştık ve bu mozaik Kürtler olmadan düşünülemezdi. Biz, daha vakıf kurulurken gözlerden uzak tutulan, yasaklanan, kaybolmakta olan kültürleri anlatmaya karar vermiştik. Bir süredir Veronica da *"Bütün kültürleri tanıtıyoruz ama çok önemli bir kültür daha var; Kürt kültürü. Bunu da mutlaka tanıtmalıyız."* diyordu. Yönetim kurulundaki arkadaşlar da bu konuda hemfikirdi. Bir *"Kürt Festivali"* yapmanın zamanı gelmiş de geçiyordu. Ancak dönem çok hassas bir dönemdi. Türkiye'de etnik kimlikler hâlâ geri planda tutuluyordu. Ben, kökleri Türkiye'de olan bir ekip olarak vakfa veya sanatçılara yasak konulur, işimiz engellenir diye korkuyordum. Nitekim festivalin hazırlık sürecinde Hollanda'nın Türkiye büyükelçisiyle huzursuz bir telefon görüşmesi yapmıştım. Bir akşam vakti büyükelçilikten telefon gelmişti. Kürt festivali hazırlıkları içinde olduğumuzu duymuşlardı. *"Nereden çıktı bu festival?"* diye beni azarlayan büyükelçinin Kürt kültürünü kesin biçimde dışlayan bir tavrı vardı. Hâlâ hatırlarım; bana bu kültürden *"utandığını"* hissettirmişti. Sanki Kürt kültürü modern Türkiye'ye yakışmayan bir unsurdu. Neyse ki zor da olsa sonrasında uzlaştık kendisiyle.

Türkiye'deki kimlik siyaseti ve çatışmaları açısından hassas bir dönemde gerçekleşen bu festival için sanatçıları ikna edip getirebilmek bizim için önemliydi. Bu süreçte Utrecht'teki konser salonu Rasa'nın Müdürü Gert de Boer'le birlikte çalışmaya başladık ve böylece bir ay gibi bir süreye yayılan Dağ Işığı Kürt Festivali Irak, İran ve Suriye'den, ayrıca Paris'ten gelen müzisyenlerle gerçekleşen büyük bir festival oldu. Şu çok önemli bir detay ki, Türkiye'de yaşayan çok iyi Kürt gruplarla da buluşup tanışmış olmamıza rağmen bunların hiçbirisi maalesef cesaret edip gelememişti. Sene 1995'ti. Türkiye'de yaşayan Kürtler, diğer ülkelerdeki Kürtlere göre çok daha tedirgindiler. O dönemde, içinde Kürt kelimesi geçen, Kürt kültürünün açıkça adının konulduğu bir etkinliğe katılırlarsa Türkiye'ye döndüklerinde başları belaya girer diye korkuyorlardı. Bu durum benim için çok garipti; Türkiye kendini çok modern bir ülke olarak tanımlıyordu ama Kürt etkinlikleri, hatta sadece Kürt ismi bile ülkede kendine yer bulamıyordu.

Dağ Işığı Festivali, Hollanda ve Belçika'da ilk defa sahne alan üç farklı özgün Kürt müziği topluluğundan oluşan özel bir programa sahipti. On bir farklı sahnede yaklaşık yirmi konser gerçekleşti. Dinleyicilere Kürt müziğinin farklı türleri ve tarzları tanıtıldı. Festivale Şivan Perwer de davetliydi ama Şivan'ı herkes tanıyordu; biz bilinmeyen, özgün müzik gruplarını arıyorduk. Koma Kozan, Kadiri Dervişleri ve Andalibi Ensemble,

Kamkar Kardeşler gibi gruplara ulaşabildik. Ayrıca Nizamettin Ariç'in Beko'nun Türküsü filmi gösteride yer aldı.

Dağ Işığı Festivali'nde müzisyenler dışında da önemli isimler ağırladık. Örneğin İran'dan Kadiri tarikatının önemli bir üyesi katıldı. Kendisi müzisyen değildi, yalnızca müzisyenlerle bir araya geldiğinde türkü söyler, bendir çalardı. Ayrıca Türk, Kürt, İran ve Asya müzikleri konusunda uzman olan Fransız etnomüzikolog Jean During de vardı. Festivalde o da bu müzikler hakkında konferans verdi ve genel olarak Kürt müziğini tanıttı.

KULSAN olarak bu festivalden sonraki hizmet sürecimiz boyunca neredeyse tüm Kürt sanatçılarla çalışmaya devam ettik. Endenozyalılar, Türkler, Kürtler, Farslar ve Zazalar gibi topluluklar ve İslam dini üzerine pek çok araştırmaya imza atan Hollandalı antropolog ve yazar Martin van Bruinessen, bize Kürt müziği ve Alevilik konusunda zaman zaman danışmanlık yaptı.

Martin van Bruinessen

1946 yılında Hollanda'nın Schoonhoven şehrinde doğdu. Utrecht Üniversitesinde fizik-matematik ve antropoloji-sosyoloji öğrenimi gördü. 1974-76 arasında Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin Kürt bölgelerinde saha araştırmaları yaptıktan sonra 1978'de Ağa, Şeyh ve Devlet isimli doktora tezini Utrecht Üniversitesi Antropoloji Bölümü'ne sundu (2003, İletişim). Sonra aynı üniversitenin Türkoloji Bölümü'nde Osmanlı tarihi araştırmalarına başladı ve bu konudaki çalışması 1988'de Evliya Çelebi Diyarbekir'de adıyla yayımlandı (Hendrik Boeschoten ile birlikte derleyen, 2003, İletişim). Türkiye ve Kürdistan tarihi ve toplumuyla ilgili araştırmalarının yanı sıra 1982'den bu yana Endonezya üzerine çalışan van Bruinessen, dokuz yıl kaldığı Endonezya üzerine dört kitap ve onlarca makale kaleme aldı. 1994 senesinde Hollanda'ya dönüp "Kürt ve Türk uzmanı" olarak Utrecht Üniversitesi'ne katıldı. 1996-97'de Berlin Özgür Üniversitesi'nde Kürdoloji kürsüsüne atandı; 1998-2008 yılları arasında profesör olarak Leiden'de Modern Dünyada İslâm Araştırma Enstitüsü'ne (ISIM) bağlı olarak çalışmalarını yürüttü. Adı geçen kitapların yanında iki derlemesi de Türkçede yayımlandı: Kürdistan Üzerine Yazılar (1992, İletişim) ve Kürtlük, Türklük, Alevilik (2000, İletişim).

KULSAN hızlı bir çıkış yakalamıştı ve etkinliklerine devam ediyordu. Hedef kitle olarak seçilen Hollandalı izleyicinin ilgisi yıllar içerisinde önemli ölçüde kazanılmıştı. Özellikle Amsterdamlı izleyiciler müzik konusunda duyarlıydı. Her konserden sonra müzisyenler, hatta çalınan enstrümanlar hakkında eleştiriler gelirdi. Ayrıca dinleyiciler otantik müziğe ve orijinallığe önem verirlerdi. Bu nedenle Türkiye’den müzik grubu getirirken yüksek beğeni düzeyini yakalamak için zorlanıyorduk. Türkiye’de geleneksel müziğe önem verilmemesi, devletin bu müzik türlerini yaşatmak için çaba göstermemesi de bu durumda etkiliydi.

“Knar” ile Ermeni Müziği

Veronica der ki, *“Hollanda’nın Leidseplein Meydanı’nda açık hava konseri vermeyen sanatçı, sanatçıdan sayılmaz.”* Ermeni halk müziği grubu Knar, 1996 yılındaki Hollanda ziyaretinde işte bu önemli koşulu, müthiş bir açık hava müzik şöleniyle yerine getirdi. Aslında kendilerini çeşitli Hollanda şehirlerinin sahnelerinde konser vermek üzere çağırmıştık. Ancak meydan konseri bu etkinlik dizisini daha da unutulmaz hale getirdi. İstanbul’da müziklerini icra eden Knar grubu Türkiye’nin Cumhuriyet sonrası ilk resmi Ermeni müzik grubuydu. Türkiye’de bir azınlık grubu olarak çok tedirgin ve kaygılıydılar. Onları yalnızca yaptıkları güzel müzik için değil, o müziğin temsil ettiği önemli değerler için de davet etmiş olduğumuz unutulmamalıydı.

KULSAN’ın tanıtmayı hedeflediği müzik kültürü mozağinde Ermenilerin de yeri vardı. Knar doğru ve nitelikli müziğin, sınırları aşmakta zorlanmadığının önemli bir örneğiydi. Ermeni müziğinin mistik ruhu, Hollandalı seyirciyi içine almış ve sanki Anadolu’da yüzlerce yıllık bir yolculuğa çıkarmıştı.

Den Haag şehrindeki konserinin çıkışında, hiç unutmam, müzikolog Melih Duygulu odaya yaşlı birini getirip, *“Bakın, Hollanda’nın en ünlü müzikoloğu Wouter Swets”* diyerek gruba tanıttı. Hepimizi şaşırtan şey hemen sonrasında oldu; Swets birden Türkçe konuşmaya başladı. Meğer bütün Anadolu’yu gezmiş, buraların müziklerini incelemiş... Swets, bize Ermenistan’da yapılan Ermeni müziğini bildiğini ve müzisyenlere ulaşabildiğini anlattı. Oysa Anadolu’daki Ermenilerin müziğinin sergilenmediğini, bunun önemli bir eksiklik olduğunu ve Knar’a bu anlamda önemli bir iş düştüğünü söyledi. Düzenlediğimiz konseri de çok beğenmişti.

Amsterdam’ın en çok okunan yerel gazetesi Het Parool ise şöyle yazmıştı: *“Eski İstanbul’un etnik azınlıklarından, iyi muhafaza edilmiş, özlemleri uzaktan gelen, çoktan uçup gitmiş zamanlar kokuyor bu müzik. Grup, zengin melodiler ve inanılmaz armoni dönüşleri ve program dışı parçalarıyla herkese sürpriz yaptı.”*

Knar grubu ile birlikte, Amsterdam

Ermeni halk müziği grubu, Knar

Türkiye'den hoş sesler

KULSAN'ın düzenlediği konserlerde, tasavvuf müziği, İstanbul'dan azınlık müzikleri, Anadolu'dan halk müziği örnekleri seslendirildi.

Yalçın ÇAKIR
ROTTERDAM- Türkiye
Kültür Sanat Vakfı
(KULSAN) tarafından
düzenlenen 1996-1997
yılı etkinlikleri içinde
yer alan İstanbul'dan
azınlık müzikleri

Hollanda'lılara sunul-
du. İslam müziğinin ve
Anadolu'nun değişik
köşelerinden halk
müziğinin seslendiril-
diği konserler de Türk
ve Hollandalılar
tarafından büyük bir

beğeni ile izlendi.
Tambur ustası Necdet
Yaşar yönetiminde
Türk tasavvuf musiki-
si konserinde büyük
sanatçıya hafız Kamı
Karaca, klasik müziğin
zincirlerine ulaşmış
Doğan Dikmen ve
Koray Saffran gibi
şarkıcılar eşlik etti.
KULSAN'ın "Dünya on
Stage Festivali"
çerçevesinde
Congresgebouw de
Doelen'da sunulduğu
Halk Müziğinin büyük
ustası Arif Sağ konseri
ise dinleyiciler
tarafından muhteşem
kelimesiye ifade edildi.
Bağlama ile Anadolu
ezgilerini sanatsever-
lerin beğenisine sunan
sanatçı Arif Sağ
izleyenlere ezgileri
Anadolu'yu yaşattı.

Tambur ustası Necdet Yaşar yönetiminde Türk tasavvuf musiki-
si konseri (sağda) ile halk müzi-
ğinden parçaların seslendirildiği konserler, Ana-
dolu'yu tüm renkleriyle Hollanda'da getirdi.

Beğenyle izlendi Türk ve Hollandalı müziksever-
lerin büyük ilgi ve beğenile izledikleri konserler,
Hollanda'nın çeşitli kentlerinde gerçekleştirildi.

Türk Müzikleri

Bir ses, bilemem tambur gibi mi, ud gibi mi?

Cumbalı odalarda inletir "Kâtibim"i...

Necip Fazıl Kısakürek

Romanlarla, Sefaradlarla, Türkiye'deki kültürel çeşitliliği yan-
sıtacak ve tanıttak etkinlikler gerçekleşirken, Türk müziklerine dair çalışmaları-
mız da devam ediyordu. Türk müzikleri başlığı Türk halk müziği, Türk sanat müziği
ve Türk tasavvuf müziği başta olmak üzere Türkiye'deki müziğe dair çok geniş ve
zengin bir yelpazeyi içinde barındırıyordu. Bu geniş yelpazeyi yıllar içinde keşfet-
mek ve her seferinde daha özgün isimlere ulaşmak KULSAN'ın temel hedeflerinden
biri oldu.

Türk müziği denince karşınıza çıkacak klasik sazlardan biri tamburdur. Pek çok yerel
enstrüman gibi kıymeti bilinmeyen bir alettir. Tambur ustası Necdet Yaşar ve Grubu,
1994 yılında düzenlenen Türk klasik musiki-
si etkinliklerinin en önemli ismi olarak
Hollanda sahnelerinde yer almıştı. Grup, Türk tasavvuf musiki-
si ile halk müziğinden

parçaları seslendirmişti. Etkinlik programında 14-18'inci yüzyıl klasik Türk müziğinden seçmeler ön plandaydı. Saz eserlerinin ağırlıklı olduğu modern enstrümantal müzik konseptinin yanı sıra, neo-klasik Türk şarkı formunda seçilmiş fasıl müziği de konser programlarında yer aldı. Türk klasik musikisi konserleri Hollanda'nın Berchem, Rotterdam, Utrecht ve Amsterdam şehirlerinin konser salonlarında gerçekleşti. Böylece belki de Türk müziğinin en karakteristik sazı vasıtasıyla "Sizde müzik yok mu?" sorusuyla başlayan yolculuğumuzda bir kavşak daha aşılmış oldu.

Bir Fasıl da Buraya Gerek

Geleneksel Türk müziğine dair araştırmalarımız devam ederken, günümüzde konser dediğimiz şeyin geçmiş dönemlerdeki en yaygın şeklinin fasıllar olduğunu fark ettik. Fasılda eserler, aynı makamdan olmak şartıyla usullerine göre sıralanarak icra ediliyordu. "Bir fasıl da buraya gerek" diye düşündük. Böylece fasıl müziği de farklı dönemlerde yer vermeye çalıştığımız önemli bir müzik kültürü olarak yerini aldı.

İlk olarak 1996 yılı Ocak-Kasım ayları arasında gerçekleştirilen etkinlikler dizisinde fasıl örneklerine yer verdik. KULSAN 1996 yılında, Doğu ve Batı'yı birleştiren çok kültürlü eski dünya şehri İstanbul'un müzikal mozağini içeren çeşitli müzik programlarına yoğunlaştı. Bundan beş yıl sonra Türkiye Festivali'nde yer alan Fasıl Musikisi konseptiyle de bunun devamını amaçladık. Nurettin Çelik Fasıl Grubu "Faslı Bahar" bu türün başarılı son temsilcisi olarak sahnelerimizde yerini aldı. Faslı Bahar müzik grubunun klasik sazlarla müziğini icra eden beş sazendesi vardı. Sazendeler kanun, ud, kemençe, darbuka ve tef üstatlarıydı; Nurettin Çelik ise solo şarkıcıydı. Nurettin Bey'in boğaz titretmesi ve gür sesi pek meşhurdur. Kendisi ayrıca çaldığı tef ile parçaların tonuna uygun şekilde müziğin ritmini takip ederdi.

Şimdi bakmayın öyle irili ufaklı meyhanelerde, rakı masalarına eşlik etmek için yapılan müziğe fasıl dediklerine! Bu, tamamen değişen yaşam şeklinin hayatın her safhasında kendini hissettirmesinin göstergesi. Geleneksel yemeklerin fast food'a, geniş balkonlu ve yüksek tavanlı evlerin stüdyo evlere dönüşmesi gibi fasıl müziği de bu değişimden nasibini aldı. Yoksa faslın icrası kadar dinlemesi de bir çeşit sanattır.

Anadolu Âşık Geleneği Sahnede

Kadim âşıkların bağlamaları aslında felsefeyle donanmış metinler ve aşk parçaları olarak çıkar karşımıza. İşte o âşıkların bugünkü mirasçıları hâlâ o parçaları seslendirmekteler; onları günümüz müziğinin detaylarıyla ve yenilikleriyle harmanlayarak elbette.

Bu anlamda Arif Sağ'ı bir kere izleyen bir daha unutamaz. Bağlaması, derlemeleri, besteleriyle Türkiye'de ekol olmuş bir sanatçıdır. Usta sanatçı Arif Sağ, 1996 yılında Rotterdam'daki De Doelen sahnesinde gerçekleşen tek kişilik performansında çok büyük bir başarı yakaladı, Hollandalı müzikseverler arasında adından çokça bahsedildi. Bunun üzerine yeniden getirmemiz gerektiğini düşündük. Bu kez yanına bir de Alevi-Türkmen Türk halk müziği sanatçısı Musa Eroğlu'nu ekleyerek dinleyicilere katmerli bir konser sunma hayalimiz vardı. Nitekim öyle de oldu.

Türk halk müziğinin bu iki büyük ustasının verdiği ortak konserler özellikle 1997 yılına damgasını vuran KULSAN etkinliklerinden oldu. Hollanda'nın çeşitli kentlerinde gerçekleşen bağlama resitallerine halk büyük ilgi göstermişti. Konser başlamadan önce yapılan *"Lütfen performans sırasında istek parça, fotoğraf çekimi ve konuşmalar olmasın!"* duyurusu ile izleyicinin büyük bir kısmının eli kolu bağlandı. Ancak bağlamanın iki kahramanı Arif Sağ ve Musa Eroğlu Hollanda'ya nadiren geliyorlardı. Bu iki ustayı bir arada dinleyen seyirciyi durdurmak gerekiyordu ama bu amaçla yaptığımız duyuru anlamsız kaldı.

Arif Sağ'la Sohbet, 1996

Musa Eroğlu'yla evinde

Musa Eroğlu'yla sahnede

Konserin ilk bölümünde Musa Eroğlu bağlamanın nasıl akort aracı olarak da kullanılabileceğini gösterdi. Normalde birinden referans ses istenecekse, çoğunlukla piyano gibi zor akort kaçıran ya da üflemeliler gibi akordu hep sabit olan sazlar tercih edilirken Eroğlu bağlamanın akort tutuşuna o kadar güveniyordu ki büyük bir özgüvenle ses verdi Arif Sağ'a. Arif Sağ'ın gösterisi ise her zamanki gibi dolu doluydu. Beklenmedik anlarda bastığı flamenko akorları ile herkese sürpriz yaptı. Normalde bağlama; melodi, nağme enstrümanıdır yani öncelikli görevi melodi üretmektir. Arif Sağ gibi öncü modeller bağlama ile armonik icranın da mümkün olduğunu ortaya koydular. Armonik icra; piyano ve gitar gibi enstrümanlarda doğrudan melodi oluşturmayacak şekilde, farklı seslerin belli uyum kalıplarıyla dizilmesidir. Gitarda ritm atmak gibi... Bir sanat eserinde bir arada yer verdiği bu farklı stillerle, aslında farklı kültürlerin birlikte yaşamasının nasıl bir ahenge dönüşebileceğini müzik vasıtasıyla somutlar gibiydi. Konserler sırasında verdiği röportajlarda ise, halkların kimliklerinin hatırlanması için bu tarz kültürel faaliyetlerin, özellikle de uluslararası ortamlarda temsilinin öneminden bahsetti.

Serpil Murtezaoğlu*

Adnan Dalkıran'ı 90'lı yılların başında KULSAN davetiyle Hollanda'da gerçekleştirdiğimiz bir etkinlik nedeniyle tanıdım. İşine olan hassasiyeti ve titizliği ilk dikkatimi çeken özelliği oldu. Adnan Dalkıran'ın bana göre en büyük özelliklerinden biri mevcut olan bir sanat ürününü sahneye aktarması değil, yeni sanatsal ifade biçimleri meydana getirmeye çalışması ve bu anlamda projeler tasarlamasıdır. Adnan Dalkıran çevresine, dostlarına ve karşılaştığı tüm insanlara her zaman hümanist bir tavırla yaklaşır. İnsanlara dostça yaklaşımı kişilik özelliklerinin başında yer alır diyebilirim. Bir diğer özelliği de misafirperverliğidir. Adnan Dalkıran'ın evine gittiğimizde onun ve eşinin bizi rahat ettirmek ve iyi ağırlamak için ne kadar çok çabaladıklarına şahit oldum. Onlar Anadolu misafirperverliğini tüm samimiyetleri ile Hollanda'da yaşatan çok güzel insanlardır.

"Mizah zekânın zekatıdır" derler. Adnan Dalkıran'ın çok gelişmiş bir mizah duygusuna sahip olduğunu düşünüyorum. Özellikle etnisiteler üzerine anlattığı fıkralar mizahın yanı sıra bilgelik de içerir. Adnan Dalkıran çalışkanlığı, yaratıcılığı, üretkenliği, hümanizması, liderlik özelliği ve yaşam felsefesi ile çok özel bir insandır. Benim tanımaktan büyük bir mutluluk duyduğum ve feyz aldığım kişilerden biridir. Kendisini her zaman sevgiyle anıyor, ailesi ile birlikte sağlıklı, mutlu ve sanat dolu nice nice yıllar diliyorum.

* Prof. Dr. Serpil Murtezaoğlu: İstanbul'da doğdu. Çocukluğundan itibaren sanat çalışmalarını sürdürdü. İşletme tahsiline devam ederken müzik, dans ve tiyatro çalışmaları yaptı. İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı'ndan derece ile mezun oldu. Halk Oyunları alanında yüksek lisans ve Halk Müziği alanında Sanatta Yeterlik eğitimini tamamladı. Kültürlerarası yaklaşımla pek çok ulusal ve uluslararası sanat projesi gerçekleştirdi. Dezavantajlı gruplar, çocuklar ve gençlerle ilgili çalışmalar yürüttü. Sahne sanatlarının yanı sıra disiplinler arası perspektifle kültürel hafıza, sanatsal iletişim, kültürel çalışmalar ve kültürel diplomasi konularında çalışmalarını sürdürmektedir. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı Müdürü olarak görev yapmaktadır.

KULSAN

Onuncu Yıl

KULSAN'ın onuncu yıl kutlamaları, Turquoise Restaurant Amsterdam, 1997

1997 senesi KULSAN'ın onuncu yılı olma özelliğini taşıyordu. Biz, onuncu yılımızı kutlamakla kalmayıp, bir de değerlendirme yaptık. Ortaya şöyle bir tablo çıktı:

On yılda Avrupa'ya yetmişe yakın müzik grubu, bine yakın müzisyen getirmiştik; ortalama dört yüze yakın konser sayısına ulaşmıştık; bu da on binlerce, belki de yüz binlerce seyirciye ulaştığımız anlamına geliyordu.

Bu tablonun bir de finans kısmı vardı. Ne yazık ki insanlar bu tabloya baktığı zaman KULSAN'ı çok zengin, finansmanı çok güçlü bir kurum zannediyorlardı. Bunu zaman zaman vakfı ziyarete gelenlerin tavrından da hissediyordum. Herhalde ofisi görene kadar, vakfın üç katlı bir binası, onlarca personeli ve kapısında güvenlik görevlileri olduğunu falan sanıyorlardı. Oysa bizim aldığımız ücretler az önce saydığım rakamlar karşısında çok küçük kalıyordu. Öncelikle vakıf, ilk on yıl boyunca sürekli ekonomik sorunlarla boğuşmuştu. Ben bunu, yeterince ciddiye alınmamamızla alakalı buluyorum. Eğer KULSAN bu kadar önemli işleri hâlâ düşük bütçelerle yapıyorsa, bu ciddiye alınmadığımızın bir göstergesiydi. Hollanda Kültür Bakanlığı'nın milyonluk bütçesi vardı; bunun içinde Türklere ayrılan miktar çok düşüktü. Dolayısıyla bu tablo bana "*Hakkımızı almayı bilmiyoruz ki bize böyle davranılıyor.*" diye düşündürüyordu. Bu, her zaman hayıflandığım bir konu oldu.

“Ah Kerkük yüz ah Kerkük / Mum kimin yanan Kerkük...”

Bugün Irak toprakları içinde yer alan Kerkük ve Musul bölgesi Türkmen, Arap ve Kürt halklarının tarih boyunca birlikte yaşadığı, günümüzde de aynı kültürel renklerin varlığını sürdürdüğü coğrafyadır. Kerkük'teki Türkmen kültürü ve bunun en önemli unsuru olan müzik, hem solo hem de toplu olarak uygulanan bir müziktir. Enstrüman olarak başta ut olmak üzere, keman, kaval, bağlama (tambura), darbuka, tef yaygın çalgılardandır.

Türkiye'nin güneydoğu bölgelerinde yer alan Urfa, Diyarbakır, Elazığ illeri ile Azerbaycan ve Kerkük arasında müzikal açıdan belirgin bir yakınlık bulunur. Kerkük türkülerinin gerek melodik gerekse ritmik yapısı bu üç bölgenin ortak karakterini yansıtır.

2001 yılında gerçekleştirilen *Türkiye Festivali* programında yer alan Halk Müziği Şölenu de bu alandaki önemli etkinliklerimizden biri olmuştur. Ali Ekber Çiçek, Mehmet Özbek ve Süreyya Davulcuoğlu'nun katıldığı konserler Türkiye'nin yöresel müzik çeşitliliğinin de bir yansıması niteliğindeydi. Üç vokal solist, Türkiye'nin dört yöresinden halk müziğini getirdiler. Mehmet Özbek, sevgi, özlem ve hasretin ana tema olduğu Kerkük şarkılarını dile getirdi. Süreyya Davulcuoğlu Karadeniz yöresinden Türk halk müziği örneklerini icra etti. Ali Ekber Çiçek ise, kendine özgü stili ve bağlamadaki ustalığıyla tüm Türkiye coğrafyasının rengârenk halk müziği parçalarını dile getirdi.

Urfa: Bir Kültürel Mozaik

Türkiye'nin güneydoğu Anadolu sınırındaki Urfa, Mezopotamya ve Doğu Akdeniz'i kapsayan bölgenin kültürel anlamda belki de en önemli yerleşim yerlerinden biridir. Urfa'nın tarihi yaklaşık 800 yıl önceki Hristiyanlık dönemine kadar dayanır. Bu il ve etrafındaki bölge, yüzyıllarca çok farklı milletlerin, kültürlerin ve dinlerin merkezi olmuştur ve bunlar Urfa insanının günümüzdeki çeşitliliğini de halen yansıtır. Araplar, Suriyeliler, Ermeniler, Kürtler ve Türkler bu halkların başındadır.

Urfa "müze şehri" olarak da bilinir. Tüm bu zengin tarihi dokunun ve kültürel mozaığın kalıntıları şehrin mimarisinde, insanların gelenekleri ve yaşam tarzlarında adeta yaşayan bir sergi gibi belirir gözlerinizin önünde. Bu dokunun en önemli parçalarından biri de kuşkusuz çok eskiye dayanan özgün müzikal geleneğidir. Eski çağlardaki dini ve dünyevi müzik tarih boyunca el ele ilerlemiş ve bu sayede pek çok farklı kaynaktan gelen müzik formları, Urfa müziğinde buluşmuştur. Hem Yahudi hem Hristiyan hem de İslami geleneğin önemli unsurları olan krallar ve peygamberlerin yolu Urfa'dan geçmiştir. Bu geleneklere dayanan pek çok ilahi de sözleri ve müziğiyle Urfa topraklarından çıkar.

Urfa Ahengi Grubu

KULSAN Türkiye'nin güneyinin geleneksel halk müziklerini de bir etkinlikler serisi olarak sundu. Urfa Ahengi Grubu, şehrin geleneksel halk müziğini Hollanda sahnelerine taşıdı. Urfa'da günümüzde halen devam eden bir gelenek olan, müzik dostlarının bir araya gelerek geleneksel müziklerini icra ettiği "sıra geceleri" Hollanda'da da düzenlendi.

Urfa'nın özgün halk müziğinin çalınıp söylendiği bu sıra gecelerinde halk şarkılarının yanı sıra ünlü ozanların parçalarından aşk şarkılarına, mistik şarkılardan klasik şarkılara kadar pek çok müzik sergilendi. Etkileyici solo seslendirmeler ve enstrümantal doğaçlamalar da grubun canlı müziğinin bir parçasıydı. Urfa Ahengi Grubu konserlerde çok geniş bir enstrüman çeşitliliği kullandı; bunların arasında Urfa tanburu ayrıca önemliydi.

Alevi Değerleri ve Kültürü

KULSAN konserler düzenledikçe bizler de bilinir, tanınır olmuştuk. Türkiye'den buraya gelmiş kişilerden yeni dostlar ediniyorduk. Bu dostlarımızdan biri de Ali Abi'ydi. Ali Abi aslen Malatyalı bir Alevi'ydi. Bana Alevi kültürü ile ilgili pek çok bilgi vermiştir.

Alevilik, ilk halife olarak Hz. Ali'yi (Hz. Muhammed'in damadı) kabul ederek İslam ortodoksluğuna bir tepki olarak doğmuştur. İslam'daki bu yönelim, Türkiye'de seküler ozanlık geleneğinden etkilenerek bugünkü karakterini bulmuştur. Onlar mistik dini ritüellerini camilerde yerine getirmez; bunun yerine metin, şarkı ve danslara dayalı ibadetlerini cemevlerinde düzenlerler. Bu ibadet şekline semah denilir. Alevi kültüründe dostluk, kardeşlik ve kadın ile erkeğin eşitliği temel değerlerdir. Bu değerler semahta ve Alevi şarkılarında kendini gösterir. İbadet olmasının yanı sıra bu kültürü tanıtmaya amacıyla kurulan semah grupları da vardır ve bu ibadet şeklini bir dans gösterisi şeklinde sunarlar. Alevi semahının Türkiyeli icracıları hem kendi etraflarında hem de diğer semah dönenlerle birlikte sola doğru bir yörünge oluşturacak biçimde; kadın-erkek birlikte veya solo olarak dans ederler.

Biz de Ali Abi'nin bilgisi ve deneyiminin bir dizi etkinlikle değerlendirmek düşüncesindeydik. Böylece, *Türkiye Festivali*'nin 2001 yılı etkinlikleri kapsamındaki konser ve gösterilerin en önemli bölümlerinden birini, Anadolu'nun tasavvuf ve folklor öğelerinin bütünleştiği Musa Eroğlu konserleri ve Alevi semahı etkinlikleri oluşturdu. Musa Eroğlu, Türkiye'de Alevilerin sesi; Allah, Muhammed ve Ali'yi söylevleriyle şereflendiren ilericisi akımın önemli isimlerinden bir ozan olarak, dinleyiciye sunduğu müzik şöleniyle eşsiz bir deneyim yaşattı. "Alevi Semahı" adını taşıyan grup ise semahı şiirle bağdaştırarak, müzikle dansı kaynaştıran bir gösteri sundu.

İki Usta Bir Muhabbet / İki Ses Bir Repertuvar

Alevilerle ilgili bu etkinliğimize ilgi oldukça iyiydi. Deyim yerindeyse, Türkiyeli Alevi göçmenlerin öz'leriyle hasret gidermelerine şahitlik etmiştik. Hollandalı seyirci de belki de hayatında ilk defa Sünni İslam'dan farklı bir Anadolu kültürünü görme fırsatı bulmuştu. Bu ilginin ardından, Alevi kültürüyle ilgili birçok etkinlik yaptık ama burada anmadan geçemeyeceğim bir tanesi daha vardı.

1970'li yıllardan beri Anadolu Alevi kültürünün müzikteki en önemli temsilcilerinden olan Sabahat Akkiraz ile 1960'lı yıllardan bu yana Hollanda'da çok sevilen kabare sa-

natçısı, artist ve şarkıcı olan Jasperine de Jong'un, Türkiye ve Hollanda kültürlerini bir araya getirdikleri etkinlik, Doğu ve Batı enstrümanlarının buluşması anlamında müzikal bir macera olmuştu. Konser programını birlikte oluşturan iki sanatçı da kendi repertuarlarından, kendi dillerinde seslendirdikleri parçalara ek olarak, birbirlerinin dillerinde de eserler seslendirdiler. Jasperina de Jong, Anadolu ve Alevi şarkıları ve kültürüne dokunarak Sabahat Akkiraz'ın bazı Türkçe şarkılarını; Sabahat Akkiraz da Jasperina de Jong'un bazı Felemenkçe parçalarını büyük bir özveriyle seslendirdi. Haliyle hem Hollandalı hem de Türkiyeli seyirciler için tam anlamıyla unutulmaz bir etkinlik olmuştu.

Jasperina de Jong

Jasperina de Jong, Hollandalı kabare sanatçısı, müzik yıldızı, artist ve şarkıcı. Amsterdam'da doğup büyüdü. Yıllarca Hollanda müziğinin sevilen sanatçılarından oldu. 1960'lı yıllarda kariyerine Lurelei Kabaresi'nde başladı ve burada kısa zamanda başrolü aldı. Sonrasında, tek kişilik şovlar ve müzikallerle kendi yolunda başarıyla ilerledi. Kendi tarzını yansıtan hazırcevap, komik ve neşeli şarkıların yanında duygusal eserler de seslendirdi ve büyük beğeni topladı. Jasperina'nın şarkıları yorumlama biçimi, onu hem kendi repertuarı hem de farklı şarkı gelenekleri içinde çok sevilen bir yorumcu yaptı.

Sabahat Akkiraz, Jasperina de Jong ile

Türkiye'nin Maviliklerinden Beslenen Müzik ve Dans

Denizler tüm insanlık tarihi boyunca devletlerin, uygarlıkların dış dünyaya açılması ve dış dünyanın da bölgeleri keşfetmesi açısından önemli bir yere sahipti. Bu yüzden de ekonomi, sosyal yapı ve kültür üzerinde de büyük etki sahibi oldu. Denizlerin ve kıyı bölgelerin kültürel hayata katkısı şüphesiz ki en az sosyal ve ekonomik ilişkiler kadar önemlidir. Bu etkiyi halk müziğinde de rahatlıkla görebiliriz. Çeşitlilik, kendini ilgili bölgelerin müzikal ritimlerinde, melodilerinde, enstrümanlarında ve danslarında açıkça gösterir. İşte denizlerin özellikle Anadolu kültüründeki bu belirgin yeri, bizlere bir başka etkinlik fikri için ilham olmuştu.

KULSAN, *Türkiye Denizlerinden Müzik ve Dans* konseptiyle 1997 yılında özel bir konser dizisi gerçekleştirdi. Ocak ayında Karadeniz'in canlı kemençe müziği ve dansı, mart ayında Ege ve Akdeniz müzikleri ile dansları, nisan ayında ise darbuka virtüözü Güngör Hoşses ile Marmara Denizi'nin heyecanlı Çingene müziği sahnede yer almıştı.

Soyadı gibi bir dev: Hayri Dev ile Zeybek ve Yayla Kültürü

Türkiye'yi batıdan güneye kadar çevreleyen denizlerin yakınında yaşayan çeşitli topluluklar, uzun bir hat boyunca oldukça yekpare bir müzik ve halk dansları kültürü geliştirdiler. Çanakkale'den (kuzeybatı) Mersin'e (güney) uzanan bütün bu alanda zeybek kültürü yaşamaktadır; bu kelime, belli bir müzik ve dansı tanımlamanın dışında, genel anlamda kahramanlığı, yiğitliği ve cesurluğu ifade etmek için de kullanılır.

Zeybek müziği ve dansları çoğunlukla kıyı bölgelerinde icra edilir, ancak iç bölgelere de nüfuz etmiştir. Müziğin ritmik yapısı dansa ağır ve yavaş bir karakter verir. Ege ve Akdeniz'in sessiz, sakin ve gösterişli sularının, bölge insanının doğasını da etkilediği inancı yaygındır. Erkek danslarında ağır ve kahramanlıkla dolu figürler hâkimken, kadın danslarında zariflik ve hızlılık ön plandadır. Zeybek dansında önemli bir figür, arada yavaşlayan bir hız ve tempoyla, dizlerin kırılıp kalkması ve bacakların tekrar yavaşça aşağı inmesidir ve bu, aynı denizin hareketlerine benzer. Bu müzik ve dans kültüründe göçebelerin, kahraman ve soyluların cesareti, küreklerin kuvvetli darbeleri, kuşların kanat çırpışı ve denizlerin sakin dalgaları sık rastlanan imgelerdir.

Ege Müzikleri etkinliğine katılan Hayri Dev çok önemli bir isimdi. Kendisi 2008 yılında UNESCO'dan "*Yaşayan İnsan Hazinesi*" ödülü almıştır. 1933 doğumludur ve yaptığı müziği "yayla müziği" olarak adlandırır. Aslında ekipleri beş kişiden oluşur: Zafer Dev, Hayri Dev, Bayram Dev, Mehmet Şakır ve Hasan Yıldırım. Grup, Denizli'nin dağ köylerinde yaşıyor, yayla müziği yapıyordu; hem de çok basit ve kendi yaptıkları aletlerle.

Mehmet Şakır on yaşlarındayken dağlarda çobanlık yaparken ilk kemanını o zamanlar bir armut ağacından yapmış. Konserde kullandığı kemanı kendi yaptığı on sekizinci kemandı. Bu ekibi ilk olarak Fransız müzikolog Jerome Clair keşfetmişti. Önce müziklerini kayda almış, sonra da üçlüyü Paris'e götürmüştü. Fransız kültür bakanı grupla çok ilgilenmişti ve böylece festivallere katılmış, hatta Fransa'da albüm yayınlamışlardı. Ben de bunun üzerine gidip Hayri Dev ve ekibini Hollanda'ya davet ettim.

Altmış yaşını devirmiş üstatlarla bir buluşma gerçekleştirebildiğimizi düşünmek şimdi bile hayret verici geliyor. Onlara müzisyenlerin sahneye çıkarken günlük elbiselerini

giymediğini, genelde süslenip püslendiklerini söylemiş; “Ama siz köyde, yaylada yaşıyorsunuz, normalde nasıl giyiniyorsanız öyle giyinin” diye de belirtmişim. İstanbul’da havaalanına vardıklarında görevliler “Hayrola nereye böyle?” diye sormuşlar. “Holland’a ya konser vermeye gidiyoruz” dediklerinde görevli, “Benim babam da cumhurbaşkanlığına aday” diye dalga geçmiş, bizimkileri ciddiye almamış. Bunun üzerine enstrümanları çıkarıp çalmaya başlamışlar. Çevreden duyanlar merak edip gelmiş; görevli de sonra özür dilemiş.

Çoban müzisyenler diye de anılan Hayri Dev ve ekibinin Amsterdam Şehir Tiyatrosu Stadsschouwburg konseri unutulmazdı. Günleri çobanlık ile geçen, arada da düğünlerde çalıp söyleyen bu sanatçıların Hollanda sahnelerine taşınması hem onlar hem bizim için son derece anlamlıydı. Konserin ilk bölümünde Zafer Dev, Hayri Dev ve Mehmet Şakır Denizli yöresi yayla müziğinden örnekler verdiler. Zafer Dev bağlamayla, Mehmet Şakır kemanla yayla müziği yaparken Hayri Dev de kaşıklarla sahnede oynamıştı. Hayri Dev ayrıca iki telli bağlaması ve çam düdüğü ile de izleyiciyi kendisine hayran bıraktı. İnanılmaz coşkuluydu.

İkinci bölümünde ise Talip Özkan bağlaması ile türküler söylerken, Melih Duygulu ve arkadaşları zeybek müziğini bir gösteri eşliğinde sundular. Amsterdam’da salonu dolduran çoğu Hollandalı dinleyicinin büyük beğenisini kazandılar. Fransa ve Hollanda’da sahne alan ekibin yaptığı müziğin Türkiye’de ise ne yazık ki hiç bilinmiyor oluşu bana hem üzücü hem ilginç gelmiştir. Bugün bile onları Türkiye’de tanıdıklarından şüpheliyim.

Mieke Taekema*

Eğitim rehberi olarak, otuz yıl boyunca Hollanda’da yaşayan göçmenlerin çocuklarının entegrasyonu için çalışan farklı grup ve kurumlarla görev aldım. İşim dolayısıyla, özellikle çocuklar için entegrasyonun ne kadar önemli olduğuna her zaman şahit oluyordum. Yine işim gereği her zaman farklı kültürlerle buluşma ve yeni şeyler keşfetme fırsatım oldu ve bu durum sürekli beni besliyordu.

Türkiye’ye ilk olarak 1984 yılında tatil amaçlı gitmiştim. Bu ilk gidişimde ülke hakkında pek bilgim yoktu. Ardından yemekleri, kültürü ilgimi çekti ve tatil için sık sık gidip gelmeye başladım. Zamanla Türkçe öğrenmeye karar verdim ve kursa başladım. Eğer biraz olsun Türkçe konuşabilirsem ülkenin pek çok şehrini rahatça gezip görme şansım olur diye düşünüyordum. Türkçe öğrenme çabalarım sırasında Adnan ile tanışma fırsatı buldum. KULSAN hakkında duyduğularımdan çok etkilenerек onlara destek olabileceğimi düşündüm. Böylece başlamış oldu dostluğumuz. Uzun süredir KULSAN’da gönüllü olarak çalışıyorum. Bu sayede belki de Türkiye’deki tüm o farklı kültürler ve müzikler hakkında dışarıdan biri olarak asla öğrenemeyeceğim kadar çok şey öğrendim, keşfettim.

Her ülkede olabileceği gibi Hollanda’da da göçmenlere karşı sınıfsal bir küçümseme söz konusuydu o zamanlar. Tabii ki tamamı için diyemem ama pek çok Hollandalı için Türkiyeliler “köyden gelen temizlik işçileri” olarak küçümseyici bir anlam ifade ediyordu. Bu insanların kendilerine özgü bambaşka bir kültürleri ve dünyalarının var olduğu gibi bir algı yoktu. Gönüllü olarak görev aldığım her bir etkinlikte bu algının kırılmaya başladığını gözlerimle görebiliyordum. KULSAN’ın konserlerine çok fazla Hollandalı seyirci de katılırdı ve bu insanlar birbirlerini bu etkinlikler sayesinde tanıma fırsatı buluyorlardı. Kesinlikle görülmeye değer bir atmosferdi.

* Mieke Taekema: Eğitim rehberi, KULSAN gönüllüsü

KÖPRÜDE GEÇİŞLER HER İKİ YÖNDEN OLUR

Yıllar geçtikçe bizim de daha derinden keşfettiğimiz; kültür ve sanatın “biz ile onlar”ı birleştirme gücü azımsanamayacak kadar büyüktür. Kültürel haritalar çıkarmanın, bir coğrafyanın melez mozaigini ortaya koymanın önemi ve bu yolla ortaya çıkan anlam zenginliği; onları daha farklı kültürlerle ilişkilendirdikçe bir o kadar büyür. Tüm bunları keşfetmemizi sağlayacak yeni etkinlik konseptimiz, “farklı kültürleri buluşturma” fikrini bir adım öteye taşımamıza vesile oldu.

Diğer pek çok KULSAN çalışmasında olduğu gibi, farklı kültürleri buluştururken işin içine Anadolu ile Avrupa’yı buluşturmak da girince, kültürün toplumları iyileştirici ve dostlukları pekiştirici gücünü de yıllar içinde daha yakından öğrenecektik. Zira 1995 yılında ilk örneğini İhsan Özgen ve Theo Loevendie’nin Hollanda-Türkiye müziği konseptiyle verdiğimiz bu konsepti, ilerleyen yıllarda daha da merkeze alarak çeşitlendirmeye çabaladık.

Toplumla, kültürle, sanatla ilgilenen grupların, birlikte yaşamanın dönüştürücü gücünün bilincinde olması gerekir. Sokakta veya işyerinde rahatlıkla sağlanamayan “karşılaşmalar” için kültürel alanlar yaratmanın önemi unutulmamalıdır. Avrupa kimliği altında eriyen veya ötekileştirilen göçmen kültürlerinden olmak yerine, farklılıkları-

mızla bir arada olabilme çabasına yöneldik. Tam da bu sebeple ne farklılıkları görmezden gelmek istedik ne de sadece ve tamamen Türkiye'nin "tekil" kimliklerine odaklanmak... "Dayanışma" ve "paylaşma" gibi değerlerin hem entegrasyon anlamındaki, hem de bir arada yaşayıp destek aldığımız Hollandalılara teşekkür mahiyetindeki önemi, bizi Hollanda başta olmak üzere diğer Avrupa kültürleriyle kendi Anadolu kültürlerimizi buluşturma fikrine yöneltti.

Artık mesele sadece Türkiye'dekini Avrupa'ya getirmek değildi. Çünkü Türkiye'deki de artık Avrupa'nın, Hollanda'nın yerel hayatının bir parçasıydı. Sadece Türkiye'nin değil, Avrupa'nın da mozaiğini keşfettik ve bu keşif bize yeni bir yol açmış oldu. Eğer Türkiye de artık buranın bir parçası ise, buranın kültürü ile beraber de yer bulmalıydı sahnelerde.

İşte bu "farklılıklarımızla birlikte olmak" fikri günümüzdeki kültür sanat girişimleri için de önemini hâlâ koruyor. Beraber yaşadığımız gerçeğini içselleştirmek ve ötekileştirilme tehlikesi altındaki göçmen gruplarını da geniş topluluğun bir parçası olarak hissettirebilmek için, farklı kültürlerin buluşmasını sanatsal alana yansıtmak olmazsa olmazdır. Dayanışma ve empati, ne de olsa toplum olmanın baş koşulları arasında yer alır.

Hollanda - Türkiye Müziği: Doğaçlamalar

Hollandalı ve Türkiyeli müzisyenleri bir araya getirdiğimiz önemli bir etkinlikler serisi olarak Hollanda-Türkiye Müziğinin Bir Araya Gelmesi adı altındaki konserler KULSAN faaliyetleri içinde büyük önem taşıyor. Tınıları çok farklı olan müzikler olmasına rağmen bir araya gelip ortak bir müzik yapmaya çalışan sanatçıların, Türkçe ve Felemenkçe şarkıları beraber çalmaları son derece kıymetli buluşmalardı.

Theo Loevendie, opera yazarlığı yapan çok önemli bir Hollandalı bestekârdı. Kendisiyle tanışma fırsatı yakaladığımda aklımdaki düşüncüyü anlattım. Bunun üzerine kendisi bana, KULSAN'ın 1989'daki ilk festivaline gelen isimleri, özellikle İhsan Özgen'i çok beğendiğini ve onlarla ortak bir iş yapmak isteyebileceğini söyledi. İki ismi bir araya getirmemle beraber bir repertuvar belirlendi ve proje böylece oluştu. İki önemli isme piyanist Guus Janssen'in de katılmasıyla kendine has bir Türkiyeli-Hollandalı müzik ekibi oluşturmuş olduk.

Doğaçlamalar ismiyle yer verdiğimiz bu etkinlikler dizisinde üç sanatçı, Türk müziğinden seçilmiş temalar üzerine bir mozaik sergiledi. Müziğin evrensel boyutlar kazanmasında modern yorum ve icraların önemini vurgulayan sanatçılar ayrı ekollerden gelerek tek bir müzik anlayışında ve estetiğinde birleşmenin örneğini oluşturdular.

Theo Loevendie

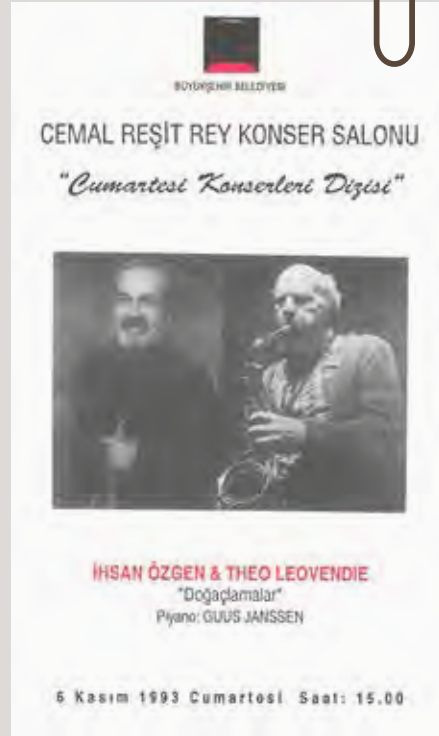
1930 Amsterdam doğumlu Loevendie, Amsterdam Konservatuvarı'nda klarnet ve kompozisyon eğitimi gördü; ayrıca Rotterdam Konservatuvarı'nda uzun yıllar kompozisyon dersleri verdi. Kariyeri boyunca pek çok bienalde sahne alıp, ödüllere layık görüldü. Modern bir kompozitör, cazcı ve saksofoncu olarak Türk müziğinin doğaçlama sanatı içindeki önemini çok iyi anlamış bir sanatçıdır. Kendisi Türkiyeli bir kadınla evlidir ve Türkçe bilir. Türk müziğinden esinlenerek yaptığı besteler de mevcuttur ve bu CD'leri ile Hollanda'da tanınır.

İhsan Özgen

İTÜ Türk Müziği Konservatuvarı'nda öğretim üyeliği ve Kemençe Ana Sanat Dalı başkanlığı yaptı. Kemençe, tambur ve lavta çalış teknikleri ve tarihleri konusunda dersler verdi. Erken yıllarında Batı klasik müziğine ilgi duyup keman ve viyolonsel çalarken, daha sonraları Türk müziğinde ve genel anlamda müzikte arayışlar ve buluşlarla ilgilendi. Türk klasik geleneğinden günümüze uzanan; kompozisyonları ve gelişmiş çalgı tekniği ile modern müzik düşüncesine ulaşma uğraşı veren bir sanatçı olarak müziğimize yeni yorumlar getirmektedir.

Guus Janssen

1951 Helioo, Hollanda doğumludur. Amsterdam Seweclink Konservatuvarı'nda piyano eğitimi gördü. Caz ve doğaçlama alanında kendini geliştiren sanatçı, alanında önemli isimlerle çalıştı, pek çok festivalde sahne aldı.

Programda Türk klasik müziğinden enstrümantal parçaların yanında, folklorik karakterdeki Bektaşî nefesleri ve doğaçlamalar da yer aldı. Parçalar, temaları üzerinde yapılan varyasyonlarla doğaçlama bir icra halinde sunuldu; doğaçlamalar ise sanatçılar tarafından hem ayrı ayrı hem de aynı anda birlikte yapılarak spontane bir armoni doğurdu. Ortak bir müzik diline ulaşan bu üç sanatçı hem kendi kişisel anlayış ve virtüözlüklerini hem de mükemmel birlikteliklerini sergilediler.

Büyük ilgiyle karşılanan bu etkinliği Türkiye'ye de taşımak istedik ve etkinliğin Ankara ayağı için, Kesikköprü Belediye Başkanı'nın aracılık etmesiyle, o dönem Ankara Belediye Başkanı olan Murat Karayalçın ile iletişime geçtik. Murat Bey'in fikri beğenmesi üzerine Ankara Belediyesi işbirliğiyle Resim ve Heykel Müzesi'nin salonunda konseri gerçekleştirdik. Ankara'da da çok iyi, temiz bir seyirci kitlesi vardı. Böyle bir ekiple Ankara'ya geldiğimiz duyulması üzerine İstanbul'dan da davet aldık ve İstanbul'da Cemal Reşit Rey Konser Salonu ile iletişime geçtik. Böylelikle bir konser de İstanbul'da ayarlanmış oldu. Bütün bu gelip gitmeler yıllar içinde Türkiye'deki iletişim ağıımızı da genişletmişti. Önemli sanat kurumları, konser salonu müdürleri de bizi takip etmeye başlamışlardı. Basında yer alma sıklığımız arttıkça, Türkiye'de konser düzenleme prosedürü de bizim için gittikçe kolaylaşıyordu.

Leylim Ley Nasıl Hollandaca Soslendirildi?

KULSAN için etkinlik programlaması yaparken, hangi amaç doğrultusunda nasıl etkinlikler yapacağımız, bizim için her zaman kritik bir öneme sahipti. Hiçbir şey rastgele değildi. Zira Türkiyeli ve Hollandalı sanatçıları aynı sahneye taşıma fikri de kendi içinde özel bir amacı barındırıyordu. Amacımız köprüler kurmak olduğundan, sadece farklı Türkiye müziklerini sahneye taşımaktan daha fazlasını yapmalıydık. Zülfü Livaneli ve Liesbeth List konserleri de bu amaçla düzenlediğimiz konser serilerinden biriydi. İki farklı müzik kültürünü bir araya getirmenin bizim için özel bir anlamı vardı. Bu isimleri belirlemek için Hollandalı arkadaşlarla beraber saatlerce yaptığımız beyin fırtınalarından birinin sonucu olarak bu ikilide karar kıldık. Nitekim hem Hollandada hem Türkiye'de büyük ilgi gören bu konserler farklı zamanlarda, farklı yerlerde yıllar içerisinde devam etti.

Liesbeth List, Hollanda'da çok ünlü bir protest müzik sanatçısıydı. Arkadaşlarımızla görüşmelerimizde bu iki sesin güzel bir uyum yakalayacağına kanaat getirmiştik. Böylelikle kolları sıvadık ve onlarla iletişime geçtik. Önce Liesbeth'i arayıp projeden ve bizim için öneminden bahsettim. Projeyi çok beğendi ve seve seve katılacağını belirtti. Sonra İstanbul'a gittim; Livaneli Milliyet gazetesinde yazıyordu. Ona da uzun uzun KULSAN'ı ve proje fikrimizi anlattım. Teklifime o da sevindi, "Çok iyi bir proje!" dedi. Her iki tarafın da projeyi heyecanla kabul etmesinin ardından süreç başladı. Sanatçılar birbirlerine müzik kayıtlarını gönderdiler ve her ikisi de birbirlerinin müziğini dinleyerek, beğendikleri parçaları seçtiler. Repertuarı da birlikte yaptılar, ki bu bir yılı bulan uzun bir süreçti. Liesbeth, Livaneli'nin birkaç parçasını Hollandacaya çevirterek Hollandaca okudu. Leylim Ley de bu parçalardan biriydi. Son olarak bir araya gelip stüdyoda müziği somutlaştırıyorlardı. Böylece toplamda yedi farklı şehirde konser yaptık.

Türkiyeli ve Hollandalı sanatçıları aynı sahneye taşıma fikri kendi içinde özel bir amacı barındırıyordu. Amacımız köprüler kurmak olduğundan, farklı Türkiye müziklerini sahneye taşımaktan daha fazlasını yapmalıydık.

O dönemde bu tarz ortak projeler Hollanda'da yeni ve özel sayılabilecek türdendi. Ayrıca hem müzisyenleri hem de dinleyici kitlesini bir araya getirme anlamında da önemliydi. Zamanla dinleyiciler arasında daha fazla Hollandalı görmeye başladık. Metropol orkestrasıyla çalıştığımızı görüp ilgisini çekeceğini düşünen seyirciler de oluyordu. Ortak konserler sayesinde insanlar belki de hayatları boyunca hiç dinlemeyecekleri müziklerle tanışıyor, aynı salonda bulunmayacakları insanlarla seyirci koltuğunu paylaşıyorlardı. Farklı tarz müziklerden oluşan bu konseri beğendiğine şaşırırlar bile vardı.

Popüler müziği caz ile harmanlama: Sezen Aksu & Willem Breuker

Böylece Hollanda'da tüm dünyaya örnek teşkil edecek müzikal birleşmeler yaşıyordu. Müzikte reform olarak kabul edebileceğimiz bu birleşmeler sadece müzik açısından değil, kültür, dostluk ve kardeşlik açısından da büyük bir önem taşıyordu. 1999 Ekim'inde yine bu alanda önemli bir proje olarak Sezen Aksu, Hollanda'da yaylı çalgılarıyla ünlü bir caz orkestrası olan Willem Breuker Kollektief ile bir araya geldi.

Biz etnik müziğe odaklanırken bir yandan insanların taleplerine de kulak veriyorduk. En sık talep edilen isimlerden biri Sezen Aksu'ydu. Ancak bu konuyu kendi aramızda tartışıyorduk. Çünkü programlarımızda popüler müziğe yer vermiyorduk, o halde bu taleplere nasıl karşılık verecektik? Sonunda popüler müziği sunabileceğimiz farklı ve güzel bir konsept bulduk. Popüler müziği Hollandalı caz müzikle harmanlayacaktık!

Sezen Hanım Türk pop müziğinin kraliçesi olarak görüldüğü için ona ulaşmak öyle kolay olmadı! Menajerleri vardı, kendisinden önce onlara ulaşmanız gerekiyordu. Menajerlere ulaştığım anda *"Ben bizzat kendisi ile konuşmak istiyorum."* dedim. O kadar çok denedim ki, en sonunda benim aramalarımaya yanıt vermemeye başladılar. Atıf Yılmaz'ı Hollanda'da gördüğümde durumu ona anlattım. *"Sezen benim çok yakın dostumdur"* dedi ve bir görüşme ayarladı. İşte kendisiyle görüşme fırsatını ancak böyle bulabildim. Caz ekibinden ve projeden bahsettim, çok ilginç buldu, epey sevindi. Tabii Willem Breuker Kollektief'ten söz edince, bu grubun kim olduğunu, nasıl bir caz grubu olduğunu anlatmam gerekti. Kendisine grubun çalışmalarını gönderdim ve dinledikten sonra karar vermesini istedim. Dinledikten sonra, uzun zamandır beklediğimiz haberi menajerleri aracılığıyla gönderdi: *"Ne zaman isterseniz gelin, detayları konuşalım!"*

Böylelikle 24 Ekim 1999'da Sezen Aksu, dünyaca ünlü Hollandalı caz ustası Willem Breuker ile birlikte Amsterdam'ın önemli klasik salonu Concertgebouw'da konser verdi. İki bin kişilik konser salonunun tamamı doldu. Konser biletleri günler öncesinden tükendi, hatta karaborsaya düştü! Konserde önemli misafirlerimiz de vardı: Dönemin Lahey Büyükelçisi Bilgin Unan, Baş Müsteşar Atılay Ersan, Deventer, Başkonsolosumuz Orhan Ertuğruloğlu ve Rotterdam Başkonsolosumuz Erkut Onart, THY Müdürü Nihat Demirkan, İstanbul Airlines Müdürü Berk Güden ile birlikte belediye yetkililerinin de onur konuğu olarak izledikleri konser, Veronica Divendal'ın açılış konuşmasıyla başladı. Veronica, süreçte bize katkısı olanlara teşekkürlerini sunarken, *"Bu konserleri dört gözle bekliyorduk, bu konserleri ipe çekiyorduk..."* cümlelerini Türkçe ve Hollandaca olarak söyleyince çok alkış toplamıştı. Veronica Türkçe deyimleri çok severdi ve her etkinlikte mutlaka Hollandacaya çevirerek seyircilere bir-iki tane Türkçe deyim öğretirdi.

Başarıyla tamamlanan konser Hollanda'da uzun süre konuşuldu. Müzik otoriteleri Sezen Aksu'nun, otoritelerin çok zor olarak tanımladığı bir çalışmayı caz eşliğinde bir ses denemesi yaparak başarıyla gerçekleştirdiğini söylediler. Willem Breuker Kolektief orkestrasının şefi olan Breuker de Sezen Aksu ile çalışmaktan çok memnun kaldı. Nitekim sonrasında, buna benzer başka konserler için de çok fazla kapı açılmaya devam etti; farklı şehirlerde birkaç konser daha gerçekleşti. Salonda *"Willem, Willem!"* şeklinde tezahüratlarını duyduğum Türkiyeliler, bir kez daha yaptığım işle gurur duymamı sağladılar.

Hollanda'da Sezen fırtınası

Dünyaca ünlü caz ustası Willem Breuker ile birlikte Amsterdam'da sahneye çıkan **Sezen Aksu**, dinleyicileri büyüledi

Ünlü caz ustası Willem Breuker ile birlikte sahneye çıkan Sezen Aksu, en tatlı bir kez daha kanıtladı.

Amsterdam'ın ünlü Concertgebouw salonuna dolup taşıyan binlerce müzik-sever Sezen Aksu'yu ayakta alkışladı.

Amsterdam 10 Eylül

Türk pop müziğinin kraliçesi Sezen Aksu, dünyaca ünlü Hollanda'lı caz ustası Willem Breuker ile birlikte Amsterdam'da verdiği konserde dinleyicileri büyüledi. Kültür Sanat Vakfı (Köşer) tarafından düzenlenen sanat etkinlikleri çerçevesinde konserler vermek üzere Hollanda'ya gelen Aksu, Amsterdam'ın ünlü Concertgebouw salonunda sahneye çıktı.

İki bölüme ayrılan konserin ilk bölümünde Gülümse, Belalım, Aklı Bende Saklı, Sen Ağlama, Erkek Güzel ve Denize adlı parçaları seslendiren Aksu'ya ikinci bölümde Willem Breuker eşlik etti. Usta cazci eşliğinde Ay İşi, E-kele, Zafim, Konuşma Baktım, Duy Bulacağımı ve Ruhuma Adı'ya seslendiren Aksu, canlı popu ertesi kayışlarda, Sahne dolup taşıyan 2 bin kişilik seydi-

atıldığını Aksu, Hollanda'lı müzik otoritelerinde kendisine saygınlık buldu. Müzik otoriteleri, caz çalgılarla binlerce bir sesin denemesi yapan Sezen Aksu'nun, otoritelerin çok zor olarak tanımlanan bir calanmayı başarıyla gerçekleştirdiğini belirttiler. Sezen Aksu, yarın da Utrecht'te bir konser verip İstanbul'a dönecek.

Aysel Gürel, Sezen Aksu ve Veronica Divendal ile birlikte, Amsterdam, 2007

Erkut Onart*

Çalışma hayatım boyunca çok sayıda ülkede görev yaptım. İlk göz ağrım dediğim Lübnan, Tebriz, Lüksemburg, Bahreyn, Cenevre ve son olarak da Rotterdam takip etti. Başkonsolosluk görevim dışında fotoğrafçılıkla da uğraştığım için farklı ülkelerde sergi açma şansım oldu.

Farklı ülkelerde görev yaparken çok farklı kültürlerle tanıştım. Aynı zamanda Türkiye'nin yurtdışındaki imajına farklı gözlerden bakabildim. Bir gün Cenevre'de fotoğraflarımın yer aldığı bir sergide iki hanım yanıma gelerek *"Mösyö Onart, fotoğraflarınız çok güzel, Türkiye renkli çok güzel bir ülke olarak görünüyor ama bundan ibaret mi?"* dediklerinde, neyi kastettiklerini anlamıştım. İnsanlar, Türkiye'yi insanların birbirlerini boğazladıkları bir yer olarak düşünüyorlardı. Her ülkenin sıkıntıları olabilir ama ben fotoğraflarımla Türkiye'nin güzelliklerini göstermek istiyordum. Bu yüzden elliden fazla sergide *"İklimlerin, insanların, kültürlerin bulunduğu ülke: Türkiye"* diyerek Türkiye mozağini tanıtmaya çalıştım ve bu süreçte kültür ve sanatın önemini kavradım.

Gittiğim her görev yerinde siyasi makamların yanı sıra kültürel alanda çalışma yapan kimler varsa ziyaret etmeye, tanımaya ve ilişkiler kurmaya çalıştım. Yine bir gün Cenevre'de bir opera müdürünü ziyaret ettim. Sohbetimizin ardından ayrılacağım sırada *"Affedersiniz, size bir soru sorabilir miyim?"* dedi. *"Cenevre'de seksene yakın başkonsolos var. Beni ziyarete gelen ilk ve tek başkonsolos sizsiniz. Bunun nedenini sorabilir miyim? Yani bürokratik bir değişiklik mi oldu?"* Gülümseyerek şöyle açıkladım bu ziyaretimin nedenini: *"Hiçbir değişiklik olmadı. Ama ben sanata ve kültüre meraklıyım. Yarın bir gün sekreterime falanca konsere bir bilet ayarla, desem, salonun dolu olduğunu söyleyecek bana. O zaman ne yapacağım? Mecburen size telefon açacağım, 'Ben Türk Başkonsolosu Erkut Onart, böyle bir durum var' diyeceğim. İşte şimdi geldim, tanıştık, birbirimizi tanıyoruz artık. Hangisi daha iyi? O şekilde arasam daha mı iyi?"* Çok memnun kalmıştı cevabımdan. Yüzündeki ifadeden bir kez daha fark ettim ki insanların yüz yüze iletişim kurmaya ihtiyaçları vardı.

* Erkut Onart: Emekli Başkonsolos (Rotterdam, 1994-1999)

Not: Erkut Onart yukarıdaki metni ölümünden bir yıl önce yazdı.

Bunları anlatmamın sebebi; özellikle KULSAN'la tanıştığımda, yaptıkları işin benim hayatıma, kendime dert edindiğim şeylere nasıl dokunduğunu anlatma çabasıdır.

1994 yılında son görev yerim olan Rotterdam'a giderken yine zihnimde bürokrasi işlelerinden çok, yeni bir ülke ve kültür tanıyacak olmanın heyecanı vardı. Kafamda bu düşüncelerle elime alıp karıştırmaya başladığım Skylife dergisinde tam da aradığım şeyi bulacağımı bilmiyordum. "İki kişilik kültür ordusu!" yazıyordu açtığım sayfada. Bir Türkiyeli ve Hollandalının birlikte imza attığı çok çeşitli kültürel organizasyonların haberi yer alıyordu. Adnan ve Veronica'nın isimlerini ilk defa böyle gördüm. Hollanda'da kültür sanatı dair neler yapabilirim diye düşünürken nereden başlayacağımı bulmuştum.

Ofislerine yaptığım ziyaretle birlikte bugüne kadar uzanan dostluğumuz da başlamış oldu. Görevli olduğum beş yıl boyunca; hem bir başkonsolos olarak KULSAN'a destek olmak için üzerime düşen ne varsa yapmaya çalıştım hem de bir sanatsever olarak tüm etkinliklerini takip etmeye çalıştım. Beş yılın sonunda Hollanda'dan ayrılırken KULSAN'a bizzat teşekkür ettim. Çünkü ben Türkiye hakkında, Türkiye'deki kültürel çeşitlilik hakkında KULSAN'ın düzenlediği etkinlikler sayesinde Türkiye'de öğrendiğimden daha çok şey öğrenmiştim.

”

Flamenkonun Sufi Müziği ile Buluşması

Çalışmalarımız Türkiye'nin mozağini yansıtan bir deryaydı adeta... Sürekli bir şeyler keşfediyorsunuz; yeni gruplar, yeni müzikler ve ne kadar zengin bir ülke, ne kadar zengin uygarlıklar geçmiş buralardan diye düşünüyorsunuz. Bunlar Türkiye'de bilinmiyor, tanınmıyor, ne yazık ki bunu da fark ediyorsunuz. Bu düşüncelerle, Türk müziğinin örneklerini dünyaya biraz daha açmak için başka müziklerle buluşturmaya devam etme niyetindeydik. Böylece *"Sufi ve Flamenko"* buluşması sıradaki projemiz oldu.

Flamenkonun, Endülüs'te bugünkü haline dönüşümü yüzyıllar almıştır. Batı-İslam dünyasının başkenti Cordoba ile yüzyıllarca Müslümanların egemenliğinde kalmış olan Endülüs'ün farklı halkları barındırmasının, flamenko üzerindeki etkisi muazzamdır. Buna ek olarak, 15'inci yüzyıldan itibaren Roman nüfusunun göçü de bu bölgede etkili olmuştur.

17'nci yüzyılın başından 1860'a kadar flamenko kültürü, popüler yaşamın bir parçasıdır; özellikle de müziklerinden hiç kopmayan Romanların. O zamandan 20'nci yüzyılın başına kadar, Cafe Cantantes ve Tablaos gibi birçok mekân flamenko müziğine adanmıştır ve bu, uzun yıllar süren bir konsept olmuştur İspanya'da. O zamandan beri, flamenko orijinal ortamında ortaya çıkmış ve diğer müzik formlarıyla da karışmıştır. Güney İspanyol toplumunun Yunanlılar ve Bizanslılarla olan temasları ve Hristiyan ayin şarkılarının ve elbette Suriye ile İbrani kökenlerinin etkisi de önemlidir.

Osmanlı sufi müziği ise çeşitli ülkelerde yerel müzikle bağlantılı olarak şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kubbesi altında yaşayan tüm topluluklar farklı kültürlerin ve geleneklerin büyük çeşitliliğinden açıkça beslenmektedir. Doğu'dan gelen mistik müzik olarak tasavvuf (sufi), Osmanlı klasik ve dini müziğin ana direklerinden biri haline gelmiştir.

Hollanda'da müthiş bir flamenko müziği seyircisi vardı. Bu seyirciye ulaşmak için flamenko ile bizim sufi müziğimizi buluşturma kararı aldık, çünkü bu iki müziğin seslerinin birbirine çok uygun olabileceğini düşünüyorduk. Konu hakkında tavsiye almak için Ankara Radyosu sanatçısı ve aile dostumuz olan Tahir Aydoğdu ile görüştüm. O başta "Nasıl olur?" diye paniğe kapılırken, ben "Neden olmasın!" dedim. Sonra bir flamenko gitaristi getirdim Ankara'ya ve ikisi oturup karşılıklı çalıştı. Ortaya inanılmaz keyifli bir çalışma çıktı. Görsel açıdan da beslenmesi için, gösteriye flamenko dansı ile semazen gösterisi ekledik; sonuçta müthiş bir uyum yakalanmış oldu.

Böylece cross-over olarak tanımladığımız *müzikal buluşmalar* konseptinden yola çıkarak, Türk-İspanyol kültürlerini bir araya getirmek için *Sufi & Flamenko* etkinliklerine başladık. Bu konsept, ilerleyen yıllarda da farklı kültürleri buluşturan etkinlikler sonucunda, adı KULSAN ile birlikte anılan önemli bir yaratıcı girişim ve konser projesi olarak sanatseverler tarafından kabul gördü. *Sufi & Flamenko* konser ve etkinlik serileri ise, gördüğü yoğun ilgi sayesinde, cross-over müzikal buluşmalarının sembolik bir örneği haline geldi.

Bu etkinliklerde; İslam ve Ortadoğu etkisinde bulunan Anadolu'daki tasavvuf müziğinin gelişimi ve etkilerini anlatan şarkı ve danslar ile aynı yıllarda İspanya'da gelişen flamenkonun eşsiz örneklerini birlikte sunuyorduk. Anadolu'daki tasavvuf müziği ile Akdeniz müziğinin buluşması sağlanırken, birbirlerini karşılıklı olarak nasıl etkiledikleri de bu projede ortaya çıkmış oldu.

Flamenko & Sufi konser dizisi 1999 yılından başlayarak, programlarımızda pek çok defa yer aldı. Türkiye'den kanun ustası Tahir Aydoğdu ile arkadaşları, Hollandalı gitarist Eric Vaarzon Morel ve grubuyla birlikte birçok kez sanatseverlerin karşısına çıktı. Bu ortak konserler Hollanda'nın yedi kentinde seyirciyle buluştu. Eric Vaarzon Morel (gitar) ve Tahir Aydoğdu (kanun) yönetiminde gerçekleşen bu iki müziğin ilginç buluşması, bir semazen ve bir flamenko dansçısı tarafından yapılan gösterilerle, müzikle görselliğin muhteşem bir birleşimini sundu. Uğur Onuk ney, Aygün Altınbaş vurmalı sazlar, Engin Körükçü Mevlevi dansları ve imam Bilal Demiryürek de şarkı ve ilahileriyle usta ikiliye eşlik etti. Aynı ikilinin Türkiye konserleri de daha ileriki yıllarda seyirciyle buluştu.

Tahir Aydoğdu ile düzenlediğimiz *Flamenko & Sufi* etkinlikleri her seferinde alanında uzman olan farklı isimleri bir araya getirmeye devam etti. Örneğin, 2004 yılında gerçekleşen, Türk ve İspanyol müziği, dansı ve şarkılarını buluşturan etkinlikte; yaylı ens-

trüman virtüözleri Tahir Aydoğdu (kanun), Adrian Elissen (gitar), sevilen Türk sufi şarkıcısı Bilal Demiryürek ve flamenko şarkıcısı Carlos Denia Moreno ile Mısır'dan konuk sanatçı Şeyh Ahmed El-Tuni birlikte sahne aldılar.

Bu çerçevede birlikte unutulmaz konserler veren Türkiyeli, İspanyol ve Hollandalı sanatçıların bir araya gelmesi, programın yakaladığı başarıdan dolayı 1999 yılından başlayarak 2009 yılına kadar Hollanda'nın pek çok yerinde sahnelenmeye devam etti.

Gördüğü büyük ilginin ardından çalışmalar, Sufi Müzikten Flamenkoya adlı bir albüm haline getirilerek Kalan Müzik tarafından yayınlandı. İşin teknik ve sosyal yanı bir yana, bir de farklı dinlerin barış içinde yaşamalarını temenni eden bir mesajı da vardı bu çalışmanın.

Flamenko & Sufi konserlerinin Batı'da yoğun ilgi görmesi üzerine Türkiye'de de gerçekleştirmeye karar verdik. Bir dizi görüşmeden sonra bu arzumuzu yerine getirdik. İstanbul Cemal Reşit Rey'de, Ankara'da ODTÜ'de, İzmir'de Konak Belediyesi'nde, Bursa'da Uluslararası Bursa Kültür Festivali'nde, Antalya Film Festivali'nde... O zamanlar İstanbul'da düzenlediğimiz Flamenko & Sufi konseri sırasında, Kanal 7 konsere canlı yayınlı bağlanıp konserin büyük bir bölümünü haberlerde yayınladı. 100 Yıl gazetesinden bir köşe yazarı ise "Türkiye'de son yüzyılın en önemli kültür sanat olayı" diye bahsetmişti bu buluşmadan.

Bazı konserlerde, özellikle İstanbul ve Anadolu'da, tatsız olaylar da yaşadık maalesef. Bazı bağnaz kesimlerden, kadın dansçıyla semazenler yan yana olamaz diye tepkiler geldi. İstanbul'da konser salonu müdürü, konseri neredeyse iptal edecek kadar tedirgin olmuştu. Yine de tehditlere rağmen her seferinde yaptık. Yalnızca bir keresinde TRT sanatçılarını göndermediği için konseri iptal etmemiz gerekti. Ancak bu, yönetimle sanatçılar arasındaki bir anlaşmazlıktan kaynaklıydı. Bu gibi sorunları yaşasak da devam ettik ve Türkiye'de özellikle sanat çevrelerinde konserler çok ilgi gördü.

Saz ile Flamenko Gitarının Buluşması

Günlük dilde "saz" olarak da anılan bağlama, Türk müziğinin en önemli enstrümanlarından biridir ve Arif Sağ da Türkiye'de bağlama denince akla gelen ilk isimdir. Ama ne yazık ki, dünya bağlamayı hâlâ yeterince tanımıyor.

KULSAN olarak Arif Sağ ile daha önceden de çalışmıştık. Avrupa'nın birçok ülkesinden festival yetkilileri, konser salonu müdürleri, kültür kurumları müdürleri onu çeşitli etkinliklerinde izleme şansı bulmuşlardı. İzledikleri performans karşısında çok şaşırmış ve böyle bir sanatçıyı tüm dünyanın tanınması gerektiğini söylemişlerdi. Bundan çok etkilendik ve bu konuda neler yapabiliriz diye çok düşündük. Daha önce düzenlediğimiz Flamenko & Sufi etkinlikleri büyük ilgi görmüştü. Buradan yola çıkarak, bir flamenko

Hollanda'da Tasavvuf Müziği Konserleri

HOLLANDA'da faaliyet gösteren Kültür ve Sanat Vakfı (KULSAN) tarafından düzenlenen, Anadolu'dan Tasavvuf müziği örneklerinin İspanyol Flamenco müziğiyle birlikte sergilenen konser dizisi başlıyor.

"Tasavvuf müziğinden Flamenkoya" adı altında düzenlenen konser dizisi çerçevesinde, Türkiye'den kanun ustası Tahir Aydoğdu ve arkadaşları, Hollandalı gitarci Eric Vaarzon Morel ve grubuyla birlikte 5 kentte sanatseverlerin karşısına çıkacak. Tahir Aydoğdu'nun kanunla kavrulmuş konserlerde, Uğur Onuk ney, Aygün Altınbaş yavmalı sazlar, Engin Kırıkcı mey-

levi dansları, Bilal Demiryürek de şarkı ve ilahileriyle eşlik edecek.

12'inci yüzyıldan itibaren İslam ve Ortadoğu etkisinde Anadolu'daki tasavvuf müziğinin gelişimi ve eserlerini anlatan şarkı ve danslar, aynı yıllarda İspanya'da Akdeniz müziği örnekleriyle birlikte, dönüştürülerek olarak aktarılabilecek, Anadolu'da tasavvuf müziği ile Akdeniz müziğinin birleşimi sağlanırken, birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri sonucu olarak eserler sunulacak.

Konserler 24 Mart'ta Nijmegen, 25 Mart'ta Lahey, 27 Mart'ta Rotterdam, Mart'ta da Utrecht kentinde yapılacak.

■ AMSTERDAM (A.A.)

'Sufi' den Flamenkoya

Hollanda'da faaliyet gösteren Kültür ve Sanat Vakfı'nın (KULSAN) düzenlediği "Anadolu'dan tasavvuf müziği" ile birlikte sergilenen konser dizisi (21-28 Mart'ta) 1999 yılında kayıtlı olan eserler, "Sufi Müzik'ten Flamenkoya" adlı bir albümde toplandı.

Programları, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Programlar, Türkiye'den kanun sanatçısı Tahir Aydoğdu ile Hollandalı gitarci Eric Vaarzon tarafından oluşturuldu.

Çalışmaları farklı dillerin bir arada yapıldığı gibi yüklediği bir mesaj var.

THEATERTOURNEE 3 T/M 18 MAART 2003

VAN SOEFI TOT FLAMENCO

Flamenkoya'da cross over flamenkoya Türkiye en Andalus met muziek en dans

gitaristi ile Arif Sağ'ı bir araya getirebilirsek hem onu hem de bağlamayı dünyaya tanıtabiliriz diye düşündük. Farklı kültürlerden insanların oluşturduğu Hollanda toplumunda böyle bir fikir hem Sağ'ı ve bağlamayı tanıtmak için daha etkili olabilir, hem de seyirci kitlemizi zenginleştirmemize katkıda bulunabilirdi. Böylece yoğun bir çalışma sonucunda Tomatito adında ünlü ve genç bir flamenko gitaristi ile bağlama ustası Arif Sağ'ı bir araya getirdik.

Tomatito dünyaca tanınan, çok ünlü bir flamenko gitaristiydi; Arif Sağ ise sadece Türkiye'de ünlüydü. Konser zamanı, iki sanatçı otele ayrı zamanlarda geldiler. Tomatito, "Ya benim ya Sağ'ın odasında, enstrümanlarımızla birlikte buluşalım" demişti bana. Arif Sağ'ın odasına gittik; odada tek başına çalışıyordu bağlamasını. Tomatito baktı, bilmediği bir enstrüman vardı karşısında; sessizce izledi. Sonra, "Bu enstrüman ne kadar duygu yüklü, ne kadar zengin; onu ve bu adamı nasıl oluyor da dünya tanımıyor?" dedi. Flamenko gitarının dünyaca ünlü olmasına karşılık bu adamın ve bağlamasının tanınmamasına akıl erdirememişti. Oysa zurnanın zırt dediği yer burasıydı işte! "Otur" dedim kendisine, "bu çok uzun bir hikâye." Kimsenin beceriksizliği ya da suçu değildi aslında birçok faktör vardı. Toplumsal, sınıfsal, bireysel o kadar çok dinamik vardı ki hepsi bir araya gelince böyle akıl almaz bir durum ortaya çıkıyordu işte, ama nasıl anlatacağımı bilememiştim. Tomatito, Arif'in kendisinden daha iyi çaldığını bile itiraf etmiş, bağlamayı gitardan daha duygu yüklü bulmuştu. Bu güzel buluşmanın sonucunda çok başarılı ortak konserler gerçekleşti ve bu iki duygulu enstrümanın birliği, seyirciyi gerçekten etkisi altına aldı. Bizse KULSAN olarak Arif Sağ ve bağlama konusunda koyduğumuz hedefe ulaşmış olduk.

● **2002**
Arif Sağ
Gerardo Nunez

2002 yılında bu kez Arif Sağ'ın bağlaması ile İspanyol Flamenko gitaristi Gerardo Nunez'in gitarı yan yana geldi. Bu ortak konserler serisi, önceki yıllarda da olduğu gibi halk müziği, mistisizm, özgün çalgı ve folklorik özellikler taşıyan sanat programımızı taçlandıran bir konsept oldu. Bağlama aslında geniş bir coğrafyada yaygın olan bir çalgıdır. Bağlamaya benzer çalgıları da hesaba katarsak, gitarla bağlamanın kader birliği yapmış iki enstrüman olduğunu görürüz.

Bağlamanın Türkiye'de ve Avrupa'da tanınmış virtüözü Arif Sağ, kendine özgü çalış stiliyle bildiğimiz üzere önemli bir icracıdır. Gerardo Nunez ise gitarın dünyaca ünlü isimlerinden birisidir. Bu iki virtüözü birleştiren ve gitar ile bağlamanın buluşmasını sağlayan bu proje ile birbirleriyle kader bağı olan bu enstrümanların duygusal ve müzikal bağlarının da olduğu bir kez daha anlaşıldı.

2002'deki buluşmadan üç yıl sonra ikili, Bursa'da açık hava konseriyle tekrar bir araya geldiler.

● **2003**
Arif Sağ
Marcel Khalife

Arap müziğinin önemli ustalarından Lübnan asıllı müzisyen Marcel Khalife ile bağlama virtüözü Arif Sağ'ın konserler dizisi sayesinde Ortadoğu'nun iki ustası müziklerini harmanladı. Üç bölümden oluşan konserin ilk bölümünde Arif Sağ sazını konuşturarak sevilen halk türkülerini seslendirdi. İkinci bölümde ise ut virtüözü Marcel Khalife'ye Arap müziğinin bir başka ünlü sesi Oumeima El Khalil eşlik etti. Khalife'nin en ünlü besteleri arasında yer alan ve Filistin halkının mücadelesini simgeleyen Asfur adlı şarkı da konserde yer aldı ve Seyirci Khalife'nin şarkılarına coşkuyla eşlik etti. Konserin son bölümünde ise Khalife ile Sağ beraber

sahne aldılar ve unutulmaz bir düet yaptılar. El Khalil'in de eşlik ettiği iki usta müzisyen bizlere harika bir gece yaşattı. Türküler ve Ortadoğu ezgileri ortak bir dilde gecenin içinde yayıldı ve farklı kültürlerden gelen insanları sanatın çatısı altında birleştirdi.

Marcel Khalife Paris'te yaşayan ve Arif Sağ gibi dünya müziğinin önemli isimleriyle buluşmalar yapan önemli bir sanatçı. Vokal yeteneği ve enstrüman hâkimiyeti son derece yüksek. Geleneksel müziğin klasik ilkelere koruyarak modernize ettiği çalışmalarıyla dikkat çekiyor. Vokal ve ut ustası olmanın yanı sıra besteci olarak da tanınıyor. Lübnan'da Hırstıyan asıllı bir ailenin çocuğu olarak doğmuş ve şarkıları Arap dünyasında dilden dile dolaşmış. Toplumsal olaylara duyarlılığı ile de bir o kadar ön plana çıkıyor. Arap dünyasında barış ve hoşgörüyü öne çıkaran isimlerden biri olarak sevilir. Arif Sağ ile kültürlerin buluşmasını sergileyen konserler dizisi İzmit, Antalya, İstanbul, Diyarbakır şehirlerinde de farklı zamanlarda gerçekleştirildi.

● **2005**
Arif Sağ
Metropole
Orkest Bağlama
Konseri

Arif Sağ için "bağlamanın kahramanı" denir. Sazının kahramanı ve geleneksel Türk halk müziğinin virtüöz yorumcusu olarak Arif Sağ aslında diğer müzik kültürlerinden ilham almaya açık bir sanatçıdır. Metropol Orkestrası'yla verdiği ortak konserlerde bu yönünü göstermiş; Anadolu'nun halk ezgileriyle Batılı klasik müziği bir araya getirmişti. Bu ezber bozan iş Metropol Orkestrası ve Arif Sağ Trio'nun ortak performansı olarak hafızalara kazındı. Arif Sağ, Trio'sunda kendi okulundan iki maestro ile beraber çaldı.

Gitariyla tanıyıp sevdiğimiz Erkan Oğur, müziğe aslında keman ve bağlama ile başladı. Konservatuar eğitimi aldı ve burada ut dersleri verdi. Perdesiz gitariyla sayısız konserler vererek Fikret Kızılok ve Bülent Ortaçgil'le ortak çalışmalarına imza attı. Perdesiz gitarı Batı müziğiyle birleştirdi ve perdesiz gitarla yaptığı albümü Almanya listelerinde üst sıralarda yer aldı. İsmail Demircioğlu ile de ortak çalışmalarıyla biliniyor.

Erkan Oğur ile Dünya Cazı

Erkan Oğur bir dervıştır aslında. Öyle kompleksleri, karpisleri yoktur. Tüm KULSAN yolculuğumuz boyunca benim en rahatça ve severek çalıştığım isimlerden biridir. Ayrıca yaptığı işi gerçekten seven bir adamdır. *“Ben güzel bir şey yaptığımı düşünüyorum, seversin ya da sevmezsin.”* der gibi bir yaklaşımı vardır bana göre.

Oğur, çeşitli kültürel buluşma konseptli etkinliklerimizde yer aldı. 1998 yılında ünlü cazcı Eric Vloeimans ile Hollanda'da, 2006 yılında yine Eric Vloeimans ve Dick de Graaf ile Türkiye'de sahneyi paylaştı.

KULSAN olarak 2004-2005 sezonunda uluslararası caz korolarını da Türk-Hollandalı Caz başlığıyla sahnelerle taşıdık. Hollanda ve Türkiye'nin caz geleneklerini bir araya getirmek hem heyecan vericiydi hem de yeni bir *“dünya cazı”* ortaya konuyordu. Erkan Oğur da bu konsept altındaki en önemli isimlerden biri oldu.

Yine bu sezonda gerçekleştirilen The İstanbul Connection: World Music for World People (Dünya İnsanları İçin Dünya Müziği) etkinlikleri kapsamında Erkan Oğur önemli bir isim olarak yer aldı. Cazın geleneksel yönleri ile Erkan Oğur'un Türk doğaçlama becerisi ve kendine has oryantal dokunuşunun aynı sahnede birleştiği Türk-Hollandalı caz etkinliği sezonun en önemli etkinliklerindendi. Yaylı çalgılar ve vokalde Erkan Oğur, perküsyonda Ruben van Rompaey, saksafon ve flütte Dick de Graaf, kontrbasta Erdal Akyol, piyano ve sintisayzırda Baki Duyarlar yer aldı. The İstanbul Connection etkinlikleri 2006 ve 2009 yıllarında da devam etti.

YEREL KOŞULLARIN KULSAN İŞLEYİŞİNE ETKİSİ

2000'li yıllarda KULSAN iyice büyümüştü. Bu büyüme ve yoğunlaşmayla beraber ben de diğer işlerimi bırakma kararı aldım. Ya tüm zamanımızı KULSAN'a verecek ya da bu işi bırakacaktık. 2001 yılına kadar vakfın personeli ve yönetim kurulu başkanı olarak gönüllü çalışırken, 2001 yılından itibaren Veronica'yla beraber diğer işlerimizi bırakıp KULSAN'da profesyonel olarak çalışmaya başlamıştık. Böylece vakfın direktörü, yani müdürü olarak çalışmaya devam ettim.

Bu noktaya gelirken hep özverili davranmış, getirdiğimiz grupların ve kişilerin Türkiye'nin kültür ve sanatını en iyi temsil eden özelliklere sahip olmalarına dikkat etmiştik. Tutturmuş olduğumuz çizgi ve kalite yaşadığımız ülkenin halkı tarafından da takdir ediliyordu. Konserlerimizin en büyük dinleyici kitlesi ise Hollandalılardı ve artık onların taleplerini büyük ölçüde dikkate almadan bir program yapmıyorduk.

2001 yılı civarı ve ilerleyen süreç Hollanda'da popülist siyasetçilerin yükselişe başladığı dönemi simgelemesi açısından önemliydi. Çok kültürlü bir ortamda bunun mutlaka kültür ve sanat üzerinde önemli etkileri olacaktı. Örneğin Rotterdam o zamanlar kültürel başkentti; dolayısıyla bu popülizm Rotterdam'dan başladı. Aynı dönemde çok kültürlü toplumun durumuna dair eleştiriler yükseliyordu ve bu KULSAN'ın çalışma tarzını kötü etkilemeye başlayacaktı. Örneğin, Rotterdam'da faal olan Surinamlı, Faslı, Türkiyeli ve benzeri azınlıkların müziklerini yayınlayan bir radyo istasyonu, finansal sıkıntılardan dolayı kapanmak zorunda kaldı. Çünkü popülistleşen şehir yönetimi, farklı kültürlerle yer veren radyo istasyonunun finansmanını kesmişti. Sonrasında da birçok sahne, özellikle Rotterdam'da, siyasal iklimin değişmesiyle kapanmak veya etkinliklerini durdurmak zorunda kaldı. Bunlar her şeyin nasıl değişmeye başladığının yalnızca birkaç örneği; çünkü sonradan, ulusal düzeyde de aynı duruma gelinecekti ve bunun kültür sanat alanındaki etkisi de çok fazla sahnenin kapanması olacaktı.

Rik den Braber*

On bir yıldır KULSAN ekibindeyim. 2008 yılında kurum bünyesinde profesyonel olarak çalışmaya başladım. Son üç yıldır ise gönüllü olarak devam ediyorum. Adnan ve Veronica da, tüm fikirleri geliştiren ve ilerleten yöneticiler.

KULSAN'da sosyal uyumla, kültürel çeşitlilikle ilgili önemli işler yaptık. KULSAN ile çalışmaya başladığımda Turkey Now festivalini organize ediyorduk. O zamanlar Türk, Anadolu müziği ve kültürü hakkında pek bir şey bilmiyordum. Açıkçası fark ettim ki, burada herkesin bildiği İrlanda folkloru veya İngiliz kültürüyle vs. karşılaştırdığımız zaman çok farklı bir zenginlik var. Özellikle geleneksel enstrümanlarla yapılan Türk müziği, kendi ritimleri, benim için bambaşka bir deneyimdi.

KULSAN'ın Hollanda için önemli bir kurum olduğunu düşünüyorum, çünkü burada çok fazla Türkiyeli insan var, Türkiye Avrupa'ya işgücü sağlayan bir ülke ve bence birbirini tanımak bu yüzden çok önemli. Ayrıca Hollandalı ve Türkiyeli sanatçıların birlikte yer aldığı konserler, işleri daha ilgi çekici yaptı. Ben Hollandalıyım, yapılan işlerin Türkiyeli göçmenlerdeki etkisi hakkında bir şey söylemem doğru olmaz ama yapılan her işte salonların dolu olması ve bu kitlenin hem Hollandalılardan hem de Türkiyelilerden oluşması, aynı zamanda ulusal/uluslararası kamuoyunun ilgisi bize doğru bir iş yaptığımızı hissettirdi her zaman.

* Rik Den Braber: İletişim / Tasarım Uzmanı-KULSAN Çalışanı

İlerleyen süreçte menajer arkadaşım Emiel Barendsen'in çalıştığı, daha önce de önemli etkinliklerimizin gerçekleştiği Tropenmuseum'a bağlı Tropentheater sahnesi ve pek çok başka sahne de devlet ödeneğini kaybedecek ve kapanmak zorunda kalacaktı. Dolayısıyla kültürel iklim yavaş yavaş değişiyordu. Popülist politika yüzünden toplumdaki farklı gruplar arasında çok fazla kutuplaşma yaşanmaya da başlıyordu. Bu kutuplaşma halen devam ediyor.

Ancak böyle bir süreçte bile, KULSAN çalışmaya devam ediyordu. Sonrasında daha kısıtlı finansal kaynaklarla da olsa organizasyonlarına devam edecekti. O dönemde hâlâ finansman yaratmanın yollarını buluyorduk. 2000'li yıllar, tüm zorluklara rağmen yine de bunu mümkün kılabileceğimizi gördüğümüz yıllardı. Bu noktada genç insanların bizim deneyimimizden çok şey öğrenebileceğine inanıyorum. Öncelikle, değişen yerel politik dengelerin nabzını iyi tutmanız, geleceğe dair tahminler yürüterek hazırlıklar yapmanız gerekir. Ayrıca, her zaman olduğu gibi, köprüler kurmanın ne kadar önemli olduğunu da unutmamalıyız. Birbirini tanımanın, birbirine saygı duymayı öğrenmenin ve değişen koşullara rağmen buna devam etmenin önemi kesinlikle yadsınamaz.

Turkey Now

2000 yılını takip eden yıllarda KULSAN artık tekliflerin geldiği, ismini büyük çapta duyurmuş bir kurumdu. Tam böyle bir zamanda, bizim için de yeni bir açılım olacak teklifi İstanbul Kültür Sanat Vakfı'ndan (İKSV) aldık. Bizim için teklif yapan kurumun adı, sunduğu proje ve hangi şartlarda çalışacağımız çok önemliydi. Turkey Now (*Şimdi Türkiye*), Türkiye ve AB ülkeleri arasında uygulanması düşünülen, AB destekli bir projeydi. Her yıl bir başka AB ülkesinde organize edilmesi için ise İKSV görevlendirilmişti. İKSV'nin Turkey Now projesi bu anlamda çok zengin gözüktüyordu. Hollanda'ya "*şimdiki*" Türkiye'yi anlatmak bu festivaldeki amacımız olacaktı.

Farklı toplumların sanat aracılığıyla paylaştığı değerlerin, insanlık için huzur ve barış dolu bir geleceği sağlayabilecek kültür demokrasisinin kurulmasında büyük rol oynayacağı düşüncesinden yola çıktık. İKSV bu yolculuğa 2004 yılında Berlin Now (*Şimdi Berlin*), 2005 yılında Stuttgart Now (*Şimdi Stuttgart*) diyerek çıkmıştı. Bizim dahil olmamızla beraber; bu keyifli yolculuk Amsterdam ve Rotterdam'da Turkey Now adıyla İKSV ve KULSAN Vakfı'nın ortak çalışması olarak devam etti.

İKSV o zamanlar, 34 yıldır İstanbul festivallerinin yanı sıra kültür ve sanatın farklı alanlarında birçok etkinlik düzenleyen bir kuruluştur. Biz de KULSAN olarak, 1987 yılından bu yana kültürler arası diyalogun gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla Hollanda'da faaliyet göstermeye devam ediyorduk.

2009 - 2010

Stichting

Kulsan

brug tussen culturen

Sanat, insanların birbirini anlayabilmesi açısından çok önemli. Turkey Now festivali de, bunun kapılarını açmayı hedefliyor. Sanat ve kültür, toplumun içinde ve toplumlar arası ilişkilerde önemli bir ifade şeklidir. Birlikte yaşamak, birlikte eğlenmek, sanat ve kültür gibi aynı şeyleri paylaşmaktır.

Taner Görgün
İKSV Başkanı

Turkey Now farklı coğrafyalarda benzer amaçlar için çalışan bu iki kurumu yan yana getirdi. Böylece, farklı disiplinlerden yirmi beşin üzerinde etkinlikle Turkey Now festivali 29 Ocak-21 Nisan 2007 tarihleri arasında ilk defa Amsterdam ve Rotterdam'da izleyiciyle buluştu.

Festival klasik müzikten dünya müziğine, cazdan popa, danstan sinema ve tiyatroya uzanan programıyla bugünün çağdaş ve dinamik Türkiye'sinin bir panoramasını sunmayı amaçlıyordu. Bu amaçla, Türkiye'nin geçmişten günümüze, içinde barındırdığı kültürler arasındaki canlı ve sürekli etkileşimle pekişen kültür ve sanatını, özenle hazırladığımız programla Amsterdam ve Rotterdam'ın seçkin mekânlarına taşıdık. Festivalin en çok öne çıkan etkinliği Fazıl Say konseriydi. Salonun dörtte üçünün Hollandalı izleyicilerle dolu olduğu konserde Fazıl Say'a Rotterdam Filarmoni Orkestrası eşlik etti. Bu süreçte T.C. Dışişleri Bakanlığı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk Tanıtma Fonu, Hollanda Dışişleri Bakanlığı (Ministerie van Buitenlandse Zaken), Doen Vakfı, Amsterdam Sanat Fonu, Prens Bernard Kültür Fonu gibi önemli kurum ve kuruluşlar da festivali destekleyenler arasında yer aldı.

İlk festivalin organizasyon, katılımcı sayısı ve katılımcılarda yarattığı olumlu etkiler açısından son derece başarılı geçmesi, ikincisinin de gerçekleştirilmesinin temelini oluşturdu. Böylece 2007'de başlayan Turkey Now festivalini 2008, 2010 ve 2012 festivaleri izledi.

2010 yılında İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti seçildi. Turkey Now 2010 festivalinin temasını buradan yola çıkarak belirledik ve o yılın etkinliklerini özel olarak İstanbul'a adadık. Açılış konuşmasını yapan dönemin Adalet Bakanı Hirsch Balin, sanatın insanları yakınlaştıran, kaynaştıran, kültürler arasında köprü olan ve sevgiyi çoğaltan bir etkinlik olduğunu bu festivalde bir kere daha görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

2012 yılı ise KULSAN'ın 25'inci yılı olmasının yanı sıra, Türkiye-Hollanda ilişkilerinin de 400'üncü yılı olma özelliğini taşıyordu. Bu yüzden 2012 yılı etkinlikleri her iki yıldönümüne atfedildi.

Öte yandan Turkey Now festivallerini, eskisinden daha büyük ve kapsamlı projelere imza atabilmek amacıyla da başlatmıştık. Bu girişimle etkinliklerin kalitesini ve katılımcı sayısını artırabilecek, daha büyük isimlerle projeler yapabilecektik. Festival için Hollanda ve Türkiye'den önemli maddi ve manevi katkılar aldık. Ancak şunu eklemek önemli ki, gerçekleştirilen organizasyonların boyutuna bakıldığında konser gelirleri gerçekten de çok ufak rakamlardı. Örneğin toplamda on liralık masrafımız varsa, konserlerin bilet geliri bunun bir buçuk-iki lirasını bile karşılamıyordu. Ama ne olursa olsun bizim için ön planda olan yaptığımız işin manevi tatmini idi.

KULSAN olarak her zaman yapmaya çalıştığımız gibi Turkey Now sürecinde de yine çitayı yüksek tuttuk, kaliteye önem verdik. Türkiye'nin çeşitlilik yönünden zengin çağdaş sanat ürünlerini layık oldukları salonlarda seyirci ile buluşturmayı ilke edindik. Elbette organizasyon, salonları ayarlayıp sanatçıları davet etmekle bitmiyordu, bu işin arka planda kalan zorlukları da oluyordu. Her sanatçının konser kültürü, istekleri, turne rutinleri birbirinden farklıydı. Biz de ev sahibi olarak farklı isteklere ve sanatçıların kişisel programlarına ayak uydurmak durumundaydık. Yurtdışı konserleri biraz da turistik seyahat gibi geliştirdiğinden yeri geldiğinde sanatçıları gezdiriyorduk. Çoğu yabancı dil bilmediğinden çeviri için yanlarında bizden birinin mutlaka bulunması gerekiyordu. Sanatçılar, orkestra elemanları ve teknik ekipler gibi birbirinden farklı grupların uyum içinde çalışmasını sağlamak her zaman mümkün olmuyordu, çünkü herkesin farklı bir alışkanlığı, bir rutini vardı. Uzun lafın kısıası; organizasyonlar büyüdükçe, en başta hesaba hiç katmadığımız sorunlarla da karşılaştık.

KULSAN olarak yıllar içinde yakaladığımız belli bir seyirci kültürünün sürdürülebileceği ortamlar yaratmaya önem verdik. Türkiye'den gelen bazı müzik sanatçılarının salonda konser verme alışkanlığı olmayabiliyordu. O güne kadar sadece Türkiye'de belediyelerin para saçtığı, ücretsiz açık hava festivallerine katılmış oluyorlardı ve bu konserlerin çoğunda sanatçının sanatıyla ilgilenen ilgilenmeyen herkes orada oluyor, bu durum da konserlerin kalitesini etkileyebiliyordu. Kibariye'nin 2010 festivalinin açılışında söylediği gibi kendilerini dinletmek için boğazlarını patlatıyorlardı. Çocuklar koşturuyor, insanlar telefonla konuşuyor, çekirdek çitliyor... Sanatçı ise bu gürültü

patırtı arasında müziğini icra etmeye çalışıyordu. Ancak Hollanda'da bunların aksine bir salon izleyicisi kültürü oluşmuştu. Seyirciler konseri layığıyla, çıt çıkarmadan, yeri geldiğinde eşlik ederek dikkatle dinliyorlardı.

Düzenlediğimiz her festival, toplumlar arası ilişkileri olumlu yönde etkilemeye devam etti. 2012 festivalinde Buzuki Orhan Osman'ın Amsterdam Klezmer Band grubu ile verdikleri ortak konser sonrasında söylediği, "Bir-birimizi hissedebilmek en önemlisi." sözlerini hatırlıyorum. Çok doğru bir tespitti, çünkü biz, tam da toplumların birbirini hissedebileceği ortamlar yaratmaya çalışıyorduk.

Bu süreçte Hollanda'daki vatandaşlarımızın her biri, Anadolu kültürünün bir nevi tanıtım elçisi oldu. Zaten organizasyonun tanıtımını da önemli oranda onlar yaptılar. Hollandalı komşularını, işyerindeki Hollandalı arkadaşlarını gururla konsere getiriyor, davet ediyorlardı. Bu çok önemliydi, çünkü Hollandalı Türkiye'yi iyi kavradığında iyi anlatıyordu. Yirmi bir yılda binden fazla konserle en az 3,5 milyonu Hollandalı olmak üzere 5-6 milyon civarında seyirciye ulaşmıştık.

Hollanda'da düzenli olarak yapılan festivaller, zamanla kendi seyircisini oluşturuyor, seyircinin verdiği dinamizm ile yenilikler yapıp kendilerini ilerletiyorlardı. Biz de Turkey Now festivalini kalıcı hale getirebilirsek bunu başarabileceğimizi düşündük. Gelin görün ki bu düşüncemizi Türkiye'ye aktarmaya gücümüz yetmiyordu. Bunun temel sebebi, Türkiye'de bürokraside kodların çok farklı olmasıydı. Bir süreç başlatmak istediğinizde, bakan değişiyor, kadro değişiyor; dolayısıyla tüm planınız altüst oluyordu. Bazı bağlantıları kurabilmeniz için ya partili olacaktınız ya da arkanızda delege olacaktı. Turkey Now festivali için o zamanlar dört kere Türkiye'yi ziyaret ettim. Bir keresinde salon müdürlerini de yanımda götürdüm. Görüşmelerin hepsinde sözler verildi ama uygulanmadı. Ciddiye alınmadığımızı gördük. Oysa attığımız adımlardan, başarıyla tamamladığımız süreçlerden sonra artık bizim için elzem olan, Turkey Now festivalini geleneksel bir festival olarak Hollanda'ya kazandırmaktı.

Mualla Eyüboğlu ve Alman Türkolog Robert Anhegger, KULSAN Danışmanları, Tropikal Müze, Amsterdam, 1993

Mualla Eyüboğlu & Robert Anhegger

Mimar Mualla Eyüboğlu soyadından da anlayacağınız gibi tanınan Eyüboğlu ailesinden ünlü şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun kız kardeşi. Mualla Eyüboğlu Türkiye'nin her tarafında yüzlerce tarihi eser restore etmesine rağmen ününü Topkapı Sarayı Harem Dairesi restorasyonu ile kazanmıştır. Ne yazık ki geride yazılı bir eser bırakmadı. Mualla Eyüboğlu'nu tanımak isteyenler onu anlatan 'Hitit Güneşi*' kitabını okurlarsa ne kadar zengin bir hayat yaşadığını anlayacaklardır. Robert Anhegger ise bir Alman Türkolog. Nazilerden kaçarak İstanbul'a gelmiş ve İstanbul entelijansiyası ve kültür-sanat ve eğlence hayatını renklendirmiş bir şahıs. Bir süre sonra hayatını Mualla Eyüboğlu ile birleştirmiş ve hayatlarının sonuna kadar bu beraberliği sürdürmüşler. Robert Anhegger'in bir ayağı da Amsterdam'da idi ve buradan Goethe Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapıp emekli olmuştu. Bu nedenle Amsterdam'da çok sık görüşürdük ve her ikisi de bize zaman zaman projelerimiz bazında danışmanlık yapmışlardı.

* Hitit Güneşi: Türk kazıbiliminin öncü isimlerinden biri olan Sedat Alp tarafından yazılan kitap.

MÜZİK DIŞINDA DOKUNDUĞUMUZ ALANLAR

Çocuklar

Kurulduğumuz günden itibaren, yoğun olarak konser programlarıyla ilerlemeye çalışsak da kültürler arasında köprüler kurabilmenin farklı yollarını da aradık. Etkinlik yelpazemiz yıllar geçtikçe genişlerken çocuklara ulaşabilmek için pek bir şey yapmadığımızı fark ettik. Türkiye’de çocuklara yönelik kültürel yapımlar yok denecek kadar azdı. Çocuk kitaplarında bile çocuk temsili hep basitleştirilmiş, klişe hikâyelere sığdırılmıştı. Çocuklara yönelik bakış açısının

bu denli kısıtlı ve kalıplar içinde olmasının, çocuklar için yaratıcı kültürel yapımların eksikliğine büyük etkisi olduğuna inanıyordum. Hollanda’daysa aksine çocuk kültürü çok gelişkindi. Sayamayacağım kadar çok sayıda başarılı ve orijinal prodüksiyon mevcuttu. Çocuk ve kültür alanında çalışan pek çok kişi ve kurum vardı.

Böyle bir tezat içerisinde, Amsterdam’da prestijli bir sinema, 1998 yılında düzenlediği Dünya Çocukları Festivali’ne Türkiye’yi misafir etmek istedi. Festival ekibi benimle iletişime geçerek Türkiye’den çocuk prodüksiyonları getirmemizi teklif etti. İşte Türkiye’de bu konudaki eksikliği hayretle fark edişim de bu şekilde gerçekleşti. Bu konuda sorumluluk alıp elimizden geldiğince renkli bir festival oluşturmak için kolları sıvadık. Çocuk folkloru, kukla tiyatrosu, çiftetelli ve sihirbaz gösterileri yapabiliydik.

Festivale dahil edebileceğimiz çocuk prodüksiyonlarına ulaşabilmek için Türkiye’ye giderken Hollandalı festival görevlisini de yanımda götürmüştüm. Tüm çabalarımıza rağmen elimiz boş sayılacak durumda iken, kendisine Edirne’ye gitmeyi teklif ettim. Edirne’de sekiz-on yaşlarında harika müzikler icra eden çocuklardan bir proje çıkarabileceğimizi düşünüyordum. Roman mahallesinde belediyeden duyuru yaptık: “Çocuğunun müzik yeteneğine güvenen anne babalar, yarın belirtilen saatte müzisyenler kahvesine çocukları ve enstrümanları ile gelsinler.” Ertesi gün gerçekten de enstrümanını alan koşup geldi ve orada altı-yedi kişilik harika bir çocuk orkestrası oluşturmayı başardık.

Başta bu çocuk orkestrasının müzikli etkinlikleri olmak üzere Hadi Poyraz ile müzikal kukla gösterisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi oyuncularının da yer aldığı Memiş Amca isimli tiyatro ve çeşitli dans gösterileri festival kapsamında gerçekleştirildi. Türkiye'nin en ünlü illüzyonistlerinden Zati Sungur'un öğrencisi olan Sermet Erkin de birkaç gösteriyle Hollandalı ve Türkiyeli çocukları mutlu etti. Böylelikle Hollanda'daki Türkiyelilerin bu ülkede doğup büyüyen çocukları için, uzak kaldıkları memleket kültürlerine dair hem bilgilendirici hem de eğlendirici bir festival oldu.

Sinema

Dedelerimizin, ninelerimizin Küçükbüyük köyüne doğudan göçerek geldiklerini biliyorduk. Yine de biz gençken herkes geçmişine dair bir arayış içindeydi. "Bizler nereden, nasıl geldik?" sorularına yanıtlar arıyorduk. Büyüklerimize, dedelerimize bunu sordüğümüzde tatmin edici yanıtlara ulaşamıyorduk.

Çok sonra anladım ki, Dersim isyanından sonra insanlar göç hikâyelerini yeni nesillere anlatmamayı tercih etmişler; isyan etmesinler, kin tutmasınlar, düzenleri bozulmasın diye. Ancak yetişkinliğe geçiş döneminde kimlik arayışına giren insanın sorduğu sorulara yanıtlar bulması gerekiyor. Düşünüyorum da, fırsat tanındığında sinema bu tür hikâyeleri gerçekten etkili bir şekilde anlatabiliyor. Olaya çok uzak kişilerin bile empati kurmasını sağlayabiliyor.

Bizim de derdimiz Avrupa insanına kendi kültürümüzün hikâyesini anlatmaktı. Bu nedenle özellikle 2000'li yılların başında büyük ilerleme gösteren ve birbirinden başarılı birçok film üreten Türkiye sinemasından örnekleri Hollanda'ya taşımaya çalıştık. Düzenlediğimiz pek çok etkinliğin adı "festival" idi, dolayısıyla yalnızca konser programlarından ibaret olmak zorunda değildi. Böylece, festivallerin büyük bir kısmına amacımıza uygun film gösterimlerini dahil ettik. Festival kapsamında film gösterimlerinin ötesine geçmek için Cinema Turkey (Sinema Türkiye) isimli etkinlikler serisini düzenledik. 2001 yılından 2010'a kadar Yılmaz Erdoğan'ın Vizontele'sinden Ümit Cin Güven'in Sır Çocukları'na, Mehmet Fazıl Çoşkun'un Uzak İhtimal'ine kadar pek çok değerli Türk filminin Hollanda'nın çeşitli salonlarında ve festivallerinde izleyici karşısına çıkmasına aracı olduk.

Bu sayede kültür sanat etkinliklerinin birleştirici etkisini bir kere daha görmüş olduk. Nasıl ki müzik iki farklı kültürü bir şekilde birbirine tanıtıyor ve yaklaştırıyorsa sinema da bunu bambaşka bir yolla başarıyordu. Belirttiğim gibi sinema, insanların hikâyesini anlatmanın güçlü bir yoluydu.

Fotoğraf

Hollandalılarla Türklerin bir araya gelmesi, önyargıların kırılması için kültürler arası etkileşimin her yolunu deniyorduk. Bunlardan biri de fotoğraf sanatı oldu. Kendi aramızda konuşurken, KULSAN olarak daha iyi neler yapabileceğimizi, nasıl yapabileceğimizi her zaman sorguluyorduk. Bu beyin fırtınalarından birinde, şöyle bir fikir ortaya çıktı: Türkiye’de fotoğrafçılık denince Ara Güler bir numaradır. Eski İstanbul’un arşivini çıkarmış bir sanatçıdır, Ara Güler olmasa eski İstanbul yoktur. Dünyaca ünlüdür ama Hollanda’da çok tanınmaz. Madem öyle, kendisini Hollanda’ya getirmemiz gerekir.

Böylece Ara Güler’in İstanbul fotoğrafları sergisini yapmaya giriştik. Ara Güler ile köprü kurmamızı sağlayabilecek isimlerden biri Fahri Aral’dı. Bugün İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Genel Yayın Yönetmeni olan Fahri Aral, o zamanlar İletişim Yayınları’nda çalışıyordu; ve Ara Güler’i yakından tanıyordu. Bizi tanıştırdı, böylece amacımızı Ara Bey’e anlattık. Teklifimiz şuydu: “Sizi Amsterdam’da ağırlayalım, ‘Ara Güler’in Gözünden Amsterdam’ diye bir sergi yapalım.”

Ara Güler

1928 yılında İstanbul’da doğan Ara Güler, 1956 yılında Paris’e gitti. Burada, uzun yıllar boyunca Henri Cartier-Bresson ile çalıştı. Güler, Fransız hümanist fotoğrafçılığı ile kendi kültürel özgeçmişini harmanlayarak kendine has fotoğraf tarzını geliştirdi.

Ermeni bir aileden gelen Güler, bu kültür harmanının sonucu, çok kültürlü İstanbul’un şiirsel-empresyonist fotoğraflarını çekti. Bu fotoğraflarda Güler sokak sahnelerine, bar müdavimlerine ve işine doğru giden işçilere ağırlık verdi. Uzun yıllar Magnum Fotoğrafçılık’ın muhabiri olarak çalıştı ve fotoğrafları Time-Life ve Newsweek gibi dergilerde yayınlandı. 1961 yılında İngiltere’de Yılın Yıldız Fotoğrafçısı seçildi. 1962 yılında ise Almanya’da çok az fotoğrafçıya verilen “Leitz Master of Leica” unvanına layık görüldü, Güler, ayrıca Bertrand Russell, Winston Churchill, Pablo Picasso ve Salvador Dali gibi ünlü kişilerin portrelerini çekmesiyle de tanındı. 17 Ekim 2018’de, doksan yaşında, ardında sayısız eser bırakarak aramızdan ayrıldı.

Ara Güler İstanbul fotoğrafları...

Ara Güler ve Veronica Divendal ile birlikte, İstanbul

Ara Güler bu teklifi kabul ederek Amsterdam'da bir hafta kaldı ve şehri gezdi. Sonunda oturduk ve o zaman bana şöyle dedi: *"Adnan, dünya, şehirler o kadar değişmiş ki, fotoğrafılık malzeme çıkmıyor artık."* Bu süre zarfında çektiği fotoğrafları verdi ama hiçbirini içine sinmemişti. Bunun üzerine onun eskiden çektiği, eski dönem siyah-beyaz İstanbul fotoğraflarının yer alacağı bir sergi açma konusunda hemfikir olduk.

2001 yılında, Tropikal Enstitü ve KULSAN ortak projesi olarak Ara Güler'in "İstanbul'un Yüzleri" adlı fotoğraf sergisini ve 2008'deki Turkey Now kapsamında Muziekgebouw aan het iJ'de bir başka sergisini gerçekleştirdik. Sevgili Güler, sergi açılışında da aramızdaydı ve kurduğumuz çok kıymetli dostluk bağı, ailemin de bu dostluğa dahil olmasıyla sonraki yıllarda da devam etti. 2018 yılında vefatının derin hüznünü yaşadık.

Fahri Aral*

Adnan'ı Anlatmak

Benim için Adnan'ı anlatmak hiç de kolay değil. Otuz yıl öncesine dayanan dostluğumuz; başta Veronica ve daha birçok arkadaşın katkısıyla büyüttüğümüz KULSAN'la birlikte artarak, pekişerek bugünlere geldi.

Adnan'ın yıllar önce Veronica ile birlikte, kurucusu olduğum İletişim Yayınları'na gelip, bana Kulsan'ı anlattıkları günü çok iyi hatırlıyorum. İkisinin de gözlerinde yepyeni bir heyecanın izlerini görmüş ve planladıkları etkinliklerin coşkusunu yakalamıştım. İkisi de KULSAN'ın halklar arasında bir kültür köprüsü kuracağına inanıyor ve kültürün yerleşik kavramına farklı yaklaşıyor, yepyeni açılar getiriyordu. Bu anlayış, gerçekten o güne kadar Avrupa ülkelerinde yapılagelmekte olan benzeri çalışmaların çok ötesinde bir çerçeve çiziyordu. Bana da KULSAN'ın içinde yer almamı ve özellikle İstanbul'daki işleri yürütmemi önerdiklerinde, o sırada Amsterdam Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'nün (USTE) Türkiye temsilciliğini de yaptığım için tereddütsüz kabul ettim. Çünkü her iki çalışma alanı da değişik sosyal kesimlerin toplumsal ve kültürel ortamlarını tanımamı, ondan da öte bilfiil içinde yer almamı sağlayacaktı.

* Fahri Aral: İletişim Yayınları Kurucusu

Ardından yıllar birbirini kovaladı; değişik kültürel etkinliklerle birlikte KULSAN hem Hollanda’da hem de Türkiye’de adını duyuran, bu alanda önemli bir misyonu yüklenen saygın bir kuruluş haline geldi. Burada tek tek sıralayamayacağım çok sayıda etkinlikle KULSAN, kuruluşunda amaçladığı ve giderek biçimlendirdiğı ‘kültürel köprü’ hedefine ulaştı ve özellikle farklı kesimlerden Hollandalı yurttaşlarla bu ülkede yaşayan göçmen Anadolu halklarını birbirine yaklaştırdı. KULSAN’ın çalışmaları o güne kadar yapılan benzeri etkinliklerden çok farklıydı; seçilen konseptte göre düzenlenen konserler, sergiler, konferans ve paneller işin kültürel boyutunu ortaya koyarken hitap edilen dinleyici kitlesinin de düzeyine önemli katkılar sunuyor ve konunun özellikle Hollanda basınında tartışılmasını sağlıyordu. Bu onlarca etkinliğı sıralayıp yorumlamaya gerek görmüyorum ama bunlar arasında özellikle Yahudilerin İspanya’dan Osmanlı topraklarına gelişinin 500’üncü yılını konu alan bu etkinlikler, tasavvuf müziğı, halk müziğı, Çingene müziğı gibi özgün konserler ve Ara Güler, Ersin Alok sergileri gibi ses getiren etkinliklerdi.

Bütün bu etkinliklerin mutfağında önde olan kişı hep Adnan’dı; kuşkusuz ki bilhassa Veronica’nın, benim ve daha sonra aramıza katılan Melih’in (Duygulu) çabaları da önemliydi. Ne var ki Adnan, keskin zekâsı, bitmeyen enerjisi ve sorunları çözerken gösterdiği esneklikle her etkinliğin mükemmel geçmesini sağlayan bir yöneticiydi. Bir dönem KULSAN’ın yönetim kurulunda yer almış, değerli katkılarda bulunmuş ve yıllar önce yitirdiğimiz ünlü Türkolog Robert Anhegger –kişisel olarak Adnan’ı çok eleştirirdi- kırık Türkçesiyle bana *“Yahu Fahri, Adnan bu işleri nasıl beceriyor, anlayamıyorum”* dediğini hatırlıyorum. Ben de Robert’e, kendisinin içinde yetişmiş olduğı Germen kültürünün, Adnan gibi birçok kültürü tanımış, bunların yarattığı davranış biçimlerini kişiliğinde toplamış birini kolay çözemeyeceğini anlatmıştım.

Adnan bir Kürt’tü; içine doğduğı, büyümüş olduğı toplumun tüm sosyal ilişkilerini, yaşama biçimini ama hepsinden öte kültürünü, bu kültürün günlük yaşama yansımalarını iyi biliyordu. Bu anlamda alışlagelen deyiimiyle “asimile olmuş” bir Kürt olmadı hiçbir zaman. Anadolu toprakları içinde yaşayan Türk, Kürt, Çerkez, Laz, Gürcü ve diğer halkların yanı sıra yıllarca bu topraklarda yaşamış Rumların, Ermenilerin, Süryanilerin kültürleriyle iç içe oldu. KULSAN’ın çalışmalarında bunun temellerini, geniş spektrumlu kültürel çerçevenin içinde de bunun renklerini görmek mümkündür.

Bitirirken...

Fotoğraftaki demir traktör Atatürk'ün Dalkıran ailesine hediye ettiği traktörün aynısı ve Dalkıran ailesinin hayvancılıktan tarıma geçişinde kadersel bir değişim yaşamalarında çok önemli bir faktör oldu. (Rahmi Koç Müzesi, Ankara, Fotoğraf: Marvin Mathew)

2012 yılında, KULSAN olarak yirmi beş yıldır güzel işler yapmanın sevincini ve gururunu yaşıyorduk. İşlere küçük bir salon olan Soeterrain'de başlamışken, artık Hollanda'nın en prestijli salonlarından biri olan Amsterdam'daki Concertgebouw'daydık. Türkiye sanat ve kültürünü tanıttığımız bu gibi güzel salonları, bu kentte yaşayan Türkiyeli göçmenlerin de görmesini sağlamıştık. Ancak ilk dalgası 2008'de gelen ve 2012'de kuvvetlenen ekonomik krizin etkileri bizim de üstümüzdeydi. Altın yıllarımıza oranla, etkinlik düzenleme sıklığımızı azaltmak zorunda kalmıştık. KULSAN gibi kültürel organizasyon kuruluşlarından bütçesi kesilenlerin sayısı gittikçe artıyordu ve bunlar piyasadan siliniyordu. Bu durum salonları, ekonomik çıkarlarını gözetmek üzere içlerine dönmeye ve sadece Batılı pop veya klasik müzik programları yapmaya zorluyordu. Bu, KULSAN'ın da yavaşlamasına neden olan bir etkeni.

Krizle birlikte sahneler çok renksizleşti, daha doğrusu "beyaz"laştı. Hep beyaz müzisyenlere, Batılılara yer verilmeye başlandı. Halbuki kültür-sanat etkinliklerinin

toplumun her kesiminden insanı yansıtmayı gerekiyordu. Sadece Amsterdam'a baktığımızda bile, yaklaşık yüz seksen farklı uyruktan insan burada yaşıyordu. Bu anlamda dünyanın çeşitlilik taşıyan en önemli bölgelerinden biriydi. Mevcut kültürel çeşitliliğin sahneye yansımaması bizce akıllı olmaz bir şeydi. Aynı kuru ortam, medyaya da yansıyor. Hollanda'da herhangi bir televizyon kanalını açtığınızda "beyaz"ların yoğunluğu dikkat çekiyor, Hollanda'nın gerçeğindeki çeşitlilik ekranlarda karşılık bulmuyordu.

Kültür sanata yönelik ticari politikalar ve uygulamalar gittikçe artıyordu. Ülkede azınlık hükümetinin, sahne sanatları ve sanatsal objelerden alınan katma değer vergisini yüzde 6'dan yüzde 19'a yükseltmesi hepimizi olumsuz yönde etkilemişti. Yeni uygulamayı hükümetin sanat düşmanlığı olarak algılıyorduk. Aşırı sağcı PVV'nin (*Özgürlük Partisi*) dolaylı desteği ile VVD (*Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi*) - CDA (*Hristiyan Demokratlar*) azınlık hükümeti kültür ve sanat alanında 200 milyon avro kısıtlama yapma yoluna girmişti. Bu bizim için darbe niteliğinde bir adım oldu. Bu politikalar koalisyon ortakları ile dolaylı destekçileri PVV'nin kültür ve sanata verdiği değeri ortaya koyuyordu. Kültür ve sanatın toplumun gelişmesine çok önemli katkı sağladığı gerçeğini bir kenara iten hükümet, toplumun gelişmesinin önünü tıkamaya başlamıştı. Bu ve benzeri uygulamalar halkın kültür ve sanat faaliyetlerine katılımını da giderek azalttı.

Finansal uygulamalardaki değişimler, kültür sanata toplumun yüklediği anlamı da değiştiriyordu. Bu ortamda, kültürel organizasyonları desteklemek yerine, onları ticarileştirme fikri gelişti. Yani organizasyonlarınızı kendiniz yapmanız ve kâr sağlayıp maddi kaynak oluşturmanız lazımdı ki yeni etkinlikler organize edebilesiniz. İlk yıllarımızda, program kaliteli olduğu sürece, KULSAN'ın kapalı gişe kaygısı yoktu. Biz kültür köprüleri kuruyor ve tüm emeğimizi buna harcıyorduk. Fakat artık şöyle bir yaklaşımla karşı karşıya kalıyorduk: "Bunu mu yapmak istiyorsunuz, tamam olur, ama bu bir 'business'tir, ticarettir. Yani para kazanmak zorundasınız ve eğer yapamazsanız iş biter." Üzülerek belirtiyorum ki biz de buna teslim olduk ve eskiden önceliği kaliteye verirken, değişime bir nebze ayak uydurmak ve iletişime geçeceğimiz sanatçılar için popüler biri olup olmadığı yönünde tercih yapmak durumunda kaldık. Bu yöntem hiçbir zaman KULSAN'ın benimsediği bir fikir olmasa da, kapalı gişe yapmamızın tek yolu buradan geçiyordu.

Hollanda'da hükümetinin sosyal uyum meselesinden yorulmuş olmasını bir nebze anlayabiliyorduk. Otuz yıllık sosyal uyum çabalarından sonra "*Artık Türkler olarak bunu kendi kendilerine yapabilmeliler.*" düşüncesine sahiplerdi. Ancak hepsi bundan ibaret değildi. Maddi desteği sadece kazanç getirebilecek işlere yatırmak istiyorlardı. Yaptığımız işin yarattığı olumlu sosyal etkiler gittikçe daha az önemsenmeye başlıyordu. Tabii

bu düşünce tarzı, Ulusal Bale veya Concertgebouw Orkestrası gibi kurumlar için geçerli değildi. Hükümet bu kurumları eskiden olduğu gibi desteklemeye devam ediyordu. Kenara itmek için, dünya müziği ve kültürleri dediğimiz şeyleri seçmişti yani. Böylece Hollanda'da dünya müziğine ve bu alanda çalışan tüm konser salonlarına ayrılan bütçe gitgide azalarak bitirildi. Örneğin Tropikal Müze'nin (Tropenmuseum / Royal Tropical Institute) en az yüz yıllık tarihi olan çok güzel bir sahnesi vardı; bu sahne Hollanda için önemli bir tarihsel sermaye olarak kabul edilirdi. Dünyaca tanınan çok zengin bir kütüphanesi de olan bu kompleks birçok konserimize ev sahipliği yapmıştı. Lakin orası bile bu gelişmelerden etkilendi ve bu sahnenin devlet ödenekli statüsünün kaldırılmasına karar verildi. Bu ve benzeri değişiklikler KULSAN'ı ciddi bir darboğaza soktu. Günümüzde bu salonlara ayrılan maddi kaynağın tamamen kesilmesiyle, maalesef sahneyi satın alan şirketlerden kiralama yöntemi tek seçenek oldu.

KULSAN, Hollanda Kültür Bakanlığı'nın yanı sıra Amsterdam ve Rotterdam belediyelerinden de 2009-2012 yılları için destek sözü almıştı. 2008'den itibaren ekonomik zorluklara rağmen ilerlemeye başlayan KULSAN, gelmiş olduğu noktada yine de güzel sonuçlar veriyordu. Sahnelerde kaliteli Türkiye müziğinin tanınması ve kabul görmesi için, bu alanda çalışan insanların kalkınmasına yardımcı olmak için elimizden geleni yaptık. *"Eğer KULSAN tarafından düzenleniyorsa, başarılıdır."* algısını oluşturmayı başardık. Çoğu konserimizin biletleri tükenirdi. Küçük salonlardan büyük salonlara pek çok mekânda çalıştık. Bu mühim bir şeydi. Hepsinin yanı sıra Hollanda'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin özgüvenlerinin gelişmesine de yardımcı olduk diye düşünüyorum. Bizim' sanatçılarımızın Hollanda sahnelerindeki başarılarıyla gurur duydular. Bence bu çok önemli bir gelişmeydi ve temelde müzik aracılığıyla gerçekleşmişti. Müzik, kültürler arasında bir köprü işlevi görmüştü.

KULSAN, hem Hollandalı hem Türkiyeli seyirci tarafından takdir gördü. Batılı dünyanın sadece Batılı kültürden ibaret olmadığını kabul edilmesi anlamında önemli bir aktördü. Dünya, Batılı klasik veya pop müziğinden daha büyüktü. Batı, başka kültürlerle, başka geleneklerle temas kurmuş oldu ve bence bu anlamda Türkiye için bir imaj değişimi yakalandı. KULSAN'dan önce Türkiye müziğine bakış açısı, küçümseyici bir noktada idi. İnsanlar müziğimizin sadece bir âşık, elinde sazıyla bir adam olduğunu sanıyorlardı. KULSAN kesinlikle bu imajın değişmesine yardımcı oldu. Çünkü Karadeniz'den, Ege'den, Urfa'dan, Suriye sınırından, her bölgeden, çok geniş yelpazede müziklerle tanıştırdık onları.

Bunun dışında KULSAN'ın festivallerde yarattığı ortam da bu imaj değişimini güçlendirdi. Konserlerde, seyircilerle konuşarak yaşanan, paylaşım dolu ortamı görünce Hollandalılar Türkiyeliler insanlara daha fazla saygı duymaya başladılar. Bu sürecin öncesinde Türkiyeliler onların zihninde yalnızca arazilerde, fabrikalarda çalışan, temizlik yapan insanlardı. O insanların taşıdığı kültürel mirastan bihaberlerdi. Ancak bu ortam-

larda birbirleriyle konuşmaya ve birbirlerini tanımaya başlıyorlardı. Yani arkadaş oluyorlardı. Bu durumun, Hollandalıların zihninde Türkiyeli insanların imajını değiştirdiğini gözlemliyordum. Hollanda'da Türkiyeli insanların imajı hakkında konuşmak zordu ama bence entegrasyon süreci, KULSAN'ın da katkılarıyla birlikte olumlu bir yönde ilerlemişti, çünkü Türkiyeliler Hollanda toplumunun gittikçe daha büyük bir parçası oluyorlardı. Artık her yerde iki toplum karşılaşıyor, buluşuyordu; yani artık birbirine çok uzak insanlar değillerdi. *"Hollanda'ya belli bir süre çalışmaya gelen ve günün birinde ülkesine geri gidecek biri"* imajı yoktu artık. Bu anlamda da genel olarak olumlu yönde bir değişim yaşandı.

Günümüzde geçerliliğini sürdüren ve unutulmaması gereken önemli bir gerçek vardır: Özellikle göç deneyimi bağlamında farklılık barındıran yerel kimliklerimizin ne asimilasyon ile unutulmasına izin vermeli, ne de bu farklılıkları yerel bağlamından kopuk bir biçimde tekilleştirip yüceltmeliyiz. **Yapılması gereken, farklılıklarımızı eşit bir düzlemde ortaya koyup yeni bir temsil ve diyalog ortamı oluşturmaktır. Unutulmalıdır ki, toplumları toplum yapan en önemli şeylerden biri, ilişki ve diyalog içinde olmaktır.** Kültürle uğraşan göçmen girişimlerinin öncelikli amacı da, ne kendilerini toplumdan soyutlamak, ne de geçmişlerini unutmak olmalı; aksine, yerel düzlemiyle ilişki ve diyalog halinde kültürel temsiller yapmak olmalıdır. Belki bugün, tamamen kapalı bir kitleye ulaşarak kültürel işler icra eden göçmen grupları hâlâ vardır, ama biz bunun yerine kapılarımızı açmayı, farklılıklarımızı ortaya koyarak ama yüceltmeyerek ve diğer farklılıklarla ilişkiye de geçerek toplum içinde yerimizi yeniden var etmeyi denedik. Günümüzdeki benzer kültürel girişimler için de aynı yöntemin gerekliliğini şiddetle savunuyorum. **Bu yöntemle yürüdüğümüzde ve zaman geçtikçe, farklılıklarımız içindeki benzerliklerimizi de keşfetmeye başladıkça, aldığımız yolun keyfi hep artmıştır. Kültürel alışverişe girdikçe, başta bahsedilen egemen ve sınırlayıcı anlayışlardan uzaklaşıp, özgürleştiren ve farklılıklarla yeniden harmanlanan bir toplum deneyimine yol aldığımızı düşünüyorum.**

İlişki içine girmek her toplumda zorunludur zaten ve istesek de kaçamayacağımız bağlar her zaman kurulur. Burada asıl soru şu olmaya başlar: Nasıl kuracağız bu bağları ve nasıl bir şekil vereceğiz ona?

Kültür-sanat da işte burada devreye girmelidir. Muhafazakâr siyasetin, ayrımcı medya ve sivil toplum dilinin yarattığı hatalı imajlarla savaşmanın en güçlü yollarından birisi olarak kültürel ve sanatsal faaliyetler işte burada karşımıza çıkmalıdır. Birçok toplumun şikâyet ettiği konu, göçmenlerin içlerine kapalı olması ve entegre olmak istememeleridir. Bu suçlamalar, aslında hatalı politikalar ve söylemlerden olduğu kadar, bu göçmen gruplarına kendilerini ifade edecek sembolik alanlar tanınmamasından kaynaklanır. Biz otuz yılı aşkın olan KULSAN deneyimimizde gördük ki, gerekli alan tanındığı müddetçe, göçmen gruplar yerel toplumla ilişkiye girmekten, diyalog için-

de olmaktan asla çekinmedi ve elbette burada en büyük rolü, kültür ve sanatın açtığı mekân ve diyalog ortamı sağladı.

Dolayısıyla tüm bu hatalı anlayışları sorgulamak ve dönüştürmek, hükümet politikaları gibi tamamen devlet odaklı güçlere bırakılabilecek şeyler değildir. Birebir göçmen kimlikli birey ve kurumlar ile sivil toplum alanında yürütülen taban faaliyetlerine büyük görev düşmektedir. **Kültür-sanat işte bu anlamda da, evrensel bir dil ile insanları bir araya getirerek bu sorgulamayı sağlayacak 'yaratıcı alan'ı belki de en iyi sağlayabilecek araçlardan biri olarak karşımıza çıkar.**

Kültür sanat yoluyla kazanılacak bu görünürlük, toplumsal hiyerarşilerle ve kalıplaşmış anlayışlarla mücadele için çok önemli bir sembolik alan oluşturur. Çünkü içinde, sadece politikalarla yönetilemeyecek yanları barındırır. **Her kültürel ve sanatsal buluşma, insanları fiziksel olarak bir araya getiren ve insanların duygularına seslenen ortamlar yaratmaktır aslında. İşte bu yüzden bulunmaz bir fırsattır, köprülerin kurulacağı ortamları yarattığı için...**

Bununla da kalmaz, bu yolla göçmenlerin yaşadıkları topluma olan aidiyetlerini de güçlendirme yolu bulmuş olursunuz. **İşte bu yaratıcı ve sembolik güce sahip alanları yaratmak, heterojen ve empatiye dayalı toplum pratiğini geliştirmek için hep önemli olmuştur.**

Günümüzde sadece Avrupa değil, göçle yepyeni bir biçimde sınavlar veren Türkiye'de de, bu tarz girişimlerin artmasına yüksek derecede bir ihtiyaç vardır. Artan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi sorunlarla savaşmak için bu tarz tabandan gelen girişimler acilen yoğunlaştırılmalıdır.

Tüm bu keşifleri yıllar içinde KULSAN deneyimi ile pekiştirdik. Uzun yıllar KULSAN konserleri ve girişimlerine tanıklık eden, yaptığımız işlerin uzaktan veya yakından bir şekilde parçası olmuş insanlardan şimdi şunu duyuyorum: *"Sen bizi yetim bıraktın!"* KULSAN'ın eski yoğunluğu bittikten sonra doğru düzgün konsere gidemediğini, gidebildiklerinin de KULSAN tadını vermediğini söyleyen çok sayıda insan var. Bunları duyduğumda bir yandan seviniyor, öte yandan da hayıflanıyorum. *"Dünyamız ne kadar basit aslında; yoktan var olan bir girişim yüzlerce insanın hayatını ne kadar da etkilemiş."* diyorum. Koca bir ülkede bir kurum, yüzlerce konu içinde bir konu; ama ne kadar etkili ve nasıl da bir grup insanın emeğine, inisiyatifine bağlı... KULSAN benzeri inisiyatifler çok daha fazla olmalıydı diye düşünüyorum.

Kültür, sanat ve göçmen girişimciliğine dair bir anlayışı ve pratiği ortaya koymakta ve büyük bir seyirci kitlesini de bunun bir parçası yapmakta başarılıydık, evet. Ancak bu fikir benimsendiği ölçüde, başka kişiler ve topluluklar tarafından da uygulanmış olsaydı daha da zenginleşebilirdi. Maalesef kültürel girişimcilik anlamında bizim çizgimizde işler yapan topluluklar pek var olmadı.

Etrafımdaki parlak gençlere bu konuda teklif yapmayı denediğim oldu. Zaman ve kuşak değiştiğinden midir, yoksa başka sebeplerden midir bilmem, ancak gençlerin daha farklı gündemleri ve soru işaretleri olurdu. Maddiyat ve gelecek kaygısı her dönemde gençler için var olmuştur, elbette bunun çok anlaşılır sebepleri vardır ama kültürel köprüler kurma fikrine yakınlık duyacak kimsenin çıkmaması, doğrusu üzücüydü.

Çok güzel şeyler yaptık ama *“Yapacak daha başka şeyler de var.”* dedim hep içimden. Örneğin Surinamlı bir müzisyen birkaç sene kadar önce bana geldi. Türkiye’ye tatile gittiğini ve siyahi Türklerle karşılaştığını, tarihlerini ve serüvenlerini merak ederek sorup araştırıp öğrendiğini anlattı. Afro-Türkleri keşfetmişti yani. Belki bilirsiniz, sanatçı Esmeray da Afro-Türktür, ama pek kimse bilmez. İşte bir toplumu ve kültürünü merak etmek, anlamaya çalışmak budur. Belki yeni nesillere yeterince aktarılamayan şey, insanda harekete geçme isteği uyandıran bu tür bir merak olmuştur.

Öte yandan görüyorum ki tüm “teknoloji çağı”, “küreselleşme” vb. söylemleriyle birlikte sosyal ve siyasal olarak insanlığın geldiği seviye pek de ileri bir seviye değil aslında. Kitabın bazı yerlerinde de değinmeye çalıştığım üzere siyasal gelişmeler ve değişimler hem mikro ölçekte toplulukların davranış biçimlerini hem de makro ölçekte ülkelerin kültür politikalarını *-genellikle olumsuz şekillerde-* etkilemeyi sürdürüyor. Aynı durum, pek çok yerde olduğu gibi Hollanda’daki Türkiyeliler için de geçerli elbette. Türklerin buradaki sayısı az değil ama kültür sanat girişimleri durmuş gibi. Toplumlara gelişmesi her zaman ve her dönemde o kadar kolay olmuyor; bu bir evrim süreci. Ancak bilmeliyiz ki zaman değişse ve koşullar zorlaşsa da her dönemin kendi yaratıcı fikirleri olacaktır.

Kişisel göç tarihimden önceki süreçte, hayatımda sadece siyaset öncelikli olmuştu. Kültür ve sanat ile toplumu dönüştürme gayesi ise, benim kişisel hikâyemdeki siyasi odaklı girişimlerimin yanında ve hatta onların ötesine geçecek biçimde büyük bir yer kapladı. Ancak kültür sanat hayatımı değiştiren bir yerde dursa da, siyasi çabalardan hiçbir zaman tamamen vazgeçmedim. Çünkü deneyimlerim göstermişti ki, gerçek bir fark yaratabilmek için hem kültürel girişimler hem de siyasi girişimler el ele yürümeliydi. Toplumsal yaşamın beslendiği sosyal-kültürel alanlara dokunmadan tek başına siyasetin anlamlı olmayacağını öğrenmiştim. İşte böylesi bir göçmen girişimciliği, toplumu dönüştürme inancıyla sürdürdüğüm hayatımda kilit bir nokta oldu.

Dünyada yüzyıllardır çok çeşitli coğrafyalarda süren pek çok göç hareketi olageldi. Her büyük göç sonucunda göçmenler, geldikleri coğrafyada, tetiklenen milliyetçi akımların mağduru oldular. Bu mağduriyet kimi zaman karşılıklı düşmanlıklara ve somut olarak birbirlerine zarar vermeye kadar gitti. Ancak ben, popülist siyasi akımları bir kenara koyarak toplumların birbirlerini tanımaları için çaba gösterdikleri takdirde birlikte yaşamalarına bir engel olmadığına inandım. Umarım bu bakış açısının gücünü ve ya-

rattığı olumlu sonuçları aktarabilmişimdir. Özellikle bundan sonraki nesiler için bunu diliyorum.

Bu kitapta yansıtılan sermayeye baktığımda geleceğe dair umutlarımı düşündüm. Hikayemde, hayatta hiç bir şeyin tesadüf olmadığını ve hiçbir şeyin imkansız olmadığını hatırladım. **Aslında burada yazılanlar birçok insanın hikayesi. Benim hikayem, bir çok göçmenin, bir çok sanatçının ve köprü kurmaya çalışanların hikayesini içinde barındırıyor.**

Günümüzde maalesef dijitalleşen dünya ile birlikte gelen değerlerin, kültürün, sanatın ve benim zamanımdaki dayanışmanın bir nevi kaybolmasıyla birlikte yeni nesiller çok farkı bir dünyada büyüyor ve sorunlarla karşı karşıya kalıyorlar. Bu çerçevede biz de bir nesil olarak hizmet ruhuyla, bireysel ve toplumsal olarak yaratmaya çalıştığımız kuvvetli etki dalgaları için hangi mücadeleleri vermiş olduğumuzu hatırladım.

Belki de bu açıdan bu çalışma, bir uzlaşma ve mutabakat süreci oldu. Geçmiş daha iyi anlayıp onunla barışabilmek için, günümüzde onun dönüştürücü gücüyle yollarımıza devam edebilmek ve geleceğimize yeni umutlarla şekil verebilmek için önemli bir vesile oldu. Bu süreçte bütün dünya değişti, pandemi, ekonomik krizler ve küresel ısınma gibi büyük sorunlar kendini daha net gösterdi. KULSAN etkinlikleri gibi çalışmalar için kültürel ekosisteminin çok daraldığına da tanık olduk maalesef. Umarım bu çalışma, bundan sonraki nesillere hatırlatıcı bir umut olur.

Bu kitabın her bölümünde tekrar tekrar göreceğiniz ve hissedeceğiniz şey; bana ‘**madalyanın hizmet yarışı için taşınılır**’ olduğunu hatırlatan Kraliyet Nişanı’nı ve ondan çok daha değerli olan bir çok güzel insanı ve anıyı kazandıran, göç yollarında öğrendiğim bir düşünceydi aslında: “**Tanımak sevmeyi sağlar.**” Yeni insanlar ve yeni kültürler tanıyarak geçirdiğim yolculuğun tamamını, hatırlayabildiğim detaylarıyla sizlerle paylaşmak istedim.

Sosyo-kültürel boyutlarıyla ve politik tarihi içinde barındıran kendi hayat yolculuğumdan esintilerle kapsamlı bir mozaigi yansıtmaya çalıştım. Öğrendiğim en önemli şeylerden birini ve bundan sonraki nesillere özellikle aktarmak istediğim şeyleri düşününce, kızlarım Seren ve Dilan’la olan güzel bir anımızı hatırladım. Yıllar önce Amsterdam Tarih Müzesi’nde düzenlediğimiz Kesikköprü sergisinin kapsamında hafta sonu çocuklar için düzenlediğimiz etkinliklere onları götürdüğümde, oradaki (*sonradan sanat sokağına alınan*) kafede bulunan ‘Davud ve Golyat’ın kocaman heykelleri onların dikkatini çekmişti.

Tarihler boyunca anlatılan meşhur düello ‘Davud & Golyat (David & Goliath)’ın heykelini gördüklerinde ve bana bunun ne olduğunu sorduklarında, ben de hikayesini anlatmıştım. Tehlikeli ve yıkıcı dev Golyat’i katapultla deviren küçük Davud’un hikayesi,

hayatta kısıtlı kaynaklarla vizyonumuz, inancımız ve değerlerimizle büyük şeyler yapabileceğimizi bana hatırlatmış ve ben de bunu onlara çok erken yaşlarında aktarmaya çalışmıştım. Bu hikaye sadece insanların inandıkları için emek ve mücadele verdiklerinde kendini gösteren potansiyellerini hatırlatmıyor, aynı zamanda İngilizce'de 'underdog' dedikleri azınlıkları, Hollanda'da Türkiyeli göçmen olmanın, Kürt kökenli olmanın, engelli ve öncü olmanın zorluklarını da sembolize ediyor. Daha önce vurguladığım gibi, ne yazık ki dünyamızda bu ayrımcılıklar sürekli mevcut, tarihte hep böyle olmuş ve günümüzde de böyle devam etmekte. Fakat bu yaşam pozisyonunun getirdikleri, insan gelişimi, evrimi ve değişiminde ortaya çıkan ve gerekli olan dönüştürücü güç hayatlarımızda neleri gerçekleştirebileceğimizi de hatırlatıyor. Gelecek nesillere verebileceğim en önemli mesaj budur. Her zaman bir vizyon çizip, motivasyonlu olup, inandıklarının arkasında durmak, emek vermek, pozitif düşünmek ve geleceğe umutla bakmak çok önemli. Düşmek ve kalkmak yolculuğun ve yaşamın bir parçasıdır.

Bunu yaparken evrensel düşünce ve görüşlere açık olmak, empati kurmak ve iyi bir iletişim için iyi bir dinleyici olmayı öğrenmek önemli. Ve çok önemli olan diğer bir şey; başka kültür ve toplumları tanımak için meraklı olmak. Benim her zaman vurgulamak istediğim şey bu: *Tanımak sevmeyi sağlar* ve bunun için merak etmek gerekiyor. Açık olmak, yaşam boyu öğrenmeye açık bir duruşla hayata bakmak gerekiyor. İnaniyorum ki her gelen genç nesil, önceki nesile nazaran daha da güçlü, duyarlı ve donanımlı... Bu da beni umutlandırıyor. Genç nesiller her şeye açık ve meraklı oldukları müddetçe, başarının onlar için ne demek olduğunu kendileri keşfedip bulacaktır. Böylece ailelerine, çevrelerine ve topluma katkıda bulunup, kendi çağlarında gereken etkiyi yaratabileceklerine inanıyorum.

KULSAN

Kültürel Vatandaşlık Oluşturma Hedefiyle Faaliyet Gösteren Kültürel Bir Kuruluş Hakkında Vaka Çalışması

Sharog Heshmat Manesh; 1996'da Amsterdam Üniversitesi Sosyoloji ve Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Amsterdam Yüksekokulu'nda (Amsterdam University of Applied Sciences) kıdemli araştırmacı olarak çalışıyor. 2009 yılında Challenging Diversity Award ödülünü aldı.

Çalışmalarının büyük bir kısmı kişisel tarihi ile bağlantılı sosyal, siyasal ve toplumsal çerçeveye içindedir. Kültürel sosyolog olarak ilgi alanı kültürel kimlik ve göçtür. Doktora tezi olan "Toplum ve Siyaset Arasındaki Denge" kültürel girişimci profesyonellerin çalışma hayatındaki pozisyonu (yarı-profesyoneller) ve kültürel vatandaşlığın oluşumunda sanat ve kültürün rolü üzerinedir.

Giriş

KULSAN 1987 yılından itibaren Hollanda’da, Türkiye’nin müzik, şarkı, dans üretimi ve sunumu alanında faaliyet gösteren bir vakıftır. Vakfın kurucuları ve aynı zamanda müdürleri olan Adnan Dalkıran¹ ve Veronica Divendal² vakfı “*Eğlence ve etkinlik konserleri düzenleyen bir kurum*” olarak nitelendiriyor (Söyleşi 2014). KULSAN isminin açılımı Kultur (Hollandacada “*Kültür*” anlamında) ve Sanat kelimelerinin kısaltmasıdır. Amacı Hollandalı ve Türkiyeli müzik topluluklarını bir araya getirmek olan KULSAN, konserler düzenlemektedir. 2007 yılında düzenlemeye başladıkları Turkey Now festivali, 2008 yılı başından beri hükümetin iki yıllık sanat planlamasında yer almaktadır.

KULSAN’ın misyonu iki kültür arasında köprü oluşturmaktır. Amaç, Türkiye’deki farklı müzik tarzlarını Hollanda sahnelerinde farklı izleyici topluluklarına sunmaktır. KULSAN, Türklerle Hollandalılar arasındaki kültürel değişimi geliştirmek ve Türkiyeli Hollanda vatandaşlarının çok yönlülüğünü ve sanatsal zenginliğini Hollanda’da tanıtmaktır. Vakıf, temel faaliyetlerini sadece Hollanda’da konserler düzenlemekle sınırlandırmıyor, yeni müzikal bağlantılar oluşturmak için Türkiye’de kültürlerarası üretimleri de sahneliyor; ayrıca gençlere yönelik faaliyetlerde de bulunuyor.

Bu vaka çalışması için KULSAN içinden ve çevresinden birçok kişiyle röportajlar yaptım; Amsterdam Sanat Fonu Müdürü, Tropen Tiyatrosu’ndan bir müzisyen ve bir programcı da bunların arasındaydı. Divendal ve Dalkıran hem Türkiye hem de Hollanda’daki müzikal gelişmeleri yakından takip ediyor; farklı Türk müzik tarzlarının Türkiye’nin kültürel yaşamı, edebiyatı, görsel sanatları, sinema ve tiyatrosu içindeki pozisyonları hakkında bilgilerini sürekli geliştiriyorlar. Türkiye’de büyük şehirlerdeki siyasi ve kültürel bağlantıları takip ederken aynı zamanda Hollanda’daki Türkiyeliler arasında popüler olan müzik tarzlarını ve Türk müziği ile Batı müziğinin kombinasyonlarını da yakından takip ediyorlar. Her ikisi de hem Hollanda hem de Türkiye’deki kültürel sektörü içerden ve dışardan iyi biliyorlar. Bir diğer deyişle Divendal ve Dalkıran faaliyet alanlarına hem dışardan hem de mevcut pozisyonlardan bakabiliyorlar.

Faaliyet gösteren yarı profesyonellerle³ yaptığım konuşmalarda Dalkıran ve Divendal’ın, biri konumlama diğeri ağ stratejileri olmak üzere iki ana faktörün altındaki sekiz temel tema ile hareket ettiklerini öğrendim.

Türk müziğinin müzikal arka planı ve etnik ilişkileri

KULSAN her ne kadar konser programlaması yaparken müzik sınırları ve müzik tarzları arasındaki siyasal ve toplumsal ayrımı göz ardı etmeye çalışsa da bazı etnik ve sosyoekonomik ayrımları dikkate almak zorunda kalıyor. Ayrıca Hollanda’daki Türkler arasında hâkim olan yüksek ve düşük kalite değerlendirmesine de aldırmmamak zorundalar. Vaka araştırmasının bu bölümünde KULSAN’ın yıllık konser programlamasında bu ayrımların nasıl rol oynadıklarını göstermeye çalışacağım.

Tahsin İncirci'ye⁴ göre Türk müziği birkaç temel biçimden oluşuyor. Kitapta Osmanlı saraylarında gerek görüldüğü durumlarda çalınan klasik Türk müziğinin yanı sıra camilerde, tekkelerde ve Alevi toplumu içinde çalınan müziklerden bahsediliyor. İncirci'ye göre (1985 s: 37, 38, 39) camilerde müziğin farklı şekillerine rastlayabiliriz.⁵ Kitapta askeri mescit ve devlet topluluklarına ait müziğe de yer veriliyor.⁶

Atatürk'ün devletin başına geçmesiyle (1923) Klasik Türk Müziğinin Batılı müzikle yer değiştirmesine ve müzik içindeki Orta Asya, halk müziği ve Doğu etkilerinin azaltılmasına çalışıldı (İncirci 1985 s: 9). Farklı bölgelerin ve etnik grupların, Bizans, Konstantinapol, Kürt, Pers, Arap, Ermeni, Yunan ve Çingenelerin Türk müziği üstünde etkisi vardır. Atatürk'ün liderliğindeki Cumhuriyetin ideolojisine göre Türkiye'nin Avrupalı ve modern bir topluma dönüşmesi gerekiyordu; bu anlamda Türk müziğinin çeşitliliği, Batı toplum modelinin önünde engel teşkil etmemeliydi.

Türk halk müziği günlük hayata dair doğum, düğün, ölüm, neşe, keder, aşk, hayatın bitişi, savaş ve hayatta kalma mücadelesi gibi temaları yansıtır. Halk müziğinde insanların günlük hayat içinde yaşadığı bütün durumlara yer verilir. İncirci'ye göre (1985 s: 43) Türk halk müziği ikiye ayrılıyor: Köy halk müziği ve kent halk müziği. Toplum şekillenmesi köyde ve kentte farklı olduğu için, aradaki fark kendini türkülerin tematiğinde gösterir. Köyde gelenek, eğlence ve çalışma öne çıkar. Kentte ise müziğin temaları zanaatkarlar, işçiler ve kentsel meslekler hakkındadır; köy toplumlarındaki şarkı sözleri daha çok kırsal hayattaki tarım ve doğa ile ilgilidir. Türk halk müziğinde saz enstrümanı önemli bir rol oynar.

Türkiye'de "modern müzik" de vardır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, 1920-30'lu yıllarda Türkiye'de Avrupa'daki benzerleri gibi müzik akademileri kuruldu; buralarda yeni Türk müziği ile Batı müziği eğitimi veriliyordu. Klasik Türk Müziği oda müziği olarak küçük çaplı kompozisyonlarda sunuluyor, oda toplulukları büyük senfoni orkestralarına dönüşüyor, ancak burada müzik çeşitliliği yok olma tehdidi ile karşılaşılıyordu. İncirci (1985 s: 56) kitabında, *"Atatürk'ün önderliğindeki ilk Cumhuriyet yıllarında (1923-1950) Batı müziğinin teşvik edilmesi, Türk toplumundan modern Batılı bir toplum oluşturma amacı olan devlet politikasının bir parçasını oluşturuyordu"* diyor. Batı müziği basitçe Türk müziğinin yerini alıyordu.

Bunun yanı sıra Türkiye'de güçlü bir politik müzik akımı da mevcuttur. Saz eşliğinde devlet baskısı, sınıf mücadelesi ve toplumsal idealler hakkında şarkılar söylenir.

Dalkıran ile Divendal (2017) söyleşi esnasında son zamanlarda Türkiye'de ve yurtdışında Türk müziğinin çeşitliliğine ilginin arttığını söylediler.

KULSAN, düzenlediği konserlerde geleneksel halk müziğinden klasik Türk müziğine, cazdan popa kadar bütün müzik türlerine, insan topluluklarına ve farklı bölgelere yer veriyor. Örnek olarak sufi müziğini, Çingene müziğini, Kürt ve Pontus müziğini ve Ermeni müziğini verebiliriz. KULSAN ayrıca crossover (köprü) konserler de düzenliyor; Türkiye'den gelen müzik ve müzisyenler ile Hollanda ve Avrupa müziğini bir araya getiriyor.

Konser programlarının kültürel ve sosyal motivasyonu

Dalkıran ile Divendal, konser programlarken sosyal ve toplumsal bir misyonla kültürel-eleştirel bir yaklaşım içine giriyorlar. Onlar kültür ve sanatı, kültürel vatandaşlık gözüyle, bireysel ve grup düzeyinde bir gelişme alanı olarak görüyorlar. Bu yarı-profesyoneller, kültürel katılımı bir özgürleşme alanı olarak tanımlıyorlar. Kültürel kimlik sorunlarına yoğunlaşarak, bunun hem bireysel olarak hem de grup temelinde sosyal pozisyonlara olumlu katkı sağlayacağına inanıyorlar. Bu toplumsal ve kültürel hedef içinde kültürel vatandaşlık konsepti büyük önem taşıyor. Kültürel vatandaşlığı, eleştirel-kültürel bir duruş ama aynı zamanda gelişme, özgürleşme ve kendi söylemini oluşturma alanı olarak görüyorlar. Bu arada müzik parçalarının kalitesinden asla ödün verilmiyor. Dalkıran ile Divendal (2017) söyleşide, *“Bizim müzik programımız hayal gücünü büyötmeli ve tek taraflı yaklaşımdan kurtulmalı”* diyorlar. Bu amaçlarını, kültürel etkinliklere finansal destek ararken çeşitli şekillerde savunuyor ve pratiğe aktarıyorlar.

Kültürel vatandaşlık

Dalkıran ve Divendal, konser programlamasında kültürel vatandaşlık konseptine çeşitli şekillerde yer verdiklerini belirtiyorlar; *“Mesela kültürel buluşmalar, kültürel kimlik şekillenmesi, kendi hikâyeni oluşturmak, kültürel toplum oluşumu, hayal gücü, kültürel çeşitlilik ve kültürel haklar biçiminde.”* (söyleşi 2015) Konser programlaması KULSAN için bir “ara alan”; burada hem resmi hem de gayri resmi buluşmalar gerçekleşiyor. Bu “ara alan”da insanlar baskıcı rejimlerin, kültürel söylevlerin dışında birbirleriyle buluşabiliyorlar.

Konser programlaması Hollanda’daki Türkiyelilerin toplum olarak kültürel haklarını talep etme temeline dayanıyor. Kültürel haklar bir güç ve sahiplenme alanı olarak görülüyor. Bir diğer deyişle, Türkiyeliler Hollanda’daki baskın kültüre teslim olmayarak kendi kültürel kimliklerini oluşturuyorlar. Kültürel kimliğin içeriği bu şekilde sürekli olarak siyasallaştırılıyor.

Bu bakış açısıyla Dalkıran için konser programları siyasal bir duruşun ışığında oluşturuluyor; Divendal ise konser programlamasını bir toplumun yaşam kalitesini geliştirmesinin ifadesi olarak görüyor. Divendal, müzisyenlerin sadece pasif bir tüketici olarak tanımlanan izleyiciyle buluşmasında, baskın ilişki modellerinin dışında kalan bir deneyim değiş tokuşu görüyor. Divendal’a göre izleyiciler de konser programının bir parçası.

Dalkıran ve Divendal (2014) söyleşilerinden...

“Müzik, toplum yapımızın bir parçasını oluşturur. Müziğin, toplumun parçasını oluşturan farklı kültürlerde birey için gerçek bir değer taşıdığı kabul edilir. Müzik, insanın kendisiyle bağlantı kurmasının bir yoludur ve aynı zamanda diğerleriyle bağlantı kur-

masında da köprü görevi görür. Müzik aracılığıyla evrenin zengin çeşitliliğiyle tanışırız. Müzik, bizi hayatın mucizesi ile tanıştırır. Biz müziğin toplum içinde vatandaşlık gibi toplumsal hedefleri güçlendirdiğine inanıyoruz. Vatandaşlık oluşumunda, kültürün gelişimine yönelik olarak müziğin rolünün çok açık olduğunu düşünüyoruz. KULSAN, kültür ve toplumla olan bağlantısını bu şekilde oluşturuyor ve etkinliklerine meşruiyet kazandırıyor; vakfın konseptinde izleyicilerin kültürel gelişmelerine destek olmak yer alıyor.”

Her iki yarı-profesyonel için de müziğin anlamı çok açık. Bu anlamda KULSAN, müziğin birleştirici deneyiminin yaşanmasına ve sosyal buluşmalara olanak sağlıyor. Müzik bireysel deneyim alanını, konser ise sosyal ilişki ve buluşma alanını oluşturuyor.

KULSAN’ın konserleri sadece estetik bir alan oluşturmuyor, aynı zamanda kültürel kimlikleri birbirine tercüme ediyor ve bu yaklaşım, Hollanda’daki Türkiyeliler tarafından çok kıymetli bulunuyor. Bu nedenle Dalkıran ve Divendal konser programlarının kültürel kimlik ve toplumsal kaynaşmaya katkı sağladığı görüşünde. Amsterdam Sanat Fonu (AFK) müdürü Clayde Menso da 2015 yılında verdiği bir röportajda bu konunun altını çizmiş:

“KULSAN’ın kültürel katılımı önemli; kültürel katılım insanları aktifleştirip, etkinliğin içine alarak, kendi kültürlerinin yanı sıra yaşadıkları ülkenin de kültürünün bilincine varmalarını sağlamak anlamına geliyor. Bu noktada önemli olan karşılıklı saygı göstermek; yani karşınızdakinin kültürünü farklı şekilde ifade etmesine saygı duymaktır. Bu da kültürel yurttaşlığa katkı sağlar. Özellikle bireylerin giderek kendi içlerine dönme eğilimi gösterdikleri içinde bulunduğumuz dönemde, konserler aracılığıyla insanları birbirlerine karşı meraklandırmaya çalışmak çok önemlidir. Bizim misyonumuz kentin zenginleştirilmesidir ve biz de kenti zenginleştiren projelere destek sağlıyoruz.”

Menso bu söyleşisinde, kendi kültürüne sahip çıkmanın kültürel uyumu da beraberinde getirdiğine vurgu yapıyor ve bu noktada kültürel asimilasyonu reddediyor. Kültürel yurttaşlık konsepti, insanların farklı zamanlar ve mekânlarda kendi yöntemleriyle yurttaşlığa anlam kazandırmalarını öngörüyor. Menso, sanatsal ve kültürel etkinliklerin, sosyal birleşmeye değerli katkılarda bulunduğunu söylüyor. Dalkıran ile Divendal da kültürel katılımın bireylerin toplum içindeki pozisyonuna olumlu katkı sağladığını düşünen bu akımdan geliyorlar.

Konumlandırma

Dışardan belirlenen pozisyon ile KULSAN, kendi programının içeriğine karar vererek, sektör içindeki konumunu belirliyor ve kendi vizyonu ile sübvansiyon aldığı kurumların istekleri arasında bir denge oluşturuyor. Hollanda devleti KULSAN’a 2009 yılında kültürel çeşitlilik politikası kapsamında “Dünya Müzikleri” kategorisine uygun bulunduğu için iki yıllık parasal destek verdi. Vakıf başlangıçta, Kraliyet Tropikal Enstitüsü gibi çeşitli kültürel kuruluşlardan destek aldıysa da, ilerleyen yıllar içinde kendini bu kuruluş-

lardan uzak tutmaya başladı ve konserlerini daha çok Bimhuis, Rotterdam De Doelen, Utrecht Vredenburg Konser Salonu, Amsterdam Kraliyet Carre salonu ve diğer konser salonlarında düzenlemeye başladı. KULSAN, kendisine sunulan pozisyonlardan sadece “Dünya Müziği” sahnelenmeyen salonları seçerek sıyrılmaya çalışıyor. KULSAN foot-loos⁷ bir duruşa sahip olmasından dolayı, her bir konser için hangi sahneyi seçeceğine ve kiminle işbirliği yapacağına kendisi karar verebiliyor. Bu konuda ne kadar başarılı olduğunu da basında çıkan olumlu eleştirilerden anlayabiliyoruz.

KULSAN, konser programlamasında özgür davranabilmek ve duruşunu koruyabilmek için çeşitli taraflarla pazarlık yapmak zorunda kalıyor. Türkiye’deki Kültür ve Sanat Bakanlığı, Türk kültürünün temsilcisi olan müzik gruplarına destek verirken, Hollanda devleti KULSAN’a Hollanda’da yaşayan Türklerin kültürel çeşitliliğini öne çıkaran ve kültürel katılımlarını göz önünde bulunduran konserlere parasal destek veriyor.

Politika tabanlı konumlandırma

Daha önce de sözünü ettiğim gibi, kültür politikası karşısında KULSAN’ın aldığı pozisyon onun tarihi içinde önemli bir rol oynuyor. Dalkıran’a göre vakfın konumlanması politik bir veri ve buna bağlı olarak işbirliği yaptığı çeşitli kuruluşlar ve bir araya geldiği ağlar var. Divendal’ın yaklaşımı biraz farklı; ona göre KULSAN’ın ana temasını kültürel vatandaşlık oluşturuyor ve toplumsal / kültürel bir anlam taşıyor. Ayrıca vakıf, müzik kalitesini iki taraflı estetik bir ürün olarak görüyor, müzisyenler bir yandan ustalıklarını teknik bilgiye dayandırırken diğer yandan da müzikal kompozisyonu izleyenlere aktarma becerisi gösteriyorlar. Divendal’a göre, “*İzleyici kimlik alanını oluşturuyor, bir başka deyişle; izleyici müzik referansını tanıyor, sahip olduğu deneyim içinde ona bir yer veriyor ve muhtemelen bunu başkalarına aktarıyor.*” (Divendal, söyleşi 2015)

KULSAN’ın stratejik konumlanması 1980’li yıllardaki kültür politikalarından ve hem Hollanda hem de Türkiye’deki ilgili kurum ve kuruluşların yaklaşımlarından ayrı düşünülemez. Vakfa sunulan konumlandırma, kültür politikasının şartlarıyla belirleniyor. Dalkıran bu konuda Hollanda kültür politikasının KULSAN için diğer taraflardan daha belirleyici olduğunu söylüyor.⁸ Bu nedenle diğer tarafların konser programlamasında daha az söz sahibi olduğunu görüyoruz.

Divendal (2017) söyleşisinde KULSAN’ın kültürel çeşitlilik alanında özel bir yere sahip olduğunu söylüyor: “*KULSAN kültürel çeşitlilik oluşturulmasında öncülük yapmıştır.*”

KULSAN 1987 yılında sahip olduğu kısıtlı imkânlarla kendi konser programlarına başladı, ancak 2001 yılında hükümet tarafından temsil ettiği kültürel çeşitlilik göz önünde bulundurularak kabul edildi.

Halleh Ghorashi yaptığı araştırmada (2006), hükümetin 1970’li yıllarda azınlıklara yönelik politika üretmeye başladığını açıklıyor. 80’li yıllara gelindiğinde kategorik olarak azınlıklara yönelik kültür politikası oluşmuştu. Kalitenin yanı sıra etnik yapı, parasal

yardım almak için önemli bir koşuldu. Hollanda Hükümeti azınlık gruplarına sanat dünyasında pozisyon tanımaya başladı. Sosyal ve kültürel asimilasyon giderek daha merkezi bir konuma oturdu ve bu şekilde daha çok pozisyon belirlenmeye başladı. Kültürel çeşitlilik çerçevesi içinde KULSAN'a 2001-2012 yılları arasında hükümetten finansal destek sağlandı. Bu parasal destek vakıf için politik tabanlı bir pozisyon belirlenmesi anlamına geliyordu. Hükümet bu şekilde KULSAN gibi bir kuruluşa sahne sanatları alanında yer tanırken, vakıf aslında bu pozisyonu kendisi gerçekleştirmek istiyordu. KULSAN için kendi pozisyonunu belirleme başlangıçtan beri hem görünür hem de görünmez bir mücadele oldu. Bu konu hem programlama hem de işbirliği ve ağ stratejilerini belirlerken karşımıza çıkıyor. Dalkıran ve Divendal ile 2016 yılında yapılan söyleşide de bu açıkça ortaya çıkıyor: *“KULSAN’ın etkinlikleri, kültürel azınlıklar ile kültürel çoğunluk arasındaki güç ilişkisiyle bağlantılıydı.”*

Pozisyon edinimi, Kulsan’ın kendi bakış açısıyla ve inatla doldurmaya çalıştığı bir alandı. Her ne kadar pozisyon belirlenmesi kültürel asimilasyon politikasından gelmiş olsa da KULSAN, kültürel çoğulculuğu merkeze yerleştirdiği bir pozisyon edinmeyi tercih ediyor.

Pozisyon belirlenmesi, Girişimcilik Kültürü⁹ politikasında da kendini gösteriyor. Bu programda “pazarlama, yönetim ve konumlandırma” konularına yer veriliyor (Politika Raporu, Kültür, Kültürel Sektör 2012 s: 3). KULSAN girişimciliğin daha çok yarı-profesyonellerin davranışlarında aranması gerektiğini düşünüyor. Oysa VVD (Liberal Parti) kültürel işletmeyi kuran girişimciyi, kendi pazar stratejileri ve ticari vizyonu olan bağımsız bir birey olarak görüyor. Hollanda Liberal Partisi (VVD) bu “Girişimcilik Kültürü” yaklaşımıyla kültürel kuruluşların başlangıç sübvansiyonu almaması gerektiğini, bir başka deyişle kültürel kuruluşların olabildiğince sanat planları dışında tutulması gerektiğini öne sürüyor. Bu politika, hükümeti, KULSAN gibi bir kuruluşun masraflarından en az şekilde sorumlu tutmayı içeriyor. Her ne kadar Devlet Bakanı başlangıçta KULSAN’ın bağımsız girişimci olmasını istediye de vakıf, kültürel olanaklardan pay almak amacıyla Sanat Planı içinde kalmayı tercih etti.

Kendi kamuoyuna göre konumlandırma

Dalkıran, KULSAN’ın kurulduğu yıllarda Hollanda’da ikiye ayrılmış bir Türkiyeli toplumuyla karşı karşıya olduklarını söylüyor: *“Bir taraf sağ, diğer taraf sol görüşteydi.”* (Dalkıran söyleşi 2016) ve devam ediyor: *“Kulsan, Hollandalıları ve Türkiye kökenli Hollandalıları Türkiye’deki müzikal çeşitlilik ile tanıştırma misyonuyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.”*

İşte KULSAN, bu çeşitliliğin Hollanda müzik sahnelerinde kendisine yer bulmasını amaçlıyordu. Dalkıran söyleşi esnasında Hollanda’daki Türk toplumu içindeki ayrımın tamamen bilincinde olduğunu belirtiyor. Son yirmi beş yıldır Türkiye’deki en baskın toplumsal tartışma; milliyetçi ve bazen dini yaklaşımlara sahip sağ kanat ile laik ve

uluslararası yaklaşıma sahip sol kanat arasındaki kutuplaşmayla sürüyor. Dalkıran (2016) bu konuda şunları söylüyor: *“Biz Hollanda’daki Türkiyeler tarafından ne sağcı ne de solcu olarak görülme istiyorduk. İzleyiciler açısından bizim taraf seçmememiz tuhaf bulunuyordu. Ama bizim için önemli olan müzik ve kültürel buluşmalardı; konserlerimizi bir tür kültürel manifesto olarak tanımlayabiliriz. Başlangıçta sağcı ya da solcu olan izleyiciler için açıklama yapmak gerekti.”*

Bu yenilikçi yaklaşım ile KULSAN Hollanda’daki Türkiyeliler arasında taraf belirlemeye dayanan bir rol almadı, böylece hem Türk Hükümeti hem de politik örgütler, KULSAN’ı kendi ajandasına sahip bağımsız bir kültürel kuruluş olarak görmeye başladı.

Bu arada Türkiye’deki politik arenada İslam’ın daha fazla yer almasıyla birlikte etnik ve kültürel çeşitlilik daha fazla konuşulur oldu. 2000’li yıllarda Türkiye’nin kültürel kimliğinde bir genişleme ve anlam kayması ortaya çıktı; bunun yansıması Hollanda’daki Türkiyeli toplumda da görüldü. Bunlara örnek olarak dini örgütlerin, etnik tanımlı Kürt örgütlerinin sayısının artmasını ve kamuoyunda daha fazla tartışılmaya başlanan Ermeni meselesini gösterebiliriz. KULSAN ise bu tartışmalar içinde yer almadı ve konser programlamasında hem Türkiye’nin farklı bölgelerinden gelen etnik gruplara, hem de etnik yaklaşıma sahip olmayan şehirli müzisyenlere yer vererek dengeyi sağlamaya çalıştı. Bu programlar sayesinde Hollandalı Türklerin kültürel çeşitliliği, sağcı ve solcu tanımlamasından daha geniş bir tabana yayılmış oldu.

Bu kültürel çoğulculuğu KULSAN, kültürel kimliğin yeni tanımı olarak görüyor. Bu yeni pozisyon ile vakfın ilk amacı Hollanda’daki Türkiyeli toplumun kültürel zenginliğine sahne sanatlarında yer vermek ve diğer amacı da içe dönük yaşayan Türk toplumunun bu davranışını değiştirmektir. Son yirmi beş yıldır gösterdiği çabayla KULSAN, çeşitli izleyici kitlelerine ulaşmayı başardı, şu anda izleyici kitlesinin yüzde 30’u Hollandalı, yüzde 60’ı Türkiyeli ve yüzde 10’u farklı kimliklere sahip (Kültür Planı Tavsiyesi 2013-2016 Rotterdam Kültür Sanat Platformu s: 159).¹⁰

Dalkıran ve Divendal 2016 yılında yapılan söyleşide şunları söylüyor: *“KULSAN Hollanda’daki Türkiyelileri daha önce hiç gitmedikleri konser salonlarına, şehir sahnelerine getirmeyi başardı. Daha önce bu salonlarda Türkiyelilere kapıcı veya temizlikçi olarak rastlıyorduk ama izleyici olarak değil.”*

Türkiyeliler, KULSAN sayesinde Türkiye’deki etnografik çeşitlilikle de tanışma şansı buldu. Divendal 2017 yılındaki söyleşide, *“KULSAN, konser programlamasında hep bağımsız olmuştur. Karşı çıkılmaması için düzenli olarak açıklamalarda bulunuyor, bunları genellikle konserlerin sonunda yapıyorduk”* diyor.

KULSAN bu şekilde oluşturduğu konser programlaması ile kendini hem Türk Hükümeti’nin hem de farklı muhalif örgütlerin gözünde bağımsız bir yere yerleştirdi.

Bu pozisyonun birçok açıdan Hollanda kültür politikası içinde KULSAN’a verilen pozisyonla hiçbir ilgisi yok. Vakıf konser programlamasını yaparken Hollanda’daki Türkiye-

lilerin kültürel ve politik ilişkilerini göz önünde bulunduruyor. Dalkıran (2016); *“KULSAN bu pozisyonu ile Türkiyeli Hollandalılar arasında kendine geniş bir yer buluyor ve bu da KULSAN’ın bu toplum içinde baskın bir kültürel yere sahip olduğunu gösteriyor”* diyor.

KULSAN, konser programlamasında ne Türk Hükümetine ne de farklı etnik topluluklara bağımlı kalmak istedi ve bu konuda defalarca konuyla ilgili Türk yetkililerle görüşmeler yaptı; birkaç defa Hollanda’daki Türkiye Büyükelçiliği’ne konser tercihlerinin nedenini açıklamak zorunda kaldı.

Dalkıran ve Divendal, 2017’deki söyleşide şöyle diyorlar: *“Biz her konser sonrasında konuşuyorduk, bu bizim stratejimizdi. Konserlerle ilgili tepkiler önceden verilirse onları duymazdan geliyorduk, ama sonrasında mutlaka konuşuluyordu.”* Bu strateji sayesinde KULSAN’ın özgür konser programı vizyonu güvence altına alınmış oldu. Konser sonrasında konuşarak karşı taraftan gelmesi muhtemel bir tepkiyi önlemiş oluyorlardı ve bu strateji sayesinde dümen hep vakfın elinde oluyordu.

Türk Hükümeti, KULSAN’ın konserlerinde azınlık kültürlerle fazla yer verilmesinden yana değildi; egemen Türk kültürünün öne çıkarılmasını istiyordu. Bu durumda vakıf Ermeni, Pontus, Çingene, Kürt ve Alevi müziğine fazla yer tanımamalı; milliyetçi Türk kültürünün yayılmasına katkıda bulunmalıydı.

Ancak KULSAN, kuruluşundan itibaren onu belli bir istikamete itmeye çalışan tüm parti ve örgütlerden uzak durdu. Türk Hükümeti KULSAN’a kendi isteği doğrultusunda konser düzenlemedi, KULSAN da Türk Hükümeti’nin sunduğu maddi olanaklara bağımlı olmadı. Aynı durum, bazı konserlerde aldığı tehditlere rağmen etnik topluluklar için de geçerliydi.

Dalkıran (2017), *“Müzisyenlerin güçlü ağı sayesinde bağımsız bir sahne olarak ayakta kalmayı sürdürebildik.”* diyor. Vakıf, müzisyen ağını politik ve kültürel ideolojilerin üstünde bir değer olarak kabul ediyor.

Türkiye’deki farklı müzik türlerinin KULSAN’da kendine yer bulduğunu belirtmemizde yarar var; dini müzikten pop ve klasik müziğe kadar. Bu yaklaşımıyla vakıf kendini hem Türkiye’de hem de yurtdışında var olan köklü sağ-sol ayrımının dışında tutmayı başardı; tek boyutlu kimliği reddederek kültürel çeşitliliği merkeze koyduğu bir perspektif oluşturdu.

Sektörel konumlandırma

Kültürel sektör içinde yarı-profesyonellerden sadece konumlandırma ve strateji konularında becerikli olmaları değil, aynı zamanda kişisel değerlerinin de olması beklenir. Menso bir söyleşisinde Dalkıran hakkında şunları söylüyor:

“Benim Dalkıran ile ilk temasım onların taleplerine verdiğimiz ret cevabı ile oldu. Dalkıran bu kararımıza kesinlikle katılmıyor ve bana kişisel olarak bunun nedenini açık-

lamak istiyordu. İşte bu nokta çok önemli, kendi davasına inanmayan bir kişi böyle davranmaz; fikirlerini karşı tarafa aktaramaz. Fonlardan gelen, ‘Üzgünüz, bu projeyi destekleyemeyiz’ şeklindeki yanıtlara verecek bir tepkisi olmaz.”

İşte bu yüzden, yarı-profesyonellerin kişisel ikna kabiliyetine ve bağımsız bir vizyona sahip olması beklenir. Menso 2015’teki söyleşisinde bu konuya şöyle devam ediyor:

“Politika belirleyicileri için yarı-profesyonellerin kendilerine güven duymaları çok önemlidir. Kendi değerlerine sahip olmalı ve bunları karşısındakine ifade edebilmelidir. Bir şeyi arz ederken, buna talep olduğunu ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiğini gösterebilmelidir. Yarı-profesyonellerin unutmaması gereken bir başka konu da, politikanın her şeyi belirlemediğidir; politikayı oluşturan yarı-profesyoneller daha belirleyicidir. Onlar politikayı ve tabanda karşılık bulup bulmayacağını belirlerler. Yarı-profesyonel olarak yarattığı değerden güç alması ve gerçekleştirmek için farklı olanaklar araması önemlidir. Kendini politika ile sınırlandırmaması, ama gerçeğe de gözlerini kapatmaması gerekir. Zamanın ondan ne beklediğine bakması ve orada kendi yolunu bulması önemlidir. Bu noktada yine vurgulamak isterim ki oluşturduğu değere, projeye bakması gerekir. Zaman ondan daha fazla girişimcilik, kendi gelirini sağlama ya da daha fazla izleyici toplama gibi şeyler bekliyor mu, gibi sorulara net cevaplar vermesi önemlidir.”

Menso yarı-profesyonellerin proaktif bir tavır almasına vurgu yapıyor ve onlara, özgün bir duruşa sahip olmalarını ve toplum içinde kendi yerlerini belirlemelerini öneriyor. Bu yaklaşım, KULSAN’ın pozisyonunu ulusal asimilasyon politikasına bağlı olarak belirlemesinin tamamen karşısında bir yaklaşım. Bu açıdan KULSAN örneği, kültür politikasının tek bir şekilde açıklanamayacağını ve farklı akımların farklı yöntemlerle yarı-profesyonellerin pozisyonunu belirlediğini gösteriyor.

KULSAN’ın yarı-profesyonellerinin çelişkili durumlar söz konusu olduğu zaman da nasıl davranacaklarını bildiklerini görüyoruz. Bu mesleki yetkinlik bence herhangi bir profesyonel tanımla açıklanamaz. Söz konusu olan yarı-profesyonellerin farklı düzeylerde belirli davranışlar içinde kendi stratejik yöntemleriyle hedeflerine ulaşmak için gösterdikleri yaratıcı tutumdur. Farklı düzeyler dendiğinde, makro düzeyde toplumsal çıkarları, orta düzeyde sektörel işbirliklerini ve mikro düzeyde KULSAN için büyük önem taşıyan seyircilerle etkileşimi düşünebiliriz.

Bu analizde taraf olan herkesin KULSAN’ın seyircisinin üstünde hak iddia ettiği görülüyor. Vakıf, konserlerinin izleyici kitlesine bireysel ifade ve bireysel kimliğin merkezde olduğu müzikal ve sosyal gelişme olanağı vermeyi hedefliyor. Bu hedef günümüzde egeyen olan “dışardan pozisyon belirlenmesi” politikasıyla taban tabana zıtlık oluşturuyor. Bir yaklaşım alt seviyeden süreç içinde oluşturulan bir kültürel vatandaşlıktan hareket ederken, diğer yaklaşım ise kültürel vatandaşlığa tepeden inme bir tanım getiriyor. Pozisyon edinimi, kültürel açıklığı ve çoğulculuğu hedefler ve merkezine kültürel kimliği koyar; bu, kültürel kimliği dışarıda bırakan ve kültürel kapanmayı merkezine koyan po-

zasyon belirlenmesinin tersidir. Hükümet bir yandan kültürel çeşitliliği teşvik amacıyla sübvansiyon sağlarken, diğer taraftan kültürel kimlik ve kültürel vatandaşlık tanımının içini kendisi doldurarak aslında kültürel asimilasyonu hedefler. Bu da KULSAN gibi kurumların kendi pozisyonunu belirleme konusunda daha dikkatli olmasını gerektirir.

Ruben Gowricharn, Dirk Willem Postma ve Sandra Trienekens'in (2012)¹³ yaptıkları araştırmada şu tespit dikkat çekicidir: *“Denkliği aramanın yerini baskın medeniyetin alarak kültürel hiyerarşinin inşa edildiğini görüyoruz. Bu da vatandaşların doğal olarak Hollanda siyasi topluluklarına üye olmaması sonucunu doğuruyor ancak yine de dışlanma anlamına gelen biçimlendirme koşullarına uymaları gerekiyor. Aktif, sorumluluk sahibi ve girişimci vatandaş profiline uymayanlar, diğerlerinden daha altta, hatta belki ikinci, üçüncü sınıf vatandaş olarak görülüyor.”* Bu siyasi ikilem sonuçta kültürel çoğunluğun tanınmasından ziyade asimilasyona alan açmıştır.

Ağ stratejileri ve işbirliği bağlantıları

KULSAN siyasi ve diplomatik ağların yanı sıra, bireysel ve kamu fonlarından Hollanda ve Türkiye bakanlıklarına, müzik üreticileri ve müzisyen menajerlerinden Hollandalı ve Türkiyeli müzisyenlere ve konser sahnelerinden kültürel katılımı ilgilleyen eğitim kurumlarına kadar geniş ve farklı bir iletişim ağına sahiptir.

KULSAN'ın ağ stratejilerinde beş önemli temel bağlantı vardır:

- 1 Hükümet (siyasi yöneticiler ve yetkililer),
- 2 Kamusal ve bireysel fonlar,
- 3 Kültür sektörü ve müzik programları yapımcıları,
- 4 Türkiye'den ve Hollanda'dan müzisyenler,
- 5 Farklı kökene sahip derneklerden seyirciler, okullar, gençlik örgütleri vb.

Bu beş temel bağlantının dışında siyasette ve kültürel sektörde etkin olan bireylerle ilişkileri de KULSAN için önemli rol oynuyor.

Dalkıran (2016), KULSAN'ın stratejilerinin ve işbirliği bağlantılarının kültür politikaları karşısında büyük öneme sahip olduğunu söylüyor: *“Kulsan'ın ağ stratejileri yıllar içinde giderek gelişti; söz verdiğimiz yerine getirmemiz ve önemli sahnelerin, ileri gelen kişilerin konser programlamasını toplumun önemli bulması gerekiyor.”*

Divendal da ilişki ağları stratejisini önemli buluyor, ama ona göre bu, önem sırasınca sonlarda yer alıyor. Divendal (2016) kitle edinimini ilişki ağları geliştirmekten daha önemli buluyor: *“Benim için seyirciler çok önemli, konserlerimizi nasıl buldukları çok önemli. Kültürel vatandaşlık ve konserlerimizin müzik kalitesi işimizin iki önemli unsuru. Bana göre seyircilerin, konserlerimizin müzik kalitesi sayesinde gelişme göstermeleri büyük önem taşıyor.”*

Divendal'ın yaklaşımı pedagojik ve gelişime yönelik. Konser programlaması ona göre kültürel vatandaşlık biçimlenmesine hizmet etmeli; bu noktada iki unsura dikkat çekiyor: Biri, müzik yoluyla bireyin gelişmesi; diğeri ise Türkiyeli Hollandalıların veya yerli Hollandalıların kültürel kimlik oluşumunda müziğin, bireyler ve/veya grup olarak topluma katkısı. Kısacası Divendal konser programlamalarına sadece müzik kalitesi ve estetik veri olarak bakılmaması ve seyircilerin gösterdiği gelişme açısından toplumsal olarak ele alınması gerektiği görüşünde.

KULSAN'ın ilişki ağı kanallarında hayatta kalma stratejilerini görüyoruz. Bu ağların her biri kendi mantığına sahip. Dalkıran ve Divendal her bir iş ilişkisinde kendi konser programlarını merkeze koyuyorlar. Vakfa bazı ilişkilerde aracı organizasyon olma görevi düşüyor ve bu şekilde Türkiyeli ve Hollandalı müzisyenlerden oluşan konserler düzenleniyor.

Hollanda'nın kültür alanında KULSAN'ın özel bir yeri var. Tropen Tiyatrosu'nun programcısı Emiel Barendsen vakıf hakkında şunları söylüyor (2015): *"Bence KULSAN aracı organizasyon olarak sahnenin ve kitlelerin isteklerini güzel ve kaliteli konserler halinde sunmayı başarabilecek güce sahip."*

Diplomatik ilişki ağı, müzisyenlerle çalışmak ya da parasal destek aramaktan daha farklı yaklaşımlarla kurulabiliyor. Farklı ilişki ağları, yarı-profesyonel olarak Dalkıran ve Divendal'dan farklı yaklaşımlar göstermelerini gerektiriyor ve her ikisi de kitle kazanmanın bambaşka ilişki ağı stratejileri gerektirdiğinin farkında. Bu noktada kültürel tat önemli rol oynuyor.

Devlet Bakanı Rick van de Ploeg'un (1998-2002) döneminde Amsterdam Belediyesi, her yıl KULSAN gibi kuruluşların bazı toplantılarını destekledi. Bu toplantıların adı "Göçmen Buluşmaları"ydı ve amacı, Dalkıran ve Divendal gibi girişimci göçmen kimlikli insanların sektör içinde kendilerine yer bulmalarıydı. KULSAN bu buluşmalar içinde aracılık görevi de yüklenmişti. Diğer sahne programcısı arkadaşları, bir gösteri planlayacaksa KULSAN onlara hangi müzik grubu veya müzisyenle, hangi tiyatro ya da bale grubuyla görüşmeleri gerektiği konusunda önerilerde bulunuyordu. Amaç, bazı temalarla ilgili farklı sahneler için bilgi paylaşımı yapmak ve güçleri birleştirmekti.

Divendal ve Dalkıran yarı-profesyonel olarak diğer kuruluşların güvenini kazanmak için kendi gündemleri olması gerektiğini düşünüyorlar. Faaliyet gösterdikleri sektör içinde iyi bir isme sahip olmak gerektiğini belirtiyorlar. 2016 yılındaki söyleşide şöyle diyorlar: *"Farklı taraflarla işbirliği yaparken karşı tarafın duyarlı olduğu konuları iyi bilmek gerekiyor. Girişimci yaklaşımımız, bizi dikkatli olmaya itiyor ve bu sektör içinde kendi programımızın değerini anlamamıza yol açıyor. Kültürel sektörün kodlarını iyi bilmek ve sağlam bir ilişki ağı kurmuş olmak gerekiyor. Salonlar, profesyonel Türk müziğini tanımalı ve onun kalitesinden emin olmalılar."*

Girişimcilik, buradaki tanımıyla yarı-profesyonellerin proaktif girişimci yaklaşımı olarak tarif ediliyor.

Devlet Kuruluşları ağı

KULSAN'ın, Eğitim Kültür ve Bilim Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nda ilişkide olduğu kişiler var. Ayrıca Dalkıran ile Divendal'ın bakanlıkta çalışan memurlardan kişisel olarak tanıdıkları da bulunuyor. Bunun yanı sıra parlamento üyesi olan ve kültür politikalarından sorumlu birçok politikacı ile de ilişki içindeler. Merkezi yönetim düzeyinde Sanat ve Kültür Bakanları ve parti ileri gelenleri ile; yerel yönetimler düzeyinde de Amsterdam ve Rotterdam Belediyeleri meclis üyeleri ile ilişkileri var.

Vakfın Hollanda'nın yanı sıra Türkiye'de de Kültür Bakanlığı ile ilişki içinde. Bazen onların müzik önerilerinden ve tanıdıkları imkânlardan yararlanıyor. KULSAN'ın deneyimli olmasından dolayı gayri resmi olarak Bakanlığa, yurtdışındaki müzik programlaması için öneride bulunduğu da oluyor. Mevcut politik yöneticiler arasında ulusal sınırların dışına taşan kültürel etkinlikler konusunda deneyimli yönetici yok. Dalkıran 2016 yılındaki söyleşisinde şöyle diyor: *“Türkiye’de bizden hoşlanıyorlar, çünkü yeni İslami yöneticiler Türkiye dışında Türk müziği ve kültürü hakkında nasıl konuşacaklarını bilmiyorlar. Yeni İslami yönetimin kültürel ataşesi bulunmuyor. Bakanlıktan birçok yetkili yurtdışındaki müzik programlaması için bizden öneri istiyor.”*

Türk Hükümeti Kültür Bakanlığı'na gayri resmi danışmanlık, yarı-profesyonel olarak Dalkıran'a konser programlaması açısından avantaj sağlıyor; mesela bir konser için talepte bulunduğu zaman bu avantajı kullanabiliyor. Aralarında yıllar içinde oluşmuş bir yetkinlik ve güven ilişkisi var. Bu ilişki ağı stratejileri, hem Hollanda'da hem de Türkiye'de kendi pozisyonunu belirleme açısından önemli.

Kulsan farklı ilişkilerini konser programlaması ile ilgili olarak devreye sokuyor. Bu ilişkiler kimi zaman politika belirleyicilerine içeriden bilgi edinme imkânı verirken, kimi zaman da parasal talepler için destek anlamına geliyor.

KULSAN'ın ilişki ağları ve çeşitli kurumlarla işbirliği, politika geliştirilmesi düzeyinde de söz konusu oldu; 2006 yılında yayınlanan “Kültürel Diyalog için Çalışma Grubu Raporu”nda KULSAN açık olarak, kültürel çeşitliliği geliştirme konusunda işbirliği yapılabilir potansiyel bir kültür kurumu olarak yer aldı.

Kültürel çeşitlilik 2003-2006 yıllarında hükümetin ilgi alanlarından biriydi; 2008 yılına kadar kültürlerarası bağlantılara önem verildi. Yerel yönetimler o dönemde kültürel çeşitliliğe farklı içeriklerle yer verdiler. Bu konuda Dalkıran ve Divendal şunları söylüyor (2017): *“Bizden; politika yapımcılar, danışmanlar ve belediyelerle ve bazı politikacılarla kültür politikası ve stratejik yöntemler konusunda birlikte düşünmemiz istendi.”*

Kamu ve özel fonlar ağı

KULSAN geçen yirmi beş yıl içinde çeşitli kamu ve özel fonlardan konser programları için sübvansiyon talebinde bulundu.

Dalkıran ve Divendal (2015) bu konuda şunları söylüyorlar: *“Her kurum ve fon, konserin kalitesi ile ilgili kendi yorumunu getiriyor ve bu şekilde kalite belirlemesi yapıyor; aynı şekilde bunu müzisyenler ve seyirciler de yapıyorlar. Dolayısıyla farklı seçimler, yorumlar, deneyimler, fikirler ve vizyonlar söz konusu. Kültürel farklılıkları, seyircilerin farklı duyarlılıklarını ya da belli müzik tarzlarına yönelik tercihleri düşünün. Her zaman yapman gereken konser programlamasının kalitesinden ödün vermemek, ama bazen de tesadüfe bırakmak gerekir; hangi müzisyen müsait, hangi konser için kolay para bulunur gibi noktaları mutlaka düşün, ama ne yaparsan yap, yaptığın işin kalitesi olmalı, bir salonu doldurmak o kadar kolay değil.”*

KULSAN’ın yarı-profesyonellerinin, bir yandan çeşitli kanallar ve ağlarla ilişki yürütürken diğer yandan kendi ajandalarından ödün vermemeye çalışmak için oldukça esnek davranmaları gerekiyor.

Bu konuda Dalkıran ve Divendal’dan güçlü bir yansıtma becerisi bekleniyor; çünkü bu tutumun farklı taraflara ve konser programlamasına avantaj sağlayacağı düşünülüyor. Bütün bu ilişki ağlarının kurum olarak KULSAN’ın kalıcı biçimde hayatta kalma şansını artırması umuluyor.

Vakfın ilişki ağları kabaca iki önemli kaynaktan oluşuyor: Birincisi kültür sektörü, ki bu programlama ve müzisyenlerle bağlantıdan oluşuyor. Diğeri ise toplumda giderek büyüyen ve birçok müzisyen için yeni ilham kaynakları anlamına gelen kültürel çeşitlilik. Bu şekilde yeni bir dil, dans ve müzik oluşacağına inanıyorlar.

Tropen Tiyatrosu program müdürü Emiel Barendsen, bir söyleşisinde (2014) şöyle diyor: *“Dünyada bir tersine dönüşüm yaşanıyor; artık şehirlerde kırsal alandan daha fazla insan yaşıyor. Bu da farklı biçimde bir iletişim gerektiriyor; farklı dil, farklı müzikler, farklı danslar ve ayrıca değişik kültürlerden insanların Hollanda’nın şehirlerine yerleşmesiyle bu iletişim daha da güçleniyor.”*

Bert Top yazdığı makalede (2008) bu durumun başka sonuçlar da doğurduğunu belirtiyor. Yazara göre kültürel çeşitliliğin artması, sanat üretiminin yeni biçimlerine temel oluşturacak olan yeni sanat ve estetik paradigmalarını da beraberinde getiriyor.

KULSAN’ın konser programlaması ile ilgili fikirlerinin yanı sıra toplumsal değişimler de, konser programlamasına yeni içerikler katmayı zorunlu kılıyor. Bunlara örnek olarak Türk müziği ile Hollanda müziği ya da Türk ve İspanyol müziği kombinasyonlarını gösterebiliriz. KULSAN’ın organize ettiği, bağlama ustası Arif Sağ ile Flamenko gitaristi Tomatito konseri, bu kombinasyonun en iyi örneklerinden biriydi.

Dalkıran ve Divendal, bazı politika yapımcıları ve fon çalışanlarının, hızla değişen yeniliklere, farklı müzik tarzlarına ve bunların yol açtığı farklı kombinasyonlara ayak uydurmakta zorlandıklarını, bu nedenle yeniliklerin önemini ve kalitesini doğru değerlendiremediklerini belirtiyorlar: *“Bakanlık ya da belediye düzeyinde yetkililere bu konuda düzenli olarak yeni müzik kombinasyonlarının neden önemli olduğunu açıklamak için çok zaman harcadık.”* (Dalkıran, Divendal söyleşi 2016)

Müzsisyenler ağı

KULSAN müzsisyenler ağını sadece kullanmıyor, aynı zamanda onlara destek de veriyor. İlişki içinde olduğı müzsisyenleri çeşitli müzik sahneleri için ya da eğitim kurumlarında, müzik dersi veya master programları için öneriyor.

Vakıf, müzsisyen ağında toplumsal temaları müziğine yansıtan, hatta ona merkezi bir yer veren müzsisyenleri ve müzik gruplarını tercih ediyor. Buna örnek olarak besteci Selim Doğru'yu verebiliriz. KULSAN'ın web sayfasında Selim Doğru hakkında şunlar yazıyor: *“İstanbul'da Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi komşular ve kültürler arasında yaşadı. Bu kültürlerarası geri plana bestelerinde yer veriyor; besteleri barok tarzdan dünya müziğine, elektronik müzikten çevirmeli org müziğine kadar çeşitlilik gösteriyor. Doğru, İstanbul'da Marmara Üniversitesi'nde okudu.”*⁴

Doğru'nun hayal gücünü ortaya koyan besteleri hakkında Dalkıran ve Divendal (2015) şöyle konuşuyor: *“Her bir müzik parçası bir hikâyeden oluşuyor. Bu hikâye seyirciye dokunmalı ve onu kendi yaşadıklarını düşünmeye ve anlamlandırmaya teşvik etmelidir.”*

Bir diğer örnek de Arif Sağ. O sadece önemli bir müzsisyen ve Türk halk müziğı ustası değil, aynı zamanda politik bir eylemcidir. Aynı zamanda MESAM üyesidir, 1975'te İstanbul Devlet Türk Müziğı Konservatuvarı'nda öğretim üyeliğı yapmış ve 1982 yılında Arif Sağ Müzik Akademisi ve Arif Sağ Müzik Evi'ni kurmuştur.

KULSAN burada sadece iki örneğini verdiğimiz, bu anlayıştaki müzsisyenlerle işbirliğı yaparak Hollanda'daki Türkiyeli göçmenlerin tek boyutlu bir kültürel kimliğı olmadığını gösteriyor. Kùltürler ve müzik tarzları, içinde bulundukları kültürel bölgelerin içinden ya da dışından gelen etkilerle biçimlenir. Bu konu uzun yıllar Amsterdam'da dünya müziğı alanında önemli rol oynayan Amsterdam Sanat Meclisi'nin ara değerlendirmesinde de vurgulandı (2015).

KULSAN, klasik Türk müziğı programlarını da dünya müziğı kategorisine yerleştirdi. Bu bağlamda Ensemble Sarband, Shererazade in Europe gibi doğu/batı müziğini sentezleyen müzik gruplarını da programlarına dahil etti.

KULSAN, ilişki ağlarını geliştirirken hayal gücüne katkıda bulunacak ve bilinçli olarak seyircileri kendi müziğinin içine alacak beceriye sahip müzsisyenler arıyor. Dalkıran ve Divendal (2015) bu konuda şöyle diyor: *“Burada konu müziğe ilgi uyandırmak. Müzik hayata anlam katıyor ve hayat hikâyelerini destekliyor.”*

Her ikisi de bu yaklaşımın bireysel ve kolektif düzeyde olumlu bir etkiye sahip olduğunda hemfikir. Dalkıran (2017) bir söyleşide şöyle diyor: *“Kültürel vatandaşlık, kişilerin kendi kültürel dünyasında hayatlarını müzikle nasıl anlamlandırdıkları ile ilgiliyse ben bunu destekliyorum. Seyirci müzikten keyif almak ve kendince onu anlamlandırmak istiyor, biz de bu anlama ön hazırlık yapıyoruz.”*

Bir diğerk deyişle seyircilerin bu gelişmeyi gerçekleştirmesi için gerekli koşulların oluşturulması. KULSAN'ın söz konusu ettiğı koşullar Marcel Spiers ve Jan Willem Duyvendak'ın (2013) kaleme aldığı ve *“profesyonellerin ustalığı, koşulların yaratılmasıdır”* diye kısaca özetlenebilecek makalelerinde de anlatılır.

Besteci Selim Doğru'ya göre KULSAN'ın başarısının sırrı, Dalkıran ve Divendal'ın her iki kültürü de iyi bilmelerinde yatıyor. Doğru'ya göre, Hollandalıların ya da Türkiyeli Hollandalıların müzikle ilişkilerini iyi biliyorlar. Aslında her müzik türünün kendi kodları olduğu için bu konuda bir genelleme yapmak mümkün değil; bu hem Hollandalılar hem de Türkiyeli Hollandalılar için geçerli. Ancak her iki yarı-profesyonelin de üstünde durdukları bir nokta var, o da şu: *“Müzik insanın hayatını zenginleştirir ve bireylerin toplum içindeki yerlerine olumlu katkıda bulunur.”* (Dalkıran, Divendal, 2016)

Her iki kültürü de iyi bildikleri için kitlelere nasıl ulaşacaklarını da biliyorlar. Bir diğerk deyişle KULSAN'ın konser programlaması kültürel vatandaşlık oluşturmaya yönelik ve kitlesi ile bağlantı içinde. Doğru'nun yaklaşımında da (2015) müzik, gelişim ve toplumsal pozisyonla ilişkili bir kavram: *“Müzikle bir şekilde hayatımıza anlam katıyoruz; bunu nasıl yaptığımız müziğı nasıl ifade ettiğimizle ilgilidir. Müziğı ve kültürel vatandaşlığı, eğitimle ilgilenen müzisyenler için önemli bir perspektif olarak görüyorum; tabii ki konserleri de.”*

Doğru'nun müzikal gelişime yönelik yaklaşımı Dalkıran ve Divendal'ın yaklaşımına çok yakın. Onlar da müziğı zenginlik olarak görüyorlar; müziğın hayal gücünü güçlendirdiğini ve bireyin toplum içindeki yerine olumlu etkide bulunduğunu düşünüyor. Bu sosyolojik ve pedagojik kavramlaştırma sayesinde ve toplumsal çıkarın göz önüne alınmasıyla, kamu araçlarından sübvansiyon talebinde bulunmak mümkün olabiliyor.

Genç izleyici ağı

KULSAN'ın eğitim projeleri kapsamında Selim Doğru (2015) verdiği müzik derslerinde Hollanda'da yetişen Türkiyeli gençlerin Türkiye'den yeni gelen gençlerden daha hızlı öğrendiklerini söylüyor. Ona göre bunda KULSAN'ın payı büyük. Vakfın bu kadar geniş bir Türk müzisyenleri ağına sahip olması tesadüf değil, bilinçli bir çaba. Müzik derslerinin de amacı gençlerin müziğı ve aynı zamanda KULSAN'ın konser programlarına ilgilerini artırmak.

Selim Doğru, Türkiyeli Hollandalı gençlere uzun zamandır müzik dersi veriyor. 2015 yılında yapılan söyleşide vizyonunu şöyle açıklıyor: *“Bana kalırsa gençler için anadillerinde konuşan ve aynı kökeni paylaşan bir öğretmen olması önemli. Onların aynı dil ve kültürü hissettiklerinde motivasyonlarının arttığını görüyoruz; öğretmenle aralarında dinamik bir ilişki oluşuyor. Müzik dersleri, gençlerin konsere gelmesini sağlayan bir köprü vazifesi de görüyor. Gençlerin müzik kalitesinden ödün vermeden bazı müzik düzeylerine merakını artırmak gerekiyor. Müzikte farklı tarzların bir araya geldiğini ve kültürel etkilerin ne*

kadar büyük olduğunu görüyoruz. İyi bir müzisyen kendi otantikliğini de içine katarak bu bileşenleri bir araya getirir. Aynı şey insanlar için de geçerlidir, insanlar da hayatları boyunca farklı yaşam tarzları ve kültürel alışkanlıkların etkisi altındadır.”

Müzik parçasının kalitesi Doğru’ya göre tek başına yeterli değil. Öğrenci ile öğretmen ilişkisi, kültürel bileşenler, müziğin kalitesi ve aktarılmasında önemli rol oynuyor. Müziğin içeriği sosyal süreçle neredeyse aynı öneme sahip. Sözü edilen bu iki bileşen, müziğin insana dokunan, muhtemelen onda bir şeyler değiştiren alanı, dönüm noktasıdır. Bu noktada ilişki ağının belirli bir içerik tercihiyle arka planındaki strateji ortaya çıkıyor.

Doğru (2015) besteci olarak gençlerle yaptığı çalışmada otonom müzisyen olmak ile öğretmen olmak arasındaki ayrımın farkında: *“Ders verirken işin merkezinde öğrenci bulunuyor. Ama ben aynı zamanda otonom müzisyen olarak da kalmak istiyorum, ders verirken aktarma çok önemli. KULSAN ile didaktik yaklaşım ve kalite konularında anlaşma yapılabilir ve vakıf belli bir proje içinde özgürlük sağlıyor. Müzisyen olarak toplumsal ilgiye de sahip olmak gerekir. Müzisyenlerin çevreleri repertuar için ilham kaynağıdır. Profesyonel bir müzisyen iseniz kültürel bir projede hem sosyal hem de müzikal bileşenleri dikkate almak zorundasınız. Ben yaklaşımımla gençleri hem müzikal olarak geliştirdiğimi, hem de sosyal açıdan güçlendirdiğimi düşünüyorum.”*

Besteci Doğru ile yapılan söyleşide bazı önemli temalar öne çıkıyor. Doğru, müziğin gençlerin bireysel hayatlarıyla çevrelerindeki hayat arasındaki bağlantıyı güçlendirdiğini düşünüyor. Gençlere müzik öğretilerek kültürel katılım teşvik ediliyor ve bu da onların genel gelişimine fayda sağlayarak toplum içindeki pozisyonlarını güçlendiriyor. Doğru, müzik dersinin etnik damardan hareket edilince daha rahat ilerlediğini ve gençlerin üstünde daha fazla etki yarattığını söylüyor. Müzik derslerinin iyi gitmesi, dil ve kültürel köken gibi etnik kökenin kabulü anlamına geliyor.

Burada söz konusu olan, gençlerin müzik dersleri sayesinde kendilerini geliştirebilmeleri için müzisyenlerin gösterdikleri mesleki yeterliliktir. Müzisyenin ilham kaynağı olarak iki nokta vurgulanıyor; sosyal farkındalık ve müzik tarzları. Doğru’ya göre müzik tarzları tarihi perspektif içinde farklı dönemlerde, farklı etkilerin altında biçimleniyor. Müzik de diğer sosyal fenomenlerde olduğu gibi hem teknik hem toplumsal etkilerle oluşuyor.

Müzik, sosyal fenomenlerde olduğu gibi çeşitli etkenlerin kombinasyonlarından, hem teknik hem de toplumsal, etkisiyle oluşuyor. Dolayısıyla müzik kalitesi tek başına bir şey ifade etmiyor. Müziğin gelişmesi ile müziğin toplumsal olarak nasıl değerlendirildiği arasında bir etkileşim söz konusu. Dalkıran ve Divendal bu vizyonu işlerine de yansıtıyor. Sosyal-sanatsal projelerle ilgilenen müzisyenler ve sanatçılar da mesleki özerkliklerini ön plana çıkarmıyor, ama yine de müzik ve kalite işlerinin merkezinde yer alıyor. Müzik dilinin, hayal gücünü zenginleştirdiği ve iç gözlemi büyüttüğü kabul ediliyor.

Doğru, ortaklık yaparken iki koşul öne sürüyor; bir tanesi müzisyen olarak proje içindeki özgürlüğü, diğeri ise gençlerin gelişmelerinin hedeflendiği proje vizyonunun paylaşılması.

Vakfın Gençlik Bölümü koordinatörleri De Lange ve Ayrancı (2015) şunları söylüyor: *“KULSAN’ın genç izleyici kitlesi programlarımızı çok değerli buluyor.”* Onlar gençlerin bu yaklaşımının nedenini Türk kültürünün değerli olmasına ve bu kültürün insanların gelişmelerinde oynadığı role bağlıyor. KULSAN’ın genç izleyicileri başka konserlere gitmiyor.

De Lange ve Ayrancı bu davranışı ortak dil ve kültürle açıklıyor. 2015’teki söyleşide bu konuya açıklık getiriyorlar: *“Konserlerimize gelen genç izleyicilerin farklı gerekçeleri olabilir, ancak bize göre birlikte keyifli zaman geçirmek ve müziği yaşamak. Bizim hedefimiz gençlere dokunabilmek ve onlara yeni deneyimler kazandırabilmek. Yeni deneyimler pozitif bulunduğu zaman bir sonraki konsere de gelecektir. Müziğin genç kitle üzerinde farklı etkileri var; mesela müzik, günlük kaygıları bir süreliğine unutma imkânı ya da diğer insanları farklı görme ya da onlara farklı bakma şansı verir. Ayrıca müzik bazı duygularla ilgili sakın bir şekilde düşünebilmeyi ya da hiç bir şey düşünmeden sadece rahatlamayı sağlar. Kısacası müzik gevşemeye ya da bağlantılar kurmaya yol açar.”*

De Lange ve Ayrancı gençlerin duygularına tek bir anlam yüklenemeyeceği görüşünde: *“Genç kitle konserlerimize gelmeye devam ediyorsa, o zaman onlar için değerli ve anlamlı bir program sunuyoruz demektir.”*

KULSAN yıllar boyunca genç kitleye yatırım yaptı. De Lange ve Ayrancı (2015) şöyle diyor: *“Genç kitleyi bizi destekleyen ve değer veren sermayemiz olarak görüyoruz.”*

Onlara göre konserler özel alan dışında ve güvenli bir ortamda duyguların konuşulduğu alanlar. Bir diğer deyişle burada bir “güvenli ara alan” söz konusu. De Lange, Ayrancı ve Doğru, müzik derslerinin gençlerin konserlere olan ilgisini artırmayı hedeflediğinin altını çiziyor. Konserler duyguların paylaşıldığı alanları oluşturuyor.

Dalkıran ve Divendal, gençlik bölümünün organizasyonları ile gençlerin kültür sektörü içinde faal olmalarını sağlamak istiyorlar. Divendal (2017) söyleşide şöyle diyor: *“Gençlerin sahne sanatlarında aktif olmalarını teşvik etmek istedik. Bu noktada iki hedefimiz vardı; kültür sektörü içindeki çeşitliliği artırmak ve yeni programcılarının gelişmelerini desteklemek.”*

Seyirci ağı

KULSAN’ın seyirci kitlesini Türkiyeli Hollandalı girişimciler; derneklerde, sendikalarda, Türkiyeli çocukların okuduğu okullarda, dini kuruluşlarda faaliyet gösteren kişiler ve ikinci kuşak Türkiyeli Hollandalılar oluşturuyor. Bir söyleşide Dalkıran ve Divendal (2016) seyircileri hakkında şöyle diyorlar: *“Seyirci kitemizin büyük çoğunluğunu farklı kuşak-*

lardan Türkiyeli Hollandalılar oluşturuyor. Ancak Hollanda'daki diğer etnik azınlık gruplarından seyircilerimiz de var, yani seyirci kitlemiz farklı ve çeşitli. Tek tip bir seyirciden söz edemeyiz. Her programın az çok kendi seyircisi var; her bir sahnenin yıllar içinde kendi seyircisini oluşturduğu gibi. 2000'li yıllarda konserlerimiz için daha fazla para ödeyebilecek bir seyirci oluştu. Nasıl olduğunu bilmiyoruz ama çalışan çocuklar anne babalarına konser ısmarlıyorlardı ya da bazen Hollandalı komşularını getiriyorlardı.”

KULSAN, büyük seyirci kitlelerinin konser programlarına ilgi duymasını sağlıyor; konser biletleri genellikle tükeniyor. Vakıf, yıllar içinde kendi seyircisini oluşturdu. Divendal (2017), kendi seyirci kitleleriyle ilgili şöyle diyor: *“KULSAN’ın seyirci kitlesinin yüzde 40’ını Hollandalılar, yüzde 50’sini Türkiyeli Hollandalılar ve yüzde 10’unu farklı etnik azınlıklar oluşturuyor. Aslında her konserin seyirci tanımı, konserin bileşenlerine ve programa bağlı.”*

KULSAN’ın izleyici kitlesinin büyük çoğunluğu daha önce bilinen bir sahnede ya da müzik salonunda bulunmamış. Dalkıran (2016) *“En fazla kapıcı, temizlikçi veya güvenlik elemanı olarak bulunmuşlar”* diyor.

Vakıf, Türkiye konserlerini sahnelerle taşıyarak müzik sektörünü üç açıdan zenginleştiriyor: İlk olarak seyirciler Türkiye toplumunun zengin müziği ile tanışıyor, önemli müzik ustaları hakkında bilgi ediniyor. İkinci olarak Türkiye müziğinin, müzik yapım ve dağıtım şirketlerinde kendilerine yer bulma şansını artırıyor. Son olarak ise büyük şehirlerde Türkiye müziği için konsere giden müşteri potansiyeli olduğunu müzik sektörüne gösteriyor. Dolayısıyla sadece Türkiye müziğinin kalitesine dikkat çekilmiş olmuyor, aynı zamanda Türkiyeli Hollandalılara kendilerini kültürel açıdan ifade hakkı da tanınmış oluyor.

Bundan yirmi yıl önce Türk müziği Batı müziğinden daha az değerli bulunuyordu. Dalkıran bu konuda şöyle diyor (2017): *“Türk müziği genellikle antropoloji açısından konumlandırılıyor ve halk müziği kategorisine konuluyor, estetik değeri göz ardı ediliyordu. KULSAN, kendi programlamasını dışarıdan birisi gibi düzenlemek zorundaydı. Yıllar içinde kendimize kalıcı bir yer edinmeyi başardık.”*

Divendal’a göre KULSAN, seyirci kitlesi edinmek için şu adımları attı: *“Geniş bir pazarlama ve kampanya ile Türk ve Hollandalı geniş bir medya ağına ulaştık. Elimizde yaklaşık 10 bin kişinin adres veya mail adresleri mevcut. Profesyonel reklam büroları aracılığıyla ulusal basın, dijital reklamlar, sosyal medya, ulusal radyo, posterler ve el ilanları ile duyuru yapıyoruz. Genellikle işbirliği yaptığımız kurumların halkla ilişkiler çalışmalarından yararlandık. Türkiyeli Hollandalıların kültürel çevresinde ve kültürel ortamlarında duyurular yaptık. Festival esnasında profesyonel halkla ilişkiler ve pazarlama görevlisi çalıştırıyoruz.”*

Bunların yanı sıra KULSAN’ın seyirci edinmesi ağızdan ağıza duyuruluyor; bunları gayri resmi halkla ilişkiler çalışması sayabiliriz. Resmi halkla ilişkiler çalışması ise kurumun sahne sanatları sektöründe isminin duyurulmasını hedefliyor. El ilanları, gençlerin

ziyaret ettiği web sayfası dışında KULSAN'ın ilişki ağlarına gönderiliyor. Bu ilanlarla programlar duyuruluyor ve politikacılar, sübvansiyon ve fon yöneticileri ve gazeteciler davet ediliyor. Türkiyeli Hollandalı çocukların okuduğu okullara yönelik reklam yapıyor. Türkiyeli Hollandalı işletmeciler ve girişimcilere duyurular yapılıyor. Hollanda'da yaşayan Türkiyeli toplum iyi organize olduğu için KULSAN'ın konser programları duyurusu için kuruluşlar aracılığıyla üyelerine ulaşmak kolay oluyor.

Dalkıran ve Divendal 2015'deki söyleşide şöyle diyorlar: *“Bizim konserlerimiz sadece eğlendirmeye yönelik değil, amacımız izleyicinin bakış açısını genişletmek.”* Bu noktada müziğin hayal gücünü zenginleştirdiğine de vurgu yapılıyor. Onlar için seyircilerinin konser programları hakkında fikirleri çok önemli: *“Profesyoneller olarak kitlemizin fikirlerini ve beklentilerini ciddiye alıyoruz. Elbette bizim de fikirlerimiz var, ancak önemli olan seyircinin bizim vizyonumuzda kendini bulup bulmadığı. Seyircilerle ilişkilerimiz farklılık gösteriyor, ancak büyük çoğunluğu ile samimi ve gayri resmîyken, küçük bir grupta daha mesafeliyiz. Bizim için önemli olan bir müzik akşamının seyirci üstünde bizim ulaşmak istediğimiz etkiyi yaratıp yaratmadığıdır. Bazı seyirciler sosyal ilişki için konsere gelir, bazıları sadece müzik için, bazıları da her ikisi için oradadır. Her ne olursa olsun biz müziğin yaşama teması olan, anlamlı etkinlikler düzenlemek istiyoruz.”*

Konser programlaması ve seyircinin deneyimi, seyircinin gelişme yaşadığı aktif ve interaktif bir alan olarak tarif ediliyor. Müzik hayal gücünü zenginleştiriyor ve kendini ifade gücünü geliştiriyor. Bu iki bileşen daha önce sözü edilen “ara alan”ın içeriğini oluşturuyor ve konser sonrasında deneyimlerin, duyguların paylaşımıyla hayat buluyor.

Özetle

KULSAN hem kurumların içinde pozisyon alarak, hem de dışarıdan yaptığı konser programlaması ile müzik sahnelerinde çeşitli seyirci kitlelerine ulaşıyor. Vakfın bağımsız duruşu, onunla işbirliği yapan taraflara rahatlık sağlıyor. İki ayrı sahnede program yapılması bir yandan zor olsa da, öte yandan masraflarda tasarruf sağlıyor. KULSAN ile işbirliği aynı zamanda hem köklü, hem de yeni müzik sahnelerine seyirci çeşitliliği kazandırıyor. Bu işbirliği ile hedeflenen etki, bu kurumlar arasındaki problemleri ilişkilere kırmayı umuyor. Aynı zamanda Türkiyeli Hollandalıların bu köklü ve saygın sahnelerden Türk müziği konusunda talepte bulunmalarını sağlıyor.

Aldığı belirli pozisyon ve konser programlaması ile Kulsan, üç bölgeye müdahale ediyor: Birincisi politik; politika yapanların vizyonlarını genişletmeleri; ikincisi sektörel; vakfın diğer müzik sahnelerine düzenli olarak yaptığı katkılar; üçüncüsü ise KULSAN tarafından hayal gücünün genişlemesi olarak ifade edilen, seyircinin gösterdiği gelişme.

KULSAN'ın pozisyonunun ve stratejik ağ ilişkilerinin, pozisyon tahsisi ve pozisyon edinimi bağlamında bir kültürel mücadele olarak görülmesi gerekiyor. Vakıf, genç-

lik organizasyonu sayesinde gençlerin yaşam kültürleri ile bağlantı kuruyor, onların beklenti ve fikirlerini merak ederek seyircisi ile dinamik bir ilişki oluşturuyor. Konser programlaması arza yönelik yapılıyor, bazı küçük organizasyonlar ise gençlerin kendi talepleriyle düzenleniyor. Vakfın kültürel girişimciliği belirgin olarak dile getirilmiyor, çünkü birçok sübvansiyon sahne sanatlarını teşvik eden fonlardan sağlanıyor. KULSAN, ilk yıllarında daha çok özel fonlardan finansman sağlıyordu, ancak çeşitlilik politikası kapsamında yıllar içinde kamusal fonlardan da destek almaya başladı.

KULSAN'ın ilgili kuruluşlarla sahip olduğu ilişki ağları, ona yapımçı firma özelliği sağlamadı. Kültürel girişimcilik, Liberal Parti (VVD) tarafından dolaylı olarak kendi geliriye sahip bir işletme olarak tanımlanıyor, oysa KULSAN'ın faaliyetleri için özel ve kamusal fonlara ihtiyacı var. Bu yüzden pozisyonunu ve gelirini sağlama almak amacıyla sahne sanatları kategorisine dahil edilmek istiyor. Bağımsız bir girişimci olarak kültürel olanaklardan yararlanmak mümkün değil, bu durumda kültürel endüstri kategorisine dahil ediliyor ve ticari bir kurum olarak görülüyor. Pazarlama stratejisi konusunda bahsedilmiş olsa da pazarlama, KULSAN'ın varlığı için ciddi bir mesele değil. Vakıf her ne kadar pazarlama planları geliştirmiş ve dışarıdan bu konunun uzmanlarından danışmanlık almış olsa da pazar çalışması bizzat kendi çabalarından ziyade politika yapımcıların ve parasal destek sağlayan fonların talepleri ile biçimlendi.

KULSAN her zaman girişimci yaklaşımlarda bulundu. Bugüne kadar oluşturdukları ilişki ağlarına; yani ülke çapında politikacılar, bakanlıklar, belediye yöneticileri, toplumsal gruplar, Türk Hava Yolları, Türk ve Hollanda turizm acenteleri, restoranlar ve çeşitli otellere baktığımızda, bu ağların konser programlamasını sağladığını, ancak finansal kazanç sağlamadığını görüyoruz.

Dalkıran ve Divendal'ın açıklamalarına göre, konser programlamalarının çeşitli hedefleri bulunuyor. Kültürel vatandaşlık ve oluşum ideali, üzerinde çalıştıkları iki konsepti oluşturuyor. Biri eleştirel toplumsal vizyon, diğeri ise konserler vasıtasıyla, mesleki yaklaşımlarının seyircinin gelişimi hedefine dayandığını gösteriyor.

Programları içinde iki ana tema öne çıkıyor; birincisi kendi pozisyonunu belirlemek, diğeri ise hayatta kalma stratejisi ile iletişim ağları geliştirmek. Bunların yanı sıra KULSAN, düzenlediği konserlerle müziğin deneyimlendiği bir sosyal ortam sağlıyor.

¹ Adnan Dalkıran, 18 Ağustos 1957'de Ankara'nın ilçesi Balâ'da doğdu. Göçmen bir ailenin çocuğudur, babası inşaat işçisi, annesi öğretmendir. 1980-90 yıllarında Driebergen Meslek Yüksekokulu'nda Kültürel Toplumsal Oluşum Bölümü'nü bitirdi; ardından Danışmanlık ve İşçi Yerleştirme bölümlerinde eğitimini devam ettirdi. Dalkıran Yeşil Sol Partisi'nden Bos en Lommer ve Amsterdam belediyelerinde meclis üyeliği yaptı.

² Veronica Divendal 2 Eylül 1946 yılında Hollanda Heemstede'de doğdu. Gazeteci bir babanın ve öğretmen bir annenin kızıdır. 1964-68 yıllarında (Amstelhorn) Katolik Meslek Yüksekokulu'nda Genel Sosyal Çalışma Bölümü'nde okudu, devamında Amsterdam Üniversitesi'nde Sosyoloji ve Leiden Üniversitesi'nde Türkoloji, Ortadoğu Dilleri ve Kültürü eğitimleri aldı.

- ³ Yarı-profesyonel Kültürel Profesyonel Girişimci anlamını taşıyor.
- ⁴ İncirci T. (1985 Çeviri: Wouter Swets) Türk Müziği. Göçmen Edebiyatı Oryantasyonu, Lahey. Yayıncı: Netherlandse Bibliotheek en Lektuur Centrum The Hague, The Netherlands
- ⁵ Buna örnek olarak; minarelerden söylenen ezan, Cuma öğlenleri ve bayramlarda okunan teshih Allah'a övgü, kutsal aylarda okunan temcit, bayram ve cenazelerde okunan sala, ortak namaz için ilahi, hem Şii hem de Sünnilerde okunan soğul, Arapça metinle okunan Hazreti Muhammed'e övgü mahiyetinde mevlit verilebilir. Tekke müziğinde mistik ve lirik müzik hâkimdir. Bu müzik türü Mevlevi, Bektaşî, Gülşeni, Halveti ve Kadiri etkisi altındadır. Zikir müzik ve dansla tapınma anlamına gelir. Ayin müzikal törendir. Mevlevihanede Ayin-i şerif ile dervişler dönerek dans ederler. Nefes, Bektaşî dergâhlarında ayin olarak okunur ve sözleri Türkçedir; Arap ve Pers etkisi görülmez. Camiden okunan ezandan farklıdır.
- ⁶ Askeri törenlerde ve ulusal kutlamalarda Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri müzik önemli rol oynuyordu ancak 1923'te Cumhuriyetin kurulmasıyla askeri müziğin yerini Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası aldı.
- ⁷ Footloos: kendine ait sabit bir sahneye sahip olmayan kuruluşlar için kullanılır.
- ⁸ "Dalkıran ile söyleşi", 2017,
- ⁹ Devlet Bakanı Halbe Zijlstra, kültürel girişimcilik politikasını "Kültürel Sektörde Girişimcilik Politikası" raporu ile 2012 yılında parlamentoda duyurdu.
- ¹⁰ www.museumvereniging.nl/home
- ¹¹ Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi partisi)
- ¹² Kemalizm; Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerini benimseyenlere verilen ad. Bu ideoloji oldukça milliyetçi bir kökene sahip ve Türk kültürünü öne çıkartıyor.
- ¹³ Gowricharn, R. Postma, D.W.Trienekens S. (2012) Geleefd Burgerschap, Amsterdam, Yayınevi SWP
- ¹⁴ www.kulsan.org/component/tags/tag/selim-dogru
- ¹⁵ Adnan Dalkıran ve Veronica Divendal ile yapılan çeşitli söyleşiler (2014, 2015, 2016, 2017). Amsterdam Sanat Fonu Müdürü Clayde Menso (2015), Gençlik Organizasyonu Koordinatörleri Suze de Lange ve Sezin Ayrancı (2015). Besteci Selim Doğru (2015) ve Tropen Tiyatrosu Müdürü Emiel Barendsen (2015).
- Bu araştırma için kuruluşun çeşitli gözlem raporları ve günlük uygulamalarından yararlanıldı.

1989

TÜRKİYE HAFTASI

- Niyazi Sayın, İhsan Özgen & Mutlu Torun Türk Klasik Müziği Konseri
- Film - Hakkari'de Bir Mevsim / Anavatan Hotel / At
- Murat Belge Konferansı
- Şirin Tekeli Konferansı
- Binnaz Toprak Konferansı
- Latif Demirci - Karikatür Sergisi

1991

TÜRKİYE HAFTASI

- Boğaziçi Ensemble - Konser
- Nurhan Karadağ & Yunus Emre / Dans Gösterisi
- Film - Gel Gitlerin Panoramaları / Dolunay / Yalnızlık
- Konferanslar - Ali Bulaç / Perihan Balcı / Mustafa Sönmez
- Perihan Balcı (Türkiye'nin Eski Evleri) - Fotoğraf Sergisi

1992

TÜRKİYE HAFTASI (I) - MEVLANA

- Konya Tasavvuf Müziği ve Sema Grubu
- Nezihe Araz - Konferans

TÜRKİYE HAFTASI (II) - SEFARAD

- Ensemble Janet-Jak Esim (Yahudi Müziği) - Konser
- Esther Benbassa / Nora Seni - İstanbul Sefaradları (Konferans)
- Anadolu Sinagogları - Ersin Alok & Mili Mitrani

1993

- Erkose Kardeşler (Roman Müziği)
- İstanbul'dan Dervişler

TÜRKİYE HAFTASI

- Adnan Ataman - Halk Müziği Topluluğu
- Türk Halk Müziği Fotoğraf Sergisi

1994

- Ruhi Ayangil Ensemble / Rumeli ve İstanbul Şarkıları - Konser
- Murat Belge / Etnik Çeşitlilik, Uyum ve Çatışma - Konferans
- Eski İstanbul - Fotoğraf Sergisi
- Sarband Ensemble - Sefarad Yahudi Müziği
- Deli Selim & Arkadaşları (Roman Müziği)
- Melih Duygulu / Roman ve Türkiye'den Müzik
- Türkiye'de Romanlar'ın Yaşam ve Müziği
- Neşet Ertaş & Talip Özkan (Bozlak Müziği)
- Haliç'ten Necdet Yaşar Ensemble
- Bülent Aksoy / 'Avrupalı Seyyahların Gözüyle Türk Müziği' - Konferansı
- Niyazi Sayın - Ebru Sanatı

1995

- İhsan Özgen & Theo Loevendie Buluşması
- Anatolia Ensemble & Nursaç Doğanışık
- Dağışığı Festivali
- Koma Zozan (Kürt Müzik Grubu)
- Kadiri Dervişler & Andalibi Ensemble
- Kamkar Kardeşler
- Film Beko'nun Şarkısı
- Kürt Müziği Konferansı (Kadiriler)
- Konya Tasavvuf Müziği ve Sema Grubu
- Devlet Halk Dansları

1996

- Haremde Müzik ve Dans - Rizeli Kardeşler
- Alevi Semah & Nurhan Karadağ
- Irene Melikov (Aleviler Konferansı)
- İstanbul'un Kaleydoskopu - Müziğin Renkleri
- Knar Ensemble (Ermeni Müziği) & Los Pasaros Sefaradis (Yahudi Müziği)
- Ortodoks Yunan Korosu & Necdet Yaşar Esemble
- Pera Fasıl & Karagöz - Orhan Kurt, Fatma Kılıncım & Nihat Mercanlı
- Arif Sağ & Kaman Davul - Zurna Grubu
- Simalsabim - Sermet Erkin (İlüzyon Gösterisi)

1997

- Karadeniz Müziği - İbrahim Can
- Akdeniz ve Ege Denizi - Yayla & Zeybek Müziği & Talip Özkan
- Güngör Hoşses Ensemble (Roman Müziği)
- Sultan ve Büyükelçi: İhsan Özgen & Jan Sleumer
- Arif Sağ & Musa Eroğlu

1998

- Erkan Oğur & Eric Vloeimans (Türkçe ve Hollandaca Jazz)
- Necdet Yaşar, Erol Parlak & Erdal Erzincan
- Zülfü Livaneli & Liesbeth List
- Neşet Ertaş
- Ahmet Özhan Sema Grubu
- Erkan Oğur & İsmail Demircioğlu

TÜRKİYE ÇOCUK FESTİVALİ

- Menberi - Gençlik Korusu, Saz Ensemble, Koma Nistiman (Kürt Müziği)
- Kukla Gösterisi - Hadi Poyraz
- Memiş Dayı - Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Çocuk Oyunu
- Leo Divendal - Kesiköprü'nün Çocukları (Fotoğraf Sergisi)

1999

- Yarkın Ritim Grubu, Kani Karaca & Turan Engin
- Burhan Öcal'ın Şefliğinde İstanbul Oriental Ensemble
- Arif Sağ
- Sezen Aksu & Willem Breuker Kolektif Jaz Grubu
- Anadolu Çocuk Festivali
- Yarkın Ritim Grubu
- Sermet Erkin (İluzyon Gösterisi)
- Semiramis (Ressam, Yağlı Boya Tablolar Sergisi)
- Semiramis - Resim Atölyesi
- Sufi'den Flamenko'ya

2000

- Arif Sağ & Tomatito
- Rum, Ermeni ve Pontus Müziği
- Erköse Kardeşler & Trio Rosenberg (Türk ve Hollanda Roman Müziği Buluşması)
- Kerkük Türküleri
- Sufi'den Flamenko'ya: Eric Vaarzon Morel & Tahir Aydoğdu

2001

TÜRKİYE FESTİVALİ

- Sabahat Akkiraz & Jasperina De Jong (Türk & Hollanda Müziği Buluşması)
- Davul-Zurna Ekibi & Davulcuoğlu, Özbek & Ekber Çiçek
- Nurettin Çelik Ensemble (Fasıl Müziği)
- Anadolu Feneri
- Tombaz Ensemble & Nurhan Damcıoğlu
- Okay Temiz Ensemble & Mehter Müziği
- Musa Eroğlu & Tokat Alevi Semah Grubu
- Adnan Şenses Ensemble
- Müjdat Gezen & Bindalli
- Yurdal Tokcan (Ud Taksimi) & Interval Chamber (Hollanda Grubu)
- Mehmet Yeşilçay & Sarband
- Erköse Ensemble
- Hassan'ın Melekleri (Tiyatro Oyunu)
- Amsterdam Klezmer Band
- Ahmet Özhan & Sema Grubu
- Melih Duygulu (Roman Müzik Konferansı)
- Ara Güler 'İstanbul' Fotoğraf Sergisi

2002

- Urfa Ahengi
- Türkiye & Hindistan Müziği Buluşması: Jahnavi & Kani Karaca
- Edirne Romanları
- Arif Sağ & Geradro Nuñez (Bağlama & Flamenko Gitar Buluşması)
- Kervansaray
- Ermeni Udu - Yervant Bostancı
- Sufi'den Flamenko'ya

- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Türküler Sevdamız
- Ahmet Meter Kanun Resitali
- Yunus Emre Oratoryumu ve Başkent Korusu
- Arif Sağ & Gerardo Nuñez (Türk İspanyol Müziği Buluşması)
- Amsterdam Klezmer Band
- Türk Film Festivali

2003

- Kervansaray
- Timuçin Şahin Trio
- Karadeniz Müziği & Dansı
- Erköse Kardeşleri
- Arif Sağ & Marcel Khalife (Türk Arab Müziği Buluşması) - Avrupa Birliği Projesi
- Gülsin Onay (Piano)
- Amsterdam Klezmer Band & Galata Gypsy Band
- Konya Tasavvuf Müziği ve Sema Grubu
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Türk Sineması

2004

- Özdemir Erdoğan
- İstanbul Vibes
- Athena & Dj Arkin Allen
- MFO & DJ İpek
- İstanbul Vibes @Uitmarkt
- Mor ve Ötesi
- Bozlak & Kırıkhava, Ekrem Çelebi & Rıza Konyalı
- Timuçin Şahin Trio
- Amsterdam Klezmer Band & Galata Gypsy Band
- Arif Sağ & Marcel Khalife
- Halil Karaduman & Barbaros Erköse
- Sufi'den Flamenko'ya
- The İstanbul Connection
- Türkiye'den Osmanlı Zamanından Dans: Çengi & Köçek
- Karagöz ve Hacivat Gölge Oyunu

- İstanbul'a Kültürel Geziler
- Sufi'den Flamenko'ya
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)

2005

- Birlikte Yaşamak (İstanbul'un Dini Müzikleri)
- Kış Geceleri: Klasik ve Roman Müziği
- Solistler Geçidi
- Hollanda Blazer Ensemble & Aynur
- Türk Hollanda Jaz Crossover: Timuçin Şahin Trio
- Turquoise Ensemble
- Residentie Orkest & Sertab Erener
- Arif Sağ & Gerardo Nuñez
- Sufi'den Flamenko'ya
- Fidan (Açık hava Konseri)
- Türk Sahnesi @Sail 2005
- Tahir Aydoğdu & Eric Vaarzon Morel
- Türk Hollanda Jaz Crossover: 3 Klarinet
- Metropole Orkest & Arif Sağ Trio
- Türkiye'den Kadın Sesleri: Melda, Tatjana ve Rojin
- Derviş Vedası (Tevazu Tasavvuf Müziği)
- Amsterdam Türk Film Günleri - Bulutları Beklerken / Çamur / Karpuz Kabuğundan Gemiler
Yapmak / Magonia / Hiç Bir Yerde / Metropol Kabusu / Abdülhamit Düşerken

2006

- "The Istanbul Connection"
- Turqumstances
- Bestekar Krallar Sultanlar Müziği
- Erdal Erzincan & Hollanda Gençlik Yayıllar Orkestrası
- Grup Otantik & Dj Cengiz
- Timuçin Şahin Trio
- Erkan Oğur, Telvin, Eric Vloeimans & Dick De Graaf
- Mezopotamya'dan Türk ve İran Müziği - Erdal Erzincan & Kayhan Kalhor
- Amsterdam Türk Klasik Müzik Korosu
- Sulukule Çocukları
- Anadolu Ateşi (Haziranor)

- Sabahat Akkiraz & Mustafa Özarslan
- Açıkhava Festivali Konseri
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Barana & Co
- Dünya Çocuk Festivali - Misafir Ülke Türkiye
- Maltepe Hollanda Festivali: Xtreme, Zeeuwse Fanfare, Çukur Ülke, Sul.k., Ajfire
- Workshop Dünya Çocuk Festivali
- Imperial Court'tan Avrupa Müziği
- Arif Sağ, Cengiz Özkan, Dertli Divan
- Tevazu (Tasavvuf Müziği)
- Sivas Madımak Oteli Belgeseli

2007

TURKEY NOW - 2007

- Sezen Aksu & Metropole Orkest
- Hüsnü Şenlendirici Ensemble
- Ayşe Tütüncü Trio
- Athena
- Kardeş Türküler
- İstanbul Vibes: Mercan Dede "Breath" Ft. Ceza
- İstanbul Vibes: İlhan Erşahin'in İstanbul Seyansları
- Uğur Işık Ensemble & Eric Van Der Westen
- İstanbul By Night: Hayko Cepkin, Portecho, Dj Style-Ist
- Ethnorhythmix
- Onur Ataman Ensemble, Eric Vloeimans-Sibel Köse & Michiel Borstlap Trio
- Fazıl Say & Rotterdam Filarmoni Orkestrası
- Ankara Ulusal Opera ve Balesi
- Taldans Grubu
- Dostlar Company
- Dot Tiyatrosu
- Film: Güneş'e Yolculuk / Köprü'den Geçmek / Kadınların Gizli Dünyası
- Amsterdam Sinfonietta & Emre Aracı
- Mercan Dede
- Amsterdam Türk Müzik Korosu
- Yurdal Tokcan
- Onur Ataman Ensemble
- Ethnorhythmix Okul Konseri

- Kardeş Türküler
- Film: Lale'nin Hikayesi / Bu Şarkı Kimin?
- Ayla Selçuk (Poster Sergisi)
- Leo Divendal: 'The Sea Of Marmara' Fotoğraf Sergisi
- Camideki Adam İlahiler
- Grup Otantik
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Rabasa & Yarkın
- Uğur Işık
- Tevazu (Tasavvuf Müziği)
- Uğur Işık ve Eric Van Der Westen
- 3 Klarinet
- Neşet Ertaş
- Non Melting Icecream Band, Bende Van 3 (Jazz Trio)
- Ayşe Tütüncü Trio

2008

TURKEY NOW - 2008

- Barana Trio
- Sertab Erener & Metropole Orkest
- Kosmopolis
- Il Turco in Italia
- Ferhan Ferzan Önder Piyano Resitali
- Evrim Demirel & Doelen Ensemble
- Barana Trio
- Teoman
- Mikail Aslan Band, Özlem Taner & Nilüfer Akbal
- Mısırlı Ahmet
- Taksim Trio
- Efe Baltacıgil
- Kudsi Ergüner Ensemble
- Türkü Bar
- Cihat Aşkın & Gil Sharon - İstanbul Solistleri
- Sabahat Akkiraz, Musa Eroğlu & Mustafa Özarslan
- Dilek Operası (Rast Tiyatro)
- Zeynep Tanbay (Bale Gösterisi)
- Film: Yumurta / Mutluluk

- Sinan, İlahi Bir Mimar - Fotoğraf Sergisi
- Film: Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak
- Ara Güler: The Eye of İstanbul
- Mısırlı Ahmed - Workshop
- Hüsnü Şenlendirici - Workshop
- Halil Necipoğlu - Tasavvuf Müziği
- Amsterdam Türk Korusu
- Fidan (Jazz Konseri)
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Barana Trio
- Selim Sesler & Roma Band
- Medcezir
- Muammer Ketencoglu
- Rabasa
- Arif Sağ
- Onur Ataman Ensemble
- Ethnorhythmix
- Asko Schönberg Ensemble & Faruk Dikici: Yoldaş
- Gülay & Ana Moura
- Krisztina De Châtel: Cirklo Dans Grubu

2009

- Türkü-Bar: Özdemir Öztürk
- İstanbul Connection
- Onur Ataman Ensemble
- Newa (Türkü-Bar)
- Sufi' den Flamenko'ya
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Ogan Sadan Band
- Tevazu (Tasavvuf Müziği)
- Bengi Bağlama Trio
- Rotterdam Türk Klasik Müzik Korusu
- Otantik
- Kibariye & Rosenberg Trio
- Camideki Adam İlahiler
- Karsu Dönmez
- Taksim Trio
- Volkan Konak & Band

- Türkü-Bar: Erkan Oğur & İsmail Hakki Demircioğlu
- Diyalog Senfonisi
- Türk Sinemasi
- Türk Filmleri Podium Mozaiek
- Melda Duygulu
- Sufi'den & Flamenko'ya
- Bağlama Kitap Tanıtımı

2010

TURKEY NOW - 2010

- Kibariye & Rosenberg Trio
- Erman Dirikcan Trio
- Türkü-Bar: Musa Eroğlu
- İstanbul Sacrée
- Karsu Dönmez
- İstanbul Vibes: Duman
- Pera Fasil Ensemble, Nurettin Çelik & Coşkun Sabah
- Film Uzak İhtimal
- Masterclass Aslan Muziek Centrum
- İstanbul Sacrée
- Film Pandora'nın Kutusu
- Turkish Connections - Otto Snoek Fotoğraf Sergisi
- Rotterdamdaki Türkler (1975-85) - Fotoğraf Sergisi
- Moda Şovu - Hatice Gökçe
- Serkan Çağrı Ensemble & Yıldız İbrahimova
- Fidan (Jazz Konseri)
- Tombaz Ensemble - Café Chantant
- Ahırkapı Orkestra
- Türkü-Bar: Rojin
- Oyun Atölyesi - Testosteron
- Sessizliğin Evi (Tiyatro)
- Theater Rast - Eleni En Roos
- Darbuka Düm
- Ahırkapı Orkestra
- Masterclass Aslan Muziek Centrum
- Şevval Sam
- Darbuka Dum!
- İstanbul By Night
- Theater Rast - Eleni & Roos

2011

- Arto Tunçboyacıyan
- Üstün Dökmen
- Arto Tunçboyacıyan
- Hü & Hashibal
- Orient Connection/Ederlezi
- Sulukule Roma Band & Selim Sesler
- Karsu Dönmez
- Sulukule Roma Band & Selim Sesler
- Melda Duygulu
- Rotterdam'da Türkçe Rock Müziği
- Yılmaz Erdoğan: 'Çok Güzel Hareketler Bunlar!'
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Hüseyin Badilli & Boris Mogilevski
- KULSAN Gençlik Konseri
- Spinifex & Gevende
- Sabahat Akkiraz & Mustafa Özarslan

2012

TURKEY NOW - 2012

- Metropole Orkestra & Diva-Trio Sam & Giovanna
- Kervansaray
- Türk Komedi: Funda Müjde, İnci Pamuk & Mes
- Türkü Bar: Bedri Ayşeli
- Sarband Ensemble: Avrupa'da Şehrazat
- Tropikal Müze Mermer Salonu'nda Dans
- Hüseyin Badilli Quintet (50 Yıl Türkiye - Haarlem)
- A.A.Tribal Duo (Mercan Dede) + Dj's Flohil & Smit
- Duman
- Mor ve Ötesi
- Amsterdam Klezmer Band & Buzuki Orhan
- Café İstanbul: Türk Eurorock Moğollar
- Café İstanbul: Moğollar & Meral Polat
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Café İstanbul / Türkü Bar: Fuat Saka
- Edirne Roman Band

- Hüseyin Badilliyle Jazz Haftasonu
- Hüseyin Badilli Quintet & Özel Konuk Bilal Karaman
- Erman Dirikcan Trio & Özel Konuk Aydın Esen
- Ruken B & Özel Konuk Yaniv Nachum & Şinasi Celaloğlu
- Komşu Band & Özel Konuk Göksel Baktagir
- Arifa & Özel Konuk Aynur
- Aynur
- Başkent Korosu & Promenade Orkestrası: Yunus Emre Oratoryumu
- Turkey Tomorrow (Nieuw Ensemble)
- Travelogue 2
- Ruken B
- Tevazu (Tasavvuf Müziği)
- Fasıl Ensemble
- Orient Connection
- Amsterdam Türk Müzik Korosu
- Workshop Perküsyon, Feruh ve Fahrettin Yarkın
- Masterclass Perküsyon, Fahrettin Yarkın
- Sarband Ensemble Okul Konseri
- Masterclass Buzuki Orhan
- Aynur (Kurtce Jazz)
- Ruken B (Jazz Konseri)
- Bedri Ayşeli'yle Etnik Müzikler
- Fuat Saka'yla Karadeniz Müziği Üzerine Kültürel Etkinlik
- Film: Pazar Lale'nin Hikayesi
- Serçe (Tiyatrosu Rast)
- Adem ve Hava Çocuk Oyunu (Oorkaan/Hollands Diep)
- Levant Ticaret Odası Sergisi
- Amsterdam'da Türk Öncüleri (Fotoğraf ve Film Sergisi)
- Tombaz Ensemble (Tangolar ve Kantolar)
- Workshop Tombaz Ensemble
- KULSAN Gençleri - Sistemsiz Kulüp
- Barana Elektro Shaman
- Konser, Workshop Türkiye'de Gençler için Müzik Eğitimi & Tombaz Ensemble (Güre Belediyesiyle, Kaz Dağları)
- Amsterdam Klezmer Band
- Türkiye-Hollanda 400. Yıl Diplomatik İlişkiler

Flemenkçe dil kursu sınıfımızı ziyaret eden Sinterklaas

Akademi'de Horst'daki dostlarımla, Driebergen Zeist, 1986

Amsterdam'a ilk geldiğim yıllar, 1982

Kızım Seren, Oktay Aslan ve kızı Sibel ile etkinliklerde

Amsterdam Managua Nicaragua Başkenti
Kardeş Şehir Kutlaması, Yeşil Sol Parti Heyetiyle, 1994

Amsterdam Managua Nicaragua Başkenti
Kardeş Şehir Kutlaması, Yeşil Sol Parti Heyetiyle, 1994

Nejdet Yaşar'la KULSAN ofisinde, Amsterdam

Murat Belge ile birlikte, Amsterdam

Amsterdam'daki Anadolu Fotoğraf Sergisi'nin açılışında
Zülfü Livaneli, Murat Karayalçın ve Hollanda Türkiye
Büyükelçisi Baki İlkin, 1996

Bozkırda Bir Vaha - Leo Divendal Kesikköprü fotoğraf sergisi açılışı, Hollanda Türkiye Büyükelçisi Koos van Dam ile birlikte, Ankara Devlet Demiryolları Müzesi, 1997

Bozkırda Bir Vaha - Leo Divendal Kesikköprü fotoğraf sergisi açılışı, Hollanda Türkiye Büyükelçisi Koos van Dam ile birlikte, Ankara Devlet Demiryolları Müzesi, 1997

Leo Divendal fotoğraf sergisi objelerin yanında, Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi

Kazancı Bedih ile Urfa'da, 1994

Kürt sanatçısı Şivan Perver'le, Lahey, 1982

Edirne Çeribaşı Mehmet Ali Bey ve Roman müzisyen arkadaşlarıyla, 2002

Flüt sanatçısı Şahika Kutluer, KULSAN ofisimizdeki ziyaretinde, 1988

Musa Eroğlu ve Profesör Nurhan Karadağ ile birlikte, Ankara

Sabahat Akkiraz ve Jasperina de Jong ile birlikte, 2000

Ara Güler ve kızım Seren ile sohbette, Ara Cafe İstanbul, 2016

Ara Güler, Erkut Onart ve Veronica Divendal ile, Ara Cafe İstanbul, 2016

Ahmet Özhan ve İhsan Özer'le birlikte, Amsterdam, 2000

Adnan Şenses ile birlikte, 2000

Neyzen Niyazi Sayın ile birlikte, 1989

Orhan Pamuk ve eşiyle, İstanbul, 1994

Amsterdam Klezmer Band ve Edirne Romanları buluşması, İstanbul

Bestekar Theo Loevendie ve Hüseyin Ayhan ile, Amsterdam

Ahmet Zeki Okçuoğlu, Ümit Fırat ve Amsterdam Tropikal Müze Müdürü Otto Romijn,
Doz Yayınları, İstanbul, 2000

Kesikköprü festivali
açılışı, Belediye
Başkanı Bekir
Tecimer ve Veronica
Divendal ile, 1998

Kesikköprü festivalinden görüntüler, 1998

KULSAN danışmanı müzikolog Bülent Aksoy'la, Pera Palas, İstanbul

Necdet Yaşar (tanburi), Yüksel Çakır (Kaman Belediye Başkanı), Fahri Aral (KULSAN danışmanı) KULSAN ofisinde, Amsterdam, 2000

Nurhan Damcıoğlu (kanto ve tangocu), Melih Duygulu (KULSAN danışmanı), 2000

Amsterdam Belediyesi'nin Kesikköprü Belediyesi'ne hediye ettiği otobüs, 2003

Kesikköprü Belediye Başkanı Bekir Tecimer ile otobüsü devretme töreni, Kesiköprü, 2003

Hollanda delegasyonu ile doğduğum ev ziyareti, Küçükbüyük Köyü, 1993

Amsterdam Belediye Meclis Üyeleri köydeki evimizi ziyarete geliyor, Küçükbüyük Köyü, 2003

Hollandalı misafirlerle köy evimize giriş yaparken

Çocukken Kaman'da oturduğumuz büyük cevizli ev, 2017

Amsterdam Meclis Üyeleriyle Ankara Belediye Başkanı Murat Karayalçın makamında,
Ankara, 2002

Kraliyet Liyakat Nişanı, Amsterdam Belediye Başkanı Schelto Patijn ile, Amsterdam, 1998

Osman Baydemir ve sağında Marcel Khalife

Marcel Khalife konseri, Diyarbakır Festivali

Hollanda'ya geldigim ilk yıllar, Amsterdam

Kardeşlerim Dağıstan ve Ertuğrul ile, 1982

Kaman Belediye Başkanı Yüksel Çakır ve Zaandam Belediye Başkanı Peter Snijders

Zaandam - Kaman Belediye Başkanlarıyla, Kardeş Şehir Protokolü, 1995

Veronica Divendal ile Amsterdam'daki Anadolu Sergisi, Amsterdam Tarih Müzesi, 1996

Amsterdam'daki Anadolu Sergisi afişleri, 1996

Şahin Alpay & Zeynep Göğüs, Türkiye'den gazetecilerle, Amsterdam, 1990

Sanatçılarla buluşma mekanı Pera Palas, 1997

Mutlu Torun (udi) ve İhsan Özgen (kemençe) ile, Amsterdam, 1998

Liesbeth List ve eşi ile

Nursaç Doğanışık ve Güner Karabacak, Amsterdam, 1995

Rahmi Saltuk ve Veronica ile, KULSAN ofisi, Amsterdam, 1992

KULSAN'ın ilk ofisinde çalışırken, Amsterdam, 1991

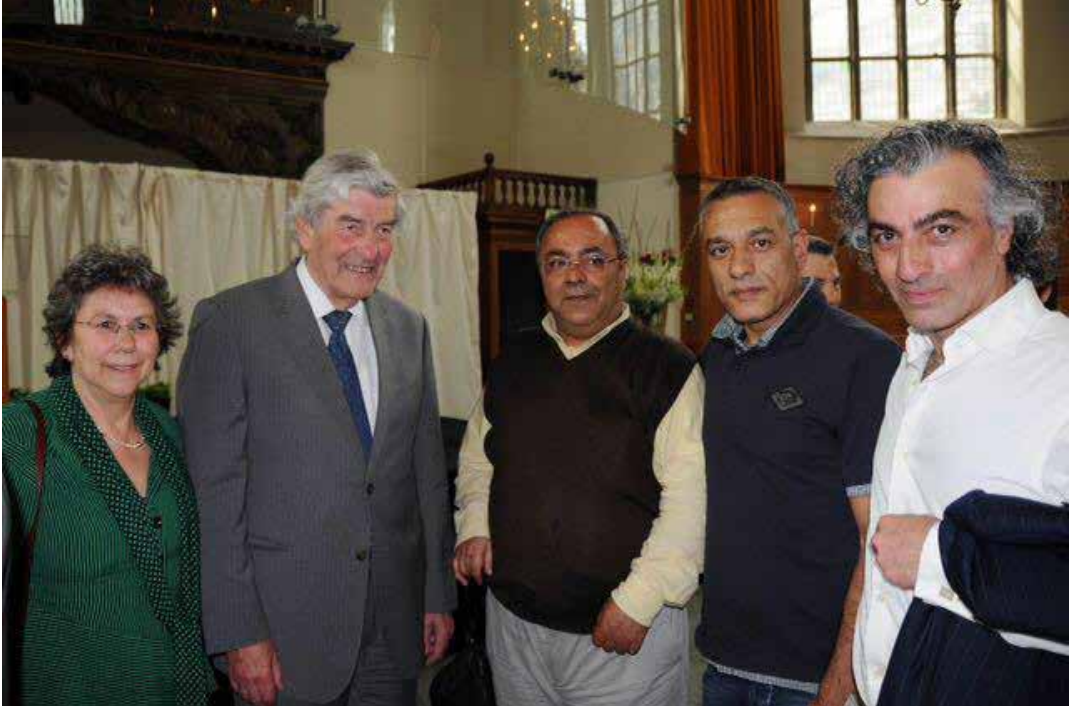
Füsün Demirel ile, İstanbul

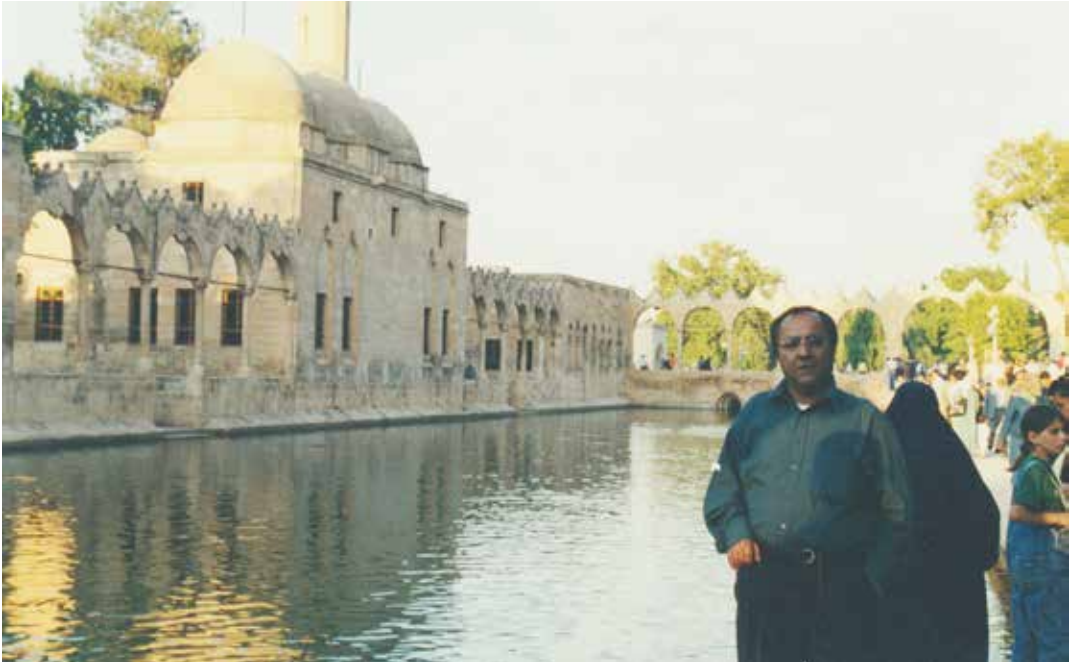
Kızım Dilan'la Muziekgebouw aan 't IJ Kulsan konserinde, Amsterdam, 2009

Concertgebouw'da konser açılış konuşması, Amsterdam, 2012

Hollanda eski başbakanı Ruud Lubbers ile, Lahey

Urfa, 1989

-A-

Abdo Ödük 82
Adnan Şenses 219
Adrian Elissen 142
Ahmet Özhan 219
Ahmet Zeki Okçuoğlu 221
Ali Ekber Çiçek 124
Ali Özgentürk 90
Anneke Voeten 40
Ara Güler 157, 158, 159, 161, 218
Arif Sağ 67, 120, 121, 142, 143, 144, 145, 183, 184
Atılay Ersan 136
Aygün Altınbaş 141
Ayhan Yalın 82
Aysel Gürel 137

-B-

Baki Duyarlar 147
Baki İlkin 208
Bayram Dev 128
Bekir Tecimer 55, 56, 67, 222, 225
Belkıs Akkale 67
Berk Güden 136
Bilal Demiryürek 141, 142
Bilgin Unan 136
Binnaz Toprak 90
Boşnak Dalkıran 8, 9, 31, 32
Bülent Aksoy 91, 224
Bülent Ortaçgil 105

-C-

Carlos Denia Moreno 142

-D-

Deli Selim 110, 111, 113
Dick de Graaf 146, 147
Dilan Dalkıran 8, 31, 34, 36, 68, 103, 168

-E-

Emiel Barendsen 81, 82, 87, 149
Engin Körükçü 141
Erdal Akyol 147
Erden Kırıl 90
Eric Vaarzon Morel 141
Eric Vloeimans 146
Erkan Oğur 67, 105, 146, 147
Erköse Kardeşler 109, 110
Erkut Onart 136, 138, 218
Erol Gözmen 82, 90
Ertuğrul Kürkçü 88
Esther Benbossa 105

-F-

Fahrettin Yarkın 102, 103
Fahri Aral 24, 110, 157, 160, 224
Fazıl Say 151
Fusun Demirel 240

-G-

Gerardo Nunez 144
Gündüz Vassaf 83
Güner Karabacak 238
Güngör Hoşses 128
Guus Janssen 132, 133

-H-

Hadi Poyraz 156
Hans Brugman 82
Hans de Lange 108
Hasan Kaynak 40
Hasan Saltık 98, 99
Hasan Yıldırım 128
Hayri Dev 128, 129
Hirsch Balin 151
Hüseyin Ayhan 221

-İ-

İhsan Özer 219
İhsan Özgen 88, 90, 131, 132, 133, 237
İsmail Beşikçi 22
İsmail Hakkı Demircioğlu 67

-J-

Jak ve Janet Esim 105
Jasperina de Jong 127, 217
Jean During 115
Jerome Clair 128

-K-

Kibariye 152
Klezmer Band 67, 68, 113, 153, 220
Knar 116, 117
Koos van Dam 209, 210
Kox Habbema 99

-L-

Leo Divendal 61, 62
Liesbeth List 134, 135, 237
Luis Aravena 80, 81, 82, 84, 87

-M-

Marcel Khalife 144, 231
Martin van Bruinessen 115
Mehmed Uzun 22, 39, 40

Mehmet Fazıl Coşkun 156
Mehmet Özbek 124
Mehmet Şakır 128, 129
Melih Duygulu 91, 93, 110, 111, 116, 129, 161, 224
Mercedes Sosa 80, 81
Mieke Taekema 130
Mualla Eyüboğlu 154
Muharrem Ertaş 94, 97
Murat Başesgioğlu 9
Murat Belge 42, 87, 89, 91, 105, 208
Murat Karayalçın 61, 62, 134, 208, 229
Musa Eroğlu 120, 121, 126, 216
Mustafa Ayrancı 54
Mutlu Torun 88, 90

-N-

Necdet Yaşar 118, 224
Neşet Ertaş 74, 94, 95, 97, 98, 99
Nezih Uzel 100, 101
Nezih Yeşilnil 105
Nihat Demirkan 136
Nikolaos van Dam 62
Niyazi Sayın 88, 89, 90, 219
Nizamettin Arıç 115
Nora Seni 105
Nurettin Çelik 119
Nurhan Damcıoğlu 224
Nurhan Karadağ 216
Nursaç Doğanışık 238

-O-

Oktay Aslan 205
Orhan Ertuğruloğlu 136
Orhan Osman 153
Orhan Pamuk 45, 83
Osman Baydemir 231
Otto Romijn 221
Oumeima El Khalil 144

-Ö-

Ömer Kavur 90

-P-

Peter Snijders 234

-R-

Rahmi Saltuk 238
Rik den Braber 148
Robert Anhegger 154
Ruben van Rompaey 147
Ruud Lubbers 241
Ruud Vreeman 74

-S-

Sabahat Akkiraz 126, 127, 217

-Ş-

Şahika Kutluer 215
Schelto Patijn 5, 6, 230
Seren Dalkıran 31, 34, 35, 68, 103, 168, 205, 218
Sermet Erkin 156
Serpil Murtezaoğlu 122
Şeyh Ahmed El-Tuni 142
Sezen Aksu 135, 136, 137
Sinterklaas 204
Şirin Tekeli 90
Şivan Perwer 87, 114
Süreyya Davulcuoğlu 124

-T-

Tahir Aydoğdu 141, 142
Tali Özkan 95, 129
Taner Görgün 150
Theo Loevendie 131, 132, 133, 221
Tomatito 143

-U-

Uğur Onuk 141
Urfa Ahengi Grubu 125

-Ü-

Ümit Cin Güven 156
Ümit Fırat 22, 24, 221

-V-

Veronica Divendal 42, 42, 43, 59, 60, 61, 62, 67,
82, 83, 87, 95, 103, 114, 116, 136, 137, 139, 147, 148,
159, 160, 171, 190, 191, 218, 222, 235, 238

-W-

Willem Breuker 135, 136
Wim van der Munkhof 40

-Y-

Yılmaz Erdoğan 156
Yüksel Çakır 70, 73, 74, 224, 234
Yusuf Canbolat 56

-Z-

Zafer Dev 129
Zati Sungur 156
Zülfü Livaneli 62, 87, 134, 135, 208

Adnan Dalkıran

ile kültürel kalkınma çalışmaları

Tanımak Sermeyi Sağlar

İlişki içine girmek her toplumda zorunludur ve istesek de kaçamayacağımız bağlar her zaman kurulur. Burada asıl soru şu olmaya başlar: *Nasıl kuracağız bu bağları ve nasıl bir şekil vereceğiz ona?*

Yapılması gereken, farklılıklarımızı eşit bir düzlemde ortaya koyup yeni bir temsil ve diyalog ortamı oluşturmaktır. Unutulmamalıdır ki, toplumları toplum yapan en önemli şeylerden biri, ilişki ve diyalog içinde olmaktır. Köprü kurmanın insanlar ve toplumlar için temel bir ihtiyaç olduğunu anladım. Kültür-sanat bu anlamda evrensel bir dil ile, insanları bir araya getiren yaratıcı alanı belki de en iyi sağlayabilecek araçlardan biri.

Bu kitabın her bölümünde tekrar tekrar göreceğiniz ve hissedeceğiniz şey; bana 'madalyanın hizmet yarışı için taşınılır' olduğunu hatırlatan Kraliyet Nişanı'nı ve ondan çok daha değerli olan bir çok güzel insanı ve anıyı kazandıran, göç yollarında öğrendiğim bir düşünceydi aslında, *"Tanımak sevmeyi sağlar."* Yeni insanlar ve yeni kültürler tanıyarak geçirdiğim yolculuğumdan esintilerle kapsamlı bir mozaiği yansıtarak sizlerle paylaşmak istedim.

ISBN 978-605-83062-9-5

9 786058 306295